ŞALOM ALECHEM

Povestiri Tragicomice

Româneşte de C. SĂTEANU

Cu un studiu critic asupra autorului de Octav Botez

ŞALOM ALECHEM

POVESTIRI TRAGICOMICE

CUPRINSUL :

Un schimb de cuvinte.—Şah la Ţar ! De la o pălărie.— Trei călindare.— O istorie sugestivă. — Minunea din ziua aceea.—Ghitla Purişchevici.—Intre oameni sălbateci.—Cu clasa treia. Moşu Pini şi mătuşa Reiza.—Plăcerea Tatei.—In ziua iertării.—Riviera. Cetitorii.—Profetul Elie.—La Băi.— Doctori ! — Nu trebue să fii bun !

I A Ş I
TIPOGRAFIA „ALBINA" Str. SEULESCU No. 1
1928

CUPRINSUL

	Pag.
Salom Alechem . . .	XI—XIV
Un schimb de cuvinte . .	3— 28
Şah la Ţară . . .	31— 44
Dela o pălărie . . .	47— 60
Trei Calendare . . .	63— 75
O istorie sugestivă . .	79— 90
Minunea din ziua aceea .	93—112
Ghitla Purişchevici . .	115—129
Intre oameni sălbateci . .	133—157
Cu clasa treia . . .	161—169
Moşi Pini şi mătuşa Reiza .	173—183
Plăcerea Tatei . . .	187—194
In ziua iertării pacatelor .	197—222
Riviera	225—231
Cetitorii	235—242
Profetul Elie . . .	244—251
La Băi	255—297
Doctori	301—305
Să nu fii bun . . .	308—320

ŞALOM ALECHEM

Printre prozatorii care au scris în idiş, Şalom Alechem e cel mai popular şi poate cel mai mare.

S'a spus despre el că e un Mark Twain evreu, după alţii că aminteşte pe Gogol.

Dar Şalom Alechem nu jonglează cu imaginele, nici nu are logica în absurd şi genul mistificător şi bizar al umoristului american.

In râsul şi verva lui bufonă nu simţim deasemeni nimic din hipocondria, disprețul de oameni, sau sombra amărăciune a marelui satiric rus.

Autorul lui „Toive lăptarul", profundă creaţie şi tipică figură, care întrupează atât de măestrit mizeria, iluziile şi umorul unei rase, mi se pare mai degrabă din familia de spirite a unui Dickens, Daudet, Brătescu-Voineşti.

Eroii din nuvelele şi schiţele atât de semnificative traduse în acest volum de d. Săteanu: negustori ca Şulem Leikăh (Schimb de cuvinte), mişiţi de moşii de prin târguşoarele Ukrainei ca Şulăm Şahnă Zăpăceală (De la o pălărie), col-

portori de gazete din Odessa (Trei calendare), meseriaşi ca Bercu Oţetarul (Minunea din ziua aceea), comisvoiajori (Cu clasa III-a) sau vânzători de ceai ca Ghitla Purişkevici sunt tipuri prin felul lor de a fi ca şi prin situaţiile în care se află, amuzante, mici sau ridicule.

Dar aceşti oameni nu apar niciodată odioşi sau meschini. Căci dacă Şalom Alechem râde de ei şi ne face să râdem, el îşi dă bine samă şi ne face să înţelegem că umbrele şi scăderile lor nu aparţin iremediabil firii, cât sunt produsul fatal al unor condiţii de trai, adânc anormale.

Rusia ţaristă cu arbitrarul, corupţia, teroarea, cu nesiguranţa zilei de mâni şi starea de permanentă teamă, e de obicei cadrul acestor scene însufleţite şi pline de mişcare ale vieţii evreeşti.

Spectacolul unor împrejurări otât de lamentabile şi umilitoare nu deşteaptă în sufletul lui Şalom Alechem revolta sau desperarea, ci zimbetul ironic („Cine nu fură, exclamă unul din eroii lui, în binecuvântata noastră ţară!") sau resemnarea înţeleaptă în faţa destinului. Vorbele bunicului împovorat de nacazuri şi de droaia de gineri şi nepoţi pe care-i întreţine (Plăcerea tatei) sunt în privinţa aceasta caracteristice: „Că mă veţi întreba de câştig? De! Există un mare Dumnezeu şi el cârmueşte. Câte odată aşa, câte odată aşa! Câteodată mai bine, altădată mai rău—te chinueşti şi străbaţi prin mersul anilor..." Şalom Alechem crede în poporul creu şi îl iubeşte aşa cum e, cu virtuţile ca şi cu păcatele lui, căutând să redea cu minuţioasă atenţie şi o rară fidelitate aspectele şi manifestările cele mai variate şi pitoreşti ale vieţii sale.

El se bucură şi petrece cu eroii lui la banche-

tul de Purim, la celelalte sărbători, la nunți și botezuri, după cum rămâne îndurerat în fața tragediei familiei evreești, a conflictelor dese dintre părinți și copii, în care respectul legii străvechi și a moravurilor patriarhale e subminat de pasiunea oarbă (Nu trebue să fii bun) sau de curentele înaintate și rătăcite ale vieții moderne (O istorie suggestivă).

Dar opera lui Șalom Alechem nu oferă numai documente neprețuite asupra lumei evreești răsăritene din epoca anterioară războiului. Din ea se pot desprinde câteva din trăsăturile fundamentale ale rasei: lipsa de măsură și moderație, când e vorba de beneficiul material mai ales (Trei calendare); vanitatea evreului, care atunci când călătorește cu clasa II-a îi place să se dea drept străin. (Cu clasa III-a); tenacitatea uneori eroică în reclamarea dreptului (Ghitla Purișkevici, sărmană văduvă a cărui fiu unic a fost recrutat în mod abuziv, înfruntând cele mai mari greutăți merge la Petrograd și răzbește în Dumă sacrificând totul, pentru a obține dreptatea); preocuparea speculativă și dialectică care se manifestă chiar în momentele critice ale vieții. (Cât de semnificativă e din acest punct de vedere minunata schiță „Minunea din ziua aceia" în care Bercu Oțetarul din Sobolivka comentează unui popă—în fața morții care poate veni în orice clipă, căci amândoi sunt pe o locomotivă care a luat-o singură razna cu toată viteza—pasaje din biblie cu adâncime și ironie metafizică!)

Orice ar spune unii esteți pentru care arta, indiferentă la conținut, e numai virtuozitate și formă desăvârșită, cele mai cizelate pagini ale unei cărți ne lasă reci, dacă nu izvorăsc din simpatie și din iubire. Acest sentiment animă însă puter-

nic şi dă o viaţă deosebită celor mai neînsemnate schiţe ale marelui umorist.

Puţini scriitori au avut deasemeni, în acelaşi măsură cu Şalom Alechem, darul de a atinge coardele cele mai variate ale sufletului.

El e un prieten bun şi nepreţuit al omului, căci rîsul lui sănătos şi vesel discreţeşte fruntea cea mai înnourată iar lacrima pură cu care-ţi umezeşte geana, te face parcă mai bun.

Octav Botez

CĂTRE CETITORI

Nuvelele din acest volum sunt traduse după cea mai nouă ediţie a operelor lui Şalom Alechem, apărute într'un ciclu de două-zeci şi opt de volume reeditate după textul original al manuscriselor sale.

Primele patru nuvele, cum arată şi data ce poartă, au fost scrise în anii din urmă ai vieţii sale. Cetitorul va observa în Şalom Alechem, cu toate suferinţele morale pe care le-a îndurat când s-a expatriat din Rusia, şi-a păstrat vigoarea sarcasmului şi umorului seu, şi deşi stabilit în cel mai uriaş oraş al Americei, la New-York, el n'a descris viaţa americană, ci a continuat a descrie tipuri şi aspecte din viaţa evreilor ruşi, care se oglindeşte atât de vie şi reală în toată opera sa.

Pentru caracterizarea operei sale acest amănunt este demn de reţinut.

C. SĂTEANU

DIN OPERA LUI ŞALOM ALECHEM

Au mai apărut în traducerea d-lui C. SĂTEANU:

„Cartoforii" un volum cu ilustraţii reproduse de pe tablourile pictorului *Octav Băncilă*. Editura „Viaţa Românească" Iaşi.

„Staţia Baranovici" nuvele apărute în colecţia „Foi Volante" editura „Viaţa Românească".

„Un şaizeci şi şase" schiţe satirice apărute în biblioteca „Dimineaţa".

„O catastrofă comică" schiţe umoristice, colecţia „Lectura" editura „Adevărul".

UN SCHIMB DE CUVINTE

O poveste ce mi s'a întâmplat chiar mie, povestită de paşti, cu toate că nu are nimic de-a face cu serbătorile paştilor, nici cu alte serbători, aşa că poate fi povestită în orişice zi de lucru—numai să fie ascultată.

Scrisă în anul 1915

UN SCHIMB DE CUVINTE

Am fost cândva rabin—n'aşi mai fi fost! — dar nu un rabin ca oricare, ci un rabin oficial.

Ce însamnă un rabin oficial recunoscut, nu trebuie să mai dau nici o lămurire pentru evreii mei din Rusia, căci ei ştiu ce fel de animal e acesta: o «metrică»*), un botez, o nuntă, un divorţ, acestea ereau atribuţiile sale. Şi pentru aceasta el avea o taxă specială, pe care o lua dela morţi şi dela vii...

La sinagogă îi se cuvine locul cel mai de cinste, de!, că doară-i rabin... La o rugăciune festivă el se ridică cel întâi; iar dacă-i vre-o serbătoare, adică o zi deosebită, el *intră* în cilindru şi *iesă* cu vorba, şi încă cel dintâi:

— „Gospoda prihosjane**)" sau „blagodcestivie bratia***)".

---

*) Dela „matricolă". Actele de stare civilă ale evreilor ruşi erau ţinute de rabinii oficiali. (N. Tr.)

**) Gospoda prihojane, ruseşte: „Domnilor enoriaşi".

***) Blagodcestivie bratia, ruseşte: „Fraţilor smeriţi".

Să spun că rabinii sunt foarte iubiţi la noi,—de! O nimica toată... Te ţii cu dânsul, caşic'un pristav sau c'un alt gulerat, bată-i Dumnezeu să-i bată! Şi totuşi e ales din trei în trei ani de către comunitate —un fel de alegere cum e de pildă la voi*) alegerea de preşedinte, şi el e ales de popor. Aceasta însamnă că se scrie o hârtie adresată mulţimii: „Na asnovanie predpisanie iewo prevoshoditelstvo gospodina gubernator pricazal". In limba noastră asta vine cam aşa: „Boerul, gubernatorul, vă ordonă ca să vă adunaţi laolaltă, chelboşilor, la sinagogă şi să vă alegeţi un rabin!"

Şi pe urmă încep alegerile: candidaţi, denunţuri, rachiu şi mituială. Apoi încep să circule reclamaţiile, adică plângerile către «gurbernske pravlenie", se anulează alegerea şi se ordonă noui alegeri şi iar încep «na asnovanie predpisanie iewo prevoshoditelstvo gospodina» şi iar candidaţi, iar calomnii, iar rachiu şi trai nu şagă!

Aşa dar am fost, n'aşi mai fi fost, rabin într'un târguşor. Nu-i nici un secret, şi vă pot indica şi locul: în gubernia Poltava. Dar am vrut să fiu modern, să fac excepţie, nu ca toţi rabinii. Şi am lepădat „uniforma" şi am început a mă ocupa de interesele obşteşti: de Talmud-Thora, de împrumuturi, de operele de binefacere, de judecăţi prin arbitri, de ex-

*) Nuvela e scrisă în America, deci aluzia la alegerea preşidenţială din America. (N. Tr.)

plicarea legii, şi aşa pur şi simplu de a da poveţe.

O judecată, un arbitraj, o povaţă,—acestea le-am moştenit dela tata şi dela unchii mei. Şi lor, fie-li ţărâna uşoară, li-a plăcut să li se bată capul cu afaceri streine. Sunt fel de fel de oameni pe lume. Sunt unii oameni cari nu pot fi atraşi cu nici un chip. D-tră i-aţi atrage, dar ei nu se lasă. Şi iarăşi sunt un soi de oameni cărora poţi să li sai în cap nu dintr'odată, ci cu încetul: mai întâi în braţe, apoi pe cap, iar în urmă cu galoşii cei mari drept pe inimă şi pentru toată iarna...,

Iată aşa un soi de rabin am fost eu şi am avut, pot să mă laud, foarte mulţi clienţi între cari mulţi habotnici cari nu s'au jenat să vie în toate zilele să-mi bată capul şi să stee până hăt-târziu noaptea; nu au refuzat niciodată un pahar de ceai, ţigări fireşte de-ale mele, ziare şi cărţi nici vorbă nu-i, într'un cuvânt, frate adevărat, naş-brat*) şi atâta tot.

Intr'o zi ca azi se deschide uşa deodată şi intră fruntaşii târgului,—patru evrei gospodari, s'ar putea spune bogătaşi:

— „Buna dimineaţa, rabine!"

Cine erau ei? Trei dintrînşii erau „troica"—aşa au fost porecliţi în târguşor, fiindcă lucrau întotdeauna tustrei în tovărăşie, certându-se la fiece dată, vecinic bănuindu-se unul pe altul, pândindu-se unul pe altul—şi cu toate acestea nu s'au desfă-

*) Naş-brat, ruseşte: „de-al nostru".

cut nici odată şi aceasta pentru principiul următor: „Dacă afacerea e o afacere bună şi-i rost de câştig, dece să nu rod şi eu un osişor? Iar dacă cumva e o nenorocire—încaltea să dai şi tu de dracu ca şi mine!"

Dar ce face Dumnezeu? Se întovărăşesc cei trei tovarăşi cu un al patrulea, lucrează cu dânsul în tovărăşie aproape un an şi iesă o bătălie. Care-i pricina? „De când a dat D-zeu tâlhari, şurubari şi escroci n'am văzut încă un asemenea tâlhar, şurubar şi escroc!". Aşa susţin cei trei tovarăşi, sărmanii, despre al patrulea. Iar dânsul, al patrulea, susţine taman acelaş lucru despre ei: „De când a dat D-zeu tâlhari, şurubari şi escroci n'am întâlnit încă asemenea tâlhari, şurubari şi escroci!"

Cine a fost acest al patrulea? Acesta a fost de fapt un evreu tăcut, cam timid, curăţel, foarte prezentabil, cu nişte sprîncene dese şi negre, sub care străluciau nişte ochi zimbitori şi hoţeşti şi de zis îi zicea cu frumosul nume: „domnul Nahman Leikăh."

Adică de numit îl numia Nahman-Nusăn, dar îi se zicea Nahman-Leikăh fiindcă „leikăh" însamnă în limba ebraică „a lua" iar „nusăn" însamnă „a da" şi acest Nahman-Nusăn n'a dat în toată viaţa sa ci lua mereu... Şi Nahman-Nusăn mai are obicelul că dacă vorbeşte el rosteşte la fiece dată, fie că se potriveşte, fie că nu se potriveşte cuvintele „pentrucă, vezi bine".

Va să zică au venit la rabin cu un scop anumit, să asculte, adică, obiecţiuni-

le lor, că poate va găsi el vre-un mijloc ca să-i împace în socotelile lor încurcate:

— „Cum veţi găsi de cuviinţă, *pan**) rabine, cum veţi judeca şi cum veţi zice, aşa va fi!».

Aşa au hotărît cei trei tovarăşi şi cel care a vorbit în numele lor, domnul Nahman-Leikăh, a convenit şi el, c'o figură miluită, bombănind şi el că are toată nădejdea în mine: «pentrucă vezi bine, el se ştie cu sufletul curat!»

Şi s'a aşezat într'un colţişor, cu mâinele încrucişate pe piept, ca o femee, a încruntat sprincenele cele stufoase uitându-se la mine cu ochii sei zimbitori şi hoţeşti şi aşteptând să audă ce vor spune tovarăşii sei. Iar cînd tovarăşii au înşirat tot ce au avut de spus, el s'a ridicat, 'şi-a netezit sprincenele stufoase, fără a se uita la ei, ci tot timpul numai la mine, privindu-mă fix, cu ochii sei zimbitori şi hoţeşti şi cu atîta măestrie a spulberat spusele lor încît a rezultat că ei sunt adevăraţii şurubaşi, şarlatani, tîlhari şi escroci, cei trei tovarăşi ai sei, iar el, Nahman-Leikăh, e un om sfînt şi drept, o adevărată victimă: «pentru-că, vezi bine, tot ce aţi auzit acuma din partea lor nici n'a fost şi e pură minciună» iar el a dovedit cu mii de argumente că tot ce spune el e sfînt ca sfînta Thora a lui Moise.

In tot timpul cît a vorbit, ceilalţi trei, troica, n'au putut sta locului. La fie-ce clipă sărla unul dintre ei, apucându-se de cap şi de inimă:

— «Cum asta? Cum poate susţine un

---

*) pan, ruseşte: domnule.

evreu asemenea năzbâtii? Asemenea minciuni sfruntate?»

A fost nevoe de multă străduinţă ca să-i linişteşti, ca nu cum-va din cauza unei supărări atît de mari să nu se încurce cu toţii în barba acuzatorului lor, iar rabinului i-a fost greu, foarte greu, ca să iasă din această încurcătură ce-l făcea să vadă în faţa sa o adevărată bandă şi că şarlatani, tîlhari şi escroci sunt tus-patru şi pe lîngă aceasta nişte denunţători cari merită să fie pedepsiţi cu toţii.

Deci ce-i de făcut? Şi mi-a venit o idee, şi li spun tuturor:

— «Ian' ascultaţi, dragii mei! Eu mi-am formulat în cap toată sentinţa, dar ce-i la mijloc? N'o să v'o spun până nu'mi veţi depune cu toţii cîte douăzeci şi cinci de ruble, drept garanţie că veţi urma în totul hotărârea mea».

— «Mă rog! Cu cel mai mare respect!» au răspuns tus-trei, iar Nahman-Leikăh după ei, şi tus-patru au dus mîna la buzunar şi fie-care mi-a pus pe masă cîte o hârtie de douăzeci şi cinci de ruble, pe care le-am strîns înculându-le în sertar. In urmă am pronunţat următoarea rezoluţie:

— «Ascultând spusele şi cuvintele ambelor părţi şi gîndindu-mă bine la treburile, socotelile şi pretenţiunile d-stră, am găsit după părerea şi adînca mea convingere că nu aveţi dreptate nici unul, şi nu numai că nu aveţi dreptate, dar e mai mare batjocura şi ruşinea ca nişte evrei să se răfuiască aşa între ei, cu socoteli falşe, jurând falş şi pedeasupra să vă mai denunţaţi unul pe altul...»

Şi de aceea am găsit de cuviinţă că aşa precum avem în tîrg o Talmud-Thora *) c'o mulţime de copii nevoiaşi cari umblă descuiţi, sărmanii, şi nu-i de unde să se plătiască lefile dascalilor, fiindcă până se pot scoate dela d-tră cîteva copeici ţi-i silă şi lehamite, de aceea, zic, suta d-voastră de ruble o vărs la Talmud-Thora, iar d-tră să vă duceţi sănătoşi acasă şi vă mulţumesc pentru această frumoasă ofrandă; bieţii copii săraci vor avea deacum pantalonaşi şi ghetuţe şi flanele şi se vor ruga lui Dumnezeu pentru voi şi pentru copiii voştrii, amin!»

Ascultând această sentinţă, cei trei tovarăşi, troica, s'au uitat între ei unul la altul şi asudaţi cum erau nu se simţiau în stare să scoată o vorbă. Pesemne că nu s'au aşteptat de loc la o astfel de judecată! Numai oratorul lor, domnul Nahman-Leikăh, a prins curaj. El s'a ridicat, 'şi-a netezit sprincenele stufoase, a întins o mână şi privindu-mă pe mine cu ochişorii sei zimbitori şi hoţeşti mi-a vorbit aşa:

— «Vă mulţumesc, domnule rabin, în numele nostru al tuturor, pentru înţeleapta d-tră sentinţă pe care ne-aţi pronunţat'o, pentrucă vezi bine numai înţeleptul Rege Solomon ar fi putut judeca astfel! Un singur lucru aţi uitat însă a spune, domnule rabin. Cît vi se cuvine d-tră pentru înţeleapta şi profunda d-tră judecată?»

— «Scuză, te rog, dar n'ai nimerit crîşma... Eu nu sunt dintre rabinii aceia

*) Şcoala în care se învaţă Thora. (Scriptura mozaică).

cari iau dela morţi şi dela vii...», aşa i-am răspuns eu ca un adevărat gentleman, şi am primit dela berechetul meu acest fel de răspuns :

— «Dacă-i aşa, nu sunteţi numai un rabin filosof, ci sunteţi şi un sfînt care refuză orice plată!.. Poate aţi fi atît de bun să ascultaţi o istorie, ca să vă plătim adică pentru osteneala d-tră cel puţin cu o poveste ?»

— «Mă rog ! Chiar şi cu două poveşti !»

— «Dacă-i aşa, aşezaţi-vă domnule rabin şi fiţi bun trataţi-ne cu ţigări. Am să vă povestesc o istorie frumoasă şi adevărată care mi s'a întîmplat chiar mie, pentrucă vezi bine mie nu'mi plac poveşti streine».

Şi aprinzând ţigările ne-am aşezat cu toţii în jurul mesei, iar domnul Nahman-Leikăh 'şi-a netezit rînd pe rînd sprincenele stufoase şi uitându-se la mine cu ochişorii sei zimbitori şi hoţeşti a început a povesti încetişor povestea sa adevărată care il s'a întîmplat chiar lui. V'o redau cuvînt cu cuvînt, aşa cum a rostit-o el.

* * *

— «Asta era ca să nu vă mint, pentrucă vezi bine au trecut ani multişori ; eram tînăr pe atuncea şi n'am stat departe de aici, într'un sat, în apropiere de o staţie de cale ferată ; învîrtiam tot soiul de afaceri, ţineam un fel de han şi câştigam destul de frumos. N'am devenit un Rotschild, dar de!, îmi scoteam bucata de pâine şi cum e obiceiul, afară de mine se mai învîrtiau în jurul gării încă vre-o

zece evrei... Cînd un evreu își câștigă pânea e invidiat. Toți cred că face avere, aur! Dar nu aceasta e partea principală a povestei.

Vreau însă să vă istorisesc că tocmai în toiul sezonului, cînd e rost de câștig și vagoanele circulă iar prețurile se urcă, se apucă nevastă-mea, de se pune în pat și-mi naște un băiat—hai noroc! Cu noroc să trăiți și d-tră! Ce-i de făcut? Trebue, va să zică, să se facă botezul!

Lăsând toate afacerile, am plecat la tîrg, am cumpărat toate bunătățile, am adus hahamul, adică cel care oficiază circumcizia rituală, cu toate instrumentele sale, și pe ceaușul dela sinagogă, pentrucă vezi bine am crezut că avînd pe acești doi, cu nașul și cu mine vom complecta de sigur un *minân* *), și chiar să-l întrecem. Dar ce face Dumnezeu? Se apucă unul dintre evreii din satul meu de se îmbolnăvește, cade la pat și nu mai poate veni la mine la botez, chiar dacă l'ai scoate și l'ai aduce cu pat cu tot! Iar un altul se apucă și pleacă la mama dracului, pentrucă vezi bine avea, zicea el, un parastas. Am rămas fără *minân*, chiar de m'aș fi întins în lung și în lat.

Iar pe lîngă toate acestea era în ajun de Sâmbătă—căci nevestii mele i-a venit pofta să nască tocmai în zi de sfînta Vinerea, iar hahamul, adică cel care oficiază tăerea rituală, rupe pielea de pe mine și

*) *Minân*, ebraic: zece evrei fără de care nu se poate oficia nici un fel de serviciu religios.

ceaușul plînge cu lacrimi: «Ce ne-ai mai tîrît încoace?!»

Rău de tot! Și'mi vine o idee să mă reped drept în stație, pentrucă vezi bine poate o da D-zeu, mai știi, că doară circulă atîta lume! Și așa a și fost. Vin repede în stație, și chiar acuma a și sosit „curierul" care iată-iată e gata să plece! Trag repede o ochire și zăresc un individ umflat, adică burtos, cu un cogemite geamandan și care asudat se repede la bufet, pesemne ca să îmbuce ceva la repezeală. Dar ce poate găsi un evreu, Doamne iartă-mă, într'un asemenea bufet din gară? El căuta, sărmanul, cu ochii, o bucată de scrumbie, sau un ou, de-i lăsa gura apă și-ți era mai mare mila!

Deodată îl apuc și-l trag de mânecă:

— «Domnule! Vrei să guști ceva?»

Evreul meu a tresărit de frică, cașicum ar fi spus:

— „Cine ți-a spus că vreau să gust ceva?"

Iar eu îi zic:

— „Nu-i așa! Voiam să-ți spun, să'mi trăești o sută de ani, Dumnezeu mi te-a scos în cale!"

El se uită la mine și nu pricepe nimic. Dar eu îl spun:

— „Vrei să-ți faci o pomană și pe lîngă asta să mai mănânci un rasol bun care se topește în gură, cu *coilici* *) proaspăt, zic eu, abia scos din cuptor?"

Dar el se uită mereu la mine ca la un nebun:

— „Cine iești d-ta? Și ce vrei?"

*) Coilici, jargon;=o pâne de lux, făcută cu ouă.

Şi-i povestesc toată istoria, toată pacostea: că am acasă un *brith* *) că totul e gata, zic eu, un *moil* **) şi un ceauş, şi o masă bogată, zic eu, dar că'mi lipseşte un al zecelea ca să se poată face ceremonia religioasă.

Zice el:

— „Şi ce'mi pasă mie de asta?"

Zic eu:

— „Îţi pasă, pentrucă vezi bine vreau ca d-ta să fii, zic eu, al zecelea la *mindn*. Te rog, zic eu, vei face o mare pomană şi vei mânca şi o masă bună..."

— „Ai înebunit?, îmi zice el, ori aiurezi? Cum asta? Pleacă trenul — — şi apoi e Sâmbătă, zice el, şi trebue să plec.."

— «Ei şi?, zic eu, ce poate fi? Vei pleca cu al douilea tren, iar în răstimpul acesta, zic eu, ţi-i face o pomană şi vei gusta şi ceva la masă... vei mînca o supă bună cu tăeţei, aşa să am eu un an bun...»

In sfârşit ce să vă mai înşir atâta dacă se poate scurta? L'am convins pe evreul.. Pesemne că rasolul şi supa cu tăeţei au avut efect, fiindcă vezi bine evreul meu a început să-şi lingă buzele, i-am luat repede geamandanul şi am pornit'o amîndoi acasă. Şi am serbat botezul—aşa să fie la toţi aceia cari îmi sînt mie dragi! Rasolul se simţia de departe, înainte de a fi tăiat, pentrucă vezi bine era făcut cu usturoi... Un astfel de rasol şi încă cu *cotlici* îţi provoacă o poftă hărăzită de Dumnezeu! Şi pe lîngă asta, nişte castraveţi

*) *Brith*, ebraic: botez.

**) *Moil*, ebraic: acel care operează circumcizia rituală.

bine muraţi şi o sticlă de bere, şi puţin coniac înainte de masă, şi un păhărel de vişinată după masă—ce să vă mai spun?—evreul meu s'a conformat în totul şi s'a pus pe mâncare de-i sticlea fruntea de sudoare. Dar ce se întîmplă? Până una-alta, cum te-ai uitat în jur, ziua trece şi evreul meu începe: «vai de mine, vai de capul meu!» şi sare să-şi iea geamandanul.

— „Dar încotro?,—îi zic eu,—stai liniştit. Mai întâi, îi zic eu, cine te lasă să pleci tocmai de Sâmbătă? Şi al douilea, zic eu, d-ta nu ieşti doară evreul cela care să te sileşti să pleci asupra Sâmbetei. In loc să faci Sâmbăta undeva în mijlocul câmpului, cred că e mai bine s'o faci la mine".

Dar el se codeşte şi se vaetă, că de ce l'am reţinut? De ce m'am legat de el? Şi de ce nu i-am spus asta dela început? Mă rog, vorbe, vorbe, vorbe! Dar eu îi spun:

— „Mai întâi, îi zic eu, nu trebuia să-ţi spun că e în ajun de Sâmbătă. Şi al douilea, zic eu, d-ta singur ştiai foarte bine că e ajunul Sâmbetei. Şi apoi, zic eu, de unde ştii? Poate că-i un lucru dat de Dumnezeu ca să faci Sâmbăta numai la mine, zic eu, ca să guşti din peştele nevestii-mele? Iţi garantez, zic eu, că de când mănânci peşte, n'ai mîncat aşa fel de peşte ca peştele nevestii-mele, zic eu, nici măcar în vis!.,"

Ce vreţi, ştiam eu cu ce-l pot ademeni! Şi ca dovadă? Am făcut rugăciunea de

minhâ *), am primit sosirea sfintei Sâmbete cu rugăciunea toastului, nevastă-mea a servit peştele, iar nările evreului meu s'au dilatat, ochii au început să-i strălucească altfel cu totul,—şi oaspetele meu s'a repezit la peşte ca după un post, lăudând foarte mult peştele şi ridicându-l în slava Cerului, fără a refuza păhăruţul de rachiu: unul înainte de peşte şi altul după peşte. Iar cînd s'a servit supa de Sâmbătă cu tocmagi, i-au plăcut şi tocmagii, şi mâncărica, şi chiar şi bucăţica de carne din mâncărică, o bucată de piept pe care deasemenea a slăvit-o, lingându-şi şi degetele.

— «Ştii ce ţi-oi spune?—îmi zice el înainte de a se face rugăciunea de masă —frate dragă, dacă s'a întâmplat aşa, zice el, sunt foarte mulţumit că am rămas la voi să fac Sâmbăta. De mult n'am mai avut o aşa plăcere de sfânta Sâmbătă, zice el, ca acuma"!

— „Dacă-i aşa, zic eu, îmi pare foarte bine, dar aşteaptă, zic eu, şi vei vedea mâne abia că-i Sâmbătă, fiindcă nevasta-mea face de Sâmbătă o mâncare cum n'ai mai mâncat"!

Şi aşa a şi fost. A doua zi, după liturghie şi după rugăciunea toastului, cînd a început să se servească aperitivele, scrumbie tocată cu ceapă, ridiche unsă cu grăsime, şi apoi peştele rece şi pept rece de vacă rămas dela mâncărica din ajun, apoi paceaua sau răcituri de picior de vacă, cum se zice la d-tră, cu pâni-

*) *Minhâ*, ebraic: rugăciunea de vecernie.

şoară cu usturoi, şi pe urmă o budincă mare şi plină de grăsime—oaspetele meu nu mai ştia cum să laude mâncarea !

Şi-i zic eu :

—„Asta nu-i nimic ! Aşteaptă, zic eu, şi vei gusta, cu ajutorul lui Dumnezeu, borşul nostru românesc gătit pentru masa de seară şi abia atuncea, zic eu, vei şti ce înseamnă o mâncare bună" !

Dar el începe a râde şi îmi spune :

— „Ei, aşi ! Cine ştie unde voi fi eu, până o fi gata borşul vostru moldovenesc ?"

Dar eu râd mai tare decât dânsul şi-i respund :

— „Închipuie-ţi, zic eu, că ai greşit. Dacă socoţi într'adevăr să pleci astăseară, zic eu, apoi nici să te gândeşti, pentrucă vezi bine cel care pleacă în zi de Sâmbătă, acela rămâne toată săptămâna acasă".

Şi aşa s'a şi întâmplat ! Deodată după rugăciunea de seară evreul meu începe să se gătească de drum. Atunci îi spun din nou :

— „Ce nebunie-i asta ? Mai întâi cine o să te lese să pleci noaptea în lumea mare ? Şi al doilea, zic eu, nu mai ai tren !"

— „Cum aşa ? Atuncea m'ai omorât !"

Zic eu :

— „O mai mare nenorocire să n'ai cât vei trăi ! Tren, slavă Domnului, vei avea mâne în zori de ziuă. D-ta până atuncea pregăteşte-te de o poftă mare, fiindcă vezi bine se şi aude cum fierbe borşul ! O să te rog numai să-mi spui adevărul dacă ai mai mâncat vreodată un astfel de borş ! Dar să-mi spui adevărul adevărat !"

Ce mai calea-valea, el a trebuit să măr-

turisească că de când trăeşte mânâncă pentru întâia oară un astfel de borş. Ba mai mult, i-a venit poftă să şi afle cum se prepară aşa un borş şi de ce îi se zice „românesc", şi alte asemenea întrebări. Dar eu îi zic:

— „Da ce-ţi pasă d-tale de asta? Mai bine ia gustă, zic eu, păhăruţul ăsta de vin, să văd dacă ieşti cunoscător, dar adevărul curat! Numai adevărul!... Pentrucă vezi bine mie nu-mi plac complimentele!"

Şi s'a băut un pahar, şi încă un pahar şi tot aşa până la culcare, iar oaspetele meu, ce să vă spun, a adormit tun că a pierdut trenul de dimineaţă şi s'a sculat foarte indispus. S'a înfuriat foc împotriva mea că nu m'am încumetat să-l trezesc la timp şi că din pricina mea va suferi o pagubă, că nici el nu ştie cât va fi de mare!... In sfârşit l'am nenorocit de tot!

Eu l'am ascultat foarte frumuşel şi i-am spus:

— „Spune şi d-ta, zic eu, dacă nu ieşti un om curios. Mai întâi, zic eu, de ce atâta zor şi atâta grabă? Par'că tare mult trăeşte omul, că trebue să se grăbească aşa? Asta-i una! Şi al doilea, zic eu, d-ta ai uitat că azi e a treia zi de la botez? E puţin lucru? La noi e obiceiul, zic eu, că a treia zi după botez se face o masă şi mai mare ca în ziua de botez... şi această zi, zic eu, e mai dihai decât circumciziunea. Nu cumva ai să mi te apuci nitam-nisam, zic eu, să-mi strici petrecerea?"

Şi aşa a şi fost, căci evreul meu nu s'a

mai putut reţine şi de necaz a izbucnit într'un râset:

— „Ce să-ţi spun, că al dracului mai ieşti!..."

— „Fie şi aşa, zic eu, bine că am un oaspete!"

Stând la dejun şi ciocnind câteva pahare, îi zic eu evreului:

— „Ascultă, domnule, povestea e aşa, zic eu, cu toate că acum nu se prea cade să vorbim de mâncăruri de lapte *), zic eu, pentrucă vezi bine suntem la carne, dar aşi vrea să aud din gura d-tale, zic eu, ce ai zice de nişte colţunaşi cu brânză?"

El se uită la mine.

— „Aşi ţine tare mult să guşti colţunaşii cu brânză pe care îi face nevasta, pentrucă vezi bine diseară avem mâncări de lapte".

Şi mi se înfurie oaspetele grozav, şi-mi spune:

— „Ei, precum văd, zice el, vrei să mă mai reţii vre-o douăzeci şi patru de ceasuri. E o greşală din partea d-tale, o mare greşală!"

După furia cu care s'a înfuriat am înţeles că nu va trebui să fie mult rugat şi nici că va fi nevoe de ceartă. Pentrucă vezi bine era un evreu mâncăcios şi pofticios care ţinea la mâncare. Şi-i zic:

— „Iţi dau cuvântul meu de cinste, zic eu, şi dacă nu ţi-i deajuns, îţi dau şi mâna că mâne în zori de ziuă te scol la tremul de dimineaţă, chiar de s'ar răsturna toată lumea pe dos. De nu să nu mai ajung..."

*) Evreii bigoţi nu mănâncă la aceiaşi masă mâncăruri de lapte, când mănâncă carne.

Asta îl mai înduplecă puţin şi el îmi spune:

— „la seama, mi-ai dat mâna!“

Zic eu:

— „Hotărât!“

Şi nevastă-mea a gătit o masă de lăptării, ce să spun, cu nişte colţunaşi—încât oaspetele meu a trebuit să mărturisiască adevărul: că are şi el o nevastă, că nevastă-sa face şi ea colţunaşi, dar e o deosebire ca între zi şi noapte! Aşa deosebire ca dela răsărit la apus!“

Dar de astădată şi eu m'am ţinut de cuvânt, fiindcă cuvântul dat e cuvânt! L'am trezit pe oaspetele meu în zori de zi şi am pus samovarul. El s'a pregătit de drum făcându-şi bagajele şi luându-şi foarte frumuşel rămas bun de la mine şi de la cei din casă. Şi eu îi zic:

— „Până sa ne luăm „bun rămas“, zic eu, să facem mai întâi socoteala“.

Dar el se uită la mine, pentrucă vezi bine nu înţelegea ce-i spuneam.

— „Cum asta, socoteala?“

— „Socoteala, zic eu, adică să-ţi fac comptul, zic eu, am să-ţi dau compt de celace mi se cuvine şi d-ta, zic eu, vei fi atât de bun şi te vei osteni ca să-mi plăteşti“.

Dar el se face roş ca focul:

— „Să plătesc? Pentruce să plătesc?“

— „Cum pentru ce? zic eu. Pentru tot; pentru mâncare, zic eu, pentru băutură, pentru găzduire...“

Acum se face palid, nu roş, şi-mi zice:

— „Nu te înţeleg, zice el. D-ta m'ai poftit la botez, zice el, scoţându-mă din

tren, mi-ai smuncit geamandanul din mână şi m'ai rugat să-mi fac pomană..."

Eu însă îi tai vorba şi-i zic:

— „Adevărat, toate cele-s adevărate, dar ce are a face una cu alta? Dacă ai fost la mine la botez, cu asta ţi-ai făcut o adevarată pomană, dar mâncarea, băutura şi hanul, asta zic eu, nu-ţi sunt dator, ca să ţi le dau pe degeaba! Pentrucă d-ta eşti doar un evreu negustor, zic eu, şi pricepi singur foarte bine, zic eu, că peştele costă bani, şi vin ai băut din cel mai bun, ai băut şi bere, şi vişinată, iar mâncărica, budinca şi borşul, slavă Domnului, le-ai lăudat până'n zori de zi şi ţi-ai lins degetele; colţunaşii cu brânză, zic eu, ţi-au plăcut deasemenea, să-ţi fie de bine, zic eu, şi asta ţi-o doresc din toată inima.., Dar d-ta n'ai să pretinzi, zic eu, pentrucă vezi bine ai făcut o pomană şi ai avut plăcere, ca un evreu să păgubească pe lângă d-ta şi osteneală şi bani!"

Pe evreul meu, sărmanul, l'au cam podidit sudorile de se părea că-l loveşte apoplexia! El a început să se sbată, să strige şi să ţipe ghivalt*):

— «Cum asta? Mai rău ca în Sodoma! O asemenea ticăloşie, zice el, nu s'a mai pomenit de cînd lumea! Şi cât îţi vine?»

Mă apuc şi iau o hârtie şi creion şi-i fac toată socoteala pentru mâncare şi băutură, pentru găzduirea de Sâmbătă, pentru vin, şi vişinată, şi bere, şi pentru colţunaşii cu brânză anume comandaţi. Una

*) Jargon: face scandal.

cu alta s'au făcut în totul vre-o treizeci şi cinci de ruble şi nu ştiu câte copeici, că nu prea ţin minte exact...

Văzând socoteala evreul meu s'a făcut şi galben şi verde, mâinele îi tremurau, ochii cât pe ce să-i sară din cap, iar el s'a apucat să strige mai tare, făcând un şi mai mare scandal.

— „Dar unde am căzut eu ? Intr'o capcană banditească ? Nu mai există omenie ? Nu mai există Dumnezeu ?"

Da eu îi zic:

— „Stai ! Ştii una, omule ? La ce să strigi şi să-ţi spargi pieptul ? Mai bine haide să plecăm în târguşor, că nu-i departe de aici, pentru că vezi bine acolo sunt oameni, acolo e un rabin, să-l întrebăm pe rabin, şi ce va spune rabinul, aşa va fi !"

Auzind asemenea cuvinte din parte'mi evreul s'a mai liniştit puţin uşurându-şi inima, şi ce să vă mai spun, — am tocmit o căruţă, ne-am urcat şi am pornit amândoi la târg, drept la rabin.

Ajuns la rabin, l'am găsit taman după rugăciune, strângându-şi lucrurile sfinte.

— „Buna ziua !"

— „Ziua bună ! Ce aveţi de spus ?"

Şi evreul meu mi se repede cu înfocare şi începe a povesti toată povestea de la „a" până la „z", cum a trecut cu trenul prin staţia noastră, cum a coborât repede din tren cu geamandanul în mână ca să guste ceva în staţie, la răpezeală, habar neavând de vre-un botez «şi deodată răsare omul acesta — (arătându-mă pe mine) — şi începe a se văita pentru-

că vezi bine avea un botez acasă şi că-i lipsia un al zecelea la serviciul religios şi că D-zeu m'a scos în calea lui! Şi apoi: cum i-am scos geamandanul din mână, cum a venit la botez vrând apoi să plece mai departe şi eu l'am oprit să rămâie Sâmbătă şi Sâmbătă seară, şi Duminică a treia zi după botez, ca să mânânce colţunaşi — în sfârşit n'a scăpat nimic, şi întinde apoi rabinului socoteala pe care i-o dădusem.

Rabinul, ce-i drept, l'a ascultat cu multă atenţie până la sfârşit şi când evreul a terminat, rabinul a spus:

— «Va să zică am ascultat o parte. Acum, zice el, vom asculta cealaltă parte. D-ta ce ai de spus?»

Şi începe a spune rabinului:

— «Eu din parte'mi n'am de adăogit nimic, pentrucă vezi bine tot ce v'a spus evreul acesta e sfânt, purul adevăr. Dar ce-i la mijloc? zic eu; un singur lucru să vă mai spue, zic eu, pe cinstea sa de evreu: când şi în ce fel de zi a venit, unde a petrecut Sâmbătă şi dacă a mâncat peşte şi a băut şi vin, şi bere, şi coniac şi vişinată, şi dacă a lăudat borşul românesc şi colţunaşii cu brânză gătiţi de nevastămea?»

Se înţelege că evreul meu se înfurie şi mai tare, vorbeşte şi se zbate de parcă-l lovise damblaua! Iar rabinul îl roagă să nu fiarbă aşa şi să nu se înfurie pentrucă vezi bine mânia e ceva păgân, şi-l întreabă iar de peşte, de borş, de colţunaşi şi dacă-i adevărat c'a băut vin, şi bere, şi coniac şi vişinată? Apoi îşi pune

ochelarii, adică rabinul, verifică socoteala de sus până jos, adună cifrele—foarte exact: treizeci şi cinci de ruble şi câteva copeici!.. Apoi scoate basmaua ca să ne obligăm amîndoi că vom respecta hotărârea şi rabinul a pronunţat hotărârea sa în scurt: că evreul trebue să-mi plătiască toată socoteala de treizeci şi cinci ruble şi câteva copeici, costul căruţei încolo şi încoace iar plata pentru judecata rabinului să fie în două, adică în jumătate parte egală amîndoi.

Ieşind dela rabin ca dela o bae de aburi, evreul scoate punga, iea dintrînsa o hârtie de cincizeci ruble şi mi-o aruncă în obraz ca să-i dau restul. Dar eu îi zic:

«Ce fel de rest?»

Zice el:

— „Să-ţi opreşti cele treizeci de ruble ce ţi se cuvin după socoteala d-tale!“

Zic eu:

— „Care socoteală? Care treizeci şi cinci de ruble?“ Ce crezi d-ta, că sunt într'adevăr un hoţ de codru? Sau un nebun? Cum crezi c'o să iau bani dela d-ta? Pun mâna în staţie pe un evreu pe care nu-l cunosc, zic eu, un om strein, pe care nu-l ştiu cine e şi de unde e, îi scot geamandanul din mână şi-l trag, zic eu, cu sila la mine la botez şi petrec Sâmbătă cu el, zic eu, — de-ar petrece toţi evreii aşa de bine!—şi acum să mă apuc, zic eu, ca să-i iau bani pentru îndatorirea ce mi-a făcut şi pentru plăcerea ce mi-a procurat?“

De astă-dată el se uită la mine ca la un adevărat nebun şi'mi spune:

— „Atunci la ce ai mai bătut capul? Şi de ce m'ai tras la rabin?“

— „Da curios om mai eşti d-ta !, îi zic eu. Asta am făcut-o, zic eu, nu de alta, dar numai fiindcă vezi bine am vrut, zic eu, ca să vezi şi d-ta *ce rabin deştept avem* şi alta nimic !...“

* * *

Istorisind povestea, cuvântătorul meu domnul Nahman Leikăh s'a ridicat foarte frumuşel iar ceilalţi tovarăşi după el, începând să-şi încheie caftanele gata să plece. Dar eu li-am oferit ţigări şi m'am adresat către cel care a povestit :

— „Va să zică mi-ai povestit o poveste cu un rabin ! Poate că veţi fi atât de amabili ca să ascultaţi şi o poveste de-a mea, şi tot cu un rabin, dar mult mai scurtă decât povestea d-tră ?“

Şi fără a mai aştepta respunsul „da“ sau „ba“ am păşit deadreptul la poveste, tăind'o scurt de tot :

— «Asta era—aşa am început povestea—nu de mult, şi încă într'un oraş mare, şi totul s'a petrecut în ajun de *Iom-Kipur* *). Ca din cer cade un evreu negustor, un voiajor strein care voiajază prin lume, vinde marfă şi încasează bani, şi ţinându-se cu mâinele de piept se plimbă prin uliţa evreiască unde se află sinagoga, şi întreabă cu mare interes unde-i rabinul, adică unde locueşte rabinul.

— Ce nevoe ai de rabin ?

— Ce-i treaba d-tale?

Incolo-încoace, a întrebat atîta până a

*) Iom-Kipur, ziua postului şi a reconcilierii.

nimerit unde stă rabinul. Intrând la rabin el tot se mai ţinea cu mânele la piept, îl invită pe rabin ca să-i spue un secret şi se încuie cu dânsul într'o odae:

— „Rabi! Povestea e aşa şi aşa. Eu sunt un evreu voiajor şi port cu mine o sumă de bani, destul de însemnată. Să nu crezi că-s ai mei, pe Sfântul Dumnezeu, sunt bani streini. Şi cum e în ajun de Iom-Kipur, nu pot să-i ţin la mine; ca să-i las la hotel mi-i frică—aşa o sumă! Faceţi-mi un bine,păstraţi-ii d-tră,ascundeţi-ii în ladă până mâine seară după ce ieşim din Iom-Kipur..."

Şi fără a mai sta mult pe gânduri, el îşi desface vesta şi scoate un pachet după altul, sumă ce o şi depune, adevăratele sutare roşietice!

Văzând o asemenea sumă, rabinul îi zice:

— „Nu te supăra, mă rog, d-ta nu mă cunoşti şi nu mă ştii,.."

— „Cum asta că nu vă cunosc? Că doară sunteţi *rabin* !..."

— „Bine, sunt eu rabin, dar *eu nu te cunosc cine ieşti* şi ce ieşti !..."

Una-alta se tocmesc amândoi. El lui: „Sunteţi rabin!" rabinul către dânsul: „Dar eu nu te cunosc!" iar ziua nu stă în loc. E doară ajunul lui Iom-Kipur! Şi a rămas că rabinul îi primeşte banii, dar cum? Faţă de martori. Cine să fie martorii aceştia? Că nu te poţi încrede în orişicine!

Şi rabinul trimite să-i cheme pe fruntaşii târgului, pe cei mai mari bogataşi din târg, şi li istoriseşte că „povestea e

aşa şi aşa: „iată evreul acesta, zice el, are cu el nişte bani, o sumă mărişoară, nu-s ai lui, sînt bani străini. Şi el vrea să mi-i dea mie să-i ascund până după Iom-Kipur. Ca atare d-tră să fiţi martori, zice el, ce sumă de bani mi-a predat ca să nu fie pe urmă, zice el, vre-o neînţelegere. Aţi priceput?"

Şi rabinul s'a ostenit şi-a numărat banii de trei ori în faţa celor patru bogătaşi, i-a legat într'o basma, a sigilat basmaua cu ceară, a pus stampila şi a zis către bogătaşii gospodari:

— „Iată vedeţi şi d-tră iscălitura mea, şi ţineţi minte, sunteţi martori"!

Rabinul a luat apoi basmaua cu bani şi a predat'o rabinoaei ca s'o încue în lada de fer, iar cheile să le ascundă undeva într'un loc ca nimeni să nu ştie". Şi toată lumea a pornit la sinagogă de s'a închinat şi a postit, petrecând astfel sfânta zi de Iom-Kipur.

Venind de la sinagogă şi mâncând după o zi pe post,—cât te-ai întoarce, aha a şi sosit! Adică negustorul evreu...

— „Buna vreme"!

— „Bun să fie şi tot anul! Poftim şezi. Ce ai de spus?"

— „Nimica. Am venit să iau punga!"

— „Care pungă?"

— „Banii!

— „Banii?!

—„Am venit să-mi iau banii!"

— „Care bani?"

— „Banii mei... adică nu ai mei, mai întâi ai lui Dumnezeu, apoi ai altuia.

Banii pe cari vi i-am dat să mi-i ascundeţi...»

— «D-ta mi-ai dat s'ascund bani? Când?»

Dar evreul începe a râde şi crede că rabinul şugueşte cu dânsul. Şi-l întreabă rabinul:

— „Da ce te rîzi?"

Iar el respunde:

—„Pentru întâia oară văd ca un rabin să se ţie de ghiduşii!"

Se'nţelege că rabinul se simţi ofensat, căci până astăzi nimeni nu l'a făcut încă, zicea el, ghiduş!

—„Ia spune domnule, ce pofteşti?"

Auzind asemenea cuvinte, bietul evreu mai ca să leşine..,

—«Pentru D-zeu, rabi, vreţi să omorâţi un evreu? V'am dat toţi banii mei, adică nu ai mei, ci mai întâi ai lui D-zeu şi apoi streini! Ca semn, zice el, că i-aţi pus într'o basma, i-aţi ştampilat cu ceară şi i-aţi ascuns într'un loc ca nici un om să nu ştie unde. Şi un semn şi mai bun: la aceasta au fost faţă, zice el, şi martori, cei mai cinstiţi gospodari din târg!"

Şi nu-i lene evreului, şi începe a înşira numele bogătaşilor, în timp ce-l cuprinde o sudoare rece de-i vine ameţeala şi cere sărmanul un pahar cu apă.

Fără a sta mult pe gânduri rabinul se apucă şi trimite pe ceauş ca să-i cheme şi să-i aducă pe cei patru cinstiţi gospodari fruntaşi din târg, cari vin într'o fugă:

— „Da ce s'a întâmplat?"

— „O nenorocire, o năpastă! Un e-

vreu buclucaş! El susţine, ci-că mi-a predat o pungă plină cu bani în ajun de Iom-Kipur, ca să-i ascund şi că d-tră ci-că aţi fost faţă la aceasta, ca martori!"

Cei patru cinstiţi gospodari s'au privit între ei caşicum ar spune: „Aici e rost să te alegi cu un ciolan!" „Închipuiţi, aşa o sumă! O pungă tixită! Ispita banului!»

Şi cu toţii s'au năpustit asupra evreului:

— «Aşa? Nu ţi-i ruşine obrazului să iscodeşti pe seama rabinului o asemenea năpastă?"

Văzând o asemenea istorie, evreului nostru îi s'au tăiat par'că mâinele şi picioarele şi l'a apucat ca un fel de vătămătură, mai-mai să cadă leşinat! Dar rabinul s'a rîdicat, s'a apropiat de ladă, a scos basmaua cu bani şi a întins'o evreului.

—„Domnul cu tine! Na, ţine! Iată banii d-tale! Ia-ţi-i înapoi dar numără-i bine în faţa dumnia-lor. După cum vezi iscălitura e la locul ei, ceara e întreagă, totul e aşa cum trebue să fie!"

Bietului evreu i-a crescut par'că inima la loc. Mâinele îi tremurau, iar ochii îi s'au umplut de lacrimi:

— „Atuncea la ce bun, rabine, aţi mai speriat pe un sarman evreu? Şi încă ce spaimă!?"

— „Am vrut numai să-ţi arăt *ce fel de gospodari cinstiţi* avem în târgul nostru!..."

ŞAH LA ŢAR!

O poveste minunată, istorisită de un evreu, pasionat şahist, într'o societate aleasă, într'o seară friguroasă de iarnă, după un joc de cărţi şi o masă copioasă.

Scrisă în anul 1915

ŞAH LA ŢAR *)

Trecuse de mult miezul nopţii. Era iarna. Dineul era terminat şi masa spunea că lumea era sătulă. Mesuţele verzi erau pline de cifre scrise cu cretă şi pe ele se aflau aruncate cărţile de joc, dintre care se zăriau aşii şi valeţii, caşicum s'ar certa între ei.

Reînceperea jocului, un preferans sau un poker, ar fi fost de dorit, dar tuturor li era par'că ruşine, căci era prea târziu. De aceea lumea stătea aşa, la taclale, fuma, sorbia cafeluţa neagră şi conversa. După-ce s'au epuizat toate subiectele, cineva a adus vorba de şah. După dânsul un altul, şi încă unul, fiindcă astfel voiau să-l monteze pe un şahist înfocat, un anume Rubinştein.

Rubinştein e un pasionat şahist. De

*) *Titlul în original: „Din Paşti până în sărbătorile Cuştilor".*

dragul unei partide de şah e în stare să meargă pe jos zece poşte, să nu mănânce, să nu bea, să nu doarmă o noapte—îndrăcit jucător de şah! Despre jocul seu de şah circulau tot soiul de anecdote: că joacă singur cu el însuşi nopţi întregi în şah; că s'a divorţat de trei neveste din cauza şahului; că într'un rând a fost condamnat la trei ani închisoare din cauza şahului. Într'un cuvânt unde-i Rubinştein, acolo e şah şi unde-i şah acolo e Rubinştein! Şi lui Rubinştein îi plăcea să se vorbiască de şah dupăcum îi place unui beţiv să se vorbiască de un păhăruţ de rachiu bun.

Când îl observi pe Rubinştein cel întâi îţi sare în ochi fruntea sa mare. Mare, lată şi rotundă, vreau să zic boltită. Ochii îi sunt deasemenea mari rotunzi, negri, dar nişte ochi reci. El singur e uscăţiv, slăbănog, dar are un glas de clopot, o adevărată voce de bas. Şi acolo unde se afla Rubinştein, nu se aude decât Rubinştein şi nimeni altul...

Auzind că se vorbeşte de şah Rubinşteie, şi-a încreţit fruntea încreţită, a privit cu un ochiu cafeaua neagră pe care o sorbia, vrând par'că să ghicească a ce miroasă, şi s'a adresat nimănui dar tuturor, cu vocea lui de bas ce răsuna ca un clopot de mânăstire:

— „Doamnelor şi domnilor. Dacă doriţi o poveste frumoasă despre un jucător de şah, aşezaţi-vă cu toţii iată colea,

şi am să vă povestesc o istorie de demult".

— „O poveste despre un jucător de şah? O istorie de demult?»—a sărit deodată amfitrioana care se temea ca musafirii să nu plece. «Admirabil! Spune Feliciei să închidă pianul şi fi bun de închide singur uşa şi mai adă câteva scaune. Staţi vă rog, staţi, domnul Rubinştein ne va povesti o poveste despre un jucător de şah, o istorie de demult!...»

Şi Rubinştein s'a uitat la ţigara pe care abia o aprinsese şi care i-a fost dată de amfitrion, examinând'o din toate părţile, caşicum ar fi vrut să aprecieze costul ei, şi 'şi-a încreţit fruntea încreţită caşicum ar fi vrut să spună: „De, ţigara e foarte prezentabilă, dar are un gust de mătură!" şi apoi a trecut deadreptul la povestea sa, începând astfel:

— «Doaminelor şi domnilor! Că sunt un şahist pasionat şi că toată familia noastră sunt din firea lor şahişti, asta nu-i nevoe să vă spun... Asta o ştiţi singuri! Numele Rubinştein e bine cunoscut în lume şi tare aşi dori, cu tot dinadinsul, să-mi arătaţi vre-un Rubinştein care să nu fie şahist!"

— «Iată îţi arăt eu un Rubinştein, un agent care mă vizitează în fiece săptămână şi care afară de «strahovanie jijne» *) nu mai ştie nimic alta, o adevărată vită!"

Astea le-a pronunţat unul dintre musafiri, un tânăr cu capul ascuţit, cu ochelarii de aur, care se credea foarte deştept

*) Strahovanie jijne, ruseşte: asigurări de viaţă.

şi glumeţ; dar Rubinştein şi-a păstrat calmul. Cu ochii sei mari şi reci el l'a străpuns pe tânăr şi a zis cu glasul său de bas:

— „Se vede că nu-i dintre Rubinştein-ii noştri. Un Rubinştein veritabil e un şahist. Asta-i tot atât de natural dupăcum e natural ca un prost să nu facă glume! Un Rubinştein veritabil a fost bunelu-meu, Rubin Rubinştein, fiindcă, doamnelor şi domnilor, el a fost un adevărat şahist. Pentru dânsul putea cu drept cuvânt să se răstoarne toata lumea când juca şah. Din toate părţile lumii veniau la dânsul ca să joace o partidă de şah — boeri, conţi şi magnaţi! Cu toate că n'a fost de cât un ceasornicar, un biet lucrător, dar bun lucrător, un artist în meseria sa. Şi fiindcă lucrul principal pentru el a fost şahul, n'avea clienţi ci numai necazuri, aşa că abia îşi agonisia bucata de pâne.

Intr'o bună zi se întâmplă o istorie, doamnelor şi domnilor. In dreptul căsuţei bunelului meu se opreşte un tarantas*) elegant, cu doi cai cari rupeau pământul, iar din tarantas sare un boer, un magnat, cu doi servitori în urma lui şi plin de decoraţii din cap până 'n picioare! Şi începe în gura mare: «Unde locueşte pe aicea evreul Rubin Rubinştein?»

Bunelul, Dumnezeu să-l ierte, s'a cam speriat la început, Dar îndată s'a recules şi a răspuns:

—„Eu sunt acest Rubin Rubinştein. Cu ce vă pot servi?“

*) Tarantas, ruseşte: un fel de caretă.

Asta i-a plăcut boerului şi el îi spune bunelului:

— «Dacă-i aşa, zice el, şi tu eşti acest Rubin Rubinştein, îmi pare foarte bine. Spune, zice el, să se pună samovarul şi adă tabla ca să facem un şah. Am auzit, zice el, că joci bine şah şi că nimeni nu te-a făcut niciodată mat!»

Aşa a spus magnatul care se vede că a fost un amator de şah, şi s'a aşezat cu bunicu-meu să joace şah, partidă după partidă. In timpul acesta samovarul a fiert şi s'a servit ceaiul, ca deobicei pe o tablă, şi dulceaţă, şi fel de fel de gustări —căci de aceasta se îngrijia bunica, deşi n'aveau un ban în pungă, iar afară, în jurul trăsurei, s'a adunat tot oraşul. Că doară nu era un lucru de nimic, ca la Rubin Rubinştein să vie un asemenea magnat!

Se înţelege că în oraş circulau tot soiul de versiuni: unul spunea că boerul e de la gubernie şi a venit în anchetă ca să vadă dacă nu-i aurul falş.... Un altul spunea că la mijloc e un denunţ, o năpastă, o pacoste.... Ca să intre în casă şi să vadă că boerul stă şi joacă şah cu bunicul, asta n'a îndrăznit'o nimeni!... Ş'apoi cui să-i vie în minte un asemenea lucru?

Şi ce să vă spun, doamnelor şi domnilor, cu toate că boerul nu juca aşa de reu, ba aşi putea spune că juca destul de bine, cu toate acestea bunelu-meu l'a făcut mat una după alta şi cu cât pierdea mai mult cu atâta se aprindea mai tare, şi cu cât se aprindea mai tare cu atâta pierdea mai mult!... Iar bunicu-meu, să spu-

neţi, ca să facă o mină macar — nimic! Caşicum ar fi jucat cu ori şi cine... Pesemne că asta l'a suparat destul de reu pe boer, ce credeţi? Că doară era boer! Dar de spus nu putea spune nimic, că n'avea ce spune, dacă joacă bine ce să-i faci! Şi asta trebue s'o mai ştiţi, doamnelor şi domnilor, că pe un şahist adevărat îl interesează mult mai mult jocul decât câştigul sau paguba. Pentru un şahist adevărat nu există jucătorul, ci numai jocul, — nu ştiu dacă m'aţi înţeles!

— «Nu ştim a înota, dar înţelegem ce e înotul!» a intervenit tânărul acela glumeţ şi ca de obicei fără a ţinti unde se potriveşte, iar Rubinştein, înflăcăratul şahist, l'a străpuns cu ochii sei reci şi i-a răspuns: «Da, se şi vede că înţelegi ce e înotul», apoi a tras un fum de ţigară şi a continuat a povesti mai departe:

— „Şi precum toate în lume au un sfârşit, doamnelor şi domnilor, jocul lor s'a terminat şi el. Magnatul s'a ridicat, şi-a încheiat nasturii, a întins bunelului două degete şi i-a spus aşa:

— „Ascultă, Rubin Rubinştein, m'ai bătut, zise el, şi trebue să declar, zise el, că eşti cel mai bun şahist nu numai din gubernia mea, dar din toată ţara şi poate chiar din toată lumea, şi mă simt fericit, zise el, că am avut onoarea şi plăcerea ca să joc cu cel mai mare şahist din lume. Fii sigur, zise el, că de astăzi înainte numele teu va fi şi mai mare de cum a fost. Am să vorbesc, zise el, cu miniştrii, şi am să dau de ştire, la Curte....“

Auzind asemenea cuvinte: «miniştrii»,

„de ştire la Curte", bunelu-meu zise boerului:

— «Dar d-tră cine sunteţi, conaşule?»

Şi boerul începe a râde, scoate pieptul plin de decoraţii şi-i zice bunicului:

— «Eu sunt gubernatorul!»

Iar bunicul începe a se căi: dac'ar fi ştiut cu cine joacă, ar fi jucat altfel. Dar acuma s'a terminat, nu se mai poate altfel! Şi în timpul acesta gubernatorul s'a despărţit foarte amical, s'a îndreptat în spre tarantas-ul de afară, s'a urcat întrînsul şi paşol!

Se înţelege că atuncea abia tot oraşul a năvălit asupra bunicului: „Cine era?" şi când s'a aflat că era gubernatorul, lumea s'a mirat şi mai mult: «Dar ce a făcut aici gubernatorul?» Şi când bunicul li-a spus că tarantasul a venit numai de hatârul şahului, au stupit de trei ori, au înjurat care cum putea, şi s'au împrăştiat cu toţii. S'a vorbit, s'a vorbit, până s'a uitat totul. A uitat şi bunicul. Căci acum el îşi bătea capul, sărmanul, cu un alt şah: grija de existenţă, ca tot evreul care se chinueşte şi munceşte pentru o bucată de pâine....

Şi într'o bună zi, doamnelor şi domnilor, după câtă-va vreme — cât a trecut nu v'aşi putea spune — atâta ştiu că era în ajunul paştilor şi bunelu-meu nu pregătise încă nimic de serbători, nici macar o bucată de pască. Copii, nu fie de deochi, erau destui şi care din ei n'avea o cămăşuţă, care n'avea ghetuţe, reu de tot! Şi sta bietul bunel, încovoiat în trei, cu sticla în ochi, lucrând la un ceasornic

care se încăpăţinase şi nu voia să umble şi se gândia...

Deodată se deschide uşa şi intră doi jandarmi ce se apropie de bunic :

— *„Pojaloitie* !"*

Şi-i trece prin minte bunelului, — căci bunelu-meu era un om cu idei ciudate— că poate i-a trimis gubernatorul ? Se prea poate ! Pesemne că vrea să-l recompenseze, să-l facă fericit ? Nu s'a mai întâmplat de atâtea ori ca dintr'o nimica toată, printr'o întâmplare, ca un boer să iea pe un evreu şi să-l umple cu aur, să-l facă fericit pe el, copii şi copili copiilor ?

Când colo, doamnelor şi domnilor, nimic... Ba dimpotrivă a fost poftit ca să se pornească într'o clipă la... ia ghiciţi unde ? Tocmai la Petersburg ! De ce era vorba, habar n'aveau nici ei ! Am primit, ziceau ei, chiar acum o hârtie dela Petersburg şi în hârtie stă scris: *„Niemedlienno dostavit evreia Rubina Rubinsteina v' Sanct Peterburg"* — adică momentan să ne trimiţi pe evreul Rubin Rubinştein la Petersburg !

— «Pesemne că trebuie să fie ceva ! Ia fi bun, băete, şi spune ce ispravă ai făcut !»

Se înţelege că bunicul se jura că habar n'are ce, că nu ştie şi nici n'a visat nimic, că în toată viaţa sa nu s'a atins nici de o muscă. Tot târgul, spunea el, poate să jure pentru dânsul ! Dar cine să-l mai asculte, căci îi se porunceşte să porniască cu etapul, fiindcă din moment ce-i

---

*) Pajaloite, ruseşte: poftim !

vorba ca să fie expediat, nu se poate altfel decât numai cu etapul şi pus în lanţuri! Şi încă „niemied-lienno“! Cu alte cuvinte cu cât mai repede, cu atâta mai bine.

Şi fără a sta mult pe gânduri, doamnelor şi domnilor, şi fără nici o altă cinste, l'au luat pe bunel şi i-au pus lanţuri la mâni şi la picioare, ca la toţi tâlharii, şi l'au pornit cu etapul. Şi ce însemna în anii aceia, la ruşi, „a porni cu etapul“ — asta nu trebuie să v'o mai povestesc.... Cine nu ştie că un om mai delicat când era pornit cu etapul, nu mai ajungea să sosiască!? Căci trenuri nu existau şi şosele nu erau, aşa că oamenii cădeau ca muştele. Mai mult decât jumătate muriau pe drum, iar ceilalţi sosiau morţi de oboseală, stâlciţi şi caliciţi, ca vai de lume....

Dar spre norocul lui, bunelu-meu era uscăţiv, aşa ca şi mine, numai ciolane, dar un evreu fundamental. Şi pe lângă asta mai era un om care gândia, un evlavios şi un filosof. «Odată moare omul nu de două ori, zicea el, nu de două ori! şi dacă îi este dat ca să mai trăiască în lume, spunea el, n'o să-i răpiască nimeni viaţa!»

De ce vorbia oare de viaţă şi de moarte? Fiindcă vedea bine că aici miroasă a cnut, a Siberia şi poate a ceva şi mai rău... Şi nu numai că s'a despărţit pentru totdeauna de nevastă, de copii şi de tot oraşul, dar s'a închinat şi s'a şi spovăduit spunând rugăciunea pentru ier-

*) etap, ruseşte: convoi.

tarea păcatelor! Şi tot oraşul l'a mângîiat şi l'a condus ca la o adevărată înmormântare, şi s'au varsat lacrimi fără şir şi fără sfârşit!....

Ca să vă predau tot ce s'a petrecut cu bunelu-meu în această expediţie, ar trebui, doamnelor şi domnilor, să stau cu d-stră nu o noapte, ci trei nopţi în şir— dar vorba e că timpul acesta l'am putea petrece mai bine jucând şah.... Pe scurt însă vă pot spune atâta numai, că expediţia a ţinut toată vara, din paşti până în serbătorile cuştilor, fiindcă, doamnelor şi domnilor, etapul se împărţia în puncte şi la fie-ce punct în care se opria etapul isgoniţii erau reţinuţi câteodată o săptămână, alte-ori două săptămâni şi une-ori şi mai mult, până se forma o nouă partidă de tâlhari şi banditi, şi erau porniţi din nou... Şi chiar după-ce s'a ajuns cu chiu cu vai, după atâtea chinuri şi torturi la Sanct Petersburg, credeţi poate că aici s'a sfârşit? Atuncea vă înşelaţi! Abia aicea, bunelul a fost luat şi închis în *„camene meşoc*)"* un fel de gheretă întunecoasă unde nu poţi sta nici drept, nici culcat şi unde n'ai cum să te învârteşti...

— «Acolo trebue să fie bine de jucat şah!» a intervenit tânărul cel spiritual.

— „Şi acolo se pot face glume putrede!" a convenit Rubinştein şahistul, pornind a povesti mai departe; «Aici, în această gheretă, bunicu-meu şi-a luat într'adevăr «bun rămas» de la viaţă, a spus pe de rost rugăciunea pentru iertarea păcatelor

*) camene meşoc, ruseşte: gheretă de zid.

văzând dinaintea lui pe îngerul Morţii şi simţind cum iată-iată îşi dă sufletul, înainte de a fi luat şi dus la judecată, şi drept vorbind, s'a şi rugat chiar să-i vină Moartea...

O singură nădejde mai avea el însă: în oraşul său. Era sigur că oraşul nu tace. Se vor găsi evrei bogaţi cari vor face sgomot, căutând protecţii şi dacă va fi nevoe de uns se va unge, numai ca să se scape pe un evreu nevinovat de o nenorocire, de o năpastă.... Şi bunicul nu s'a înşelat, doamnelor şi domnilor. Din prima zi când l'au ridicat, şi pe urmă toată vara, tot oraşul a muncit din răsputeri. S'au consultat avocaţi, s'a umblat după protecţie, s'a uns — într'un cuvânt s'a aruncat cu bani, dar n'a folosit absolut la nimic!

Bani s'au luat, dar de făgăduit ca să se facă ceva pentru bunel era imposibil, căci au dat a înţelege de ce e cu neputinţă. Iată cum, de pildă: un tâlhar sau un alt făptuitor de rele se poate lesne scoate cu bani. De ce? Pentru că se ştie că e un tâlhar care a furat câţiva cai, sau un criminal care a dat foc unei case, dar o asemenea fiinţă ca Rubinştein, au zis ei, cari n'a furat, n'a dat foc—cine ştie ce fel de făptaş e? Poate că e un *politiceschii*, adică un făptaş politic? In anii aceia un *politiceschii* era mult mai rău decât un criminal care ar fi ucis o întreagă gubernie! Ca să stărui pentru un faptaş politic era o grozăvie! Cuvântul *politiceschii* nici nu trebuia rostit tare, ci în şoaptă şi prin întunerec, cu toate că Rubin Rubinştein, ceasornicarul, habar nu

avea de politică! Dar mai știi! Un evreu, un filosof!...

Dar cum se spune, doamnelor și domnilor, toate cele în lume au un sfârșit. A venit și ziua în care s'au deschis ușile temniței și doi jandarmi, înarmați din cap până 'n picioare, au intrat și l'au luat pe bunicul mai mult mort decât viu, l'au așezat într'o caretă și pașol! Incotro? Asta nici n'a mai întrebat-o. La judecată? Las' să fie judecată! Pe eșafod? Las' să fie pe eșafod! Numai să se sfârșească odată!

Și el își închipuia acum că stă în fața judecății, că a fost adus în fața „Senatului" și că ii se spune:

— „Rubin Rubinștein! Mărturisește totul!"

Și el respunde Senatului:

— «Mărturisesc că sunt evreu, un ceasornicar sărac și trăesc numai din ceeace lucrez cu mâinele mele. N'am furat niciodată, n'am înșelat pe nimeni, n'am înjurat pe nimeni și Domnul mi-e martor, iar dacă vreți să mă tortutați, torturați-mă, dar mai întâi luați-mi sufletul, că e în mâinele d-tră!»

Așa se apără bunicu-meu în fața Senatului, în gând, iar careta se îndreaptă în spre o clădire mare, ii se poruncește bunicului să se deie jos, și el se dă jos. Și e introdus mai întâi într'o odae, apoi în altă odae și ii se ordonă să se desbrace, și cum spuneți și d-tră, nu poți fi porc de câne... Apoi, vă rog doamnelor și domnilor să mă scuzați de mii de ori, îi se dă poruncă să-și scoată și cămașa, și

el își scoate și cămașa. Și e introdus într'o bae,—dar ce fel de bae!—și e spalat și frecat și scufundat, și îmbrăcat din nou și pornit mai departe. Și odată pornit din nou, pornește și pornește, iar bunicul se gândește iar: «Doamne! Ce o să se mai întâmple cu mine?" Și își aduce aminte povestea pe care a cetit-o cândva despre Spania și Portugalia și nu-și poate aminti unde a cetit o întâmplare la fel: că înainte de a se porni pe un criminal la eșafod, el e dus mai întâi la bae... Și așa cum se gîndește, doamnelor și domnilor, careta se apropie de un palat cu grilaj de fer și cu vârfurile aurite, iar pe fie-ce vîrf cîte un vultur. Și bunicul e lăsat să treacă printre generali cu epoleți de aur și cu decorații și ii se spune ca să nu se sperie cînd va fi prezentat Țarului, să priviască drept, să nu vorbiască cuvinte de prisos, să nu se plângă de nimic și să răspundă numai la da „da" și la nu „nu".

Și înainte de a avea timp ca să se mai gîndiască unde se află, el a și stat într'o sală zugrăvită, cu tablouri minunate, cu fotolii aurite, iar drept în fața lui stătea un om înalt cu barbete... Omul cu barbete—care nu era altul decît Țarul Nicolae—l'a străpuns pe bunelul cu privirea, iar între ei a urmat un astfel de dialog:

Țarul. Cum te cheamă?

Bunelul Rubin Rubinstein: Rubin Șulimov Rubinstein.

Țarul. Cîți ani ai?

Bunelul. Cinci-zeci și șapte.

Țarul. Unde ai învățat să joci șah?

Bunelul. Asta se învaţă uşor la noi.

Ţarul. Se spune că ieşti cel dintăi şahist din ţara mea !

La aceasta bunelul meu Rubin Rubinstein a vrut să-i răspundă : „Mai bine n'aşi mai fi fost cel întăi şahist la Tine în ţară". Căci desigur că Ţarul l'ar fi întrebat : „De ce ?" şi bunelul i-ar fi spus'o verde, că nu astfel se tratează pe un şahist celebru pe care Ţarul doreşte să-l vadă. Ar fi ştiut bunelul meu Rubin Rubenstein cum să-i răspundă !...

Dar Ţarul a făcut o mişcare cu mâna, generalii au sărit în sus, şi aceiaşi jandarmi l'au scos pe bunic în curte, iar din curte a fost pus în libertate. Ii s'a spus însă ca imediat să plece acasă, că aicea n'are voe să stea.

Cum a ajuns acasă, asta să nu mai întrebaţi, bine că a scăpat teafăr !... Iar acasă a sosit exact de sărbătorile cuştilor.

Doamnelor şi domnilor, am terminat !...»

DELA O PĂLĂRIE....

O poveste de paşti, istorisită de un evreu din Casrilivca, un negustor care fumează ţigarete. Redată întocmai în graiul său.

Scrisă în anul 1913

DELA O PĂLĂRIE...

— „Dumniavoastră vorbiţi despre ceea-ce însamnă a fi distrat? Iată la noi la Casrilivca—m'ascultaţi sau nu ?—se află un evreu distrat. Ii zice Şulăm Şahnă dar e poreclit Şulăm-Şahnă Zapăceală, şi asta din cauza că e distrat. Dar ce fel de distrat? Cum nu s'a mai pomenit un asemenea zăpăcit! Vai, vai, cîte se mai povestesc la noi despre acest Şulăm-Şahnă, poveşti şi anecdote, pachete întregi, zeu aşa, pachete întregi! Pacat că vă grăbiţi, că-i ajunul paştelui, căci almintrelea pan *) Şalom Alechem v'aşi furniza ştofă,—m'ascultaţi ori ba?—că aţi putea pe urmă să scriţi şi să scriţi mereu... Dacă voiţi, vă pot povesti o poveste ce s'a petrecut cu acest Şulăm-Şahnă într'un ajun de paşti; e o poveste cu o pălărie, nu o poveste iscodită, ci una adevărată, o istorie reală, cu toate că pare mai mult o anecdotă..."

*) pan, ruseşte: domnule.

Aşa a început un evreu casrilivcan, un negustor care face negustorie trăgându-şi barba sub gîtlej şi fumând ţigarete subţiri, una după alta.

Trebue însă să vă declar că istoria reală pe care mi-a povestit-o acest casrilivcan are într'adevăr aspectul unei anecdote şi multă vreme m'am bătut cu gîndul dacă să v'o spun sau nu. Dar iarăşi m'am gîndit: un evreu din Casrilivca, un negustor care face negustorie şi care nu-i versat într'ale literaturei şi care habar n'are de asemena cărţi, cînd spune că e reală, trebue să fie crezut; de aceea vă predau această poveste exact în graiul său, fără a adăogi dela mine un singur cuvînt macar.

* * *

— „De felul său, acest Şulăm-Şahnă despre care vă spun că la noi în Casrilivca ii se zice „Şulăm-Şahnă Zăpăceală" e un evreu misit—m'ascultaţi ori ba?— care se învîrteşte printre boeri şi li procură moşii. Moşii! Vă închipuiţi, cred, că-i numai vorba de moşii. Căci nu s'a prea auzit ca Şulăm-Şahnă să vîndă prea multe moşii. Atuncea? la nimic! Un evreu se învîrte pe lîngă boerii cari au moşii, li vorbeşte mereu de „livezi", „păduri", „imaşuri", „arătură", „acarete", „maşini de trier" „lemnării" şi alte asemenea lucrări cari se potrivesc cu agricultura.

Şi s'a îndurat D-zeu de Şulăm-Şahnă al nostru — m'ascultaţi ori ba?—pentru prima oară de cînd e misit, şi a negociat

o moşie. La drept vorbind de tratat şi de vîndut a vîndut-o altul, căci cînd a venit la împărţială.... s'a văzut bine înţeles că toată învîrteala a învîrtit-o nu Şulăm-Şahnă Zăpăceală, ci Drabchin, un evreu, tot misit de moşii, din gubernia Minsc, un şurubar dat dracului, fără pereche. El şi cu doi fraţi ai săi, tot misiţi de moşii şi tot şurubari. Şi a fost—m'ascultaţi ori ba?—mai mare necazul: Cum? Un evreu se învîrte până termină învîrteala şi cînd colo îi se neagă învîrteala!? In sfârşit —m'ascultaţi ori ba?—Şulăm-Şahnă nu tace, şi a început un scandal, o ceartă, o judecată, un arbitraj, până s'au împăcat lucrurile, s'a făcut împărţeala şi—sănătate şi bucurie!

Primind cei cîţiva pitaci—m'ascultaţi sau nu?—Şulăm-Şahnă al nostru a trimis cea mai mare parte nevestii, pesemne ca să mai plătiască datoriile, să mai isgoniască calicia din casă, să mai cârpiască hainele şi albiturile copiilor de sărbători şi să pregătiască toate de paşti, iar restul pentru el singur, că dé! e om şi el, să-şi mai cumpere şi el ceva şi să aducă şi acasă vre-un dar de sărbători pentru nevastă-sa şi copii, cum e obiceiul pămîntului. Dar deocamdată vremea nu stă în loc, trece o zi după alta şi cît te-ai învîrti, iată paştele, şi Şulam-Şahnă—m'ascultaţi ori ba? —dă fuga la telegraf şi bate o depeşă acasă: „Iedo bezpremeno pasco dumoi". Ci-că pleacă şi fără doar şi poate va fi de serbători acasă.

E uşor însă, să spui «iedo» şi încă «bezpremeno» cînd ţi-i dat să tragi pă-

cate. la încercaţi, vă rog, şi duceţi-vă puţin pe la noi, la Casrilivca, cu trenul cel mare ce ni s'a dăruit şi veţi şti ce fel de plăcere e în călătoria asta şi n'o să mai călătoriţi în vecii vecilor, nici d-tră. nici copii d-tră! Căci până ajungeţi la Zlodievca tot mai ştiţi că voiajaţi, iar cînd ajungeţi la Zlodievca aveţi o «peresadke *), asta însamna că trebuie să vă strămutaţi în trenul cel nou ce ni s'a hărăzit ca să ajungem la Casrilivca, şi trebue ca mai întâi să staţi pe loc câteva ceasuri după cum sună „rospisania **)", dacă nu cumva îl întârziaţi. Şi asta cînd? Tocmai la miezul nopii, cînd ţi-i mai greu la inimă şi vrei numai decît să dormi, şi n'ai măcar unde să-ţi pui capul,—căci nu degeaba filosofii noştri din Casrilivca spun că fără tren era mult mai bine decît cu tren.

In sfârşit, ajungând cu geamandanul la Zlodievca— m'ascultaţi ori ba?—Şulăm-Şahnă al nostru, care nu dormise două nopţi, s'a pus să aştepte ca să treacă noaptea, — căci ce putea face alta?— căutând un locuşor unde să se aşeze. Dar unde loc? Ce loc? Că nu-i nicăierea! Fum, murdărie, întunerec beznă peste tot. Cu mare greu găsise un locuşor pe o bancă, spre a'şi răzima capul, dar mai mult nu decît ca să-şi sprijine capul, fiindcă toată banca o ocupase un boer, un fel de „gulerat" care s'a întins peste tot dormind dus. Cine era «guleratul» de unde venia şi încotro mergea—toate acestea nu le

*) peresadke, ruseşte: o transbordare.
**) rospisanie: mersul trenurilor.

ştia el, adică Şulăm-Şahnă. Dar de văzut vedea că trebue să fie un „gulerat“ mare de tot! Asta o vedea după chipiul său, un chipiu cu o bandă roşie şi cu o stemă. „Poate că-i din armată sau poate că e din poliţie“—cine ştie!

— „De sigur c'a venit cu un clopot*), a mîncat şi băut şi s'a întins ca la tată-său acasă şi sforăe! Să fi creştin şi pe lîngă asta şi un gulerat, zeu că nu-i aşa de rău“ aşa se gîndia Şulăm-Şahnă şi se bătea cu gîndul: dacă să se aşeze lîngă guleratul ăsta, sau să stee mai bine deoparte? Mai ştii, în ziua de azi ce fel de gulerat, ce fel de boer poate fi!.. Dacă n'ar fi decît un pristav, n'ar fi nimic. Dar dacă cum-va e un ispravnic? Sau un nacialnic dela zemstvă? Sau poate un boer şi mai mare, ori poate e chiar Purişchevici*) în persoană, lua l'ar naiba să-l ieă!

Şi numai la gîndul acesta îi îngheaţă inima, adică lui Şulăm-Şahnă... Dar iarăşi se resgîndeşte apoi—m'ascultaţi ori ba?—zicîndu-şi:

— „Ce gulerat? Ce Purişchevici? Nu plătesc şi eu biletul caşi Purişchevici?“.

Sau poate că aşa e dat ca unul să aibă tot şi altul nimic? Şi dacă el sforăe cu poftă de ce să nu se odihnească şi dînsul măcar o clipă? Că doară nu ieşti mai mult decît un om, două nopţi nedormite!

Şi Şulăm-Şahnă se apucă şi se aşează în colţul băncei răzămîndu-şi capul nu ca să doarmă, ci numai aşa, ca să aţipiască uşor. Dar între timp îşi aduce a-

*) O trăsură cu zurgălăi.
*) Purişchevici, faimosul antisemit rus.

aminte că pleacă acasă, ['c]ă mâne e ajunul Paştelui şi dacă feriască Sfîntul se întâmplă că adoarme şi scapă trenul? Dar evreul tot evreu, — m'ascultaţi sau nu?—şi-i vine în minte, lui Şulăm-Şahnă adică, de-l caută pe *storoj-ul* *) din staţie, un rus pe care-l cunoştea şi căruia îi zicea Ieremia, şi încheie cu dînsul iată aşa un fel de tranzacţie: că aşa cum el, adică Şulăm-Şahnă, se va culca puţin pe acest colţ de bancă pe care doarme boerul şi aşa cum el, Şulăm-Şahnă adică, n'a închis ochii de trei nopţi şi-i e frică ca nu cumva să scape trenul, de aceea el, adică Ieremia, să se îndure şi la caz dacă adoarme să-l trezească, pe Şulăm-Şahnă adică, „fiindcă mâne seara avem sărbătoarea paştelui, pasca" —îi tălmăceşte el pe ruseşte şi-i vâră bine în cap şi-i spune încă odată:

— „*Pascu, Ieremia, ci tî ponimaieş, naşa pasca*, rus prost ce ieşti **)!"

Şi rusul—m'ascultaţi sau nu?—iea de sigur pitacii, îi pune în buzunar şi-i spune că poate fi liniştit, căci îndată ce se dă semnalul că vine trenul aşa îl şi trezeşte. Şi Şulăm-Şahnă se aşază, mai întâi pe[ţ]intel, apoi bine de tot; geamandanaşul, ca să nu îi se fure, îl strînge lîngă dînsul şi se strînge apoi şi el, cu cît mai ghemuit cu atît mai bine, închide un ochiu pe jumătate cu gîndul, se înţelege, ca numai să aţipiască, mai mult nu. Apoi

*) Storoj: ruseşte: paznicul.

**) Pascu, Ieremia, ci ti pominaeş, naşa pasca, ruseşte: Paştele, Ieremia, ['c]e ştii tu de paştele nostru evreesc!

încovoie un genunchi, şi un altul şi iată aşa, încetişor, c'a şi adormit, şi încă cum ? Deabinelea, aşa cum a dat D-zeu: cu capul într'o parte, aşa că pălăria i-a căzut de pe cap, jos, pe pământ, şi Şulăm-Şahnă al meu —m'ascultaţi sau nu?—a început să sforăe ca o batoză, căci de, mai mult de cît un om nu-i, şi n'a dormit două nopţi,—e de mirat?

Adormind—aşa povesteşte el singur, adică Şulăm-Şahnă—el a visat un vis ciudat, o întreagă încurcală : Că pleacă acasă—m'ascultaţi ori ba?—de sărbători. Dar ce-i pricina ? Nu cu trenul, ci cu o căruţă ţărănească şi cu un rus cunoscut căruia îi zice Ivan Zlodi ; caii se tîrăie, abia de mai mişcă picioarele. Şi Şulăm-Şahnă e amărît de tot şi-l împinge mereu pe la spate pe ţăran :

— *Şub tuvi hvarobe Ivan* *). ce mă târâi aşa încet ? Ai uitat, Ivan Zlodi, că iată-iată avem paştile, *pascu naşa ievreiesca* ?» **).

Şi-i spune odată, de două ori, de trei ori, rusul nu pricepe ci tace, tace mereu ; pe urmă dă biciu cailor, dar aşa, cu gust —m'ascultaţi ori ba ?—şi caii pornesc în goana mare ca nişte zmei, la deal şi la vale, în sus şi în jos, o minune ! Şi aşa zburau caii încât Şulăm-Şahnă şi-a pierdut pălăria ; încă o clipă şi îi se sdrobesc şi oasele :

---

*) Şub tuvi hvarobe, rusește: Dar'ar boala în tine, Ivane.

**) Pascu naşa ievreiesca, rusește: paştele nostru evreesc.

— Frate Ivane, *derji cuni*:

Adică, „ține caii!“ strigă Șulăm-Șahnă țăranului și se apucă cu mâinele de cap și se vaetă că a pierdut pălăria. Cum să între așa în oraș fără pălărie? Dar strigă cât poți, că-i degeaba! Rusul mână cali și cali aleargă în goana mare,—dar deodată, tprrr! Căruța s-a oprit, tocmai în mijlocul câmpului,—m'ascultați ori ba?— Ce s'a întâmplat? Nimic!

— «Scoală, îi zice rusul, că-i vreme să te scoli!»

Ce vreme? Care vreme? Căci Șulăm-Șahnă nu pricepe, și se trezește, se freacă la ochi și vrea să pornească, dar simte că-i fără de pălărie. Apoi dacă visul nu-i vis, cum a ajuns el aici? Dar n'a durat mult—m'ascultați sau nu?—și Șulăm-Șahnă și-a venit în fire, a recunoscut pe rus că nu-i Ivan Zlodi, ci Ieremia storoj-ul! Și își aduce apoi aminte că e în stația Zlodievca, că se duce acasă de sărbătorile paștelui și că trebuie să se mai repeadă la cassă să-și scoată bilet. Da ce-i pricina? Îi lipsește pălăria! Geamandanașul este, dar pălăria nu! Unde să fie pălăria? Și el întinde mâna, pipăe și pipăe și pune mâna pe o pălărie, dar nu a lui. Atuncea a cui? A boerului, chipiul cu banda roșie, lată și cu stemă,—m'ascultați ori ba?—și pașol drept la cassa de bilete, ca să-și scoată biletul. Iar la cassă e o îmbulzală că abia te poți mișca.

Și Șulăm-Șahnă de teamă ca nu cumva să se vândă toate biletele, se îngrămădește cu geamandanul printre toți. Zărind un chipiu cu stemă, toată lumea se dă într'o parte și-i face loc.

— „*Vas cavdo vaşe blagorodie ?*“ *) îl întreabă casierul.

Şi Şulăm-Şahnă se miră: Ce fel de *blagorodie*, şi într'un fel e şi necăjit: de ce să-şi bată joc rusul de un evreu?

Şi Şulăm-Şahnă îi spune casierului: pentru Casrilivca. Iar casierul îl întreabă din nou şi-l fixează drept la chipiu şi la stemă:

— «Ce fel de clasă, *vaşe blagorodie ?*»

Se înţelege că asta l'a supărat şi mai tare încât vrea să-i tragă o săpuneală casierului, dar aşa cum merită, ca rusul să nu mai aibă obiceiul de a-şi bate joc de un evreu. Dar iarăşi se resgândeşte: «aşa e dat evreului, ca să trăiască în *goluth* *), las 'să treacă dela mine!» şi spune să-i se dee un bilet de clasa treia.

Casierul se miră şi-l întreabă din nou: ce clasă? Se înţelege că Şulăm-Şahnă se înfurie deabinelea şi-i spune în ton răstit. «a treia!» Iar casierul, ce să facă? Dacă-i a treia, e a treia!...

Insfârşit primind biletul, Şulăm-Şahnă îşi iea geamandanaşul şi se îndreaptă să caute vagonul de clasa treia, îngrămădindu-se printre evrei şi printre creştini. Lumea văzând chipiul şi stema, se înţelege că s'a dat înlături cu respect, făcând loc boerului să treacă. E drept că Şulăm-Şahnă se mira, dar păşia înainte până dădu drept în nas cu conductorul care ieşia din vagon ţinând un felinăraş.

---

*) Vas cavdo vaşe blagorodie, ruseşte: Incotro merge excelenţa voastră?

*) *Goluth*, ebraic: ghetto.

— «*Zdies treti clas?**) îl întreabă Şulăm-Şahnă şi pune piciorul, împingând mai întâi geamandanul.

— «*Zdies, vaşe blagorodie***)» îi răspunde conductorul şi nu-l lasă să treacă mai departe. „Vagonul e tixit de lume, *vaşe blagorodie*, că n'ai unde arunca macar un bold!"

.. Şi el îi scoate lui Şulăm-Şahnă geamandanul din mână—m'ascultaţi ori ba?—şi-i spune:

— „Poftiţi cu mine, *vaşe blagorodie*, c'am să vă dau un loc!"

— „Ce-o mai fi cu nătărăul ăsta?" se gândeşte Şulăm-Şahnă, „că-mi tot trage cu *vaşe blagorodie* şi *vaşe blagorodie!*" Iar capul seu e la geamandanaş, de frică ca din acest *vaşe blagorodie* să nu se aleagă fără geamandanaş, şi repede aleargă în urma conductorului cu felinarul, iar conductorul cu felinarul îl duce într'un vagon de clasa doua, dar şi vagonul de clasa doua e tixit şi el că n'ai unde arunca un bold...

— „Să trecem înainte, *vaşe blagorodie!*" îi zice conductorul, iea din nou geamandanaşul şi trece înainte, iar Şulăm-Şahnă după el.

— „Oare unde mă duce?" se gândeşte Şulăm-Şahnă şi-şi bate capul cu „*vaşe blagorodie*" şi nu pierde geamandanul din ochi, căci acesta e mai principal din toate. Şi iată-i acum pe amândoi într'un vagon de clasa întâia!

Aicea conductorul aşază geamandanaşul,

---

*) *Zdies treti clas*, ruseşte: Aici e clasa treia?
**) *Zdies, vaşe blagorodie*, ruseşte: Aici, excelenţă!

își scoate podcozorocul*) și se închină în fața lui Șulăm-Șahnă, Șulăm-Șahnă se apleacă și el și apoi rămâne singur, adică el, Șulăm-Șahnă.

Rămânând singur în tot vagonul, Șulăm-Șahnă începe a privi în jur—m'ascultați sau nu? — ca să-și dee seamă unde se află, căci nu pricepea de ce așa deodată îi s'au dat atâtea onoruri: vagon de clasa întâia... podcozorocul... vaşe blagorodie!...

Oare nu cumva fiindcă a tranșat o afacere așa de mare cu moșia? Atuncea ar trebui să aibă onorurile dela ai sei, adică din partea evreilor,—asta ar mai înțelege-o! Dar creștinii? Casierul? Conductorul? Sau nu cumva totul e un vis? Și Șulăm-Șahnă—m'ascultați ori ba?—își freacă fruntea, și în trecere își aruncă privirea în oglindă și un fior rece îi străpunge inima.

El a zărit,—m'ascultați ori ba?—pe boerul...! L'a recunoscut!...

— „Tot ce am visat noaptea asta și noaptea trecută și tot anul să fie de capul și de ciolanele lui Ieremia! Ai văzut ce poate face un rus? Îi spui de douăzeci de ori și-i plătești ca să mă scoale la tren pe mine, Șulăm-Șahnă, și el se apucă,—dar'ar holera întrânsul!—și-l scoală pe boer... iar pe Șulăm-Șahnă îl lasă să doarmă pe bancă! Vai de capul tău, Șulăm-Șahnă, mi se pare că anul acesta o să faci paștele la Zlodievca, nu acasă la tine!"

Și fără a sta mult pe gânduri, Șulăm-

*) *Podcozorocul*, rușește: șapca.

Şahnă iea geamandanul — m'ascultaţi ori ba? — ţâşneşte din vagon şi se întoarce repede în staţie, drept la banca unde doarme Şulăm-Şahnă, ca să-l trezească pe Şulăm-Şahnă, fiindcă se poate întâmpla ca locomotiva, cât ai clipi din ochi, să fluere şi să-l fluere pe Şulăm-Şahnă cu paştele lui cu tot!

Şi aşa a şi fost: cum a sărit Şulăm-Şahnă din vagon cu geamandanul, s'a şi auzit un fluerat — m'ascultaţi ori ba?—şi un alt fluierat şi trenul o iea la sănătoasa şi pace bună!

. . . . . .

— „Vreţi să ştiţi ce a fost pe urmă?"

Aşa a încheiat evreul casrilivcan care face negustorie cu marfă de ocazie terminându-şi povestirea cu un zâmbet şi aprinzându-şi ţigara subţirică.

Ce a fost apoi nu mai interesează. Partea principală e că „Şulăm-Şahnă Zăpăceală" a avut, din cauza zăpăcelei sale, un paşti ca vai de el, a făcut cele două seri mai însemnate undeva la un evreu din Zlodievca. Dar paştele ca paştele—după paşti a fost mult mai reu. Mai întâi Şulăm-Şahnă are o nevastă,—m'ascultaţi ori ba?—cum să v'o prezint? D-ta ai o nevastă, eu am o nevastă, avem cu toţii câte o nevastă şi ştim ce însamnă o nevastă... Dar un lucru vă pot spune: nevasta lui Şulăm-Şahnă e o femee reală. Ea l'a luat din scurt şi foarte real. Ea nu i-a reproşat fiindcă n'a venit acasă de sărbători, şi nici pentru chipiul cel roş cu stemă,—nu! Toate acestea ea îi le-a iertat şi pentru asta o să-l răfuiască pe ur-

mă; dar necazul cel mare îl avea din cauza depeşei—m'ascultaţi ori ba?—Şi nu atâta din cauza depeşei—m'ascultaţi ori ba?—cât mai cu seamă pentru cuvântul *„bezpremeno"*. Care dracu l'a îndemnat ca să îmbogăţiască telegraful cu telegrama: *„bezpremeno iedu pascu dumoi"**). Şi cum se poate ca un om teafăr să spună *„bezpremeno"?*

Şi nu i-a ajutat nici o scuză şi nici o explicaţie, ea i-a tras cât a putut şi cât a încăput întrînsul, şi în cele din urmă avea şi reptate: căci biata femee l'a aşteptat să vie! Dar... nu-i nimica, că de asta doară e femee, ca să-şi ucidă bărbatul în bătăi!

Dar toate acestea sunt fleacuri pe lângă ceeace Şulăm-Şahnă a mai îndurat din partea târgului, adică dela Casrilivca, căci înainte ca Şulăm-Şahnă să fi venit acasă în ziua patra de paşti**), tot târgul—m'ascultaţi sau nu?—ştia povestea cu Ieremia, cu boerul cela cu chipiul roş şi cu stemă, cu *„vaşe blagorodie"* a conductorului—mă rog, totul în tot!

Cu toate că el singur, adică Şulăm-Şahnă, nega totul spunând că nişte caraghioşi au inventat totul, caraghioşii din Casvilivca, se vede că n'au ce face şi că nu-i doare capul de loc?! A scăpat trenul din cauză că, spunea el, s'a mai abătut în altă parte ca să viziteze o moşie şi o pădure.

Dar ce moşie? Ce pădure? Da de un-

---

*) Bezpremeno iedu pascu dumoi, rusește: „vii negreșit de paște acasă".

**) La evrei paștele ține opt zile (N. Tr.).

de! Lumea se tăvălia de râs şi-l arăta cu degetul. Unii l'au întrebat:

— «Cum te-ai simţit, domnule Şulăm-Şahnă, cu chipiul cela cu banda roşie şi cu stemă?

Alţii doriau să ştie dacă e într'adevăr aşa de bine, cum zice lumea, să voiajezi în clasa întâia? Iar copiii, şolticii, s'au strâns grămadă şi alergau în urma lui- m'asculţi ori ba—strîgând:

— «*Vaşe blagorodie! Vaşe blagorodie: Vaşe visocă blagorodie! Vaşe visoco-visocă blagorodie!*"

Te joci cu Casrilivca?!

TREI CĂLINDARE...

— In care se vede de ce vestitul Tolmaciow a devenit dușmanul Evreilor.

Povestită de un evreu din Odessa care vinde gazete evreiești și face negustorie cu cărți poștale picante.

Redată cuvânt cu cuvânt chiar de dânsul.

Scrisă în anul 1913.

TREI CĂLINDARE

— Mă întrebaţi cum se face că un Evreu, tată la atâţia copii, face negustorie cu o marfă atât de spurcată, *zapreşcionii tovar* *), cu cărţi ilustrate pornografice din Paris?

Asta o datoresc lui Tolmaciov al nostru, numai lui, lual-l'ar naiba!

Acum însă, dac'a trecut atâta vreme şi Tolmaciov nu mai e Tolmaciov, şi Odessa e iarăşi Odessa, socot că pot povesti adevărul adevărat, cum s'a făcut că Tolmaciov a devenit un duşman atât de înverşunat al Evreilor. Tare mi-e frică însă că aşa cum mă vedeţi, am şi eu o mare parte de vină în această daraveră, dacă nu cumva nu voi fi fost chiar eu toată pricina. Aşa-i că vi se pare ciudat, cum se poate ca tocmai eu, un Evreu ambulant, care vinde gazete evreieşti şi face negustorie cu ilustrate pornografice din Paris, cum am ajuns eu tocmai la generalul Tolmaciov?! Şi ce fel de cumătru sunt eu cu generalul?

*) Zapreşcionii tovar, ruseşte: marfă prohibită

Dar vorba-i că fiecare „de ce?“ are un „pentru-că...“ şi că Evreu-i tot Evreu... Dacă aveţi timp vă voi povesti ceva frumos care o să vă placă!

Asta era taman ca acuma, în zilele de lucru ale sărbătoarei Cuştilor, chiar aici în Odesa,—or fi câţiva ani de atuncea! Odesa pe atuncea era tot Odesa cea veche de altă dată, căci nu se ştia încă de existenţa lui Tolmaciov şi Evreii se puteau preumbla în toată voia pe străzi, cu cărţi evreeşti de vânzare. Pe atuncea încă nu erau atâtea gazete evreieşti ca astăzi. *Naprimer* *), nu aveai teamă de nimeni, şi nu era nevoe de contrabandă, de „*interesnie otchritchi*“ **) din Paris—aşa că mă preumblam cu mărfuşoara mea, cărţi religioase şi călindare evreieşti de anul nou, pe Landejeronovscaia şi pe Ecaterininscaia lângă Fanconi ***), acolo unde poţi da de un Evreu, acolo unde circulă toţi burjuii, toţi misiţii şi tot soiul de Evrei, căutând, de,—poate mi-o trimite Dumnezeu pe cineva în cale să fac ceva alişveriş.

Va să zică mă preumblam aşa cum mă vedeţi pe trotuar, lângă Fanconi, acolo unde burjuii noştri din Odesa îşi bat picioarele şi mă gândeam unde dracu să dau de un cumpărător pentru călindarele ce mi-au mai rămas.

A trecut sărbătoarea şi postul de *Iom-*

---

*) Naprimer, rusește: de pildă.

**) Cărți poștale pornografice.

***) Ecaterininscaia și Landjeronovscaia, străzi principale în Odesa.

Fanconi: O vestită cofetărie din Odesa.

Kipur *) şi trec acum şi sărbătorile Cuştilor şi eu tot n'am mai vândut restul de călindare şi Dumnezeu ştie dacă o să le mai vând! Căci asta e un fel de marfă care dacă'ţi rămâne după ce trec sărbătorile, poţi s'o dai pe degeaba, că nimeni nu ţi-o mai ia. La ce-ţi foloseşte un călindar vechiu? Şi mie mi-au rămas trei călindare vechi din ajunul anului nou evreesc!

Am avut o sută şi le-am dat pe toate, aici în stradă, cea mai mare parte pe la burjui, Evrei cari nu prea ţin la cărţi evreeşti; dar un călindar evreesc, asta este o marfă de care are nevoie şi un burjui, ca să ştie când cade Paştele, când are vre-un parastas — dă, Evreul tot Evreu!

Şi preumblându-mă aşa din loc în loc, mă opresc la Fanconi şi mă uit la burjuii cari aleargă încolo şi încoace—căci îi cunosc pe toţi destul de bine!—şi mă gândesc: oare cui să-i mai propun să'mi cumpere restul de călindare, când ştiu că i-am încălţat pe toţi cu câte unul de Anul Nou şi cred că nu mi-a scăpat nimenea? Şi aşa cum stam gândindu-mă, zăresc la o măsuţă, la Fanconi, afară, pe trotuar, un general cu epolete, carecu linguriţa şi'şi mesteca şvarţul, iar lângă dânsul sta smirna un „crasnaia şapca" **) unul dintre aceia care fac câte un comision, câte un drum, şi generalul îi repetă ceva înc'odată, iar el „crasnaia şapca" adică, îi răspunde la fiece dată:

*) Iom-Kipur: cea mai mare sărbătoare evreiască.

**) „Crasnaia şapca", ruseşte: un om cu pălărie roşie, comisionar.

— *Şluşaim, vaşe prevoshoditelstvo :*)*

Stau şi mă gândesc: oare ce-i spune generalui?

Şi aşa cum mă vedeţi, mă apropiu şi mai mult de măsuţa generalului, mă fac chipurile că mă uit într'aiurea—de, Evreul tot Evreu!—şi aud cum generalul îi spune, comisionarului adică, capului de bostan, cuvinte numărate, ca să prindă bine înţelesul lor, caşicum i-ar pune vorbele în gură:

— Iea seama, îi zice el, să ţii minte ceeace'ţi spun: să te duci la mine acasă, pe Hersonscaia **) numărul 3,—zice el—şi să spui, zice el, doamnei general, nevestii mele, că astăzi dejunează la noi Contele Musin-Puşchin. Iea seama bine, zice el, să nu uiţi: Hersonscaia No. 3 şi Contele Musin-Puşchin!

Iar cela, adică „crasnaia şapca" stă smirna în faţa lui şi nu răspunde decât „sluşaim" şi iar „sluşaim" şi, când e gata să pornească, generalul îi mai strigă înc'odată: „Hersonscaia No. 3, Contele Musin Puşchin!" şi dă să-şi soarbă cafeaua, dar mă zăreşte pe mine cum stau foarte aproape de dânsul şi mă uit drept în ceaşca lui, nu cu cine ştie ce gând, ci numai aşa, ca să privesc—,şi nu ridică el privirea numai ca să mă străpungă cu ochii: „tiebe cevo nado?" ***) adică ce caut aicea.

Şi mă gândesc în gândul meu: ceeace vreau eu, tu n'o să'mi dai, sau poate că

---

*) Şluşaim, vaşe prevoshoditelstvo: Am înţeles, excelenţă.

**) Hersonscaia: o stradă.

***) Tiebe cevo nado?: Ce poftesti?

da, mai ştii ?! De, Evreul tot Evreu ! Ce pot pierde ?! Şi aşa cum mă vedeţi mă apuc să-i spun :

— *Vaşe prevoshoditelstvo.* *) Cumpără'mi un călindar !

Iar dânsul se uită la mine :

— Ce fel de călindar ?

— Un călindar evreesc !

Dar acum el se uită la mine ca la un nebun.

— La ce'mi trebue un călindar evreesc ?

Zic eu :

— La ce'ţi trebuie nu ştiu, dar mie îmi trebuie, zic eu, de sărbători ; mi-au mai rămas vre-o trei, zic eu. Cumpără'mi, zic eu, *vaşe prevoshoditelstvo*, iar în sufletul meu mă gândesc : „Frumos o să fie dacă reuşesc şi dacă va spune să-i dau un călindar evreesc".

Şi cum am rostit cuvântul „prevoshoditelstvo", nu îmi trânteşte el un *paşol von* **)"?! Tot sângele a îngheţat în mine şi, aşa cum mă vedeţi, eram gata să şterg putina,— de, Evreul tot Evreu !—şi să fac *na lievo crugom* **)... Deodată aud însă că'mi spune : „*stupai sida* **)", adică să mă întorc. Nu mai am dară încotro, mă întorc şi el îmi spune să-i arăt un călindar. Mă apuc şi-i arăt un călindar şi el mă întreabă cât costă călindarul. Eu îi răspund cât costă şi el îmi ia călindarul şi mi-l plăteşte fără tocmeală, fără vorbă.,. Ei, cum vă place generalul ? Să nu dai dracului de pomană trei burjui pe un aşa general ?!...

---

*) *Vaşe prevoshoditelstvo* :Excelenţă !

**) *Paşol von*, rusește : Marş de aici !

**) *Na lievo crugom*, rusește : stânga 'mprejur.

**) *Stupai sida*, rusește : vino încoa.

Va să zică am pus mâna pe ceva pitaci, mă gândesc eu, şi-mi iau bocceaua ca să plec. Pitacii sunt foarte bine veniţi. Dar ce mă fac acum ? Unde mai iau doi generali de aceştia ca să li pot vinde restul de două călindare ce mi-au mai rămas ? Şi'mi trece prin gând o idee,—de Evreul tot Evreu: de ce nu i-am propus încă un călindar ? Par'că i-ar sta rău generalului acestuia să aibă două călindare evreeşti ? Că ce o să facă cu două călindare evreeşti ? Dar ce o să facă cu unul singur ?

Şi tot aşa gândidu-mă, mi-a venit o altă idee: mi-am adus aminte cum a stat colea de vorbă generalul cu Rusul cela,repetându-i de cîte-va ori: „Doamna general... Hersonscaia No. 3... Contele Musin Puşchin..." Precum sunt eu evreu, aici e rost să mai vând un călindar ! Avram Marcovici—aşa îmi zice mie după numele tatăhui meu Meier Ancel—Avram Marcovici, nu fi nătărău şi mai pune mâna pe ceva pitaci !

Aşa mi-am spus eu singur şi fără a sta mult pe gânduri, aşa cum mă vedeţi, am apucat de pe Ecaterinenscaia pe Deribasovscaia, de pe Deribasovscaia pe Preobrajenscaia şi de pe Preobrajenscaia pe Sadova şi deacolo trecând pe Elisavetinscaia drept pe Hersonscaia. Ajungând pe Hersonscaia am început să caut numărul 3. A, iată-l, precum sunt eu Evreu ! Si încă ce fel de număr 3 ? ! O curte frumuşică, singuratică şi în două caturi, o adevărată vilă !

Buuun ! Dar ce mă fac acum? Trebuie adică să trag clopoţelul şi să întreb de

doamna general?! Si apuc clopoţelul, încep să sun şi mă gândesc: Frumos o să mai fie dacă iesă vre-un soldat şi poate şi un câine şi o să mă goniască asmuţind câinele—atâta îmi mai lipseşte!

Şi nu trece o minută, două, trei, stau şi aştept şi nimeni nu se arată. Mă gândesc: spre ghinionul meu nu-i nimeni acasă.Sau poate cà-i stricat clopoţelul? Ia să mai încerc odată! Si aşa cum mă vedeţi, încep să sun odată, de două ori, de trei ori, şi se deschide uşa şi răsare o slujnică cu o mătură în mână şi mă întreabă:

— *Cevo nado* *)?

Vreau s'o tulesc,—Evreul tot Evreu! —dar îi spun:

— Am mare nevoe de doamna general, numai de doamna general!...

Dar ea se uită la mine caşicum ar spune: „Cine o fi nătărăul ăsta?" şi'mi trânteşte uşa în nas fără să'mi spuie o vorbă. Frumoasă primire! Dar poate că mai vine odată, sau poate că trimite soldatul cu cânele?! Aşa mă gândesc eu şi'mi vine s'o şterg repede, dar odată ce am venit şi am sunat, e păcat!

Şi nu trece o jumătate de minută şi uşa se deschide şi se arată o coniţă tinerică, frumoasă, lucru mare! Să fie oare nevasta generalului? E prea tânără! Să fie vre-o fiică de a generalului? E prea tânăr dânsul! Dar deocamdată vremea nu stă în loc şi ea îmi spune:

— *Cevo nado*?

---

*) *Cevo nado*, ruseşte: ce doreşti?

Acum mă întreb ce-i de făcut? Să-i spun „vaşe prevoshoditelstvo" ar fi nimerit dacă ar fi într'adevăr nevasta generalului. Dar dacă nu-i? De ce să-i dau un „prevoshoditelstvo? Dar Evreul tot Evreu—şi îmi vine o idee şi renunţ cu totul la „prevoshoditelstvo" şi-i dau dea dreptul:

— Aşa şi aşa, zic eu, generalul a cumpărat de la mine un călindar şi m'a rugat, adică mi-a ordonat, să duc călindarul acasă în Hersonscaia No. 3 ca să mi se achite costul aici, iar daca nu voi fi crezut, zic eu, generalul mi-a dat ordin să spun ca semn că astăzi vine la dejun la dumniavoastră contele Pusin-Mişchin...

Dar ea izbucneşte într'un hohot de râs, adică soţia generalului:

— Nu Pusin-Mişchin, ci contele Musin-Puşchin!

Şi'mi zic eu în gândul meu: „din momentul ce râzi, apoi faci parte dintre cuconiţele mele!" şi-i răspund:

— La mine aţi câştigat! Fie Pusin-Mişchin, Muşchin-Puşchin, bine că semnul e semn!, şi mă opresc şi-i întind călindarul. Dânsa iea călindarul şi-l priveşte pe faţă şi pe dos şi mă întreabă cât costă călindarul. Si eu îi spun cât costă. Dânsa iea călindarul, mi-l plateşte şi se desparte de mine şi încă cu un surâs—cu alte cuvinte „bună-ziua!". Ei vă place cuconiţa mea? Nu-i coniţă, ci aur adevărat! Pentru dânsa dau dracului de pomană pe toţi remizerii şi toată bursa!

Si aşa va să zică am mai scapat de un călindar şi nu mi-a mai rămas de cât

unul! Ei, acum mă pot duce acasă să mai îmbuc ceva.

După ce am mâncat şi m'am mai odihnit puţin, a început din nou năcazul... E drept că am scăpat de cea mai mare parte din marfă şi nu mi-a mai rămas decât un singur călindar, cu toate acestea aşi vrea să scap şi de dânsul. Căci ce să fac cu un călindar vechiu? Trebuie să scap şi de el! Dar cum să scap când i-am potcovit pe toţi burjuii cu câte un călindar?

Nu! Trebuie să mai ies prin oraş! Şi fără a sta mult pe gânduri îmi iau bocceaua şi o întind în oraş, aşa la întâmplare şi cum eram deprins cu Landjeronscaia şi Ecaterininscaia, picioarele mă duc ele singure într'acolo unde burjuii îşi rod tălpile, căci încotro să mă mai duc în altă parte? Poate că Dumnezeu îmi mai scoate în cale un muşteriu pentru un călindar! Şi aşa cum mă vedeţi, mă preumblu încolo şi încoace, ca un neastâmpărat, mă uit la burjuii cari aleargă din loc în loc ca nişte şoareci hămesiţi, căutând să câştige vre-o rublă— căci cine nu aleargă după câştig?

In timpul acesta, pe când mă învârtiam, zăresc din nou, din depărtare, la Falconi, pe un general, şi tot cu epolete. Şi mă gândesc eu: „Frumos o să fie că Dumnezeu îmi scoate în cale pe un alt general, un muşteriu pentru ultimul meu călindar!" Iar prin minte îmi trece o idee: „Păcat că am numai un singur călindar, căci dacă generalii încep să cumpere călindare evreeşti, dau dracului de pomană pe toţi remizierii şi toată bursa!"

Şi aşa cum stau colo şi mă gândesc,

când mă uit mai bine, ce să vezi? E chiar generalul meu! Aşa cum mă vedeţi acum pe mine, aşa l'am recunoscut îndată. Dar se vede treaba că şi el m'a recunoscut pe mine. De unde ştiu? Am văzut cum s'a ridicat deodată de pe scaun arătând cu degetul drept în spre mine. Rău de tot! Ce-i de făcut acuma? Atâta îmi mai lipseşte să am afface cu generali! Şi aşa cum mă vedeţi, am rupt-o de fugă. Am socotit îndată că fugind aşa voi ajunge în două minute în strada treia!...

Şi n'a trecut nici o jumătate de minută, aud cum cineva aleargă în urma mea şi-mi strigă să mă opresc. Cine o fi oare? Oare n'o fi chiar el, adică generalul? Mai ştii ce e în stare să facă un general?! Ia vedeţi şi d-tră ce se întâmplă: un biet Evreu a vândut şi el un călindar evreesc de prisos, şi se răstoarnă lumea pe dos, iar generalii alearga după dânsul!

Rău de tot. Ce-i de făcut? Să pornesc a fugi şi mai tare,... poate că fluieră şi se iau *gorodovo*-ii *) după mine? Asta îmi mai lipseşte acuma, să mă aresteze! Să stau locului? Poate că mă iea la rost cu cel de al doilea călindar cu care am înşelat-o pe nevastă-sa? Mai bine să mă fac că nu ştiu nimica, caşicum nici nu m'ar crede pe mine şi să încep a păşi liniştit cum am mers la început, incet, ca un om preocupat de grijile şi nevoile lui... Dar dacă mă ajunge din urmă şi mă întreabă de ce am alergat? O să-i spun că aşa e mersul meu!

Şi într'adevăr că m'a şi ajuns! Va să zică

*) Gorodovoi, ruseşte: gardist.

e rău, nu-i aşa? Dar o să vedeţi ce minune face Dumnezeu!

Odată ce m'a ajuns nu mai aveam încotro. Mă opresc locului şi când mă uit, ce general? unde general? Nici urmă de general! Era un individ dintre aceia cari servesc cafeaua la măsuţele lui Fanconi. El alerga cu un şerveţel la subsuoară şi-şi ştergea acum sudoarea de pe frunte.

— Ptiu, fire-ai al dracului!, îmi zice el, după ce ne-am oprit amândoi. Ce-ai alergat aşa ca o capră sălbatecă? Vino, îmi zice el, te cheamă generalul!

— Care general, zic eu, şi de unde ştii că mă cheamă pe mine?

— Cum asta de unde ştiu, — zice el— da ce, sunt surd? Că doară am auzit ce mi-a spus generalul: „Uite-l pe ovreiul cu călindarele! Fugi repede şi adu-mi-l încoace!"

Dacă aşa e vorba, mă gândesc eu, nu-i cine ştie ce nenorocire, dracul nu-i atât de negru. Evreul tot Evreu, se mai poate iscodi ceva. Şi ca un fulger îmi trece prin minte o idee nouă-nouţă: poate că Dumnezeu mai face o minune şi mă scapă şi de ultimul călindar, adică de al treilea!... Şi fără a mă gândi mult, aşa cum mă vedeţi, îmi trântesc o palmă peste frunte şi-i spun chelnerului:

— Aşa e vorba? Apoi dece nu mi-ai spus'o îndată, zic eu, că e generalul cu cărţile? Ciudat general! De dimineaţă, zic eu, el se tocmeşte cu mine pentru cărţulia asta. Mi-a scos sufletul cu tocmeala! Costă o rublă şi el îmi dă numai jumătate. I-am lăsat-o cu şaptezeci şi cinci de copeici, cu

70, cu 60 de copeici şi gata târgul... Dar el s'a încăpăţânat, zic eu, şi nu dă decât numai jumătate de rublă, adică 50 de copeici... Dacă n'ar fi singura cărticică ce mai am, să mă bată Dumnezeu dacă i-aşi lăsa o singură copeică! Dar aşa, fiindcă-i ultima cărticică, zic eu, cum vezi şi d-ta, adă o jumătate de rublă şi na, dă-i cărticica!...

. . . . . .

Cine a fost generalul şi cum îl zicea n'o ştiu nici în ziua de azi. Dar de închipuit îmi închipui că nu trebuia să fi fost altul decît Tolmaciov. Căci dacă n'ar fi fost el, cum dracu de a devenit un duşman atât de înverşunat al Evreilor şi mai cu seamă împotriva noastră, a raznoştic-ilor *) cari desfacem cărţi şi gazete evreeşti, că nici în ziua de astăzi n'avem voe să vindem o carte sau o gazetă evreiască şi trebuie să le porţi pe ascuns, sub haină, par'c'ar fi o marfă de contrabandă, sau de furat! Duşmanii mei şi duşmanii d-tră şi duşmanii tuturor Evreilor să aibă atâta cât poţi avea de pe urma unei astfel de contrabande cu gazete evreeşti... De aceea trebuie să faci puţină negustorie cu „*interesnîia otcritchi*“ din Paris, în plicuri închise sau deschise, articolul meu principal.

Gazetele le ţin numai aşa, din obicei, fiindcă articolul ăsta, adică „*interesnîia otcritchi*“ merge mult mai bine. Pentru acest articol se găsesc printre burjui mult mai mulţi muşterii decât pentru gazete e-

*) *Raznoştic*: colportor de ziare.

vreleşti. Ştiu că nu-i frumos şi că Dumnezeu mă va pedepsi, dar ce să fac? Evreul tot Evreu, caută ceva câştig... căci copiii cer mâncare... şi poate de aceea Dumnezeu mă va ierta!

Şi trebuie să mă ierte, că vine *Hoşana-Rabe* *), ce ziceţi d-tră, a? Fire-ar toate păcatele pe capul lui, adică pe al lui Tolmaciov, căci de n'ar fi el, lua-l'ar naiba, aşi face şi în ziua de azi negoţ cu cărţi şi călindare evreieşti de sărbătorile anului nou şi n'aşi fi nevoit să mă port cu o marfă urâtă ca asta... Poate că-mi cumpăraţi şi d-tră ceva? Am adus un transport proaspăt, sosit chiar acum din Paris!...

---

*) Hoşana-Rabe, ebraic: a şaptea zi de sărbătoarea Cuştilor.

O ISTORIE SUGESTIVĂ

Titlul în original „Procesul la cimitir".

O ISTORIE SUGESTIVĂ

— „Dumneata te duci la „iarmaroc“ şi noi venim dela „iarmaroc“. Eu mi-am plâns toate amărăciunele şi d-ta deabia pleci ca să ţi le plângi, de aceea trebue să-ţi facem loc. Fii bun şi dă-te mai încoace, dacă vrei să şezi,—aşa!“

Aşa vorbesc în vagon doi indivizi cari stau în dosul meu. Adică unul vorbeşte şi cel-lalt dă din cap şoptind din când în când câte-o vorbă, ca să-i ţie hangul.

— „Deobicei plecăm amândoi, eu şi bătrânica mea. Asta care stă culcată pe jos, e dânsa. A adormit, sărmana, de mult ce a plâns la cimitir. Nu mai era chip s'o scot din sfântul locaş al cimitirului. A căzut deasupra mormântului şi nu se mai ridica. Mereu îi spuneam: „Las' că-i deajuns, n'o s'o mai trezeşti cu plânsetele tale!“

De sărbătorile mari de toamnă, evreii fac procesiuni la mormintele familiilor şi rudelor. (N. Tr.)

Dar degeaba, par'c'aşi fi vorbit la pereţi. Da ce mirare? O asemenea lovitură! O singură fată, ca ochii în cap! Şi o fată de ispravă. Frumoasă ca aurul! Şi deşteaptă! A terminat gimnaziul! Sunt doi ani de când a murit! Poate credeţi că de oftică? Nu sărmana, că era o fată sănătoasă şi voinică! Ea singură s'o omorât, ea singură!"

— „Cum aşa?"

Din această convorbire înţeleg acum despre ce fel de „iarmaroc" e vorba. Şi îmi aduc aminte ca e luna Elul *), cea mai tristă şi mai pioasă lună a anului, când evreii se duc dintr'un oraş la altul, la mormintele părinţilor de mult decedaţi, la mormintele surorilor şi fraţilor, la mormintele copiilor şi ale rudelor... Mume necăjite şi îmbătrânite, fiice orfane, surori singure pe lume şi femei sarace îngenunchiază la mormintele lor scumpe, plâng, îşi varsă amărăciunele de pe inimă şi îşi mai uşurează astfel sufletele împovorate de dureri.

Trist lucru! Eu sunt un voiajor care, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu voiajez numai anul acesta şi pot spune că de mult n'am văzut atâta lume ducându-se la cimitirul nostru, ca în luna aceasta. Trenul, slavă Domnului, face avere. Vagoanele sunt tixite de evrei cu feţele sleite, femei cu ochii roşi şi umflaţi şi cu nasurile lucitoare. Care pleacă spre „iarmaroc" şi care se întoarce dela „iarmaroc". Afară miroasă a Septembrie. In inimă simţi par'că a toamnă şi ţi-i dor de acasă... Şi fără voia mea

*) Elul, ebraic: Septembrie.

ascult ceea-ce vorbesc cei doi cari stau în dosul meu:

— „Poate crezi vre-o nenorocire din nenorocirile acelea ce se petrec în ziua de azi? Cămeşi negre, cravate roşii, închisoare? Da de unde! De acestea m'a ferit Dumnezeu, adică m'am ferit eu singur! Ca ochii în cap! Căci era o fată de ispravă, frumoasă ca aurul, şi a terminat gimnaziul! Am făcut tot ce am putut: mă uitam după ea încotro mergea, cu cine vorbia şi ce vorbia, ce fel de carte cetia. „Copila mea, îi zic eu, vrei să ceteşti cărţi? Fii sănătoasă, ceteşte! Dar trebue să ştiu şi eu ce ceteşti!" E drept că la asta nu mă prea pricep dar, slavă Domnului, am darul simţului şi când îmi arunc privirea într'o carte, chiar de ar fi franţuzească, ştiu îndată a ce miroase!"

— „Auzi d-ta!"

— „N'am vrut ca fata mea să se joace cu focul — ce mi se cuvine pentru asta? Crezi poate că am umblat cu ameninţări? Cu răutate? Ba dimpotrivă, numai cu blândeţă şi chiar cu câte o vorbă glumeaţă: „Fata mea, zic eu, las' să se învârtească roata aşa cum se învârteşte... Nici eu, nici tu, n'o vom întoarce altfel!" Aşa i-am spus eu, dar ea ce crezi că a făcut? A tăcut! O porumbiţă liniştită, un copil de aur! Dar ce face Dumnezeu? Trecând vremurile grele, am scăpat, slavă Domnului, de toate loviturile, de revoluţii şi constituţii! S'au sfârşit cămăşile negre, steagurile roşii, tunsul părului şi toate celelalte drăcii! Mi se clănţăniau toţi dinţii în gură, zău aşa! Par'că ştii ce grozăvie era?! O singură fată, ca

ochii în cap, şi de ispravă, care a făcut gimnaziul!...»

— „Ei şi?“

— „Însfârşit am scăpat, slavă Domnului, de aceste vremuri grozave. Acum mă puteam gândi la o partidă bună, ca s'o mărit. Zestre? Las' să-i trimită Domnul pe cel ales! Şi a început o altă serie: partizi, peţitori, logodnici, — văd că fata mea e cu totul schimbată. Poate crezi cine ştie ce? Nimic! Sau crezi poate că nu vroia să se mărite? Asta nu! Dar ce era? Vei afla îndată! Incep să mă uit, să cercetez şi aflu o istorie: că ceteşte o carte pe furiş. Şi nu singură, ci în tovărăşie. Ea şi cu o prietenă a ei, fata cantorului nostru, tot o fată de ispravă, care a făcut gimnaziul. Si cu ele mai ceteşte şi un al treilea, tânărul din Novorodoc. Cine e tânărul din Novorodoc, vrei să ştii? N'ai ce să ştii! Un tânăr de nimic, cu faţa plină de bube, cu ochii stricaţi, fără sprincene, dar cu ochelari de aur, urât foc, de ţi-i silă să mânânci o bucăţică de pâne în faţa lui! Şi pe lângă toate un plicticos, un om care se vâră, ca un vierme. Ştii ce însamnă un om ca un vierme? Am să ţi-o spun eu. Sunt fel de fel de oameni pe lume: Sunt oameni dobitoace. Sunt oameni cai. Şi sunt oameni câini şi oameni porci. Şi mai sunt şi oameni viermi. Acum ai înţeles?“

— „Aha!“

— „Cum a ajuns viermele acesta la mine? De dragul fetei cantorului. Era vărul ei drept. Studia farmacia sau avocatura, sau dentistica—dracu să-l ştie! Eu atâta

ştiu că el a fost ucigaşul fetei mele! Băiatul acesta cu ochelari nu mi-a plăcut de cum l-am văzut. Asta am şi spus'o nevestii mele. Dar nevasta îmi spune: „Ţi se pare!“ Mă uit şi ascult,—şi nu'mi place că cetesc tustrei, nici discuţia lor, nici planurile lor, nici modul cum se înflăcărează... Şi-i zic într'un rând copilei mele: „Copila mea, zic eu, ce cetiţi tustrei cu atâta poftă?“ Zice ea: „Nimic! O carte!“ Zic eu: „Văd şi eu că-i o carte, dar ce fel de carte?“ Zice ea: „Dacă ţi-oi spune, ai să ştii?» Zic eu: „De ce să nu ştiu?“ Dar ea începe a râde şi'mi spune: „Nu-i ceea-ce crezi tu! E o carte care se cheamă *Sanin*, un roman de *Arţibaşew*!“ Zic eu: „Arţe Başew a fost un belfer chior care a murit de mult!“ Dar ea râde din nou, iar eu mă gândesc în gândul meu: „Ei, copila mea, tu râzi, dar tatei îi îngheaţă tot sângele. Căci ce m'am gândit eu? Foarte simplu! Poate au început iar frământările şi agitaţiile de mai înainte? Şi mă crezi că m'am apucat să cetesc şi eu cartea?“

— „Nu mai spune!“

— „Nu singur, ci cu ajutorul altuia. Cu ajutorul omului meu din prăvălie. Un tânăr învăţat care ceteşte ruseşte ca apa. Am furat cartea într'o noapte dela fiică-mea şi am dat-o *pricaczic*-ului:*) „Na, Bercule, ceteşte-o toată, i-am spus eu, şi mâine ai să-mi povesteşti despre ce e vorba în cartea aceasta.“ Şi ajungând cu chiu, cu vai a doua zi dimineaţă, cum a venit Bercu l'am şi întrebat: „Ei Bercule, ce-i

*) Pricazcic, ruseşte: funcţionar de dughiană.

cu cartea?“ Dar el îmi răspunde: „A, ce carte!“ şi scrâşneşte din dinţi. „N'am dormit toată noaptea, zice el, căci nu m'am mai putut deslipi de ea!“—„Aşa? Atunci la să te văd, să mi-o povesteşti şi mie, să aud şi eu ce mai de-a minunăţii!“

Şi Bercu începe a-mi povesti toată istoria. Ce să-ţi spun? O vorbă cu alta nu se potrivia, încaltea să auzi şi d-ta ce bazaconie: „A fost, zice el, un rus pe care-l chema Sani *) şi căruia îi plăcea băutura iar ca o mică gustare castraveţi muraţi... Şi avea o soră pe care o chema Lida care era îndrăgostită de un doctor, dar însărcinată a fost de un ofiţer... Şi a fost un student pe care-l chema Iura, care era grozav de îndrăgostit de o fată, o profesoară, despre care se zicea că e o *crasaviţă*... *) Şi dânsa s'a preumblat într'o noapte cu barca—dar poate crezi că împreună cu logodnicul ei? Da de unde! Ci cu beţivanul cela de Sani!“

— „Asta-i tot?“ îl întreb eu.

— „Stai puţin, nu te grăbi, că nu-i tot! Şi a mai fost acolo şi un profesor Ivan, care s'a dus împreună cu beţivanul să vadă cum se scaldă fetele în pielea goală!“

— „Ei şi ce-i cu asta?“

— „Asta însamnă că acest Sani avea obiceiul că necheza ca un cal şi când venea acasă se ducea la soră-sa...“

— „Ptiu, fire-ar al dracului! îi zic eu. Destul cu beţivanul! Mie spune-mi care-i rostul, care-i sfârşitul?!

---

*) Sani: e vorba de „Sanin“ eroul din romanul lui Arţibaşew.

*) Crasaviţă, ruseşte: o frumuseţe.

— „Sfârşitul e că ofiţerul s'a împuşcat, şi studentul s'a împuşcat şi crasaviţa s'a otrăvit, iar un evreu, un oarecare Solovelcic, despre care e vorba acolo, s'a spânzurat şi el!“

— „Spânzura-te-ai şi tu cu ei împreună!“ zic eu.

— „Dar de ce mă blestemi? Ce sunt eu de vină? răspunde el.

— „Dar nu te înjur pe tine, zic eu, ci pe Arţe Başew!“

Aşa i-am spus lui Bercu, iar de crezut l-am crezut numai pe tânărul cela din Novorodoc, de cap să-i fie! Şi poate crezi că mi-a fost greu să-l chem într'un rând la o parte?“

— „El, şi?“

— „Ia spune'mi, zic eu, unde ai găsit aşa o bazaconie?“

Şi el îşi îndreaptă ochelarii spre mine:

— „Care bazaconie?“

— „Cartea ceea... Arţe Başew, cu beţivanul cela, zic eu, pe care-l cheamă Sani“.

— „Sanin nu-i un beţivan!“ zice el.

— „Dar ce-i?“ zic eu.

— „E un erou!“ zice el.

— „Cum asta, un erou? zic eu. Fiindcă bea rachiu cu paharul de ceai, mănâncă, zic eu, castraveţi muraţi şi nechează ca un cal?“

Dar tânărul din Novorodoc se înfurie foc, îşi scoate ochelarii şi mă priveşte cu ochii săi roşi şi fără sprincene:

— „Moşule, zice el, d-ta ai auzit ceva sunând dar nu poţi cânta la fel... Sani, zice el, e un om în toată firea, un om al libertăţii. Sani, e omul libertăţii! Sani spune ce vrea şi face ce vrea!“

Şi începe apoi să-i tragă fără încetare: libertate şi iubire, şi iar libertate şi iar iubire... şi în acelaş timp îşi întinde pieptul cu fudulie, dă din mâini, şi fierbe, ca un comediant pe scenă... Eu stau liniştit, îl privesc într'una, şi mă întreb: Doamne Dumnezeule?!... Sluţenia asta vorbeşte de asemenea lucruri? Ce ar fi de pildă, dacă l'aşi lua de guler şi i-aşi face vânt pe uşă, ca să-şi culeagă toţi dinţii de pe jos? Dar iarăşi mă răsgândesc îndată: De ce? Un tânăr prost, şi atâta tot! Dacă ar vorbi de bombe par'c'ar fi mai bine? De unde să ştii că există ceva şi mai grozav decât bombe şi că din cauza unei astfel de bazaconii să'mi pierd copila, o fată de aur, numai una, ca ochii în cap, nevastă-mea numai să nu înebunească, iar eu de ruşine şi de durere să fiu nevoit să mă las de prăvălie, şi să mă strămut în alt oraş, —sunt doi ani de-atunci..

Dar prea ţi le-am amestecat pe toate deavalma; mai bine să-ţi povestesc totul aşa cum s'au petrecut lucrurile ca să ajung aici şi să ştiu de unde s'a luat.

Lucrurile au început dela răscoalele agrare. Când au început răscoalele agrare, se înţelege că ne-a fost teamă ca totul să nu se sfârşească cu progromuri contra evreilor şi trăiam cu frica'n sin... Dar dacă vrea Dumnezeu, el face o minune şi în loc de rău iesă ceva bun: Anume? Ni s'a trimis dela gubernie un *polc* *) de soldaţi şi s'a făcut linişte, de-ţi era mai mare dragul. Şi în acelaşi timp din cauza *polc*-

*) Polc, rusește: regiment.

ului s'a mai înviorat şi tot orăşelul, căci ce poate fi mai bine pentru evrei decât un pole, cu plutonieri, cu şefi de aprovizionare, cu ofiţeri şi cu comandanţi?

— „Mai încape vorbă!"

— „Cum să fii profet că fata cantorului are să se încurce cu un ofiţer şi să spună că vrea să se boteze şi să se mărite cu ofiţerul? O grozăvie, ce s'a petrecut în orăşelul nostru! Dar nu-ţi fie frică, că fata nu s'a botezat şi nici nu s'a măritat cu ofiţerul, căci cum s'au potolit răscoalele ţărăneşti aşa a şi plecat *pole*-ul, iar ofiţerul, pesemne de grăbit ce era, a uitat să-şi iea rămas bun dela fata cantorului... In schimb, însă, fata cantorului nu l'a uitat pe ofiţer, vai de părinţii ei, sărmanii! Par'că ştii ce au suferit ei din pricina asta? Fierbea târgul! Pretutindenea, unde te întorceai, nu se vorbea decât de fata cantorului şi numai de fata cantorului... Gurile rele au avut ce spune: că s'a trimis soţiei cantorului un mamoş... că s'a întrebat pe cantor după cine să se dea numele copilului, cu toate că se putea foarte bine ca toată istoria asta să fi fost o minciună! Par'că d-ta nu ştii ce sunt în stare să născocească asemenea guri?"

— „Vai, vai, vai!"

— „Iţi era mai mare mila de amândoi, de cantor şi de nevastă-sa, că ţi se rupea inima! Căci într'adevăr, ce erau ei de vină, sărmanii? Cu toate acestea i-am interzis copilei mele, odată pentru totdeauna, —şi gata prietenia cu fata cantorului! Şi la mine vorba-i vorbă! Într'adevăr o singură copilă, dar pe un tată trebue să ştii

să-l respecți. De unde să știu eu că fata mea se va întâlni cu ea, se înțelege pe furiș, ca să nu afle nimeni? Și când am aflat aceasta? Tocmai la sfârșit, după toate nenorocirile întâmplate!"

Deodată aud în spatele meu o tusă și oftatul unui om care doarme, iar evreul care povestește istoria asta, tace, așteaptă puțintel și începe apoi a povesti mai departe, dar cu un semi-ton mai jos ca mai înainte.

— „Asta era în prima noapte de *Slihâs* *). Țin minte, par'c'ar fi azi! Cantorul nostru s'a închinat în noaptea ceea de-ți era mai mare mila să-l asculți. Rugăciunele sale ar fi putut înduioșa și pietrele. Nimeni, nimeni, n'a simțit inima sa, ca mine... Copii din ziua de azi—vai și amar de bieții părinți!

Sfârșind rugăciunele, am venit acasă, am îmbucat ceva, am luat cheile, m'am dus în piață să deschid dughiana și aștept să vie pricazcic-ul. Aștept o jumătate de oră, aștept o oră, pricazcic-ul nu-i. Dar când mă uit deodată,—iată-l că vine.

— Bercule, de ce așa de târziu?

Și el îmi răspunde:

— Ai fost la cantor?

— Dar de ce tocmai nitam-nisam la cantor? îl întreb eu.

Dar el îmi răspunde:

— Cum? Nu știi ce s'a întâmplat cu fata cantorului?

— Ce s'a întâmplat, îl întreb eu, cu fata cantorului?

---

*) Slihâs, ebraic: nopțile de rugăciune cu care încep sărbătorile evrețești de toamnă.

— Cum? Nu ştii? S'a otrăvit!

Cum am auzit aceasta, am şi alergat acasă. Cel întâi gând al meu a fost: „Ce o să spună Etca?“ (Etca era fiica mea). Vin acasa la băbuţa mea şi o întreb:

— Unde-i Etca?

— Etca doarme! Dar ce este?

— Cum, nu ştii? zic eu. Fata cantorului s'a otrăvit!

Cum am rostit cuvintele acestea, nevastă-mea s'a apucat cu mâinele de cap:

— «Vai de mine! Vai de zilele mele! Vai şi amar de mine! Cum? Cine? Când? Că doară Etca a umblat cu fata cantorului chiar aseară, mai bine poate de două ceasuri?!

— Cum? Etca a umblat cu fata cantorului? Ce vorbeşti? Cum se poate una ca asta?

— Of, zice ea, nu mă mai întreba! Am fost nevoită să-i fac pe plac. M'a rugat, zice ea, ca tu să nu ştii că se întâlneşte cu ea în fie-ce zi! S'o fi întâmplat vre-o nenorocire!“, aşa îmi spune nevasta şi se repede în odae la Etca şi cade la pământ. Şi eu după ea. Mă reped la patul ei: „Etca! Etca!“ Unde-i Etca? Care Etca? Ţipă cât poţi, până mâine, că Etca nu-i nicăieri!

— „Nicăieri?“

— „E moartă! Sta întinsă în pat, moartă! Pe masă o sticluţă şi alăturea o scrisorică scrisă de mâna ei, în evreeşte, căci ştia să scrie evreeşte, de-ţi era mai mare dragul să-i ceteşti slova. „Dragii mei părinţi, scriea ea în scrisorică,—iertaţi-mă că v'am pricinuit asemenea durere şi ruşine.

De o sută de ori iertați-mă, scriea ea. Ne-am dat amândouă cuvîntul, eu și fata cantorului, ca să murim împreună, scriea ea, în același zi, în aceiași oră și de aceiași moarte, fiind-că nu puteam trăi una fără alta... Știu, scriea ea, că săvârșesc față de voi, scumpii mei părinți, o mare crimă. M'am chinuit multă vreme cu această idee, dar e un lucru destinat și altfel nu se putea! O singură dorință am să vă fac, scumpii mei: ca să mă îngropați la un loc cu Haia, mormânt lângă mormânt. Și fiți sănătoși—așa sfârșește scrisorica—și uitați, uitați că ați avut vreodată o fiică Etca!"

Ai auzit? Să uităm că am avut vreodată o fiică Etca!"

. . . . . .

In dosul meu se aude o mișcare, o frământare, un oftat și în urmă un glas răgușit și înăbușit de femee:

— Avram! Avram!

— A? Ce-i Ghitla? Ai dormit bine? Vrei să bei ceai? Iată ajungem îndată la o stație! Unde-i ceainicul? Unde-i ceaiul și zaharul?

MINUNEA DIN ZIUA CEEA

MINUNEA DIN ZIUA CEEA....

Ştiţi cu ce puteţi face călătoria cea mai bună, cea mai plăcută şi cea mai liniştită ?

Cu „teleleul".

Aşa au poreclit evreii din Buhopol trenul cel îngust care străbate un şir întreg de târguşoare : Buhopol, Heisin, Teplic, Nemirov, Hacevate şi alte asemenea localităţi pe unde n'a călcat niciodată picior de om strein.

Evreii din Buhopol, cari sunt vestiţi ca oameni glumeţi, povestesc tot soiul de minuni despre acest „teleleu". Mai întâi, zic dânşii, n'aveţi nici o teamă că veţi întârzia. Orişicând doriţi, îl puteţi prinde. Ş'apoi cât nu face, zic ei, că nu aveţi nevoe să vă bateţi pentr'un loc ? Poţi călători toată linia, zic ei, singur-singurel, să te întinzi ca un boer şi să dormi cât poftesti !

Şi aşa şi este într'adevăr. Iată sunt trei săptămâni de când călătoresc cu „teleleul" ăsta, în colţul acesta şi stau locului de par'că-i lucru vrăjit !... Dar să nu

credeți că mă plâng, dimpotrivă, sunt foarte mulțumit fiindcă am prilejul să văd lucruri atât de frumoase și să aud atâtea povești și bazaconii că nu mai știu când le voi putea înscrie în cartea amintirilor mele.

Mai întâi povestea cum s'a construit'această linie ferată—căci face să fie descrisă.

Când a venit știrea din Petersburg că se va construi o cale ferată prin aceste ținuturi,—era sub guvernul lui Witte—evreii și-au spus:

— „E o minciună. Ce nevoe are Teplic sau Golte, sau Heisin, de tren? Par'că fără tren nu pot?»

Așa, și-au spus evreii de prin acele ținuturi și mai cu seamă evreii din Buhopol; aceștia făceau fel de fel de glume, cum li-i și felul, bătându-și joc, arătând palma și spunând: „când o crește părul aicea!...“

Mai târziu însă, când a sosit inginerul s'a început să măsoare și să chibzuiască, evreii au tăcut, iar glumeții din Buhopol și-au ascuns mâinele căci așa e obiceiul lor, când nu nimeresc nu'și prea fac inimă rea: „Călindarul, zic ei, cât îi el de călindar, greșește și el câteodată!“ Iar lumea de prin acele locuri s'a îndreptat spre inginer cu recomandații și protecții, cu scrisori și bilețele, ca să li se dea și lor ceva de lucru. De, sărmanii evrei, umblă și ei după ceva câștig. Gospodarii din Teplic, Berșed, Heisin și Buhopol au auzit povestindu-se că atuncea când se construește o rețea ferată te poți îmbogăți, —dovadă Poliacov...

Negustori evrei, — şi nu numai dintre aceia cari fac negustorie de lemne sau de piatră, ci şi dintre aceia cari se ocupă numai cu grâne şi cu secară,—s'au repezit şi ei în spre calea ferată. Toţi evreii au devenit concesionari, antreprenori şi constructori de cale ferată - „Poliacovii noştri" aşa li s'au spus la Buhopol—şi au şi început socotelile cam cât ar putea câştiga.

In sfârşit prin locurile acelea a început o mare fierbere, un fel de friguri... ferate de care n'a scăpat nimeni. Ispita banului e destul de mare şi la urma urmei cine n'ar vrea să devie un Poliacov, aşa, dintr'odată ?

Ingrămădeala şi concurenţa concesionarilor şi a antreprenorilor de cale ferată au devenit atât de mari că, după cum se spune, a fost nevoe ca lucrările să se împartă prin tragere la sorţ. Cel care a fost mai norocos la Dumnezeu şi văzut cu ochi buni de inginer, acela a căpătat de lucru, iar cel care n'a putut obţine nimic se mulţumia să capete o părticică cât de mică dela cel dintâi şi ceva tot trebuia să i se cedeze, căci altmintrelea dădea a înţelege că şi el ştie unde să nimeriască şi unde se află „*pravienia* 1)"... Şi oamenii îşi amanetau perlele nevestelor şi hainele de sărbătoare şi s'au pus să construiască o cale ferată, şi care cum avea vre-un ban îl punea la bătae, numai trep să fie !...

Cu toate acestea una cu alta n'are a face... Au sărăcit ei, bieţii evrei, dar în-

1) *Pravienie*, ruseşte : direcţiune.

caltea, zic ei, a fost pe-a lor şi au obţinut un tren care cu toate c'a fost poreclit după cum ştim de către evreii buhopolieni cu porecla «teleleul», cu toate acestea ei nu ştiu cum să-l mai laude şi povestesc despre dânsul numai minuni.

Aşa de pildă ei se laudă că de când „teleleul" e tren şi umblă teleleu nu s'a întâmplat nici o nenorocire cum se întâmplă de obicei cu celelalte trenuri. Cum se explică asta? Se explică, zic ei, foarte simplu, căci se ştie că „cine umblă încet nu cade". Şi „teleleul" umblă destul de încet, poate chiar prea încet.

Deşteptii din Buhopol, cărora li place să facă din ţânţar harmăsar, istorisesc o istorie ce s'a întâmplat chiar cu unul dintre gospodarii din Buhopol. Un gospodar din Buhopol, zic ei, a plecat din Buhopol cu «teleleul» la un cuscru al său la Hacevate la un *bris* 1) şi a ajuns taman când copilul a împlinit vârsta de *bar-miţve* 2).

Şi mai povestesc ei o altă poveste despre o fată din Berşed şi un tânăr din Nemirov care şi-au dat întâlnire la o staţie mijlocie între ambele localităţi şi până s'au întâlnit, tânărul a încărunţit de tot ca un porumbel sur, iar fata nu mai avea nici un dinte în gură, şi din cauza asta partida nu s'a mai făcut!

Dar ştiţi ce-o să vă spun? Mie nu-mi

---

1) *Bris*, ebraic: botezul unui copilaş, de sex masculin.

2) *Bar-Miţve*, ebraic: când băeatul împlineşte vârsta de 13 ani şi e considerat matur pentru obiceiuri religioase.

plac glumele buhopolienilor şi nici invenţiile lor! Eu când descriu ceva e numai ceea-ce aud de la oameni serioşi, de la negustori. De pildă eu am auzit despre un negustor din Heisin că nu de mult, cu câţi-va ani în urmă, într'o zi de *Hoşana-Rabe* 1) s'a întâmplat la el, cu „teleleul" o mare nenorocire, se poate spune o catastrofă, care a produs o panică pe toată linia şi a emoţionat toată lumea. Catastrofa s'a produs din cauza unui evreu şi a unui popă. V'o istorisesc aici într'o poveste aparte şi întocmai aşa cum am auzit-o de la negustorul din Heisin. Mie nu-mi place să născocesc snoave din capul meu, mie îmi place să povestesc ceea-ce aud dela altul şi dacă veţi citi, veţi vedea singuri că povestea e o poveste adevărată. Un negustor din Heisin nu născoceşte!...

„Minunea din ziua de *Hoşana-Rabe*" aşa îi s'a zis la noi catastrofei de tren ce s'a întâmplat tocmai în ziua de *Hoşana-Rabe*, după „chitanţă" 2) Şi vă puteţi închipui că istoria asta s'a petrecut chiar la noi în Heisin. Adică nu chiar în Heisin, ci cu câteva staţii înainte de Heisin, în aşa zisa staţie Sobolivca".

---

1) *Hoşana-Rabe*: a şaptea zi din sărbătorile Cuştilor, când evreii bigoţi cred că după ziua reconcilierii Domnul din Ceruri semnează o chitanţă pentru soarta fie-căruia, în cursul anului.

2) În această zi de sărbătoare, tradiţia spune că se semnează soarta fie-cărui evreu, pe o hârtie, care se cheamă „chitanţă".

Aşa a început a'mi istorisi un negustor din Heisin, după cât se pare un om cum se cade, spunându-mi ce catastrofă s'a întâmplat la ei cu trenul cel îngust căruia îi se zice „teleleul" şi pe care vi l'am descris la început, în introducere.

Şi negustorul din Heisim,—deşi mi-a povestit povestea asta pe când voiajam chiar cu „teleleul" care nici odată nu-i prea grăbit, iar în vagon cu dânsul eram cu toţii doi pasageri,—s'a înfierbântat şi s'a întins ca la tată-său acasă, şi vorbia vorbe numărate, par'că le cioplia,în timp ce-şi netezia burticica, zâmbia şi se vedea că povestea îi face mare plăcere.

— «Slavă Domnului, văd că-i a doua săptămână de când voiajez cu „teleleul" nostru şi cred că-i ştii obiceiul? Obiceiul lui e că atunci când ajunge într'o staţie şi se opreşte, el uită să porniască mai departe. Asta adică înseamnă, că după *rospisanie 1)* el nu trebue să stee decât atâta cât e scris. De pildă în staţia Zatchevici e socotit că trebue să steie exact un ceas şi cincizeci şi opt de minunte, sau în staţia Sobolivica—ce să-ţi mai spun?... acolo nu trebue să stee decât un ceas şi treizeci şi două de minute şi nici o secundă mai mult, dar atâtea bube să aibă el cât stă mai mult de două ore şi uneori mai mult decât trei, fie la Zatchevici, fie la Sobolivca. Depinde de câtă vreme îi trebue ca să „manevreze"... Şi ceeace se chiamă „manevră" pentru „teleleul" nostru nu trebue să-ţi mai spun!...

---

1) rusește: *rospisanie* „mersul trenului".

Se desleagă locomotiva de garnitură, iar conductorul şi maşinistul şi frânarul se aşază în staţie laolaltă cu *nacialnicul* [1] telegrafistul şi jandarmul şi se pun toţi pe bere, sticlă după sticlă.

Ce face lumea de pildă, adică pasagerii, în timpul manevrei? Ai văzut doară ce se face: te plictiseşti de ţi vine nebuneala... Care cască, care mai aţipeşte într'un colţ şi-i trage un pui de somn, şi care se preumblă pe peron, cu mânele la spate şi îngână încet un cântec...

Şi iată ca într'un rând se întâmplă o istorie în Sobolivca... In timpul manevrării, într'o dimineaţă de *Hoşane-Rabe*, pe când se deslega maşina, stă un om cu mâinele la spate—nu era un pasager ci aşa un evreu oarecare, un gospodar din Sobolivca. Stă şi priveşte. Ce altă treabă poate face un gospodar din Sobolivca? Nimic! Gespodarul din Sobolivca şi-a făcut la sinagogă rugăciunea de *Hoşane-Rabe* şi s'a dus acasă de a mâncat. In inimă el simţia că-i zi de sărbătoare... „Chitanţa" orişicum i-a fost iscălită, iar acasă nu prea avea de lucru, de aceea fiind şi ajunul ultimelor două zile mari de sărbătorile Cuştilor, şi-a luat băţul şi a venit în staţie ca să mai privească lumea când trece trenul...

Trebue să ştii că pe la noi e obiceiul că atuncea când trece trenul, vii în staţie, poate zăreşti pe cineva. Ce zăreşti? Pe cine să zăreşti? Pe un evreu din Teplic? Po o evreică din Obodiovca? Pe

---

1) *Nacialnic*, ruseşte: Şeful gării.

un popă din Golovonievsca? Mare lucru! Dar ce are a face! Totuşi vii în staţie— mai ales că pe vremea aceea trenul era ceva nou. „Teleleul" abia fusese pus în circulaţie şi era lucru mare să-l vezi...Dar cum s'a întâmplat istoria asta, aşa ori altmintrelea, cum vă spun, în dimineaţa ceea de *Hoşane-Rabe*, după semnarea „chitanţei" stătea un gespodar din Sobolivca, cu bâtul în mână, şi privia cum se desleagă locomotiva de tren.

Ei şi? Şi dacă stă un evreu gospodar din Sobolivca şi priveşte cum se desprinde maşina de tren, ce-i cu asta? Lasă-l să stee sănătos! Ba nu! Trebue să se mai întâmple aşa ceva, ca printre pasageri să fie şi un popă, şi închipuie-ţi un popă din Golovonievsca, un târguşor în apropiere de Heisin. Neavând ce face, popa se preumblă şi el pe peron, tot cu mâinile la spate, şi se opreşte drept în faţa locomotivei.

Şi zice popa către evreu:

— Ian'ascultă Iuda, ce te uiţi aşa, ce ai văzut?

Şi-i răspunde evreul:

— Nu mă cheamă Iuda, mă cheamă Bercu!

Iar popa îi spune din nou:

— Fie Bercu! Da ce te uiţi aşa, măi Bercule?

Şi-i răspunde evreul:

— Stau şi privesc minunea lui Dumnezeu, cum cu un fleac, învârtind un simplu şurub încoace şi un alt şurub încolo, coşcogea maşină începe să umble!

Iar popa îi spune din nou:

— De unde ştii tu că dacă învârteşti un şurub încolo şi un altul încoace, maşina începe să umble?

Şi-i răspunde evreul:

— Dacă n'aşi şti, n'aşi spune!

Iar popa îi zice:

— Ştii să mănânci *chighel* 1), asta ştii!

Treaba asta îl supără pe evreu, căci evreii din Sobolivca sunt ambiţioşi de felul lor, şi el îi spune popei:

— Ascultă, părinţele, dacă vrei să te urci puţin cu mine pe locomotivă, te voi face să pricepi când porneşte şi când se opreşte maşina!

Asta l'a cam gâdilit serios pe popă drept la inimă. Cum aşa? Ovreiaşul ăsta să-i arate lui şi să-l facă să înţeleagă cum se porneşte şi cum se opreşte o locomotivă?!

Şi el îi răspunde:

— Urcă-te tu, mă Herşcule, pe locomotivă!

Dar evreul îi spune iar:

— Nu mă cheamă Heşcu, mă cheamă Bercu!

Şi-i spune popa:

— Fie Bercu! Urcă-te tu, măi Bercule!

Zice evreul:

— Cum asta să mă urc? De ce să mă urc eu? Urcă-te mai întâi sfinţia ta, părinţele!

Şi popa îl spune acum cu supărare:

— Apoi tu doară vrei să mă înveţi pe mine, nu eu pe tine, de aceea trebue să te urci tu mai întâi!

---

1) *Chighel*, evreesc: budincă.

In sfârşit din vorbă în vorbă, îţi închipui că s'au urcat amândoi pe locomotivă şi evreul din Sobolivca s'a pus să-l înveţe pe popă maşinăria, învârtind încetişor un şurub încoace, un altul încolo şi înainte de a putea rosti o vorbă, au văzut amândoi, cu groază, că locomotiva s'a urnit din loc şi... paşol!"

* * *

Acum e timpul cel mai nimerit, paremi-se, să-l lăsăm pe evreu şi pe popă pe maşina pornită să plece sănătoşi, ca să ne mai ocupăm şi să-l cunoaştem mai deaproape pe evreul sobolivcan care a avut atâta curaj şi a îndrăznit să se urce cu un popă pe o locomotivă.

„Bercu Oţetarul", aşa îi se zice evreului din Sobolivca despre care vă povestesc. De ce îi zice „oţetarul"? Fiindcă se ocupă cu oţetul, face oţet, oţetul cel mai bun din ţinutul nostru. Meseria asta a moştenit'o dela tată-său. Dar el a născocit—aşa zice însuşi Bercu—un fel de maşină cu care fabrică cea mai bună esenţă. Dac'ar avea timp—aşa spune el—ar putea îndestula cu oţet trei guberniі. Dar la ce nevoie? Că doară nu umblă după cine ştie ce bogăţie...

Iată un astfel de om e oţetarul nostru. N'a învăţat nimic, dar se pricepe la orice meşteşug şi la toate maşinăriile. Cum de se pricepe aşa la toate? Trebue să ştii că a face oţet, zice el, cam aduce cu fabricarea rachiului şi pentru fabricarea rachiului e nevoe de un *zavod* 1) şi zavo-

1) *Zavod*, rusește: velniță.

dul are aproape aceiaşi maşinărie ca şi un tren. Zavodu', zice el, fluieră şi maşina fluieră...;

Lucrul principal—aşa zice Bercu dând din mâni—lucrul principal e puterea ce o dă focul care arde, zice el. Dacă se încălzeşte cazanul—zice el—şi apa începe să fiarbă, ea împinge toată maşinăria şi roţile încep a se învârti în care parte vrei: vrei să meargă la dreapta învârţi regulatorul la dreapta, vrei să meargă la stânga, zice el, învârţi regulatorul la stînga, e aşa de simplu cum nu se poate mai simplu!

* * *

Acum după ce v'am făcut să-l cunoaşteţi pe evreul din Sobolivca şi v'am dat, cred eu, toate lămuririle, ne putem reîntoarce la catastrofă.

Să-ţi mai istorisesc ce panică şi ce zarvă s'au produs printre pasageri în staţia Sobolivca când s'a văzut locomotiva alergând singură de capul ei, nu se ştie cu ce putere? Socot că asta ţi-o închipui singur fără mine. D'apoi groaza de care a fost cuprinsă *brigada* 1) care conduce trenul? La început, închipuie-ţi, brigada, s'a repezit în urma locomotivei, ca s'o prindă pesemne dinapoi, dar s'a văzut îndată că toată munca asta e zadarnică.... Par'că într'adins maşina s'a iuţit de astă dată şi alerga atât de nebuneşte că de când circulă „teleleul" prin locurile a-

1) *Brigada*, rusește: personalul trenului.

cestea încă nu s'a întâmplat ca să alerge atât de repede.

Şi *brigada*, sărmana, a fost nevoită să se întoarcă cu mâinele goale împreună cu nacialnicul şi cu jandarmul şi s'a încheia un *protocol* 1) iar pe urmă s'au trimis depeşi tuturor staţiilor de pe linie: «*O locomotivă a dispărut singură, luaţi măsuri. Telegrafiaţi*».

Ce panică a produs această depeşă pe toată linia, e lesne de înţeles! Mai întâi nu s'a priceput depeşa. Ce înseamnă „o locomotivă a dispărut singură?" Cum poate circula o locomotivă singură? Şi al doilea ce înseamnă cuvintele «luaţi măsuri?» Ce alte măsuri se pot lua, afară de depeşi?

Ş'au început să zboare depeşile peste toată linia, telegraful lucra cu draci! Toate staţiile s'au înţeles între ele şi grozava veste s'a împrăştiat repede în toate târgurile şi în toate târguşoarele—şi ce să-ţi mai spun?—a fost o zarvă nemai pomenită.

Aşa bună-oară la noi la Heisin se şi povestea câţi oameni au fost omorîţi, căci aşa li-a fost dat să moară de o moarte atât de grozavă şi de crudă, tocmai în ziua de *Hoşana-Rabe*, după „chitanţă"!... Se vede că aşa li-a fost scris!....

Aşa se vorbia la noi la Heisin şi în toate târgurile din jurul Heisinului şi nu se pot descrie supărările şi năcazurile pe cari le-am îndurat cu toţii. Dar toate acestea nu înseamnă nimic pe lângă amărăciunele şi supărările sărmanilor pasageri

1) *Protocol*, ruseşte: proces verbal.

rămaşi în staţia Sobolivca, în mijlocul drumului, fără locomotivă, ca o turmă fără păstor. Ce erau să facă? Că doar era în zi de *Hoşana-Rabe*, ajun de sărbătoare şi unde să se ducă? Doară să-şi facă sărbătorile în târguşor! Frumoasă petrecere de sărbători, halal!....

Şi pasagerii, sărmanii, s'au strâns cu toţii grămadă într'un colţişor şi au început a se sfătui între ei ce-i de făcut cu „fugarnicul" căci aşa au poreclit ei locomotiva dispărută care li-a făcut buclucul. Căci nu-i şagă ca o cogemite maşină să zboare aşa deodată şi singură peste toată linia! Cine ştie ce se poate întâmpla cu acest nenorocit fugar!

Este cu neputinţă ca „fugarnicul" să nu se întâlniască undeva cu „teleleul" care-i iesă în cale venind din Heisin şi trecând prin Zatchevici la Sobolivca. Ce-or să se facă pasagerii cellalţi, sărmanii? Şi puterea lor de imaginare i-a făcut să-şi închipuie o ciocnire, o catastrofă îngrozitoare, cu toate urmările unei catastrofe de tren. Ei vedeau dinaintea lor toată nenorocirea! Vagoane răsturnate, roţi căzute, capete omeneşti, picioare zdrobite, mâni rupte şi geamandane strivite şi stropite cu sânge....

Deodată o depeşă! O depeşă sosită din Zatchevici! Ce scrie în depeşă? In depeşă scrie:

„In clipa asta a trecut cu o iuţeală uimitoare prin Zatchevici o locomotivă cu doi pasageri. Unul pare să fie evreu, al doilea popă. Amândoi dădeau din mâni, nu se ştie de ce. Locomotiva a dispărut spre Heisin".

Şi acum' abia a început adevărata zarvă: Cum aşa? Un evreu şi un popă au dispărut cu locomotiva? Incotro au fugit? Şi de ce? Şi cine o fi oare evreul?

Una-alta, tura-vura —, şi în cele din urmă s'a aflat că evreul e un sobolivcan. Care? Cum, nu-l cunoaşteţi? Care altul decât Bercu oţetarul din Sobolivca?

Dar cum s'a aflat că-i el? Iată aşa — s'a aflat! Evreii din Sobolivca jură că l'au zărit de departe stând cu un popă când s'a deslegat maşina şi dând din mâni. Ce-o fi fost? Ce caută un evreu, un oţetar, cu un popă, când se desleagă maşina, şi de ce a dat din mâni?

Şi atât de mult s'a vorbit şi s'a făcut atâta scandal până-ce povestea a ajuns în târguşor, adică în Sobolivca, şi cu toate că târguşorul nu-i aşa de departe de staţie, dar până ce povestea a trecut din gură în gură şi a ajuns la Sobolivca, ea a luat la fie-ce clipă o altă formă. Fiecare în parte a mai adăogat ceva dela dânsul şi până a sosit acasă la Bercu, povestea cu popa a căpătat o formă atât de stranie încât nevasta lui Bercu a leşinat, sărmana, de zece ori şi a trebuit să se cheme doftorul... Iar în staţie au dat năvală evreii din Sobolivca, câte stele's pe cer, şi s'a făcut un tărăboi atât de mare încât nacealnicul a fost nevoit să dea o *raspojenie* 1) jandarmului ca să cureţe staţia de evreii sobolivcani... Şi dacă-i vorba aşa, ce mai căutăm noi aici? Poate că ar fi

1) *Raspojenie*, rusește: un ordin.

mai nimerit să mergem şi să vedem ce mai face evreul nostru şi popa, stând pe „fugarnic"—adică pe maşina dispărută.

* *

Dar e foarte uşor să spui din gură, să vedem ce se mai petrece pe locomotiva dispărută! Cine poate şti ce s'a petrecut acolo? Trebue să-i dăm crezare oţetarului din Sobolivca. El istoriseşte atâtea minuni, că dacă ar fi numai, să zicem, pe jumătate adevărat, încă ar fi prea destul. Şi pe cât ştiu eu oţetarul din Sobolivca nu-i omul căruia îi place să facă din ţânţar harmăsar!

In primul moment când a dispărut locomotiva—aşa povesteşte Bercu oţetarul—el nu'şi mai aduce aminte ce s'a întâmplat cu dânsul. Şi asta nu atât din cauza sperieturei, cât din cauză că n'a putut pricepe, zice el, de ce locomotiva nu voia să-l asculte şi care totuşi după judecata sa, zice el, trebuia să se oprească în loc, la a doua învârtitură a regulatorului. Când colo a început să alerge şi mai repede ca la început, cşicum zeci de mii de draci ar fi împins'o dinapoi. Ea a alergat, zice Bercu, atât de repede încât stâlpii telegrafului îi treceau pe dinaintea ochilor ca nişte muşte, capul i-a ameţit şi picioarele i s'au tăiat. In urmă când şi-a mai revenit în fire, zice el, şi-a adus aminte că locomotiva are un *tormaz*[1], adică un opritor, cu care o poţi opri când vrei. Este aşa un fel de mâner cu care

---

1) *Tormaz*, ruseşte: frâna de oprire.

o opreşti când vrei. Există, explică Bercu oţetarul dând din mâni, un opritor de mână şi un opritor aerian, un fel de roată pe care dacă o învârteşti bine, ea apasă maşinăria şi roţile locomotivei nu se mai învârtesc, ci stau locului. Dar, zice el, nu'şi mai aduce aminte cum de i-a ieşit din minte treaba asta?! Şi deodată el se repede la mâner, zice el, şi vrea să-l învârtească, dar cineva îl apucă de mână şi-i strigă :

— Stop !

Cine era ? Închipuie-ţi că nu era altul decât popa, mort de spaimă, galben ca ceara, cu glasul stins :

— Ce vrei să faci ?, îl întreabă popa tremurând.

— Nimic ! Vreau să opresc maşina !... îi răspune Bercu.

— Să te ferească Dumnezeu, îi spune popa, să îndrăzneşti să te mai apropii de maşină ! Căci dacă nu mă asculţi te apuc de guler şi te arunc jos, aşa ca vei uita că te mai cheamă Moscu !

— Pe mine nu mă cheama Moscu, mă cheamă Bercu ! îi răspunde Bercu şi vrea să-l facă să înţeleagă care-i rostul mânerului cu care se opreşte maşina, dar el îi taie vorba,—amarnic popă :

— Nu mai învârti atâta, îi strigă popa, că ai învârtit destul, învârti-ţi-ai capul, măi blestematule ! Mai bine ţi-ai fi rupt picioarele înainte de a-mi fi ieşit în cale ca să mă pierzi.

Iar Bercu îi spune :

— Poate crezi, părinţele, că viaţa mea

nu mi-i tot atât de scumpă cum ţi-i scumpă viaţa d-tale?

— Viaţa ta? îi răspunde popa înfuriat. Cât valorează o viaţă de câine?

Şaga asta îl supără pe Bercu deabinelea şi, zice el, îi trage popii o porţie ca să-i pomenească:

— Măi întâi, îi zice Bercu, trebue să-ţi fie milă şi de un câine. După legea noastră, îi zice Bercu, nu trebue să chinueşti nici pe un câine, că-i un biet animal nevinovat. Al doilea—îl întreabă Bercu—de ce e viaţa sfinţiei tale mai bună în faţa lui Dumnezeu decât viaţa altuia? Nu ne tragem cu toţii din acelaş neam, dela Adam? Şi nu ne întoarcem cu toţii într'acelaş loc, adică în pământ? Şi încă ceva —îi mai spune Bercu—ia vezi părinţele. deosebirea dintre mine şi sfinţia ta:

Eu fac tot ce pot ca să opresc maşina, asta înseamnă că am grijă de amândoi, pe când sfinţia ta te-ai înfuriat aşa de tare, că ieşti în stare să mă arunci de pe locomotivă şi să omori, adică, un om!

Şi l-a mai spus el popii alte vorbe frumoase în felul acesta şi i-a dat tot soiul de pilde, încât popa nu mai putea răbda. Şi tot vorbind amândoi, au zărit, zice Bercu, dinaintea lor staţia Zatchevici, cu nacialnicul staţiei şi jandarm şi amândoi au început să le facă semne, el şi cu popa, dar se vede treaba că nimeni nu i-a priceput ce vor. Şi au trebuit să pornească înainte, zice el, adică spre Heisin. Şi călătorind înainte, zice el, popa s'a mulat de tot, dar tot nu l-a lăsat să se

apropie de maşinarie, ci i-a spus numai aşa, popa adica:

— Ia spune-mi, Leibcule, ce te întreb...!

Şi Bercu îi răspunde:

— Nu mă cheamă Leibcu, mă cheamă Bercu!

Iar popa îi zice:

— Fie şi Bercu! Ia spune-mi măi Bercule, ai fi în stare să sai jos de pe locomotivă, cu mine, deodată?

Şi Bercu la rândul său:

— Adică la ce? Ca să ne omorâm pe loc?

Iar popa îi zice:

— In orice caz vom fi omorâţi!

Şi-i răspunde Bercu:

— Da de unde ştii? Nu se ştie! Dacă o vrea Dumnezeu,—ai, ai, ai! El poate face toate minunile!

Şi-i zice popa:

— De, măi ştii!

Iar Bercu îi spune iară:

— Ştii ce ţi-oi spune, părinţele? La noi, evreii, e azi o zi care se cheamă *Hoşane-Rabe*. Şi în ziua asta, zice el, se notează sus, în Cer, soarta fiecărui om şi a fiecărei vieţuitoare de pe lume, dacă trebue să mai trăiască sau să moară. Şi dacă e să moară, i se scrie şi ce fel de moarte. De aceea, zice el, dacă Dumnezeu mi-a scris ca să mor, e degeaba! Ce mi-i dacă voi muri dintr'o săritură de pe locomotivă, sau din cauza unui trăsnet?! Par'că aşa,—îi spune Bercu mereu—mergând pe drumul drept, nu pot aluneca şi să mor? Dacă aşa vrea Cel de sus, ce

pot face? Dar dacă mi-a fost scris ca să rămân în viață, atuncea de ce să sar?

Și ce să-ți mai spun — așa povestește mai departe Bercu oțetarul din Sobolivca și se jură pe toate jurămintele, așa că-l poți crede,—că nu-și aduce aminte ce s'a mai întâmplat, dar când au ajuns amândoi la Heisin, zice el, și au zărit de departe hornul *zavodului*, locomotiva, zice el, a început deodată să umble mai încet, tot mai încet, că abia se mai mișca și pe urmă s'a apucat, adică locomotiva, și s'a oprit locului.

Ce s'a întâmplat?

Pe semne că i s'a isprăvit focul, și o locomotivă, zice Bercu oțetarul, când nu mai are foc, apa nu mai fierbe, roțile nu se mai învârtesc și gata—întocmai ca și cu omul când de pildă, zice el, nu-i dai mâncare...

Se înțelege că îndată el a și spus popei:

— Ei, părințele, ce ți-am spus eu? zice el. Dacă Dumnezeu nu mi-ar fi scris, colo sus, că mai am de trăit pe lumea asta cine știe câtă vreme, n'ar mai fi fost foc la mașină, și cine știe unde am fi ajuns acuma?!

Așa îi spune Bercu, iar popa, zice el, stă cu ochii plecați și tace. Ce putea să-i mai răspundă, sărmanul? Târziu de tot, zice el, la despărțire, popa i-a întins mâna și i-a spus:

— *Proșceai* 1) Ițcu!

Iar Bercu îi răspunde:

---

1) *Proșceai*: „La revedere".

— Nu mă cheamă Iţcu, mă cheamă Bercu.

Zice popa :

— Fie Bercu ! Ascultă, măi Bercule, eu nici n'am ştiut că eşti un - - -

Şi mai mult n'a mai auzit nici o vorbă din partea lui, căci popa şi-a ridicat, zice el, poalele antereului şi a rupt-o de fugă acasă, înapoi spre Golovonievsc. Iar dânsul, adică Bercu, s'a dus drept în târg, la noi la Heisin, şi a ţinut sărbătorile la noi, mulţumind Dumnului şi povestind poate de o mie de ori povestea dela început până la sfârşit, la fiece dată cu noui amănunte !

Fiecare în parte îl trăgea pe oţetarul din Sobolivca la dânsul, vrând să-l aibă musafir de sărbători şi să asculte cu urechea sa proprie minunea asta din zi de *Hoşana-Rabe*, iar noi am petrecut de *Simhas-Thora* 1) cum nici nu vă puteţi închipui !

---

1) *Simhas-Thoru*, ebraic: Serbarea Thorei, în ultima zi de sărbătoare a Cuştilor.

GHITLA PURIȘCHEVICI

— IN FORMĂ DE MONOLOG —

Poveste în care se vede cum o evreică, o văduvă, căreia îi zicea Ghitla și care făcea negustorie cu ceai Visoțchi, a lucrat din răsputeri trei ani de zile în Duma rusască și în cele din urmă a scăpat de armată pe unicul ei fiu și din această cauză a fost poreclită în târg Ghitla Purișchevici.

Redată cuvânt cu cuvânt de ea însăși.

Ghitla Purişchevici

— „Ian' uitaţi-vă cum s'au adunat aicea, parc'ar fi la panoramă! Topiţi-vă, domnilor, cum se topeşte sarea în apă, că aicea n'o să vi se arăte nici o comedie şi nici n'o să vi se spună cine ştie ce poveşti din strămoşi cu cine ştie ce minunăţii cereşti!

Mi s'a spus că aicea se găseşte un oarecare *Şulăm Alechem* care scrie... Nu-i ţi chiar d-ta acel Şulăm Alechem care scrie? Apoi ţine-te bine să nu te doară mâna scriind... Să descrii tot târgul, dela un capăt la altu!... Nu face nimic, căci aşa li se cuvine tuturor—şi mai cu samă bogătaşilor, favoriţii Domnului, cari şi-au inchipuit că toată lumea a fost făcută numai pentru ei... Noi trebuie să muncim din greu şi să tragem pe dracu de coadă, iar ei, cu ajutorul banilor, scapă de toate buclucurile şi de toate năcazurile, şi în cele din urmă îşi mai bat joc de o femeie văduvă, de o evreică, care trăieş-

te din ceeace câştigă din ceaiul *Visoţchi*.

Eu desfac ceaiul „Visoţchi“ pe la toate casele gospodăreşti şi-l vând în rate, şi cu asta îmi câştig bucata de pâine pentru mine şi pentru copilul meu, unicul meu fiu pe care, din păcatele altora, au vrut să mi-l iea la oaste. Puteţi asculta şi d-stră ce se poate întâmpla în lume!..

Mie mi se pare că de când lumea-i lume nu s'a mai întâmplat ca să se recruteze pe un unic fiu la o mamă văduvă, bătrână şi săracă, care datorită mai întâi lui Dumnezeu şi al doilea lui Visoţchi se poate lăuda că trăeşte pe lume.

Vorba vine că trăieşte! A nu muri însamnă şi asta a trăi, căci ce poţi avea de la un pacheţel de ceai, Doamne iartă-mă! mai ales cu concurenţa de astăzi, căci unde te întorci dai de un evreu sărac, care umblă din casă în casă vânzând ceai. Şi atunci nu mai ai încotro şi trebuie să scazi preţul: dacă acela reduce preţul cu zece, trebuie să-l reduci şi tu cu cincisprezece, şi dacă acela îl reduce cu cincisprezece, trebuie să-l reduci şi tu cu douăzeci. Dar până când să tot reduc? Că doară nu sunt Visoţchi! Mă rog, ţi se amărăşte viaţa de ţi-i lehamite de ea, zău aşa!

Toată nădejdea mi-i în fiul meu Moisă, singurul meu sprijin la bătrâneţă. Am şi eu numai un copil moştenire de la bărbatu-meu, nu-i fie de deochi, ce-i drept un băiat foarte bun, n'am ce zice. Sănătos, frumos, curăţel, cu toate însuşirile, dar carte n'a vrut să 'nveţe! Şi cum credeţi că n'a vrut? Să-l tai bucăţi, să-l omoci în bătaie, degeaba!..

— „Care o să-ţi fie rostul în viaţă?— îi zic eu lui Moisă—dacă nu vrei să 'nveţi a ceti şi scrie şi nici să-ţi faci măcar rugăciunile? Ce ai să te faci? Ai să tai frunze la câini?“

Dar el tace ca zidul! Atuncea m'am apucat şi l'am dat la un croitor şi am pus la cale cu croitorul ca să-l înveţe croitoria. Dar precum d-ta n'ai pus aţă în ac, tot aşa n'a pus-o nici el, fiindcă zi şi noapte purta copchilul în braţe sau o ajuta pe nevasta croitorului să-i cureţe cartofi, ori căra lăturile, sau aprindea maşina de călcat—, şi atunci asta era lucru mare!

De aceea l'am luat dela croitor şi l'am dat la un cismar, dar am dat de un hotoman care nici una, nici două, era în stare să-ţi dee cu ciocanul în cap şi să-ţi spargă capul.

Aşa fiind m'am dus şi l'am luat dela cismar şi l'am dat la un nenorocit de legător care nu câştiga nimică, fiindcă n'avea de lucru. L-am luat dară şi dela legător şi l'am dat la un ceasornicar, un şi mai mare nenorocit, care în loc să dreagă strica şi mai rău ceasornicele, — aşa spuneau toţi din târg! Atunci la ce bun? Ca să facă din fiul meu un cârpaciu?

L'am scos dară dela ceasornicar şi l'am dat la un ceaprazar ca să-l înveţe a învârti la roată, adică meşteşugul ceprăzăriei, şi am făcut în scris cu dânsul, cu ceaprăzarul, pe doi ani, adică doi ani să-i învârtească roata fără nici o simbrie, iar în anul al treilea, când va şti s'o învârtească bine, să-i plătească ceva. Şi mi-a ajutat Dumnezeu şi am dat de un meşte-

şugar de treabă, căruiaţii cam plăcea băutura, dar care cu toate acestea l'a învăţat pe fiu-meu să ştie a învârti mult mai de grabă de cum ţi-am spus. Meseria asta i-a plăcut lui Moisă care după o jumătate de an a devenit un adevărat ceaprazar. Da ce folos că trebuia să-i mai învârtească roata pe degeaba încă vre'o doi ani ? Dar dacă am făcut aşa în scris, s'a isprăvit !

Şi Domnul m'a ajutat şi cei doi ani au trecut şi ei, şi închipuiţi-vă că-i uşor de spus numai aşa că au trecut ! Dacă am putut rabda câte s'au petrecut în răstimpul acesta, sunt de fier, zău aşa ! Şi dacă s'a împlinit termenul credeţi că s'a sfârşit ? Trebuia mai întâi să-i caut un loc sau să-i caut lucru de ceprăzărie. Dar unde'i găseşti de lucru ? Iea de unde nu-i ! Şi eu nu-s decât un om, singură-singurică, umblând cu pachetele de ceai pe la casele oamenilor, iar concurenţa e mare şi am avut şi un faliment :

Un evreu gospodar luase dela mine trei funturi şi jumătate de ceai ca să-mi plătească în rate, şi într'o noapte s'a făcut nevăzut, fugind la America, dar'ar holera într'însul ! Cine s'ar fi aşteptat la aşa ceva ? Am simţit atuncea că toată lumea a căzut peste mine, ce crezi d-ta, că-i şagă ? Trei funturi şi jumătate a câte două ruble şi douăzeci ! Şi asta trebue s'o mai ţii în tine, căci dacă află Visoţchi că am o astfel de pagubă, e în stare să-mi mai tae creditul.

Dar ce face Domnul ? El zice : «Ghiţă, ştii una ? Aşteaptă, că abia de-acuma o

să ai de ce să te boceşti, căci îţi vine o recrutare..."

Ce recrutare? Care recrutare? Un singur fiu la o mamă văduvă, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Visoţchi...? Unde s'a mai pomenit una ca asta în toată lumea? Unde-l Dumnezeu? Unde-i *sovest* 1)

Ce era să mă fac? Dacă ţi-i dat să tragi necazuri, se întâmplă că Moisă al meu trebuia să se prezinte la recrutare în acelaş an cu cei trei nepoţi ai bogătaşului nostru, băeţii celor trei fice ale sale, bătu-i-ar câte trei bube negre pe fiecare în parte şi într'un astfel de loc încât să nu poată sta, nici umbla, nici culca, nici şedea!

Nu degeaba mi s'a spus: „Ghitla, cată să vezi ca Moisă al d-tale să nu cadă în căpcană din pricina celor trei nepoţi ai bogătaşului nostru!..."

Ei, cum asta? Al meu e un unic fiu la mamă văduvă, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Visoţchi..., iar acela e un om avut, un bogătaş, un milionar... Doară că nu mai există nici un Dumnezeu pe lume!

Dar puterea banului e mare. Rând pe rând au fost chemaţi la recrutare, unul după altul, nepoţii bogătaşului. Mai întâi unul: „*Ne goditja!*", apoi celălalt: „*Ne goditja 2)*". Îţi poţi închipui în ce hal eram! Căci, Doamne fereşte, dacă i se spune şi celui de al treilea „*Ne goditja!*",

---

1) „*Sovest*" ruseşte: conştiinţă.
2) „*Ne goditja*" ruseşte: „nu-i bun".

atuncea e vai şi amar de Moisă al meu!

Şi par'că lucru făcut într'adins, spre marea mea nenorocire Moisă al meu e, nu-i fie de deochiu, un băetan voinic, fără nici un cusur, un vlăjgan şi jumătate. Asta adică, însamnă, că nepoţii bogătaşului nu sunt nici ei bolnavi ca să nu facă armată, dar doftorul are cu dânşii altă socoteală... Cum zăreşte pe vre-un fecior de bogătaş, îndată „*Ne godiţa!*" şi cată de-i fă ceva, dacă poţi!

Ce era să fac? Să tac? Repede am alergat la *predsedatel* 1) şi i-am spus aşa:

— „Doamne, boerule! Pe cei doi nepoţi ai bogătaşului i-a şi scutit de armată şi dacă o merge treaba tot aşa, o să vie rândul lui Moisă al meu şi Moisă e—zic eu—unicul meu fiu şi sprijin pentru bătrâneţă!"

Dar el se înfurie grozav şi dă poruncă să mă dee afară de la *prisutstvie* 2). Şi până să-l cheme pe cel de-al treilea nepot al bogătaşului, doftorul i-a şi spus „*Ne godiţa!*" şi mi l'au şi strigat pe Moisă şi mi l'au recrutat, iar el a şi depus jurământul şi i s'a spus: „*Na levo, na pravo!*" 3) şi l'au trimis în gubernia Harcov.

Ce era să fac. Să tac? Repede am alergat la *predsedatel* şi i-am tras o „bună dimineaţă" cum ştiu eu:

— „Pe copiii celor bogaţi îi scutiţi, iar

---

1) *Predsedatel*: preşedinte.

2) *Prisutstvie*: consiliu de recrutare.

3) *Na levo, na pravo*: „La stânga, la dreapta".

pe un singur fiu la mamă văduvă care mulţămită mai întâi lui Dumnnzeu şi în urmă lui Visoţchi?... Unde-i *sovest*? Unde-i Dumnezeu?"

Se înţelege de la sine că el a dat poruncă ca „jidovca" să fie isgonită, dar jidovca nu se lasă şi pleacă deadreptul la gubernie, la gubernator, şi i se aruncă la picioare:

— „Doamne, conaşule, iată aşa şi aşa! Trei nepoţi ai bogătaşului au fost scutiţi, iar pe Moisă al meu, un singur fiu la mamă văduvă. care mulţumită inainte de toate lui D-zeu şi apoi lui Visoţchi... în loc să am un sprijin la bătrâneţă... Unde-i D-zeu? Unde-i dreptatea?

Şi gubernatorul mă ascultă şi-mi spune să-i aştern totul pe hârtie. Dar eu îi răspund:

— „Doamne. boerule, ce-ţi trebuie hârtie? Iată îţi spun eu, cu gura mea, cum stă chestia: ascultă şi trimite să se cerceteze şi i vedea că tot ce-ţi spun e sfânt ca sfânta Thora!"

Dar el îmi zice iar:

— „Pune totul pe hârtie, pe hârtie!"

Şi eu îi răspund:

— Cucoane, eu nu-s o evreică de celea deprinsă cu jalbe şi nu mă ocup cu denunţuri! Eu îţi spun ce mă doare. Cei bogaţi sunt scutiţi, iar pe acela cari sunt unici fii la mume văduve îi recrutează... Unde-i D-zeu? Unde i dreptatea?"

Zice el:

— „Doamne, dar ce vrea evreica asta de la mine?"

Zic eu:

– „Vrea ca adevărul să iasă la iveală şi să i se dea înapoi pe fiul ei care o întreţine. Alta nu vrea nimic! Cerul şi pământul au juruit ca adevărul să iasă la lumină precum iesă picăturile de untdelemn deasupra apei!"...

Şi mi se înfurie gubernatorul şi dă poruncă ca jidauca să fie dată afară. Da: jidauca nu se lasă, vinde tot ce avea în casă şi pleacă să caute dreptatea tocmai la Petersburg. La Petersburg este un *voenâch del* 1) şi un *vnutrenich del* 2) şi un sinod. Şi chiar de-ar fi fost nevoe să mă duc la Ţar, n'aşi fi nimerit? Cu dreptatea poţi merge şi înaintea lui Dumnezeu!

Cum am ajuns la Petersburg a început buclucul cu *pravojitelstvo* 3) şi cu izgonirile, şi de isgonire mie nu mi-i teamă. Teamă am numai de Dumnezeu şi de Ţar, dar de nimeni altul, fiindcă eu umblu, zic eu, după dreptate. Dar până una-alta, trebue să mănânci ceva, căci altfel mori de foame. Ce-i de făcut? Cu cerşitul n'am fost niciodată obişnuită... Mi a dat prin minte altceva: Petersburgul nu-i sat, şi slavă Domnului, evrei se găsesc berechet, iar ceaiul lui Visoţchi e tot atât de cunoscut şi la Petersburg. Toţi *cinovnicii* 4) beau ceaiul lui Visoţchi. Şi eu aveam de a face numai cu *prisutstvie* 5) şi cu cinov-

---

1) *Voenâch del*, ministerul de războiu.
2) *Vnutrenich del*, ministerul de interne.
3) *Pravojitelstvo*, autorizaţia de a locui în anumite oraşe ruseşti.
4) *Cinovnic*, funcţionar.
5) *prisutstvie*: consiliul de recrutare.

nici şi am început să li duc pe acasă ceai de-al lui Visoţchi, dându-l cu plata în rate şi mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi în urmă lui Visoţchi mi-am câştigat din greu nu numai cele trebuitoare, că am putut să-i trimit ceva bani şi lui Moisă al meu la *polc* 1), câte odată o rublă,, altă dată două.

Numai un singur lucru era rău de tot : *pravojitelstvo* ! Dacă aş fi avut o *pravojitelstvo* la Petersburg. aş fi fost o împărătească... Dar în loc de *pravojitelstvo* am avut amărăciuni. Şi luptam cu moartea, căci mai-mai era să fiu isgonită din Petersburg, şi dusă cu *etap*-ul 2) aşa cum a orînduit Dumnezeu.

Dar Domnul s'a îndurat şi mi-a scos în cale pe o doamnă care scrie la gazete —Dumnezeu să-i dea sănătate !—şi ea m'a scăpat de toate mizeriile, căci era un adevărat înger, zău aşa ! Ea m'a făcut să-i cunosc pe *Pergament* 3), de sigur că ai auzit de dânsul ? El era în Dumă unul dintre aceia care vorbeşte, un om de zahăr, să-i dee Domnul viaţa îndelungată. Ce n'a făcut el pentru mine ? Mi-a dat o scrisoare şi încă o scrisoare, către nişte oameni pentru care trebuie să ai un noroc deosebit ca să te apropii de ei—iar ei m'au ascultat şi m'au trimis unul la altul şi apoi la un al treilea, la fiece dată tot mai sus, tot mai sus, şi am început să

---

1) *Polc*, regiment.
2) *Etap*, escortă.
3) *Pergament*, membru marcant al Dumei ruseşti.

vin în Dumă aproape în fiecare zi şi uneori de două ori pe zi: am ascultat tot ce se vorbia în Dumă—şi acolo de vorbit vorbesc toţi! Dar mai frumos decât toţi vorbia *Pergament*. El, când începea să vorbească, îţi spun drept, era în stare să dărâme păreţii şi să facă să plângă până şi pietrele. Ai d-ta idee cine era *Pergament*?

Din această cauză el avea duşmani în Dumă, ce să-ţi spun? Duşmani cari făceau fel de fel de scandaluri şi cari se repeziau asupra lui ca nişte câini, că abia mă puteam reţine colo sus—căci locul meu în Dumă era întotdeauna la înălţime...

Când îmi aduc aminte de acest *Pergament* mi se umplu ochii de lacrimi.

N'ai idee ce om de treabă era, un diamant, un briliant, un înger, nu alta! El îşi lăsa toate afacerile şi pe toţi musafirii şi mă asculta pe mine, întrebându-mă ce-mi scrie Moisă. Ce să-mi scrie? Moisă îmi scrie că, slavă Domnului, nu-i merge rău cu slujba. Reghimentul e foarte mulţumit de dânsul, dar *feldvebel-ul* 1) îi face mizerii, îl chinueşte mereu ca să-i dee bani. Şi se jura bietul Moisă că n'are—bătu-l'ar lingoarea şi toate bolile pe aşa un *feldvebel*. Dar el râdea, adică *Pergament*, căci îi plăcea să râdă şi să guguiască...

Într'un rând vin la dânsul, mă pofteşte să şed şi cum era obiceiul său, mă întrebă cum o mai duc prin Petersburg. Şi

1) *Feldvebel*, plutunier.

eu îi răspund că aşa s'o ducă toţi aceia cari se botează pentru a doua oară, cum o duc eu. Dar el izbucneşte într'un hohot de râs, cât pe ce să cadă de pe scaun.

— „Se vede, zice el, că d ta nu ştii că şi eu sunt un botezat?“

— „Aşa botezaţi ca d-ta, zic eu, să dee D-zeu să fie cât mai mulţi pe lume. Îi dau dracului pe toţi botezaţii, căci cu toţii laolaltă nu fac cât preţuieşte unghia d-tale dela degetul cel mic!...“

El însă râde şi mai tare... Cum dracu era să-mi vie în minte că tocmai un asemenea om o să moară aşa, deodată?!

Ce să-ţi mai spun, domnule dragă, că-i păcat să rosteşti cu gura, dar nici la moartea bărbatului meu, D-zeu să-l ierte, n'am plâns atât cât am plâns în ziua aceea când mi s'a spus c'a murit *Pergament*. Nici după un tată adevărat nu trebuia să-ţi pară atât de rău. Iţi pot spune că de când a murit *Pergament* mi s'a făcut lehamite de Petersburg şi de Dumă şi de toată lumea. Ei, dac'ar trăi *Pergament* ar fi cu totul altfel...

Niselovici şi Friedman, ce să spun? sunt şi ei oameni cumsecade, dar Niselovici şi Friedman nu sunt *Pergament*. Viu plângând la Niselovici sau la Friedman şi ei îmi spun că nu mă pot ajuta cu nimic, căci nu pot merge împotriva *Zacon*-ului. 1)

Dar eu li spun:

— „Cum e cu putinţă un astfel de zacon? Vezi un om avut, un bogătaş, un

1) *Zacon*, lege.

milionar, şi cei trei bastarzi ai săi, scapă unul după altul, ca pentru ei să facă armată un singur fiu la mamă văduvă şi săracă lipită pământului, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi în urmă lui Visoţchi...? Ian să văd, îi spun eu, arătaţi-mi şi mie o asemenea lege !... O Dumă, zic eu, să nu fie de deochi, cu atâţia oameni, cari vorbesc toţi, strigă şi se înjură, zic eu, şi să nu sară măcar unul în ajutorul unei vădane, care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Visoţchi---?

Aşa-i c'aţi amuţit? Vouă vă trebuie, zic eu, un *Purişchevici* 1) al nostru, un *Purişchevici* evreu—numai el v'ar da de hac! Iată se împlinesc acuşi trei ani, zic eu, de când sunt la Petersburg şi mă învârtesc în Dumă şi nu s'a găsit unul măcar, zic eu, care să deschidă gura împotriva unei esemenea ticăloşii, ca să se iea dela o mamă văduvă şi săracă—care mulţumită mai întâi lui Dumnezeu şi apoi lui Visoţchi—singurul ei sprijin la bătrâneţe!"

In cele din urmă s'a întâmplat, o singură dată în tot timpul, ca unul, un basarabean, a adus vorba despre *voensky powinost* 2). Auzind „voensky powinost" am tresărit de bucurie. A, m'am gândit eu, bine că s'a ajuns în sfârşit la adevărata chestiune. Destul de când vorbesc atâtea fleacuri, de-ţi vine rău! Asta de sigur se datoreşte—mă gândesc eu în gândul meu—târâboiului şi intervenţiilor mele pe la toate ministerele: la *voenâch del* şi la

1) *Purişchevici* cunoscutul agitator antisemit din Duma rusească.

2) *Voensky powinost* serviciu militar.

nutrenich del dar când colo ce să vezi? Absolut nimica! Trebuie să se facă pentru evrei un gheşeft cu „voensky powinnost", adică să scape cu bani, ai înţeles? Evreii sa aibă dreptul, zicea el, să se răscumpere din armată cu bani! Daca nu vrei să faci armată, plăteşti! Cu alte cuvinte un nou chilipir pentru cei bogaţi —dar'ar holera într'înşii! Iar cei săraci să facă armată chiar dacă sunt unici fii la mume văduve!! Unde-i Dumnezeu? Unde-i dreptatea?

Dar la toată urma, Domnul a făcut o minune, şi în Dumă a isbucnit un scandal şi un tărăboi de-ţi venia să crezi c'au înebunit cu toţii, Mai mult decât toţi a lucrat ca de obicei Purişchevici. Ticălosul acesta, să nu mai ajungă, a vrut să arate cu dovezi şi cu martori că evreii nu fac slujbă în armata, dar de loc!... Nu există un singur evreu, zicea el, care să facă serviciul militar!...

Asta n'am mai putut-o răbda, simţiam că mă arde la inimă şi am sărit deodată: Cum aşa? Singurul meu susţinător serveşte mai bine de trei ani, ba are şi o *nagradă* 1) şi răsare cocoşul ăsta de Purişhevici şi rosteşte asemenea vorbe în faţa lumii intregi, în faţa tuturor miniştrilor? Şi eu să tac?

Şi de sus, din galerie adică, am strigat tare de tot, ca să audă toată Duma:

— Dar Moisă al meu ce face?!

. . . . . .

Vrei să ştii ce s'a întâmplat? Nimic! Am fost invitată să ies din Dumă de unde

1) *Nagrada*, soldă.

m'au dus la *tciast* 1) ca să fiu dusă cu escorta, aşa cum a orânduit Dumnezeu!

Dar eu li-am spus verde că de asta nu mi-i teamă. Mie mi-i teamă numai de Dumnezeu şi de Ţar, încolo de nimeni altul, fiindcă eu umblu după adevăr şi am şi eu dreptul la o parte din Dumă, zic eu, ca şi voi! Voi discutaţi despre *voenskí povinost* numai cu gura, iar fiul meu, zic eu, slujeşte într'adevăr Ţarului, cu toate că e un singur fiu la mamă văduvă.„

In sfârşit, li-am tras cât am putut! Norocul lor că n'am stat la Petersburg până după paşti, când a început să clocotească în Dumă povestea cu sângele pe care ci-că-l întrebuinţează evreii de paşti! Li-aşi fi arătat eu cine varsă sângele: noi sau ei? Dar spre norocul lor cel spurcat m'am dus de paşti acasă, fiindcă mi s'a făcut cunoscut la *vienăh del* că *polcul* mi l'a trimis acasă pe Moisă şi că e vorba ca *predsedatel*, doctorul şi toată *prisutstivia* să dee de dracu! Cu toţii au fost *pod sud* 2) fiindcă s'a făcut o revizie şi s'a constatat că ei au avut o adevărată fabrică de bilete albe... Evrei sau creştini, cine a crezut într'un Dumnezeu şi a avut ceva ruble la chimir, pentru acela era „*ne godiţa!*" iar bieţii săraci, unici feciori la mume văduve, au fost recrutaţi...

Dar acum s'a sfârşit, s'a isprăvit cu ei! Nu mai există chilipirul acesta de a scăpa

---

1) *Tciast*, la secţie.
2) *Pod sud*, „daţi judecăţii".

de armată cu o nimica toată. De-acuma toți suntem egali la noi !.. Toți !

Și de asta te întreb, căci doar ești un om care scrii, spune și d-ta, mi se cuvine să fiu luată în râs și în batjocură fiindcă unde sunt doi hop și eu a treia ? Mă rog, dacă vor să râdă, lasă-i să râdă până or plesni de râs, dar de ce m'au mai poreclit și Purișchevici—lua-l'ar dracu să-l ia ! Căci cu toții nu-mi zic altfel decît „Ghitla Purișchevici". Cum se potrivește asta ?

Aicea e un târg plin de caraghioși—niște dobitoci și oameni de nimica. Nu face să-i descrii laolaltă, dela mic până la mare și din cap până'n picioare ?

Descrie-l *pan* 20) Șulăm Alechem, descrie-i așa fel ca toată lumea să-l cunoască Descrie-i așa ca să nu rămâie nici unul nedescris !...

---

20) *Pan*, domnule.

Între oameni sălbatici

Titlul în original: „Tânăra pereche"

A

Noaptea cea grozavă

Asta era într'una din acele nopți întunecate și glodoase din preajma serbătorilor de paști. Totul era învăluit în întunerec, totul dormia. Liniște și pace domnia peste tot, până și peștele stătea chitic în apă și avea teamă să scoată capul afară, în lumea lui Dumnezeu, din pricina acestei nopți întunecate, tăcute și liniștite. Într'o astfel de noapte Atotputernicul are mult de lucru. El nu face economii de culoare, împrăștie cu mâna plină tot soiul de fantezii nemaipomenite și face numai minuni.

Visurile pe cari eroul acestei povestiri le-a văzut în noaptea ceea erau niște visuri ciudate și sălbatece! Toată noaptea îi s'a părut că vede păsări, găini, gâști și rațe. Un cucoș roș, tânăr încă dar foarte îndrăzneț și obraznic, îi sare drept în

ochi, râde şi-i cântă un cântec cam în felul acesta:

Cu-cu-ri-gu,lnas năsos
Te vor prinde, zeu, vârtos
Te vor bate, te-or lega
Şi în car te-or arunca,
Grozav te vor chinui
Ş'apoi gâtu-ţi vor suci!

Şi cucoşul îşi sfârşeste cântecul cu un cu-cu-ri-gu, iar eroului nostru îi se pare că păsările, gâştile şi răţile cari se învârtesc în jurul seu, cotcodăcesc, găgăe, măcăe şi râd în chip atât de straniu şi atât de puternic, că-l scot din sărite şi se repede furios la acest îndrăzneţ nerusinat—şi de furios ce-i, el se trezeşte speriat, cu inima svâcnindă, şi aude un sgomot, o gălăgie, un tărăboi, un tropăit de picioare, şi ţipete şi răcnete sălbatece: «Nu aista! Celălalt! Aşa—,da, da! Pune mâna pe dânsul! Prinde-l! Leagă-l! la sama, nu-i strânge picioarele să nu ii e rupi! Aşa! Gata? Ei mişcă-te, că noaptea nu stă în loc! Marş la căruţă!» şi simte că-l ţin nişte mâni zdravene, ca nişte cleşte de fer, cari îl leagă, îi sucesc picioarele, îl ridică pe sus şi-l aruncă într'un car mare şi înalt. In car se mai află o făptură, caşi dânsul, pare-se o nevestică care tremură toată.Doi oameni se învârtesc în jurul lor. Unul, o matahală de om, fără pălărie şi celălalt, tot zdravăn, cu o o căciulă în cap. Cel cu capul gol stă jos, examinează carul, roţile, caii, iar cel cu căciula s'a urcat în car, tocmai la picioarele lor şi cu atâta furie că mai să moară amândoi de frică...

— Ia seama bine, să nu se deslege, să nu lunece, sau să nu sară din car,— ai auzit sau ba ?

Aşa spune cel cu capul gol către cel cu căciula în cap, iar acesta nu-i răspunde. El dă biciu cailor şi carul porneşte.

B

Prizonierii fac cunoştinţă în închisoare

Cum au petrecut noaptea ceea că n'au murit de spaimă în car, e o adevărată minune cerească. Unde sunt ? Incotro îi duce? Şi de ce ? Pentru ce ?

Din pricina întunecimei nici nu s'au putut vedea bine unul pe altul, şi numai când a început a se lumina de ziuă, au început a se privi reciproc şi să schimbe câte o vorbă, pe tăcutelea.

— Bună dimineaţa, doamnă !

— Bună dimineaţa !

— Aşi putea să jur că sunteţi de ai noştri, indieni.

— Păcat să juri, ieşti crezut şi făr'de jurământ...

— V'am recunoscut îndată, după port.

— Asta dovedeşte că ai un ochiu bun.

Trec câteva clipe. După aceea el se adresează iar către ea :

— Doamnă, cum vă simţiţi ?

— Aşa să se simtă duşmanii mei !

El mai tace o clipă, apoi îi şopteşte un secret la ureche :

— Doamnă, aşi dori să vă întreb ceva.

— Intreabă !

— Pentru care motiv sunteţi acuzată ?

— Pentru acelaş lucru, ca şi d-ta!

— Vreau să întreb, adică, cu ce v'aţi făcut vinovată?

— Sunt tot atât de vinovată ca şi d-ta!

— Mi se pare că sunteţi cam supărată?

— Supărată? Cum să nu fiu dacă mi te-ai aşezat drept pe picioare că'mi plesnesc ochii din cap! Şi d-ta mă mai întrebi dacă's supărată?

— Ce spuneţi, doamnă! Eu stau pe picioarele d-tră?

— Dar care altul?

— Ăsta-i el, blestematul cela cu căciula în cap, lovi-l'ar damblaua!

— Aşa va să zică? Şi eu am crezut că d-ta mă striveşti! Nu te supara, te rog, poate te-am ofensat!

Asta-i tot ce 'şi-au putut spune unul altuia, fiindcă nătărăul cu căciula a tresărit ca din somn şi biciuieşte caii nu glumă! Carul sare în hopuri, cei doi indieni ascultă şi aud cum li se sbat maţele întrînşii. Deodată carul se opreşte în loc şi ei văd în faţa lor ceea-ce n'au văzut încă niciodată în toată viaţa lor.

C

Dintr'o închisoare într'alta

Pentru întâia oară în viaţă li-a fost dat să vadă într'un singur loc atâţia cai, vite, viţei, porci şi oameni,—oameni fără sfârşit! Fel de fel de care, căruţe şi şarabane încărcate cu tot soiul de mărfuri, până şi făpturi vii: găini, gâşte şi raţe lixite unele peste altele. Colo, într'o parte, singur într'un car, stă un gânsac încruntat

şi protestează, ţipă cu nişte ţipete atât de stranii, că poţi asurzi. Dar cine îl ascultă? Toţi aleargă, toţi vorbesc, toţi sunt aferaţi—ca la iarmaroc...

Şi într'acoace i-a adus individul cela cu căciula, care s'a dat jos din car, începând a umbla pe lânga prizonieri. Iar prizonierii s'au trezit, cu bătăi de inimă: „Ce vrea să facă nătărăul ăsta cu dânşii? Poate că-i desleagă, ş-i pune în libertate lăsându-i să plece încotro îi vor duce ochii?"

Dar vai, zadarnică fu bucuria lor— căci el nu le-a făcut nimic alta decât că i-a ridicat puţin mai în sus, pesemne ca să poată fi mai bine văzuţi. Aşa ruşine! Aşa ruşine! Sau poate, dacă vrei să judeci altmintrelea, e mai bine că-i vede toată lumea! Da, las' să-i vadă lumea, poate s'o găsi vre-un suflet bun care să se apropie şi îi va lua apărarea şi va întreba pe nătarăul cela cu căciula: pentru ce? de ce?

Aşa se gîndeau cei doi prizonieri nenorociţi, sărmanii, şi par'c'au şi ghicit: căci s'a găsit într'adevăr un suflet bun, o femee grasă, cu un şal turcesc. Ea se apropie, pune mâna în car şi-l întrebă pe cel cu căciula:

— Tu ai adus perechea asta?

— Ce-i treaba d-tale?

— Sunt indieni?

— D'apoi ce-s? Turci?

— Şi cât vrei pe dânşii?

— Dar ai d-ta atâţia bani?

— Dacă n'aşi avea, la ce aş mai intra în vorbă cu un prostănac ca tine?

Aşa vorbeşte şalul turcesc cu căciula şi între ei începe o tocmeală lungă de tot. Omul cu căciula e rece ca ghiaţa, iar şalul turcesc se înfierbântă, la fie-ce dată porneşte, dar se întoarce îndată înapoi şi începe iar o tocmeală lungă până-ce căciula se înfurie şi începe a sudui. In timpul acesta tânăra pereche mai schimbă câteva cuvinte :

— Doamnă, aţi auzit sau nu ?

— Aud, cum să n'aud !

— Precum se vede e vorba să fim răscumpăraţi din închisoare ?

— Aşa se pare !

— Atuncea de ce se tocmeşte ea atâta pentru noi, caşicum ar tocmi nişte gâşte ?

— Vai de noi !

— Lasă-i să-şi bată capul cât vor poftl, numai ca să fim liberi.

— Amin, Doamne !

Slavă Domnului că şalul turcesc a pus mâna în buzunar şi scoate bani.

— Va să zică mai puţin nu ?

— Mai puţin nu !

— Asta-i ultimul preţ ?

— Ultimul preţ !

—Poate că... Taci, taci—al dracului om ! Na, ţine banii, na !

Şi tânăra pereche trece dela omul cu căciula la femeia cea grasă cu şalul turcesc, cu alte cuvinte dintr'o închisoare într'alta, precum vom vedea mai departe.

D

Printre oameni sălbatici

De îndată ce au fost aduşi în localul cel nou, au fost îndată deslegaţi şi cu bucurie au simţit pământul sub picioarele lor. Ei au început a-şi mai întinde oasele şi a se învârti din loc în loc, ca să încerce dacă mai pot umbla şi de bucurie mare nici n'au observat că se află încă destul de departe de adevărata libertate; abia după câteva minute au înţeles că se află într'o închisoare. Căci au fost introduşi undeva într'un colţ întunecos, într'o parte lângă un cuptor cald, în altă parte lângă un perete rece, iar în faţă despărţiţi cu o scară întoarsă, şi li s'a aşezat într'un loc mâncare şi băutură, lăsându-i singuri singurei, sau cum se spune în paza Domnului.

Examinându'şi noua locuinţă, ei s'au pus unul în faţa altuia, amândoi bosumflaţi, ca nişte streini, privindu-se amândoi,—privindu-se şi întorcându-se unul către altul, pardon de expresie, cu dosul, el într'un colţ, ea în alt colţ, fiecare adâncit în gândurile sale.

Dar n'au fost lăsaţi să se gîndească mult. Căci uşa temniţei lor s'a deschis şi au intrat dintru'ntâi şalul turcesc şi după ea un cârd de femei, una după alta. Pe fiecare în parte şalul turcesc o lua de mână, o ducea până la cei doi prizonieri, arătând cu degetul şi spunând cu faţa ei strălucitoare :

— Îţi place perechea asta ?

— Cât ai dat pe ea ?

— Ia ghici!

Fie-care a preţuit şi nici una n'a ghicit, iar când şalul turcesc le-a spus costul toate femeile au bătut din palme:

— Adevărat?

— Aşa să avem cu toţii un paşte cuşăr şi volos!

In figurile femeilor se vedea strălucind bucuria, obrajii li se aprinseră, iar în ochii lor ardea un focuşor. Şi îndată au şi început urările:

— Să-i întrebuinţezi sănătoasă.

— Să vă fie de bine.

— Să ajungi la anul cu sănătate!

— Să trăeşti în bucurie, cu barbatul şi copiii!

— Amin! Asemenea şi d-ta! Asemenea şi d-ta!

Toate femeile pleacă. După câteva clipe şalul turcesc se întoarce şi târâie în urma ei pe un barbat, un individ sălbatec, cu părul vâlvoi şi roş. Ea îl apropie cu aceiaşi faţă strălucitoare de bucurie:

— Ian să te văd, că tu doară te pricepi! Ce zici de pereche asta?

Individul cu părul vâlvoi se uită cu ochii săi sălbateci:

— Eu mă pricep? De unde ştii că mă pricep?

— Tu ieşti doară un evreu cu carte şi unde-i carte acolo-i şi deşteptăciune. Ce zici tu? Aşa-i că Domnul ne poate hărăzi un paşte fericit, că-i o pereche, o minune?

Omul cu părul vâlvoi îşi netezeşte burta, ridică ochii în sus, şi face o mină evlavioasă:

— Să dea Domnul tuturor evreilor un paşte fericit!

Şalul turcesc şi omul cu părul sălbatec pleacă, şi perechea rămâne iar singură. Stau muţi amândoi, supăraţi unul pe altul, caşi mai înainte. Ea scoate din gâtlej un ton ciudat, un fel de tusă amestecată cu un ţipăt, iar el întoarce capul spre ea:

— Doamnă, ce-i cu d-ta?

— Nimic! Mi a venit un dor de acasă.

— Prostii! Trebue să uităm totul. Mai bine să vedem unde ne aflăm şi ce avem de făcut.

— Unde suntem? La dracu suntem, şi-i vai de zilele noastre!

— Atuncea ce-i de făcut?

— Mai întrebi? Nu vezi că ne-au vîndut oamenilor sălbateci, cum se vând nişte găini, nişte gâşte sau nişte răţi?

— Şi ce or să ne facă?

— Grozăvii or să ne facă, căci pe când eram micuţă de tot am auzit povestindu-se lucruri grozave despre oamenii sălbateci pe mâna cărora încap unii dintre ai noştri...

— Ei, poveşti!.. Nu mai crede în toate poveştile băbeşti!

— Nu-s poveşti băbeşti! Le-am auzit eu singură dela soră-mea.... Soră-mea povesteşte că sunt mai rei decât fiarele sălbatice. O fiară sălbatecă dacă pune mâna pe vre-unul dintre-ai noştri îl sfâşie şi-l mănâncă şi atâta tot, şi dacă....

— Nu mai spune, doamnă. Mi se pare că d-ta priveşti lumea prea pesimistă...

— Cum o privesc?

— Prea pesimistă!

— Ce însamnă pesimistă?

— Asta însamnă că priveşti totul prin ochelarii negri.

— Unde vezi d-ta ochelari?

— Ha-ha-ha!

— Ce rideţi?

— A, doamnă, sunteţi cam....

— Ce sînt?

El a vrut să-i spună ce este, dar deodată se deschide uşa—şi, cetiţi mai departe.

E

„Mă mir! Chimir! Chilipir!

... Se deschide uşa şi deafară intră ca o furtună, ca un întreg polc 1) de soldaţi, o ceată de băeţaşi, copii cu obrăjeii roşi şi cu ochii negrii. Cu toţii se reped deodată subt cuptor.

— Ei, unde-s? Unde-s? Iată-i colea, iată-i! Ei Iancule, Bercule, Lupule, Ilie, Gheţel, veniţi mai repede! Mai repede!

Şi abia acum începe pentru perechea noastră adevăratul infern: un şir întreg de năcazuri, chinuri, torturi şi batjocuri fără sfârşit. Ceata de copii s'a năpustit asupra lor ca nişte adevăraţi sălbateci şi au început a sări şi a juca în jurul lor, privindu-i din toate părţile şi bătându-şi joc de ei în toate felurile:

— Măi loşcu, iar'le uită ce nas! Ha-ha-ha!

— E un năsoi, măi Bercu, da ce năsoi!

---

1) Polc, ruseşte: regiment.

— Lupule, ia trage-l de nas !

— Ba de plisc, măi Ilie, uite aşa !

— Mai tare, Gheţel, fă-l să înceapă a striga !

— Sunteţi toţi nişte proşti ! De strigat ei strigă numai atuncea când îi fluieri ! Nu li place ca să fie fluieraţi. Ca dovadă iată încep să fluier : ffiu !

Tânăra pereche începe să se bosumfle, roşeşte, lasă nasurile în jos şi pornesc a striga amândoi deodată :

— Mă mir—mă mir—mă mir !

Iar băieţii ţin cu toţii isonul, prăpădindu-se de râs :

— Chimir ! Chimir ! Chimir !

Tânăra pereche se infurie şi mai mult şi striga şi mai tare :

— Mă mir, mă mir, mă mir !

Asta place şi mai mult bandei de şoltici carî abia se mai ţin de râs şi strigă şi mai tare :

— Chilipir ! Chilipir ! Chilipir !

Şi vrând să se întreacă în ţipete unii pe alţi, camera se umple de aşa fel de strigăte şi de o astfel de gălăgie, că şalul turcesc vine în fuga mare—Dumnezeu să-i dee sănătate !—apucă unul după altul pe şoltici de guler şi-i isbeşte afară, după-ce mai trage fiecăruia câţiva pumni şi-i conduce cu un blestem îndelung :

— Bată-vă Dumnezeu să vă bată ! Arză-v'ar focul, bătu-v'ar holera să vă bată rând pe rând, D-zeule Doamne, ca să nu mai rămâie până în paşti nici urmă de voi, Dumnezeule mare şi Atotputernic !

Scăpând de acest infern, perechea noastră nu şi-a putut veni în fire multă vreme.

Ţipetele grozave, fluierăturile, şi râsetele micuţilor sălbateci li-au mai răsunat multă vreme în urechi. In urmă el a început a privi în jur şi văzând că nu-i bine să stee ca să jelească şi să nu mănânce nimic, s'a apropiat încetişor de mâncarea ce li s'a pregătit, adresându-se către ea:

— Doamnă! Până când vreţi să staţi aşa de îngândurată? E timp să mâncaţi ceva! Lumea-i lume, ce să-i faci, zău aşa, şi nu-ţi poţi stupi sufletul. Nu uitaţi că n'am mâncat nimic.

— Mănâncă d-le sănătos, eu nu mănânc.

— Hm... de ce? Aveţi astăzi zi de post?

— N'am nici un post, dar nu mânânc, uite aşa!

— Credeţi că aşa o să-i învăţaţi minte? Cu greva foamei? Vă chinuiţi degeaba şi atâta tot!

— Nu ştiu cum se poate mânca, nu-ţi intră pe gât!

— Ba intră, zeu aşa, intră, căci prima îmbucătură e ca un sfredel.

— Ce?

— Un sfredel!

— Curioase expresii!

— Ha-ha-ha-ha!

— Iarăşi ha-ha-ha-ha? Ce găseşti de râs aicea?

— Mi-am adus aminte de ovaţiile băieţilor!

— E, şi asta-i de râs?

— Dar ce vreţi? Să plâng?

— De ce n'ai râs, domnule, atunci când au fluerat?

— Dar ce credeţi c'am făcut?

— Mi se pare că ai protestat şi ai strigat din răsputeri!

— Eu am strigat? Eu?

— Dar cine a strigat? Eu?

— D-tră aţi început a striga mai întâi: mă mir, mă mir, mă mir!

— Nu te supăra domnule, dar d-ta ai început a striga mai întâi: mă mir, mă mir, mă mir!

— Ei şi? Ce mare ruşine e dacă eu am fost întâiul care am strigat: mă mir, mă mir, mă mir?

— Şi ce mare ruşine dacă şi eu te-am ajutat strigând împreună cu d-ta: mă mir, mă mir, mă mir?

— Dacă nu-i nici o ruşine, atuncea de ce aţi lăsat nasul în jos, doamnă?

— Eu am lăsat nasul în jos?

— Dar cine a lăsat nasul în jos?

— Ah, cât e de uşor să vezi nasul altuia!

Păcat că această interesantă conversaţie n'a putut continua mai departe. Au fost întrerupţi tocmai la mijloc. Era şalul turcesc care domnia în temniţa lor,—cum se descrie în cele ce urmează.

F

Execuţia femeilor

Şalul turcesc n'a fost singura care a domnit peste ei, în închisoare. Li-a fost dat să mai facă şi cunoştinţa unei alte făpturi salbatice, o fată uscăţivă cu broboadă roşie în cap. Amândouă au intrat cu mâinele pline de mîncare: o strachină cu orez amestecat cu mazere şi cu fasole, o

farfurie cu cartofi fierți cu ouă tocate și cu pestelca plină cu bucăți de mere și alune salbatece.

Intrând cu mâncarea fata ceea cu broboada roșie a arătat perechea, zicând șalului roș :

— Vai de mine, ian' te uită, cucoană, că nici nu s'au atins de mâncare !

— Altă grijă să nu mai am până'n paști. Las'că-i hrănim noi îndată. Eu am să-i iau în brațe și am să-i țin, iar tu ai să li bagi mâncarea în gură cu deasila. Ei, fată hăi, ce stai ? Ce scrîșnești din dinți?

— Dar ce naiba au zărit pe mine că nu li mai tace gura și strigă mereu : Mă mir, mă mir, mă mir ?

— Arză-te-ar focul să te ardă, toantă ce ești ! Scoate-ți broboada de pe cap, că ei nu pot suferi culoarea roșie.

— Să le fie de cap !

— Ba ție, de capul tău, că tu iești mai de preferat. Iată așa ! Ei ? De ce nu-i bagi în gură orez și fasole ?

— De ce nu-i bag în gură ? Despre mine, l'aș îndopa până mâine, dar vezi și d-ta că nu se lasă. Dă din cap și ține gura închisă.

— Dar cine îl ascultă ? Ia strânge-l puțin de gât și o să deschidă îndată gura. Iată așa ! Bagă-i în gură mâncarea ! Indoapă-l !

— Vai de mine, stăpână, iea vezi și d-ta, că prea holbează ochii ! Să nu cumva să se înece !

— Ba înecă-te tu, că de tine puțin îmi pasă. Cum să se înece ? Da ce, asta-i pentru întâia oară la mine ? Bagă-i mân-

carea pe gât, aşa! Eu sunt gospodină de douăzeci şi unu de ani, cu ajutorul lui Dumnezeu. Acum bagă-i în gură o bucată de măr şi un miez de nucă. Mai dă-i, mai dă-i, nu fi sgârcită!!

— Da nu-s sgârcită! De ce să fiu sgârcită? Parcă-i al meu? Atâta numai că mi-i milă de biata fiinţă!

— Ei, asta-i! Cum vă place fata mea? O biată fiinţă! Dar ce, îi facem vre-un rău, ferească D-zeu? Facem totul în cinstea sfintelor sărbători de paşti, aşa să-mi ajute D-zeu! Că doară nu i-am hrănit o singură pereche de paşti! Iea mai adă nişte alune şi gata! Pentru dânsul ajunge acuma, că el e sătul. Acum să o luăm pe ea şi să începem treaba dela început, adică mai întâi orezul cu fasole.

— Să-mi fii sănătoasă şi să-mi trăeşti, stăpână. Dar pe ce cunoşti care-i „el" şi care-i „ea"?

— Bată-te focul să te bată! Eu îi spun să facă treabă şi uită-te la ce se gândeşte ea! Mărită-te mai întâi, proasto, fă-te şi tu gospodină, şi vei întreba atuncea. Deocamdată cată-ţi de treabă şi fă ce ţi se porunceşte. Aşa—mai dă-i, mai dă-i! Nu economisi, căci asta o facem de sfintele sărbători ale paştelui, de paşti!

Sfârşind execuţia, cele două femei s'au cărat, iar sărmanii şi chinuiţii noştri prizonieri au rămas singuri. Ei s'au aciuat amândoi într'un colţ, şi-au pus capetele îngândurate unul lângă altul şi s'au adâncit în gânduri triste, cari se ivesc foarte

rar, doară cu o jumătate de oră înaintea morții.

6

Viermele când e în hrean crede că nu există ceva mai dulce.

Nimic nu te apropie și te împrietenește ca necazurile. Cea mai bună dovadă o avem cu cei doi nenorociți eroi ai povestirii noastre. In scurtul timp pe care l'au petrecut în închisoare, ei s'au potrivit cu caracterele, au început a se pricepe unul pe altul dintr'o privire, au încetat a se rușina unul de altul și atâta s'au împrietenit că au început a se tutui și a se drăgosti. El îi spunea ei: „sufleţelule!" și ea lui „drăguțule!", iar șalul turcesc și broboada cea roșie, intrând, nu se mai săturau privindu-i.

— Ce zici de perechea noastră?

— Trăesc ca niște hulubași!

— Ei, vezi cum s'au îngrășat la mine?

— Să nu fie de deochiu!

— Iea pune mâna pe ei, ce zici? Vezi cum au prins grăsime pe ei? Ai? Așa să'mi ajute mie Dumnezeu, cum i-am hrănit eu Lui de pești!"

Femeile cele sălbatice își fac mendrele și se depărtează, iar tânăra pereche rămâne pe gânduri căutând să pătrundă înțelesul cuvintelor rostite de șalul turcesc: „i-am hrănit Lui de pești" și de ce trebue să-i ajute Dumnezeu? Și amândoi își bat capul și discută între ei:

— Ce însamnă asta, drăguțule, pești?

— Paştile, sufleţelule, este la dânşii o sărbătoare, un fel de sărbătoare a libertăţii.

— Ce înseamnă asta a libertăţii?

— Am să te fac să pricepi. La dânşii înseamnă o mare pomană când prind pe vre-unul de ai noştri şi-l îndoapă cu mâncare până vine sărbătoarea care se cheamă paşti. Şi când vine sărbătoarea care se cheamă paşti îi dau drumul... Acum ai înţeles?

— Mai este mult până la sărbătoarea care se cheamă paşti?

— Pe cât am înţeles eu din spusele şalului turcesc, se pare că nu mai sunt decât vre-o trei zile.

— Trei zile?

— De ce te-ai speriat aşa, prostuţo? Cele trei zile vor trece şi ele ca un vis, şi va sosi frumoasa sărbătoare a paştelor şi ni se vor deschide uşile şi ni se va spune: „Haide, copii, duceţi-vă acolo de unde aţi venit!“ şi noi o vom rupe de fugă!

— „Ah, drăguţule, ce dulce vorbeşti tu! Numai de ar fi aşa cum spui! Dar mie mi-i teamă de un alt lucru...

— Inimioara mea, ţie ţi-i întotdeauna frică!

— Dragul meu, tu nu cunoşti oamenii sălbateci!

— Dar tu de unde-i cunoşti, inimioara mea?

— Dragul meu, eu încă de acasă am auzit povestindu-se lucruri grozave despre ei! Soră-mea mi-a povestit că ea singură a văzut - - -

— Iar începi cu poveştile surioarei? Sufletul meu, lasă basmele!

— Drăguţule! Aşi vrea să le uit, dar nu pot. Ele îmi frământă capul zile întregi şi nu mă lasă noaptea să dorm.

— Dar ce fel de poveşti sunt ele, că-ţi frământă căpuşorul zile întregi şi nu te lasă noaptea să dormi?

— Drăguţule, dar n'ai să râzi de mine?

— Da de ce să râd, sufletul meu?

— Aşa e obiceiul tău, că dacă îţi povestesc ceva, mă râzi şi spui că sunt o proastă, o fricoasă, o curcă plouată şi altele la fel!

— Îţi făgăduesc că nu voi râde, numai povesteşte-mi ce ai aflat de la surioara ta!

— Soră-mea povesteşte că oamenii pe cari îi vedem sunt mai răi ca fiarele. O fiară sălbatecă când prinde pe cineva dintre ai noştri, îl sfâşie, îl mănâncă şi s'a isprăvit. Oamenii însă nu fac aşa. Când unul dintre ai noştri cade în mâinile oamenilor, e ţinut închis, îi se dă mâncare şi băutură din belşug până se îngraşă bine de tot - - -

— Ei şi?

— Şi când se îngraşă bine de tot, îl ucid, îi scot pielea, îl taie în bucăţi, îl sărează şi-l pun în apă."

— Ei, şi mai departe?

— Pe urmă aprind o focăraie mare, îl frig în propria lui grăsime şi-l mănâncă cu oase cu tot!

— Poveşti băbeşti! Poveşti din o mie şi una de nopţi! Na-ţi-o bună că ţi-am

dres-o! Şi tu, prostuţo, crezi toate? Ha-ha-ha-ha!

— Ei, nu ţi-am spus eu din capul locului că ai să râzi de mine?

— Da ce vrei să fac, când vă! că nu înţelegi de ici până colo? Mi se pare că ai auzit de o sută de ori din partea şalului turcesc că ne hrăneşte numai de dragul lui D-zeu!

— Ei, viaţa mea, ce rezultă de aici?»

— De aici reesă, sufleţelule, că nu ieşti decât o curcă prostuţă!

— Aşa e obiceiul d-tră întotdeauna, ca să ofensaţi pe altul! Ptiu!

— Care d-tră?

— D-tră, toţi barbaţii!

— Toţi barbaţii? Aşi vrea să ştiu pe câţi barbaţi cunoşti?

— Cunosc pe unul şi mi-i îndeajuns!"

— Nu aşa! Ai spus „barbaţii". Asta însamnă că afară de mine, ai mai cunoscut pe cineva!

— Ce ai să mai iscodeşti acuma?

— Gata! Ai şi lasat nasul în jos!... Vino încoace că vreau să-ţi spun ceva..."

Această scenă de dragoste e deodată întreruptă de ceata de mititei cari stau la fereastră. Nefiind lăsaţi să între, ei vin în fie-ce zi la fereastră şi-şi vâră nasurile, fac fel de fel de nebunii, scot limba, râd, fluieră şi la fie-ce dată încep să strige: „Mă mir! Mă mir! Mă mir!" Se înţelege că la strigătul acesta tânăra pereche respunde în graiul ei, dar nu cu atâta furie ca înainte, ci numai aşa, caşi cum ar respunde la un „buna dimineaţa"

„bună" sau la „poftim la masă" „mânâncă sănătos!"

Căci nu există nimic în lume, m'auziţi, cu care ori-ce creatură a lui Dumnezeu să nu se obicinuiască. Perechea noastră într-atât s'a obicinuit cu năcazurile, că îi s'a părut că aşa trebue să fie, caşi viermele care odată intrat în hrean crede că nu există alt ceva mai dulce.

II

O întâlnire displăcută cu un vechiu cunoscut

Era într'un zor de ziuă. Afară era o ceaţă deasă. In casă era încă întuneric. Tânăra pereche mai dormea încă dus. Ei visau visul lor de altădată, o libertate mare şi deplină, un cer albastru, o iarbă verde, un iaz argintiu, o moară care se învârte, bate şi stropeşte cu apă. Gâşti şi raţe se scaldă la mal, găinile se îndoapă de pe jos, cucoşii cântă, păsările zboară. Ah, ce lume frumoasă şi-a creat Dumnezeu pentru dânsul... pentru dânsul... Căci pentru cine sunt copacii cei înalţi, cu crengile lor mari sub cari te poţi preumbla liber şi voios? Sau pentru cine e moara pe lângă cari se hrănesc toţi cu tot neamul lor şi nu lasă pe nimeni să se apropie de ea? Pentru cine e globul cel mare de foc, de pe cer, care în fiecare seară coboară într'o parte a iazului şi în fie-ce dimineaţă se iveşte de cealaltă parte a iazului? Ce n'ar da ei acum ca să mai privească o singură dată, măcar cu un ochiu, la soarele cel frumos şi

cald? Să mai simtă odată aerul senin şi lumina zilei şi toată libertatea? Să mai vadă moara şi tot ce e în jurul ei?

Şi tocmai în mijlocul acestor visuri plăcute şi aurite au fost treziţi şi scoşi afară. Aerul proaspăt şi rece al dimineţii plină de ceaţă l-a izbit drept în faţă şi i-a încercuit din toate părţile. Li s'a părut că li-au crescut aripi, că-s gata să zboare în lume, peste case, peste grădini peste păduri, departe, departe, la ei acasă... Acolo se vor întâlni cu ai lor:

— A, musafiri! De unde veniţi?

— De la oamenii cei sălbateci!

— Şi ce v'au făcut?

— Ne-au hrănit de paşti!

— Ce însamnă paşti?

— E un fel de sărbătoare a lor... O sărbătoare bună şi plăcută, o sărbătoare a libertăţii, a eliberării!...

Aşa visează tot drumul tânăra pereche legată bine, până este adusă unde-va într'o hudiţă îngustă şi întunecoasă şi sunt daţi jos, în mijlocul glodăraei.... Acolo ei zăresc un perete stropit cu sînge şi o mulţime de păsări legate, trîntite pe jos, câte două şi trei laolaltă.... Intr'o parte stau femei şi fete vorbind între ele, rîzînd şi glumind.

Tînăra pereche priveşte în jur, în toate părţile: La ce au mai fost aduşi încoace? Ce caută aici păsările legate? De ce rîd femeile şi fetele? Ce însamnă peretele cela stropit cu sînge?.... Asta-i serbătoarea cea plăcută a paştelui? Unde-i libertatea? Unde-i eliberarea?

Aşa se gândeşte tânăra pereche privind

păsările legate care stau tăcute şi liniştite şi nu cer nici o lămurire, caşicum aşa ar trebui să fie.... Numai una singură, o găină scandalagioaică, nu se astîmpără. Ea se zbate din tóate puterile ei, bate cu aripile în glod şi strigă ca o nebună:

— „Lasaţi-mă! Lasaţi-mă! Nu vreau să stau! Vreau să alerg! Lasaţi-mă! Lasaţi-mă!"

— «Cucuricu»! strigă un cocoş roş care sta legat cu două găini laolaltă şi bate din aripi: „Ei ce spuneţi de deşteptăciunea asta? Ci-că nu vrea să stee", vrea să se ducă, vrea să alerge! Ha-ha-ha!

Eroul nostru ridică acum capul, se uită cu ochi mari în spre cucoşul cel roş, obraznicul, şi simte că sîngele îngheaţă întrînsul. Ar putea să jure că individul acesta îi este cunoscut, că l'a mai văzut unde-va, că l'a mai auzit unde-va. Dar unde anume? Asta nu poate să şi-o amintiască de fel. Şi doară îi pare atât de cunoscut, atât de cunoscut! Îi cunoaşte şi glasul! Doamne, unde s'a mai întâlnit cu dânsul?....

Şi el se mai înalţă puţintel, şi-l zăreşte cucoşul cel roş care începe cu glasul său sopran:

Cucuricu, mai năsoi,
Te-au îndopat cu pop'şoi
Şi cu alte bunătăţi,
Ca să te tae în bucăţi,
La cuptor să te gătiască,
In tava să te prăjască,
La dejun să te serviască!....

Dar nu i-a fost dat cîntăreţului nostru cel roş ca să-şi termine cîntecul.... Căci

mâna cuiva l'a apucat cu atâta putere şi aşa, pe neaşteptatelea, că glasul i-a pierit deodată....

I

Ultimul act al tragediei

Acesta era o făptură ciudată şi sălbatecă, înalt, cu faţa adormită, uscăţiv, cu nişte perciuni lungi, în ciorapi şi papuci, cu poalele caftanului prinse, cu mânicile suflecate, şi cu un cuţit negru şi strălucitor în mână. Fără a sta mult pe gînduri, el iea cucoşul cel roş, îi ridică în sus capul, se uită în ochi, îi smulge trei pene, şi trage cu cuţitul peste gâtlej şi marş!, îl aruncă drept în noroi. Bietul cucoş rămîne în loc o clipă, ca ameţit, şi deodată tresare şi cu gâtul tălat aleargă şi dă din cap, caşicum ar căuta pe cineva, caşicum ar fi perdut ceva.

Eroul nostru se uită bine la cucoşul cel tăiat şi recunoaşte pe vechiul său cunoscut pe care l'a văzut cîndva în vis, îşi aduce aminte de cântecul pe care acesta îi l'a cântat atuncea, şi nu poate adresa o vorbă iubitei sale care stă strîns lipită de el şi tremură toată... Iar făptura cea salbatecă, cu cuţitul cel strălucitor îşi continuă isprăvile sale, foarte calm, ca un adevărat călău. Una după alta el execută păsările, le gâdile cu cuţitul la gît şi le aruncă în noroi. Unele se întind, se sbat sîngerând şi dau din picioare; altele dau din cap şi bat cu aripile în glod. La fiece clipă se ivesc alte victime cu gâturile tălate. Femeile şi fetele cari stau într'o

parte privesc şi atâta tot !... Ba unele dintre ele se reped asupra păsărilor tăiate dar vii încă, şi le smulg sau le rup penele, iar între timp mai vorbesc, şuguiesc şi rîd, caşicum ar curge apă, nu sângele unor făpturi vii..... Unde li sunt ochii ? Unde li sunt inimile ? Unde-i mila lor ? Unde-i Dumnezeul lor ?...

Aşa se gândesc bieţii şi nenorociţii noştrii indieni, cari tot mai stau legaţi şi privesc această tragedie înfricoşătoare, această crimă nemai auzită ce se înfăptueşte în ziua mare. Se vede bine acuma că au fost aduşi încoace în acelaş scop, caşi celelalte păsări, gâşti şi raţe ! Se vede bine că şi ei, elită care are au origina în India, vor avea acelaş tragic sfârşit ca şi lumea cea proastă !

Aşa dară nu-i o simplă iscodire ceea-ce se povesteşte despre oamenii cei sălbateci ? Şi profeţiile cucoşului roş ?...

Şi amândoi încep să priceapă acum adevărul rece şi gol, şi îşi dau bine seamă despre tot ce au auzit şi de tot ce au văzut pân'acum. Dar un singur lucru nu-l pot pricepe : de ce şalul turcesc s'a lăudat mereu ca D-zeu să-i ajute pentru că i-a hrănit o astfel de pereche de sărbătorile paştelui ? Aşa doreşte D-zeu ? Aşa îi place Lui ? Ah, ce D-zeu rău trebue să aibă oamenii aceştia sălbateci !

. . . . . .

După câteva minute mândrii noştrii indieni *), tânăra pereche amoroasă, stătea

*) *Indieni :* curcani.

pe jos ca niște simpli curcani tăiați. Ei și-au așezat unul peste altul gâturile lor tăiate dar calde încă, și păreau, de departe, că dorm și visează visuri dulci și aurite. Se putea spune despre ei, cum sună și versetul :

In iubirea lor devotată,
La moarte ca și în viață
Nu s'au despărțit niciodată !...

CU CLASA TREIA

CU CLASA TREIA

Asta, la drept vorbind, nu mai e o poveste, ci numai aşa, o simplă discuţie, câteva cuvinte înainte de despărţire şi o povaţă din partea unui bun prieten.

Inainte de a ne despărţi, prieteni cetitori, şi ca o recunoştinţă din parte'mi că mi-aţi ascultat atâtea poveşti, vreau să vă fiu cu ceva de folos şi să vă spun câte-va cuvinte bine simţite, din partea unui comis-voiajor, din partea unui om cu experienţă.

Dacă voiajaţi cu trenul, bine înţeles pe o distanţă mai mare, şi vreţi să simţiţi că voiajaţi, adică să aveţi plăcere de călătoria d-tră, să nu cumva să voiajaţi nici cu clasa întăia, nici cu clasa doua.

De clasa întăia nici vorbă, să vă feriască Dumnezeu. Şi nu vorbesc de voiaj căci voiajul cu clasa întăia e destul de plăcut, comod şi luxos. Nu vorbesc de voiaj, ci de oameni, de pasageri. Ce rost are, vă întreb eu, ca un evreu să călăto-

riască singur-singurel şi să nu scoată o vorbă ? Călătorind aşa se poate întâmpla, feriască Dumnezeu, să vă desvăţaţi a vorbi ! Şi chiar dacă găsiţi când-va acolo vre-un pasager, odată pe an, ori daţi de un boer gras, cu fălcile umflate, întocmai ca un trombonist care cântă din trombon, sau o cucoană umflată şi înfuriată ca o soacră, sau vre-un strein mut cu pantaloni în carevri care s'a lipit de fereastră şi nu-l poţi urni din loc, chiar de s'ar aprinde tot vagonul—, voiajând cu asemenea pasageri vă năpădesc tot soiul de gînduri triste şi fără vrere vă aduceţi aminte de moarte. La ce vă trebuie toate aceste ?

Şi credeţi că în clasa doua e mai bine ? Staţi într'unul şi acelaş vagon cu tot soiul de indivizi, oameni ca şi d-tră, cu aceiaşi ispită, cari vor să mai spună câte o vorbă, ca să afle încotro vă duceţi, cine sunteţi şi ce sunteţi, dar stau muţi cu toţii privindu-se unul pe altul, caşicum li-ar fi gura plină de apă—şi tac !

Tocmai în faţa d-tră stă unul cu o unghie mare şi cu nişte mustăţi frumoase şi aţi putea jura că vă este cunoscut, că l'aţi văzut undeva, dar nu ştiţi unde ; ba vi se pare că e un om nu tocmai străin adică unul dintre ai noştri... dar cum să-i dai de rost dacă nu vorbeşte !? Şi-a răsucit mustăţile în sus, priveşte pe fereastră şi fluieră...

Şi dacă cumva vreţi să-i daţi de hac şi să-l îngropaţi de viu ca să nu mai apuce învierea morţilor, să vă adresaţi lui în ori-ce limbă doriţi, chiar dacă alăturea mai stau nişte creştini şi mai ales nişte

doamne. Mai bine e să-l întrebaţi în ruseşte:

— *„Iesli ia nie uşibaies ia imiel idovolstie vstrietitsa s'vami v'Berdicevie ?"*

In limba noastră asta aduce cam aşa: «Dacă nu mă înşel, am avut plăcerea să mă mai întâlnesc cu d-ta la Berdicev!?» Şi asta e de o mie de ori mai rău decât l'ai înjura de mamă!

Sau dacă vă întâlniţi cu un asemenea individ undeva în Podolia sau în Volhinia, puteţi începe a vorbi cu dânsul poloneşte:

— *„Pşepraşam pana! Iezşeli sien nie milen zgales uitta pana z' larmelinţa cturi bil w' lascah i iasnowelmujnego Potoţkegu ?"*

In limba noastră, asta însamnă: „Vă rog să mă scuzaţi, dacă nu mă înşel l'am cunoscut pe tatăl d-tră din larmelineţ, era foarte bine văzut de contele Potoţki!"

Ce-i drept asta nu-i prea mare ofensă, dar «larmelineţ» şi «era bine văzut de contele Potoţki» asta miroasă a «evreu»... Dar ssst! Mai bine o să vă povestesc o istorie la care am participat eu singur.

Asta era în vreme de răsboi. Nefiind clasa treia, am luat clasa doua. In faţa mea aveam un individ care pe jumătate părea a fi creştin, pe jumătate părea a fi evreu. Dar pare-mi-se mai mult evreu de cât creştin. Sau poate invers? Cine poate şti! Era un băetan frumos, ras, îmbrăcat ca un sportsman, cu o dungă neagră pe pantalonii albi, — un cavaler... De ce spun un cavaler? Fiindcă tot tim-

pul se învârtia în jurul unei «barişnie 1)» frumoasă, o domnişoară elegant îmbrăcată şi cu un pince-nez pe năsuşorul ei sculptat. De cunoscut s'au cunoscut chiar aici, în vagon, şi repede s'a legat o prietenie. Ea l'a tratat cu ciocolată, iar el a întreţinut-o mai întâi cu anecdote armeneşti, apoi cu anecdote evreeşti, şi amândoi se prăpădiau de râs... Mai cu seamă râdeau de anecdotele evreeşti pe care individul le povestia cu aşa poftă cum se povesteşte de obicei între creştini şi nu se sinchisiau câtuşi de puţin de mine, că poate-s evreu şi mă simt jenat...

In sfârşit romanul lor mergea ca pe unt. El stătea acuma lângă dânsa — la început stătuse în faţa ei—şi-i privia drept în ochi, iar ea se juca acum cu lanţul ceasornicului seu care era aşezat în pantalonii sei albi cu dunga neagră. Deodată, nu ştiu în care staţie, căci i-am uitat numele, intră un evreu şchiop, galben la faţă, asudat, cu un cortel alb, întinde mâna sportsmanului meu cu dunga neagră pe pantalonii albi şi ii se adresează curat în limba noastră evreiască:

— «Şalom Alechem 1)! Te-am recucunoscut îndată dela fereastră. Pot să-ţi predau complimente de la unchiul d-tale Zalman din Manestricil»

Se înţelege de la sine că chiar în aceiaşi staţie sportsmanul meu s'a făcut nevăzut iar „barişnia“ a rămas singură.

---

1) Barişnie, rusește: fată

2) Şalom Alechem, ebraică „Pace vouă !“ salutul obişnuit între evrei.

Dar cu asta încă nu se sfârşeşte povestea. „Barişnia" mea,—de sigur o creştină, căci de n'ar fi fost creştină, la ce nevoe a trebuit să dispară sportsmanul meu?—a început să-şi facă bagajele între câteva staţii, nu mi-a adresat o vorbă, şi nici n'a aruncat măcar o privire înspre ungherul meu, caşicum nici n'aşi exista pe lume. In staţia în care s'a dat jos au aşteptat-o un evreu bătrân şi frumos, cu o barbă albă, un patriarh care seamănă cu profetul Avram, şi o evreică cu o perucă şi cu nişte diamante mari la urechi.

— „Riveniu! Fata mea!" au strigat cei doi bătrâni şi au cuprins fata de gât, cu lacrimi în ochi.

Socot că nu trebue să vă mai dau o altă lămurire la această istorie. Am ţinut numai să vă fac să cunoaşteţi persoanele pe care le întâlniţi în clasa doua şi să vă dovedesc că nu trebue să călătoriţi cu clasa doua, fiind-că în clasa doua sunteţi strein, strein între ai voştrii...

Dar dacă voiajaţi cu clasa treia sunteţi ca la d-tră acasă... Şi unde-i vorba când în vagon nu se se mai află alţii afară de evrei—vă simţiţi şi mai bine ca acasă. Ce-i drept în clasa trela nu-i aşa de comod, şi trebuie să ocupaţi un loc cu multă greutate; căci e o gălăgie, un haos, un tărăboi întreg, încât nu mai ştiţi unde vă aflaţi şi cu cine vă aflaţi... In schimb însă faceţi repede cunoştinţă unul cu altul; toţi ştiu cine sunteţi, încotro vă duceţi şi care e afacerea d-tră, iar d-tră ştiţi de asemenea cine sunt ei, încotro se

duc şi care e afacerea lor. Noaptea nu trebue să dormiţi, fiindcă aveţi cu cine discuta; iar dacă d-tră nu discutaţi, discută ei şi nu vă lasă să dormiţi... Şi apoi ce rost are să dormi în vagon, aşa deodată? Cred că e mult mai plăcut cînd poţi vorbi cu un om, căci din discuţie iesă afaceri! Atâţia ani buni să am eu de câte ori se întâmplă că dintr'o asemenea discuţie în vagon, cu oameni streini, se încheie afaceri, se face o partidă, sau că afli aşa, un lucru care îţi prinde bine la timp.

De pildă să vorbeşti despre doctori, boli de stomac, dureri de măsele, nervi, Karlsbad şi alte asemenea chestiuni, mi se pare că-i vorbă zădarnică, nu-i aşa? Cu toate acestea mi s'a întâmplat chiar mie o istorie. Intr'un rând am plecat cu o societate întreagă de evrei; se vorbia de doctorii şi de reţete.

Pe atuncea sufeream grozav de stomah şi unul, un evreu din Camenitz, mi-a dat reţeta sa, un fel de praf. Acest praf, mi-a spus evreul camenitz-ian, nu l-a luat de la un doctor în medicină, ci dela un doctor de dinţi, dela un dentist, dar un praf minunat, zice el, un praf galbăn. Adică spunea el, praful e alb ca toate prafurile, dar e pus într'o hârtie gabănă. Şi mi s'a jurat evreul din Camenitz pe sanatatea sa şi pe nevasta şi copii săi, că datorită numai acestui praf galbăn a scăpat, căci de nu ar fi avut praful galbăn, zicea el, e-hei, cine ştie unde ar fi acum! Multe prafuri nici nu trebue, zice el. Două-trei prafuri, zice el, şi te faci să-

nătos! S'a sfârşit cu stomahul, zice el, s'a sfârşit cu doctorii, s'a sfârşit cu mâncătorii de bani, cu aceste lipitori, înghiţi-i-ar pământul! Dacă vrei, zice el, poţi să-ţi dau vre-o două-trei prafuri din prafurile cele galbene. Al să-mi fii recunoscător toata viaţa!...

Şi aşa a şi fost, căci venind acasă am luat un praf, al doilea, al treilea şi pe la miezul nopţii mi s'a făcut aşa de rău încât credeam că-mi dau sufletul şi că am sfârşit cu viaţa! Mi s'a adus un doctor, dar ce doctor, şi cu chiu cu vai am scăpat de moarte... De atuncea ştiu din experienţă că dacă un evreu camenitz-an vă dă ca leac un praf galbăn, atunci să nu mai ajungă şi să-l ia naiba. Practica vieţii costă, dar te învaţă minte!

Dacă voiajaţi cu clasa treia şi vă apucă dimineaţa, vremea rugăciunei, să nu aveţi grijă de talăs şi corn 1) căci dacă nu le-aţi luat cu d-voastră, le găsiţi; numai să doriţi, şi le căpătaţi îndată! In schimb însă dacă aţi terminat rugăciunea fiţi bun vă rog şi deschideţi-vă geamandanul şi întindeţi tot ce aveţi: de-i rachiu fie rachiu, de-i covrig, fie covrig, ouă, pulpă, peşte, sau poate se găseşte la d-tră un măr, o portocală, o bucată de ştrudăl 1)—scoateţi vă rog şi întindeţi, nu vă fie ruşine! Vor mânca toţi cu d-tră, nimeni nu vă va refuza. La drum, mânânci parcă mai cu gust în tovărăşia altora...

---

1) Stiharul şi cornul cu cari evreii îşi fac rugăciunele.

1) Ştrudăl: un fel de turtă cu fructe.

Unde mai pui când purtaţi cu d-tră şi un păhărel de rachiu, găsiţi o mulţime de amatori, iar pentru un pahar de vin nenumăraţi cunoscători. Fiecare va boteza vinul cu alt nume şi-l va preţui altfel: Unul îi va zice „muşcat basarabean", iar altul îi va zice „vin străin, Akerman". Se va ridica apoi un al treilea care va spune cu furie: „Ce muşcat ? Ce Akerman ? E un bordo Coverşan!" Se va ridica atunci un altul, dintr'un ungher, cu zimbetul unui adevărat cunoscător şi va lua paharul de la d-tră, caşicum ar spune: „Nu vă mai certaţi ca nişte proşti ! Lăsaţi-mă pe mine să vă spun eu !" şi după-ce va sorbi de câte-va ori şi obrajii îi se vor aprinde, va spune ca la un chef:

— „Ştiţi, oameni buni, ce fel de vin e? Nu, nu ştiţi ! Aista-i, saracul, un vin simplu, curat, gospodăresc şi cuşăr, un veritabil vin de strafide din Berdicew !"

Şi toţi recunosc că are dreptate, că e un veritabil vin de strafide din Berdicew şi gustând din acel vin de strafide, se mai desleagă limba... Şi atunci fiecare începe a povesti tot ce se petrece la el şi a cerceta tot ce se petrece la altul... Toţi vorbesc, toţi laolaltă, că-s toţi evrei! Şi unul dela alttul mai află tot ce nu ştia, tot ce se petrece cu el şi în jurul său, toate păcatele şi toate nenorocirile din lume— e o adevărată plăcere !

Când vă duceţi cu clasa treia unde-va într'un oraş şi nu ştiţi unde să trageţi, atuncea numai să întrebaţi la care hotel să vă duceţi. Şi câţi evrei vor fi cu d-tră

în vagon, atâtea hanuri şi hoteluri veţi a-avea. Unul vă dă o adresă : „Hotel Frankfurt" şi vi-l laudă până în ziuă : «Hotel Frankfurt, zice el, e luminos, e luxos, şi călduros, şi ieftin, pe degeaba !" Şi îndată se găseşte un al doulea care vă spune : „Hotel Frankfurt ? Să te feriască Dumnezeu ! Acolo e întunerec, murdar, frig şi o scumpete nemai pomenită ! Dacă vrei să stai plăcut, zice el, să tragi la Hotel New-York !" Se ridică atunci un al treilea : „Ce să cauţi la Hotel New-York ? Ţi s'a făcut dor de ploşniţe ? Nu te potrivi la ce ţi se spune, Frankfurt, New-York ! Ascultă-mă pe mine, ia adă bagajul d-tale şi vom trage amândoi la gazda mea, la Hotel Rusia—acolo suntem numai evrei !..."

Se înţelege că trebuie să fiţi foarte atent la geamandanul d-tră, ca nu cumva să dispară aşa deodată, între da şi nu !.. Dar mă rog d-tră, în ziua de azi unde nu se fură prin bine-cuvîntatele noastre ţinuturi ? A fi furat, dacă vreţi să ştiţi, nu-i decât un lucru destinat. Dacă vi-i dat să fiţi prădat, puteţi fi prădat ziua în ameaza mare, cât aţi clipi din ochi, şi n'o să vă ajute nici poliţia, nici jandarmii şi nici un Doamne ajută ! Să mulţumiţi Domnului că aţi scăpat cu viaţă...

In sfârşit să nu călătoriţi decât cu clasa treia. Acesta e testamentul unui bun prieten, şi al unui om cu experienţă — un comis-voiajor.

Adio !

Moşu Pini şi Mătuşa Reiza

O poveste care n'a fost tipărită nicăieri şi în care se arată cum moşu-meu Pini s'a războit cu mătuşa-mea Reiza, încât erau cât pe ce să divorţeze, dar în cele din urmă s'au împăcat.

Introducere

Aicea vreau să vă povestesc o poveste despre moşu-meu şi mătuşa mea. Adică la dreptul vorbind numai mătuşa mi-i mătuşă adevărată, nu şi moşu—dar dacă mătuşa mi-i mătuşă, se 'nţelege ,că şi moşu mi-i moş.

Prin povestea asta ţintesc un singur lucru: ca să vă luaţi pildă cât e de rău când oamenii se războiesc, cât e de rău când bărbatul îşi bate nevasta, sau nevasta bărbatul. Şi acelaş lucru invers; cât e de bine, de frumos şi de uman când oamenii trăesc în pace şi în cinste, aşa cum a orânduit Dumnezeu.

IATĂ POVESTEA :

Înaltă, voinică, cu obrajii plini, cu nişte mâni cogemite, cu unghiile negre, c'o voce de bărbat, un stârv întreg, nu atât de rea pe cât de bosumflată cu toată lumea şi foarte mărginită—asta era mătuşa Reiza.

Şi mai avea un cusur : ţinea foarte mult la mâncare şi-i plăcea, să mă iertaţi şi cred c'o să rămână între noi.... V'aşi spune-o de-adreptul, dar nu şade frumos pentr'o femee.... In sfârşit ce mai vorbă, îi plăcea tare mult să beie şi încă foarte des şi cu stacanu !....

Unii spuneau că e un viciu al ei, o patimă, alţii că a moştenit beţia dela răsbunică-sa, care a fost o femee tare cum se cade, dar o mare beţivancă ! In schimb însă, mătuşa Reiza era foarte evlavioasă şi cu mare teamă de Dumnezeu ; credea în farmece, în draci şi în vârcolaci, în zâne şi'n visuri, stupia câte de trei ori la fiecare căscat, se trăgea de urechea stângă la fiece strănut, se ţinea numai de femei credincioase, purta pe gât lucruri sfinte,—o adevărată sfântă !

Tocmai deandoasele era moşu Pini.

Micuţ de stat, negricios la faţă, simpatic, vioi şi grăbit, cu nişte ochişori mici şi şireţi, cu nişte picioruţe mici şi grăsuţe,—un diavol neastâmpărat şi răutăcios... Şi moşneguţul acesta avea un cap de fier, nişte mâini de aur şi o gură de foc !

Şi 'nchipuiţi-vă că moşneguţul acesta deştept şi sprinten avea teamă de mătuşa cea prostănacă şi greoaie, care-i amăria zilele şi în faţa căreia nu deschidea gura, de frică să nu scape vre-o vorbă de prisos.

Oare de ce se temea atât de mult de dânsa ? Fiindcă o respecta poate prea mult ? Sau poate fiindcă a încasat cândva dela ea nişte palme zdravene, aşa pe tăcutele ? Cine poate să ştie ceeace se pe-

trece între bărbat şi femee, când nu-i vede nimeni!

Vorba e că el se temea grozav de dânsa şi era destul să-i arunce o căutătură rea, ca să amuţească pe loc... Poate fiindcă ea i-a adus o zestre atât de bogată? Sau poate numai aşa, fiindcă era mai voinică decât dânsul?

De pe vremea logodnei lor s'a văzut că perechea asta nu-i tocmai potrivită, iar în ziua cununiei toată lumea l-a jelit şi l'a compătimit pe dânsul:

— Uitaţi-vă la dânsul, nenorocitul, e mai mare doar cu un cap decât un câine şi se încurcă c'o asemenea matahală care numai o mână să ridice şi-l face praf!

— Pincule! îi spunea ea cu vocea ei groasă de bărbat, bătându-i totodată din picior, aşa că el îngheţa de frică.

In schimb când nu era acasă, el devenia foarte limbut, săria din loc în loc ca un mânz şi se lăuda, lucru mare, tăind la piroane! Avea şi el un mare cusur, era foarte lăudăros şi grozav de mincinos.

E drept că mătuşa Reiza în privinţa asta nu era cine ştie ce sfântă, dar deosebirea era că ea îţi turna minciuna cu toptanul, pe când minciuna lui era aşa fel ticluită că aducea cu adevărul. Şi pe cât era dânsul mai atras către oameni şi ştia cum să se poarte în lume, pe atâta dânsa era de desordonată: se purta mojicește cu toată lumea, trăgea servitoarele de păr, le bătea, şi n'avea pic de milă faţă de nimenea: om, câine, mâţă, tot una erau pentru dânsa.

Moşu Pini nu era nepăsător şi nu le putea răbda toate acestea, dar trebuia să tacă, n'avea încotro. Căci trebue să ştiţi că atuncea când ai prins frică din cauza cuiva, e mare lucru, mai cu seamă, când e vorba de o femeie cum era mătuşa Reiza.

Toate în lume au însă un sfârşit. Şi le-a venit şi lor vremea, lui moş Pini şi mătuşei Reiza.

Moşu Pini avea un prieten vechiu şi bun pe care-l chema Ienchel-Duvid. Şi acest Ienchel-Duvid era un mare negustor, un bogătaş parvenit, un pehlivan şi un băetan foarte priceput, şi fie-mi cu iertăciune, un mare îndrăzneţ, un berechet dat dracului.

Intr'o bună zi se întâmplă o istorie că Ienchel-Duvid se întîlneşte cu moşu Pini şi începând a vorbi amândoi despre una, despre alta, el îl întreabă cum îi mai merg treburile, cum o duce cu sănătatea şi cum se împacă cu mătuşa Reiza.

— Of, of, of! îi răspunde moşu Pini.

— Cuuum?!—îl întreabă Ienchel-Duvid. Ce vorbă-i asta: of, of, of!?

Şi moşu Pini, oarecum ruşinat, a început a privi în toate părţile.

— Ce te învârţi ca un titirez de Hanuca?*) îl întreabă Ienchel-Duvid.

— Sssst! îi răspunde moşu Pini şi privi cercetător în jurul său.

— Ce tot sâsâi aşa? îl întreabă iarăşi Ienchel-Duvid. Spune drept, ţi-i teamă de nevastă-ta?

— Sssst! Vorbeşte mai încet! îi spune

*) Hanuca: serbarea Macabeilor, când copiii joacă titirezul.

moşu Pini făcând o mutră de-ţi era mai mare mila.

— A dracului vită eşti! îi spune Ienchel-Duvid, dacă ţi-i frică de o asemenea muere, apoi meriţi să te calce în picioare.

— Ssst! Ce tot vorbeşti?! Ian'te uită ce matahală e, ce mâini are, ce picioroange, ce glas!

— Nătărăule, mare dobitoc eşti! Bărbat eşti tu sau ce? Arată-ţi puterea, măi prostule şi te asigur că dacă vei începe să-i tragi palme, muierea se va muia ca aluatul şi se va îndulci ca mierea!

— Să-i trag palme?

Şi moşu Pini a şi început să tremure ca varga.

— Palme, mă dobitocule, palme cu ghiotura... Peste obraji şi în fiecare zi! Palme în toată puterea cuvântului!

In sfârşit ispita asta de Ienchel-Duvid i-a vorbit într'atâta până-ce moşu Pini şi-a deschis toată inima şi a început a se boci:

— Ienchel-Duvid, dragul meu, m'auzi tu? E rău, rău de tot, nu mai pot răbda câte îmi face muerea asta!

— Palme, dobitocule, palme!

— Palme?!

— Palme cât lumea!...

* * *

O caiafă prefăcută e mai a dracului decât una născută.

Deodată, pe neaşteptate, era într'o seară—el a crescut par'că deodată, s'a făcut mai înalt, a prins curaj, s'a înfuriat şi s'a năpustit asupra ei şi a început s'o

ia la tăvăleală, lovind-o şi trântindu-i la pumni şi la palme în toate părţile.

La început ea nu şi-a dat seama ce se petrece şi a crezut că moşu a înebunit.

— Pincule! Domnul cu tine! Ce te-ai apucat să faci?

— Nu vezi ce fac? Trag palme!

— Tu? Mă baţi tu pe mine?

— Da, eu te bat pe tine!

Incasând cele dintâi palme gustoase mătuşa Reiza a rămas ameţită, ca după un fum, şi a umblat aşa câteva zile fără a crede că aşa s'au petrecut lucrurile într'adevăr.

Apoi s'a dus la neamurile ei, s'a sfătuit cu prietenele ei şi s'a întors acasă luându-l la refec:

— Ia spune-mi, măi prichindelule, fire-ai aşa şi pe dincolo! Cum ai îndrăznit să ridici mâna asupra mea şi de ce? Spune-mi o singură vorbă: de ce?

Auzind vocea ei de bărbat, moşu Pini s'a muiat de tot şi'a început să tremure ca peştele în apă... Noroc că în clipa asta a răsărit Ienchel Duvid şi mătuşa Reiza a început să i se plângă lui, şi să-l zugrăvească pe moşu Pini arătându-i cum a batjocurit o femee făcând-o toată vânătăi.

— Lasă, a spus ea, domnu Ienchel-Duvid e un om al casei şi poate să ştie totul, da totul.., De dânsul nu mi-i ruşine! Auzi d-ta? Mi-a sfâşiat o bucată de carne şi mi-a sfărâmat osul, iată aici, da!

Şi mătuşa Reiza şi-a suflecat mâneca şi'şi-a arătat mâna umflată ca o pernă şi toată învineţită.

Ienchel-Duvid a dat, chipurile, din cap, a compătimire, a strâmbat din buze şi în acelaş timp a şoptit încet, sub nas:

— Bravo Pini, bravo!

— Un singur lucru îl întreb eu,—zise biata mătuşă Reiza plângând şi vărsând lacrimi amare—un singur lucru îl întreb eu, ca să-mi spună: cum de a avut îndrăzneala să ridice mâna împotriva mea şi pentru ce? Da! Să-mi răspundă: pentru ce, pentru ce, pentru ce?

Şi tot strigând din ce în ce mai tare „pentru ce? pentru ce?" ea s'a apropiat tot mai mult de dânsul şi a ridicat mâna ca să-i tragă câteva, după merit, dar în clipa aceia s'a întâmplat o minune: moşu Pini i-a sărit drept în faţă, ca o mâţă, şi a început să-i tragă la palme, de par'că bătea cu pietre... Un potop de palme şi pumni cădea peste mătuşa Reiza de-ţi era mai mare jalea să stai şi să priveşti.

— Acuma ştii pentru ce?

Aşa i-a răspuns moşu Pini, foarte grav şi cu un zâmbet în colţul gurii, iar diavolul cela de Ienchel-Duvid se prefăcea chipurile că-i milă, dând adică din cap, strâmbând din buze şi şoptind încet, sub nas:

— Bravo Pini, bravo!

De astă-dată mătuşa Reiza şi-a eşit din fire şi aşezându-se în mijlocul odăii, cu faţa aprinsă şi plină de vânătăi, a izbucnit astfel:

— Ian'ascultă, măi bastardule! Câtă vreme m'ai batjocurit şi nimeni n'a văzut, ţi-am tăcut; dar acuma când lucrurile sunt ştiute de oameni străini, vreau să

văd şi eu cum ai să mă baţi! Ian'încearcă, să te văd!

Aşa a spus mătuşa Reiza apropiindu-se de el tot mai mult, tot mai aproape, suflecându-şi mânecele şi începând a încasa din partea lui, în toate părţile, pumni şi palme, de răsunau şi geamurile... Mătuşa Reiza, stâlcită în bătăi, se repezia mereu spre dânsul şi-i striga într'una:

— Acum să te vedem! Poftim, cearcă de mă bate! Ian' să te văd!

Iar dânsul îi trăgea mereu, una peste alta, fără să contenească, în timp ce diavolul de Ienchel-Duvid făcea pe nedumeritul, dădea din cap, strâmba din buze şi şoptia încetişor, sub nas:

— Ia'aşa, Pincule, bravo!

Desigur că şi d-tră cunoaşteţi vechiul cântec popular:

Ala-bala
Portocala,
Când tata pe mama înşfacă
Copiii se duc la joacă!

Ce s'a ales apoi de casa lor, să ferească Dumnezeu!

Fiecare a făcut aşa cum a vrut. Moşu Pini singur a pus la cale pe copiii cei mai mari ca să n'o mai asculte pe mama, iar pe cei mici i-a învăţat să-i dea cu tifla... Servitorii între ei se certau ca mâţele şi furau tot ce puteau, fără teamă.

— Da ducă-se totul la naiba!

Aşa a spus mătuşa Reiza luînd sticla cu vodcă.

In sfârşit a fost urât de tot, atât de urât, că lucrurile au ajuns la divorţ, căci altmintrelea s'ar fi ales praf de ei. Dar a

intervenit iar prietenul cel bun al lui moşu Plni, Ienchel-Duvid, ca să facă pace între ei.

—Acum a venit vremea cea bună—a zis el—ca să vă împăcaţi, copii, şi să începeţi o viaţă nouă.

Multă vreme a muncit Ienchel-Duvid trecând dela unul la altul şi vorbind fiecăruia în parte:

— Până când o să vă mai certaţi? Destul cu bătăliile, ajunge, căci v'aţi făcut destul de râs şi vă puteţi ruina cu totul, pe voi şi pe copiii voştri!

Dar vorba lui era zadarnică: neamurile n'au lăsat-o să se împace şi nu era destul că mătuşa Reiza era ucisă în bătăi, sângerată şi învineţită, cu faţa umflată şi cu vineţele sub ochi, dar pe lângă toate acestea ea mai era şi încăpăţânată.

— Care o să fie rezultatul? o întrebau toţi. Până când o să vă mai bateţi? Vreţi să vă omorâţi unul pe altul?

— Las' c'o să vedem care pe care, las' c'o să vedem, răspundea ea.

— Despartă-te de el şi gata socoteala!

— Să divorţez? Bube negre o să-i dau, holeră şi lingoare! O să mă bată atât de mult până o să i fie lehamite! Lasă, las! O să vedem noi!

Şi mătuşa Reiza n'a mai încetat a se sfătui cu prietenii şi cu rudele, iar rudele au povăţuit-o să nu se lase, să n'asculte pe nimeni şi să dea cu tifla în toată lumea. Iar dânsa a ascultat poveţele neamurilor, nu s'a potrivit nimănui, a dat cu tifla la toţi şi n'a contenit a încasa la palme şi la ghionturi în toate părţile.

In sfârşit oamenii nu mai puteau răbda această nenorocire şi au început să intervină luându-i pe amândoi la judecător unde s'a redactat o hârtie pe care au iscălit-o amândoi precum că:

1) Nici el, nici ea, nu mai au voe să se bată.

2) Nici să se certe şi să nu'şi mai spună unul altuia vre-o vorbă de ocară.

3) Ea nu mai are dreptul să bea vodcă decât în zile de Sâmbătă şi de sărbătoare.

4) Ea trebue să poarte cum se poartă toate femeile: să umble curat îmbrăcată... să nu vorbească tare..., să nu se amestece la copii..., să nu bată servitorii şi să nu chinuiască mâţele.

5) El e dator să se poarte cinstit.

6) Să nu înjure, să nu dojenească, şi să fie blând cu ea.

7) Ea să facă aşa fel ca să mai înveţe ceva carte... să se închine, să mai citească din când în când câte o carte sfântă şi în cele din urmă să fie mai cuviincioasă şi să ştie cum să se poarte cu oamenii.

8) Atuncea o vor cinsti şi copiii, iar servitorii îi vor purta respect.

Iscălind hârtia, ea a fost încredinţată judecătorului, iar cei doi soţi s'au întors acasă în pace şi în pace au trăit, zice-se, ca nişte porumbei, ca doi mieluşei, ca nişte tineri abia căsătoriţi în cinste şi bogăţie.

Totul e bine când se sfârşeşte cu bine.

Să dea Dumnezeu ca totdeauna toate să sfârşească cu bine, astăzi şi întotdeauna, cu noi, şi cu toţi oamenii din lumea întreagă, amin !

---

1) In această satiră autorul şarjază războiul Ruso-Japonez. *Moşu Plni e Japonia*, mătuşa *Reiza e Rusia*, iar *Ienkel-Duvid* (dela *Iankee-Doodl*) e America. (N. Tr.).

PLĂCEREA TATEI

— MONOLOG

Titlul în original: „Plăcerea de la copii"

Plăcerea tatei

Monolog

— Bogataş nu sunt,—mă ascultaţi?—dar plăcere dela copii am, slavă Domnului, mai multă decât cel mai mare bogătaş din Casrilivca! La mine, — m'ascultaţi?—dacă vine vre-o serbătoare şi se adună toţi copiii, nu fie de deochi, băieţi şi fete, nurori şi gineri şi toţi nepoţeii, cine se mai poate egala cu mine?

Să luăm de pildă banchetul de Purim.

Ce rost are, vă întreb eu, un banchet când stai singur cu nevasta la masă şi mănânci?

Ia închipuiţi-vă că am mâncat peştele, şi supa cu tocmagi, mâncărica, una, alta —ei şi? Praf şi noroi! Un cal mănâncă şi el! Dar omul nu-i cal. Şi mai cu seamă noi evreii, şi mai cu seamă în zi de serbătoare, şi mai cu seamă la o astfel de serbătoare, cum e banchetul de Purim!

Intăi şi întăi copiii, nu fie de deochi! Opt am, să-mi fie sănătoşi. Şi toţi căsătoriţi. Am avut doisprezece, dar patru au murit, fie-li viaţa lungă la cei rămaşi. Jumătate băieţi, jumătate fete. Patru gineri şi patru nurori. Va să zică, nu fie de deochi, fac laolaltă şaisprezece.

D'apoi nepoţii, să-mi trăiască?!

Să nu păcătuiesc cu gura, dar toate fetele şi toate nurorile mele nasc, slavă Domnului, în fie-ce an. Care are unsprezece copii, care nouă, care şapte. Nici una nu-i stearpă, adică nici una nu există la mine care să nu facă copii!

Numai cu un băiat al meu, cu cel mijlociu, am cam avut de furcă: Noră-mea n'a făcut copii o bucată de vreme. Dacă nu-i, nu-i şi pace! Şi a început o serie de doctori, rabini, dracu, lacu, degeaba! In cele din urmă a rămas ca să deie divorţ.

Mă rog dacă-i divorţ, divorţ—dar când a venit la adică, la divorţ,—care? ce? Ea nu vrea! Dar cum de nu vrea? Fiindcă-l iubeşte tare mult. „Măi prostule, îi spun eu lui fecioru-meu, ce te potriveşti ei că-ţi spune că te iubeşte?" Şi el îmi răspunde: „Dar o iubesc şi eu!" Ei, ce spuneţi la deşteptul ăsta? Eu îi spun: „Copii!" şi el îmi spune: „Iubeşte!" Ce spuneţi de un aşa nătărău?

Scurtă vorbă, ei nu s'au mai despărţit şi a dat Dumnezeu că de vre-o şase ani ea a început să facă copii şi face din an în an, turnându-mi la nepoţei!

Să-mi vedeţi nepoţeii—toţi de ispravă, unul mai frumos decât altul, că nu vă

puteţi uita la dânşii, aşa-s de frumoşi!

Şi cum învaţă cu toţii! Poate vreţi o pagină din „Ghemara“ e o pagină din „Ghemara“ şi toată pe de rost. De „Himiş“ „Raşe“ şi "Tanah“ *) şi de toate celelalte cărţi sfinte nici nu mai vorbesc. Învăţătura lor, şi scrierea lor ebraică şi rusască, şi germană, şi franţuzască şi, şi - - -

Cînd trebue să cetesc vre-o scrisorică, să scriu vre-o adresă sau alte cele, se naşte o adevărată luptă: „Bunicule, să-ţi cetesc eu! Bunicule să-ţi scriu eu!“.

Că mă veţi întreba de câştig? De! Există un mare Dumnezeu şi el cârmueşte! Câte-odată aşa, câte-odată aşa! Câte-odată mai bine, altă-dată mai reu—te chinueşti şi străbaţi prin mersul anilor, numai sănătate să fie! Cum spuneţi şi d-tră —că de grijă nu duc lipsă!

Lui fecioru meu cel mai mare nu i-a mers reu. A stat într'un sat la Zlodievca şi-şi câştiga existenţa foarte frumos; dar când s'a dat ucazul din 3 Mai **) a fost poftit să plece din sat; se înţelege că el nu s'a lăsat şi a vrut să facă dovada că nu-i un „poseliveşeişia“**), şi a adus acte că stă acolo de când e lumea, ajungând până la Senat. Dar degeaba, nu i-a folosit nici un „Doamne ajută“, căci a fost isgonit, aşa că până'n ziua de azi nu'şi poate veni în fire...

Celui de al doilea băiat al meu, sărma-

*) Cele patru cărţi religioase mai însemnate.

**) Poseliveşeisia, ruseşte: un venit de aiurea.

nul, îi merge rău de tot. Ce face şi de ce se apucă, la toate par'că-i afurisit! Când cumpără grâne, cade preţul, când cumpără boi, îi pier. Dacă se apucă de pădure, e o iarnă caldă. E un ghinionist! „Poate ai face negustorie cu vestminte pentru morţi îi zic eu, şi n'o să mai moară nimeni!"

Al treilea băiat o duce calea-valea, dar focul cel mare a dat şi peste el şi l-a ars tot, că a scăpat aşa cum l'a născut mă-sa şi pe urmă a mai avut şi o pacoste, cu un denunţ, cu o anchetă, cu năcazuri—nu mai întrebaţi, că-i tare bine!...

Numai feciorul meu cel mic o duce binişor. Vorba vine binişor. Căci bani n'are, dar are un socru bogat, adică nu-i atât de bogat pe cât de bine îi merg afacerile, are multe afaceri şi e un mare şurubar, cum nu s'a mai pomenit un altul! El învârte atât de mult până se încurcă şi el în învârteala sa. Dar ce-i la mijloc? Ştie să se şi descurce! Nu odată a pierdut şi banii săi şi banii copiilor! Şi-i spun eu într'un rând: „Dar ce ai avut cu banii băiatului meu?" Zice el: «Dar d ta ai pus mult unt?» Zic eu: „Dar deocamdată feciorul meu e copilul meu!" Zice el: „Dar fata mea nu-i copila mea?" Zic eu: „Ei asta!" Zice el: „Basta!" Zic eu: „Prin urmare?" Zice el: «In sfârşit!» La fie-ce vorbă, o vorbă, ce să vă mai spun? Tare plăcut nu-i!...

Vedeţi, cu ginerii n'am nici un fel de noroc, dar de loc! Asta însamnă că nu le pot face nici o mustrare şi, feriască

D-zeu, nici nu mi-i ruşinie cu ei, căci am, vă rog să mă credeţi, nişte gineri pe cari nu-i are nici cel mai mare bogătaş. Băieţi cum se cade, oameni bine văzuţi, oameni cu cap!

Am un ginere care e de neam ales, un copil alintat, un copil de matasă, tare cum se cade, cu toate însuşirile şi foarte învăţat. Stă şi ceteşte toată ziulica. Il ţin la mine de când s'a însurat, căci dacă l'aţi cunoaşte aţi spune şi d-tră că e păcat ca un asemenea ginere să fie lasat în lume, — căci ce se poate alege dintrînsul?

Al douilea ginere nu mai e aşa de neam ales, dar e o adevărată antică; Ce vreţi? Scrie, ceteşte, socoteşte, cântă, joacă, şi câte şi câte! Apoi ştie să joace şi şah, nu glumă! Cu toate acestea dacă nu-i dat, vorba împăratului Solomon care spune că toţi ştiutorii umblă desculţi! L'am încercat în toate felurile: a fost posesor, orândar, cerealist, telal, procurist, casier, belfer, peţitor — şi nu merge în ruptul capului!

Mai am un ginere care nu-i aşa de învăţat dar care nu-i orişicine. Cap bun, mână frumoasă, cunoaşte „Ghemara" şi-i bun de gură, — când vorbeşte îi curg mărgăritare din gură, e o plăcere să-l auzi! Dar un singur cusur — e prea delicat, adică e slab, prăpădit şi nu-i prea sănătos. Când vă uitaţi la dânsul se pare că n'are nimic — dar ce-i? Asudă prea tare, sudoarea îi curge şiroale. Şi pe lângă asta mai şi tuşeşte! De un timp în-

coace l'a prins o tusă urâtă, ca un fel de ţipăt, că abia mai poate răsufla. Doctorii îi spun să bea lapte şi să plece undeva la aer curat, la Boiberic, unde pleacă toţi bolnavii. Acolo ci-că este un fel de pădure care tămădueşte tusa. Şi nădăjduesc, dacă Dumnezeu îmi va mai dărui viaţă, ca la anu, în timpul verii, să plec cu dânsul la Boiberik. Dar până s'o face sănătos, şi el, şi nevasta şi copiii stau ca de obicel în spinarea mea!..

Ş'apoi mai am un ginere care e un om simplu de tot, dar un băiat muncitor, adică nu-i un lucrător, nici croitor, nici cismar, dar nici nu-i băiat de carte. E un pescar, face negustorie cu peşte. Tată-seu face negustorie cu peşte, bunicu-seu a făcut negustorie cu peşte, toate rudele sale nu ştiu alta decât peşte şi numai peşte. Asta însamnă că sunt evrei foarte cinstiţi, dar sunt oameni foarte simpli şi cum se cade.

Dar mă veţi întreba cum de am luat tocmai eu un astfel de ginere? De sigur că la mijloc e o istorie, sau cum zice proverbul: într'o baltă sunt fel de fel de peşti. Pesemne că aşa a fost norocul fiicei mele, ca să aibă un astfel de bărbat.

La dreptul vorbind n'am nimic cu el. Fiică-mea trăeşte destul de bine la dânsul, căci din fire e un om bun, un diamant,—m'ascultaţi?—şi e cu totul legat de noi. Cât câştigă îi dă nevestii şi ajută pe ceilalţi gineri şi pe fii mei pe cât poate, şi de ce să-mi fie ruşine s'o spun? El munceşte pentru noi toţi şi ne

poartă respect tuturor, fiindcă ştie prea bine să simtă, mă'nţelegeţi, cine-i el şi cine suntem noi, căci el e el, şi noi suntem noi! Asta nu se poate lua cu mâna, m'ascultaţi?!

Căci dacă se întâmplă câteodată că ne adunăm între oameni şi copiii mei încep a vorbi despre cărţi şi a ceti «Ghemara» sau în celelalte cărţi sfinte tipărite cu litere mici, el, sărmanul, trebue să stee mut, fiindcă pentru dânsul asta e o taină!

Se înţelege că poate fi mândru că are asemenea cumnaţi şi poate munci pentru ei! D-tră ce spuneţi? Nu-i aşa? A?

Acuma dacă îmi cunoaşteţi familia mai deaproape, pricepeţi ce fel de petrecere e la mine şi ce bucurie am când vine vre-o sărbătoare, Purim de pildă, la banchet, şi toţi copiii şi toţi nepoţeii, nu li fie de deochi, se aşază în jurul mesei şi facem ruga pentru marele, frumosul şi surâzătorul coilici*) de Purim, împodobit cu strafide de jur împrejur, şi pentru piparatul şi îndulcitul peşte cu hrean, pentru supa cea galbenă cu tocmagi şi mai lei apoi câte un rachiu, şi dacă dă Dumnezeu şi o sticlă de vin de strafide sau un pahar de vişinată, numai să fie,—iar la nevoe e bun şi un pahar de drojdie,—că începe apoi cântecul religios de Purim şi şolticii cei mici ţin isonul!... Atuncea cine se poate egala cu mine? Ce Broţschi? Ce Rotschild? Un împarat, aşa precum

*) *Collici*, jargon: un fel de cozonac.

mă vedeţi că sunt evreu ! Mă simt ca un împarat !

Bogătaş, cum mă vedeţi nu-s, dar bucurie de la copii am, slavă Domnului, mai multă decât cel mai mare bogătaş din Casrilivca...,

ÎN ZIUA IERTĂRII....

— TIPURI CARI DISPAR —

Printre diferitele tipuri din viața evreiască sunt unele pe cale să dispară, să moară.

A zugrăvi oameni vii e o plăcere, a descrie tipuri cari dispar e o datorie ploasă. Ele par'că ni se roagă: „zugrăviți-ne, descrieți-ne, ca să nu fim uitați cu totul de generațiile viitoare...“

Un mănunchiu de asemenea tipuri vă dau în cele ce urmează, o primă serie; altele cu alt prilej.

In ziua iertării păcatelor

— Tipuri cari dispar —

1

Noeh-Volf casapul

Dacă ajunul lui *Iom-Kippur**) ar fi de trei ori atât de lung cât este, încă ar fi scurt pentru Noeh-Volf casapul ca să-şi sfârşiască lucrul.

Şi de lucru are Noeh-Wolf berechet— căci trebue să se împace cu un târg întreg de evrei, să ceară iertare dela toţi muşterilii sei cari cumpără carne la dânsul, şi dela toţi vecinii sei cu cari locueşte în acelaşi stradă, cari îşi au dugheniile una lângă alta şi cu cari se închină la sinagoga casapilor, stând unul lângă altul.

Nu există om în târg cu care Noeh-Volf casapul să nu fi avut vre-o pricină.

---

*) Ziua reconcilierii.

Şi asta nu fiindcă Noeh-Volf ar fi, feriască Domnul, un om atât de rău, dar aşa-i el, aşa e felul seu, cum spune şi el, ca să se certe cu lumea.

Când vii că cumperi carne la dânsul, e în stare să-ţi dee c'o căldare de apă în cap, şi singur nu ştie de ce.

Vine o gospodină :

— „Domn' Noeh-Volf, ai carne proaspătă ?"

Şi Noeh-Volf îi răspunde :

— „Da de unde să am eu carne proaspătă ? Dacă-ţi trebue carne împuţită, o poţi găsi numai la mine !"

Sau :

— „Domn' Noeh-Volf, ia dă-mi o bucăţică bună !"

— „Am să-ţi dau numai bucăţica pe care o meriţi !"

Sau :

— „Ia mă rog, aş vrea să ştiu de ce îmi dai o asemenea putreziciune ?"

— „Dar cum se poate ca o putreziciune să se priceapă la o putreziciune ?"

Iată aşa de mojiceşte se poartă Noeh-Volf cu muşterii săi, gospodinele. Cu servitoarele nici vorbă ! O servitoare când trebuie să vie să cumpere carne de la dânsul, îşi blestemă zilele... Ea ştie dinainte că n'o să scăpe aşa de lesne de Noeh-Volf : sau că-i va trage cu o limbă peste obraz de sus în jos, sau că-i va pune coşniţa pe cap, sau că o va isgoni :

— „Hai, cară-te sănătoasă la un altul, că sunt destui casapi şi făr' de mine !"

Cu toate acestea una cu alta n'are a face. Noeh-Volf casapul e într'adevăr un

hărțăgos, un nebun, dar la un altul nu se duce nimenea, fiindcă Noeh-Volf casapul e cel mai cinstit dintre toți casapii. Toți știu că într'adevăr cântarul seu e cântar și cuvântul seu e cuvânt. Când vă va spune că tăerea e de ieri, nu trebue să-l mai întrebați a doua oară. Când v'o făgădui pentru Sâmbătă un ficat, un mai, sau un picior, puteți dormi liniștit. Și apoi n'o să fie niciodată înțeles cu servitoarele ca să fure și nici nu face vorbă cu casapii, și de aceea servitoarele îl sapă cum pot mai al dracului, iar casapii ar vrea să-l înece într'o lingură cu apă. Pentru că Noeh-Volf e ca un os în gât, căci e un evreu îndărătnic și odată apucat într'o parte nu-i chip să-l urnești din loc, ca pe un bou înainte de tăere.

Și chiar și seamănă cu un bou, cu un animal: înalt, spătos, cu fața roșie și voinic. Când începe să tae carnea, o face cu atâta furie cașicum boul sau vita ar fi greșit cu ceva și ar fi fost osândite ca să fie spintecate și tăiate de mâinele sale.

— „Furios evreu!" i se zice în târg și toată lumea se teme de el.

Și precum tot anul ți-i lehamete de Noeh-Volf casapul, din cauza felului seu de a fi, când vin zilele pentru iertarea păcatelor, zilele de post și rugăciune, nu-l mai recunoști, căci din prima zi de «*Roș-Hoșana*»*), par'că-i un alt om. E evlavios, cu teamă de Dumnezeu, de un păcat, de un vis reu, nu se mai ceartă cu

*) Roș-Hașană: Anul nou evreesc, care ține două zile.

casapli, se poartă bine cu gospodinele cu care e moale ca untul, iar cu servitoarele e bun, să-l pui la rană—par'că-l un alt Noeh-Volf. Până şi camea o tae fără mânie, ca deobicei,—ci încetişor, cu milă, par'că-l un alt Noeh-Volf...

In ajun de Iom-Kippur e gata din timp. Inchide ghereta, se duce la vecernie cel dintâi ca să-şi facă rugăciunea, îşi îmbracă apoi caftanul de serbători şi trece din casă în casă să-i impace pe toţi şi să ceară iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v'am greşit cu vre-un cuvânt, am venit să vă împac şi să vă urez un an bun şi fericit!"

La aceasta i se respunde: «Asemenea şi d-tale! Domnul să te ierte!» şi e poftit să şadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

B

Asriel pescarul

De când e lumea nu s'a mai văzut o fiinţă atât de rea ca Asriel pescarul.

Un evreu reu, cu ochi rei, cu sprincene stufoase, cu nişte mustăţi cari înţeapă, cu o barbă de par'că-l lipită şi cu o flanelă vătuită pe care o poartă şi iarna şi vara şi care miroasă a peşte cale de o poştă.

Nu-l vezi toată săptămâna. Dar în ajun de Sâmbătă şi în ajunul sărbătorilor el vine în piaţă cu un car înalt, plin cu peşte. In car stă o fată ciupită de vărsat cu faţa neagră, şi păzeşte peştele. Iar nevastă-sa, Meita pescăriţa, o femee um-

ilată, stă lângă car şi păzeşte şi ea peştele.

— „Peşte... Peşte ! Gospodinelor, peşte proaspăt pentru Sâmbătă !"

Aşa strigă Asriel pescarul cu o melodie ciudată care răsună în toată piaţa şi nu scapă din ochi nici una din femeile cari au năvălit în jurul carului din toate părţile şi prind peştii de cap cătându-i la ureche şi împingând degetele în ochi şi în pântec—ceea-ce nu-i place lui Asriel pescarul care le isgoneşte de lângă car:

— „Lasaţi la dracu ! Nu mai pipăiţi atâta !"

Acestea spuse încet şi repede, Asriel pescarul începe să strige din nou cu glasul său răsunător:

— „Peşte... Peşte gospodinelor, peşte ! Peşte proaspăt pentru Sâmbătă !

Fie-care nevastă, gospodină sau servitoare, este aşa-fel socotită la Asriel pescarul că nu trebue scăpată din vedere. Asta însamnă că nu le bănueşte că-s tâlhăriţe, ferit-a Dumnezeu, dar aşa se cere la peşte... Asriel pescarul ştie că gospodina cea mai bogată şi cea mai evlavioasă se poate lăcomi, între da şi nu, şi să steargă un peştişor, ca nimeni să nu vadă.,.

— „Peştele e o ispită, zice el, căreia gospodina îi rezistă cu greu !"...

Şi întotdeauna se întâmplă câte un scandal: o femee se alege din partea lui bătută cu o ştiucă peste gură. Şi se adună lumea, şi se face o gălăgie, oamenii iau apărarea femeei şi o povăţuiesc ca să facă reclamaţie la mirovoi*) sau

*) *Mirorvoi*, rueşte: judecătorul de pace.

să-l cheme la rabin, dar fiindcă ruşinea e mai mare decât durerea, totul se sfârşeşte cu nimica...

Multe femei îl cunosc pe Asriel. Ele ştiu că nu trebue să te atingi singură de peştii săi, cum nu trebue să te atingi bună-oară de aur, sau de nişte pietre scumpe.

— „Cum vinzi astăzi un funt de briliante?" îl întreabă o nevăstuică stând cu coşuleţul din depărtare şi arătând cu degetul cel mic în car.

— „ Eu vând peşte, nu briliante !" îi răspunde Asriel, fără a-i dărui măcar o privire din ochii săi cei răi şi închee cântând : „Peşte... Peşte ! Gospodinelor, peşte proaspăt !"

— „Afurisit evreu !" zic nevestele. Ele ar dori să-l dea dracului, dar nu-i alt pescar în târg, afară de Asriel pescarul, chiar de te-ai întinde mort, căci altmintrelea rămâi fără peşte tocmai de Sâmbătă, şi asta-i mai rău decât a muri, fiindcă omul dacă a murit ştie că e mort şi s'a sfârşit ; dar o nevastă când vine acasă fără peşte de sfânta Sâmbătă, o să aibă din partea bărbatului o săptămână, fire-ar de capul duşmanilor !

— „ De n'ar mai ajunge s'ajungă, Doamne iartă-mă !"

Aşa spun femeile vorbind despre el în ajun de Iom-Kippur şi aleargă cu coşniţa în piaţă, de teamă ca nu cumva să nu întârzie ; fiindcă în ajun de Iom-Kippur, Asriel se scoală cu noaptea în cap, când şi Dumnezeu mai doarme încă, iar când evreii se îndreaptă spre sinagogă Asriel e

şi el gătit de sărbătoare. Vesta de flanea a desbrăcat-o şi şi-a pus un caftan gros şi elastic pe care-l poartă numai Sâmbăta şi în zile de sărbători dar care miroase şi el a peşte crud.

Cel dintâi e Asriel pescarul care se pune la cale ca să ţie postul; cel dintâi el e acela care vine la sinagogă şi care se pune cu faţa spre perete, stând toată vremea în picioare, fără a se aşeza măcar o clipă. Şi se închină încet fără ca cineva să-l audă, rostind un singur cuvânt, şi plânge mult de tot fără ca cineva să-i zăriască o singură lacrimă.

Dar toate acestea în seara sfântă a ajunului de Iom-Kipur. Căci toată ziua ajunului trebue să se ducă pe la muşterii şi muşteroaicele sale ca să-i împace şi să li ceară iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v'am atins cu vre-o vorbă rea, vă rog să mă iertaţi şi vă doresc un an bun şi fericit!"

Şi I se răspunde: „Asemenea şi d-tale! Domnul să te ierte!" şi e poftit să şadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

C

Gunte dascălul

De zis îi zice Zimel, dar de spus îi se spune „Gunte" şi Gunte*) îi se spune numai fiindcă e un harţăgos, un hoţoman.

Ce-i drept Zimel e un dascal vestit, un om cu carte şi un adevărat ebraist; dar

*) Gunte, însamnă în jargon un bătăuş.

nimeni nu-şi bate atât de grozav învăţăcelii cum îl ucide în bătaî Zimel-Gunte. Da ce bătăi ? ! Zimel te snopeşte, te omoară şi te face numai vânătăi. Când îţi trage Zimel, e vai de lume, numai Dumnezeu să se îndure ! Şi Zimel e un om bătrân, care a ţinut în braţele sale câteva generaţii, iar în târg aproape nu există unul care să se poată lăuda că n'a fost bătut de Zimel-Gunte... Căci aşa-i obiceiul său, el nu face nici o deosebire şi nu pune preţ pe nimic : Vinovat sau nevinovat, fiind sărac sau fecior de bani gata—„pune-te jos să-ţi trag câteva ca să mă pomeneşti !"

A trage vârtos, asta-i pentru el o nimica toată. Au fost vremuri când Gunte era mai tânăr şi atuncea frângea oasele şi-i stâlcea pe bieţii copilaşi. Că doară era Gunte—un evreu voinic, înalt şi uscăţiv, care nu fuma, nu trăgea tabac, nu bea rachiu, nu purta ochelari şi avea cum are şi acum toţi dinţii în gură. Purta o bărbuţă rară, câteva fire numai, albe ca argintul ; pielea uscată, lucitoare şi gălbuie, obrajii osoşi, fruntea grozav de încreţiţă, nişte vine groase pe mâni şi un glas de te înspăimânta... Nici o făptură omenească nu era în stare să zăriască vre-un zâmbet pe această faţă înfricoşătoare. Nici nevastăsa, nici copiii sei, n'au auzit vreodată vre-o vorbă din parte-i... Şi nu exista ceva mai grozav cu care să poţi speria copii de cât : „Iată, te trimit acum la şcoală, la Zimel-Gunte!"

— „Gunte hoţomanul !", aşa îi se zice în târg.

Dar există o singură zi în an când Gunte se moae ca ceara. Şi atuncea zbârciturile de pe frunte sunt mai puţin grozave, faţa posomorâtă, galbănă şi strălucitoare îi se înroşeşte puţin, iar pe buzele sale vecinic ameninţătoare se arată un fel de zâmbet trist, ca al unui copilaş când e gata să plângă.

Şi această zi e ziua ajunului de Iom-Kippur!

Venind dela bae, spălat şi curăţat, pieptănându-şi în toate părţile cele câteva fire argintii de păr, îmbrăcat cu caftanul de mătase tăiat dinapoi şi cu pălăria de pluş garnisită cu blană de jur împrejur, el se târâe în papuci din casă în casă, la toţi gospodarii cari au fost pe vremuri învăţăceii săi, ca să-i împace şi să li ceară iertăciune.

— „Cu bine sărbătorile! Poate v'am atins cu vre-o vorbă rea, vă rog să mă ertaţi şi vă doresc un an bun şi fericit!"

Şi li se răspunde: „Asemenea şi d-tale! Domnul să te ierte!" şi e poftit să şadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

D

Moişe-Velvel birjarul

Cel care crede că birjarul e un om căruia nimeni nu e dator să-i rabde toate neajunsurile, acela greşeşte.

Jupânul Moişe-Velvel birjarul nu-i la fel cu ceilalţi birjari. Chiar numele „Jupânul Moişe-Velvel" spune destul. Şi cu toate acestea el e un evreu gospodar care se închină, un evreu care ştie a citi în căr-

ţile cele tipărite cu literă mică şi care pricepe ce scrie în „Himîş“, în „Raşe“ şi în alte cărţi sfinte.

Când se abate pe la vre-un han sau pe la vre-o crâşmă şi nimereşte la vreme de rugăciune, el îşi leagă mantaua cu o basma roşie, se aşază cu faţa la perete şi-şi face rugăciunea cu glasul său răguşit, înfundat şi cam pe sub nas, dar se închină după tipicul unui adevărat hazân *)

De felul său jupânul Moişe-Velvel birjarul e vesel şi hâtru bun de glume, iar la o petrecere oarecare e poznaş, lucru mare! Faţa sa par'că-i de metal, nici aramă, nici tinichea, dar roşietică şi strălucitoare; nasul e turtit, din care pricină şi vorbeşte sub nas. Poartă barbă şi perciuni ca un adevărat evreu bigot, o manta lungă până la pamânt, veşnic cu biciul în mână, cismele bine unse, cum îl şi şade bine unui birjar şi e de o îndrăzneală cât treizeci de birjari laolaltă.

Ia să îndrăznească cineva şi să-i spună „Moişe-Velvel“ şi nu «Jupâne Moişe-Velvel» că nu mai e sigur cu viaţa! Sau ia încercaţi de vă duceţi la gară, de pildă, cu un alt birjar şi să vă vadă jupânul Moişe-Velvel care umblă după muşterii, că e val şi amar atuncea şi de d-tră şi de celălalt birjar pe care l'aţi luat şi de caii săi, căci vă face cu ou şi cu oţet şi o să vă juraţi că atuncea când veţi sosi cu trenul, să vă uitaţi bine dacă nu cumva se

*) Hazân, ebraic: cantorul care oficiază rugile.

află undeva jupânul Moişe-Velvel cu caii săi...

Sau ia încercaţi a vă servi de dânsul cum vă serviţi de oricare birjar şi să nu-i spuneţi: „Fii bun jupâne Moişe-Velvel!“ sau „Nu te supăra, jupâne Moişe-Velvel!“ iar dacă v'aţi urcat în trăsura lui nu trebue să uitaţi că nu staţi în trăsura orişicui, ci în trăsura lui jupân Moişe-Velvel, şi dacă jupânul Moişe-Velvel vă va spune să vă urcaţi, trebue să vă urcaţi, dacă vă va spune să vă aşezaţi pe scăunelul din faţă, trebue să vă aşezaţi, iar dacă vă va spune ca să urcaţi dealul pe jos trebue să-l urcaţi. Şi n'aveţi nici un drept ca să-i spuneţi pe cine să mai ia sau nu în trăsură, iar dacă îi veţi spune, nu vă va folosi la nimic, căci o să vă alegeţi cu o batjocură din cap până'n picioare şi veţi fi mulţumiţi ca să nu vă dee jos din trăsură taman în mijlocul drumului.

Şi vina nu-i atât a lui jupân Moişe Velvel cât e a târguiul, căci aşa cum îl obicinueşti pe om, aşa se poartă. Târgul l-a alintat aşa, lăudându-i ştiinţa de carte, habotnicia şi evreismul său şi de aceia a devenit îndrăzneţ, sare în capul tuturor, batjocureşte pe fiecare în parte şi-l face de râsul râsului.

— „Ăsta-i blestematul blestemaţilor!“ îi se spune în târg şi toată lumea se fereşte de el ca de foc, ca nu cum-va să scape un cuvânt de prisos, că-i foc!..

Dar există o singură zi în an, şi aceia e ajunul de Iom-Kippur, când puteţi fi siguri că n'o să se lege de voi. Ba dimpotrivă,

el vine la d-tră gătit ca de sărbătoare, într'o manta nouă şi lustruită, cu o şapcă nouă în cap, cu o camaşă albă, cu un guler lat, cu două colţuri îndoite de fiecare parte a gâtului. Pe figura sa de aramă şi tinichea par'că-i întipărit cuvântul „serbătoare" şi astfel el vizitează toată lumea cu un deosebit şi fastuos „cu bine serbătorile!" cerând ertare tuturor:

— „Cu bine serbătorile!" Poate v'am atins cu vre-un cuvânt rău, vă rog să mă ertaţi şi vă doresc un an fericit!"

Şi îi se răspunde: „Asemenea şi d-tale! Dumnezeu să te ierte!" şi e poftit să şadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

E

Sane aparul

— „Tot târgul e în mâna mea, dela un capăt la altul! Cum e lutul în mâna olarului. Cum e calul înhamat la căruţă.

Îi dau dracului pe toţi gospodarii! Dacă vor apă, să repare butoiu, iar de nu să bee otravă şi să nu aibă nici o pretenţie la Sane aparul: „Domnul Sane, apă! Domnul Sane, apă!"

Aşa îşi zice Sane aparul vorbind cu el însuşi, stând deasupra sacalei deşarte, bicluind căluţul şi strâmbând pe gospodinele cari stau în pragul casei trăgându-l fiecare în parte: „Domnu Sane, apă! Domnu Sane, apă!"

Sane nu răspunde o vorbă măcar! Căci Sane e un evreu tăcut. El vorbeşte numai cu căluţul său, ori cu el însuşi.

Stând deasupra sacalei el spune Tilăm capitol după capitol, iar când vine între oameni tace chitic. Puteţi să-l batjocuriţi, puteţi să-l linguşiţi, pentru el e tot una. Dacă are apă în saca vă umple putina plină, dacă n'are îi puteţi vorbi până în zori de ziuă! Ca să tremure şi să alerge de hatârul d-tră, şi el şi căluţul,—asta nu-i dator s'o facă!

Dar când soseşte sfânta Vinerea, trebue să-i plătiţi ce ii se cuvine ca să albă coilici *). De nu, e în stare să stee toată ziua la uşa d-tră şi să nu se urniască din loc până a doua zi, aşa ca tot târgul să ştie că n'aveţi cu ce plăti pe apar pentru apă...

Ciudat om e Sane aparul! De felul său e scurt şi îndesat, aşa că samănă cu sacaua sa. El poartă un cojoc rusesc şi o pălărie blănită. Cismele îi sunt totdeauna pline de glod şi legate în sus cu şfoară. Iarna poartă nişte mănuşi mari şi greoae, rupte la deget. Mustăţile îi sunt scurte, par'c'ar fi numai urme de mustăţi, ochii mici de parc'ar fi chior aşa că nu vede, din care pricină apa din saca ii se iroseşte pe jos aproape pe jumătate.

Dar asta-i numai din cauză că uliţele nu sunt pietruite şi sacaua joacă când într'o parte, când în alta; şi fiindcă roţile nu sunt niciodată unse, se aude de o poştă că Sane aparul umblă cu sacaua. Şi de aceea gospodinele ştiu să-l întâmpine la ţanc, fiecare în parte cu altă pretenţie:

---

*) Cozonac.

— Dar mie nu mi-ai dat decât o jumătate de putină cu apă!

— Dar mie când îmi aduci apă?"

Sane le priveşte cu ochişorii săi stricaţi, şi nu răspunde o vorbă caşicum n'ar fi el pricina.

— „Ce nătărău!" i se spune în târg şi toată lumea îi rabdă toate apucăturile.

Dar o singură dată în an nu trebue să i se vorbiască lui Sane aparul de apă. Asta-i ziua ajunului de Iom-Kippur. Din zori de zi până la amează el umple toate putinele cu apă şi Sane leapădă de pe el cojocul rusesc şi pălăria blănită, îşi pune caftanul sărbătoresc de camgar şi şapca cea nouă. Spalat şi pieptănat, el pare un văduvoi bătrân care e dus la a doua însurătoare. Şi umblă din casă în casă la gospodarii sei, ca să ceară ertare:

— „Cu bine serbătorile! Poate v'am atins cu vre-o vorbă rea, vă rog să mă ertaţi şi vă doresc un an fericit!"

Şi i se respunde: „Asemenea şi d-tale! D zeu să te ierte!" şi e poftit să şadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

F.

Răfuel Ingrijitorul

Răfuel e un îngrijitor care îngrijeşte.

Ce îngrijeşte? Toate cele! El păzeşte şcoala Talmud-Thora, ca nu cumva copiii să umble goi şi desculţi; păzeş-

te spitalul ca săracii să nu moară de foame; apoi păzește pe învățăceii mai mari cari stau la sinagogă și învață, ca să aibă ce mânca și să nu umble cu cismele rupte, și păzește totodată pe toți calicii din târg ca să aibă cele trebuitoare de Sâmbăta și de serbători.

El singur umblă din casă în casă și adună copeici, strânge bani pentru nunți, botezuri, aniversări sau alte petreceri religioase, nu lasă pe nimeni, ia dela morți și dela vii și se sfădește, batjocorește și se bate pentru „calicii sei",

Toată săptămâna umblă cu bățul. In ajunul Sâmbetei sau în ajunul sărbătorilor poartă un sac în spate. In sacul acesta îi aruncați ce puteți: o bucată de pâne, o pulpă de pasăre, o cartofă friptă, un castravete, un usturoi, o ceapă, un os—toate cele au valoare pentru el. Ia să vă văd că încercați să nu aruncați nimic în sacul lui Răfuel, că vă alegeți c'o mare batjocură, iar dacă veți îndrăsni să vă aparați, îl mai puteți înfuria și atunci e în stare să vă dee cu bățul.

Răfuel e un om care și-a făcut milităria, e un nicolaevsc-an*) și pășește drept, milităreste, ca un adevărat soldat. Dacă vreți puteți găsi sub mantaua sa, pe vesta de lână, o decorație de-a lui Nicolae. Ba două decorații: una de argint și alta de bronz și e în stare să povestiască despre Nicolae tot soiul de povești, dar cum să povestiască când n'are timp și are atâta

*) Un soldat care a servit pe timpul țarului Nicolae.

treabă? Că doară nu-i lucru uşor să fii un îngrijitor!

Cine l'a făcut îngrijitor—asta n'o ştie nimeni! Cine îl plăteşte şi cu cât e plătit pentru munca sa, nu ştie nimeni! Nimeni nu ştie şi nimeni nu-i cere vre-o socoteală, căci e un om de încredere şi se ştie că lui Răfuel îi se cuvine pentru munca sa—atâta avere să aibă duşmanii cât îi trebuie lui singur.

Şi el umblă după pomeni, cu convingerea că nici d-tră nu vă trebue nimic... Căci e în stare să vă spună deadreptul de ce cheltuiţi banii, dracu ştie pe ce, pe când târgul e plin de calici?! Toată lumea e făcută, după el, numai pentru săraci!

Dacă vă zăreşte într'o haină nouă, o pipăe şi vă întreabă: „Cât costă?" şi începe a vă înşira câţi saraci s'ar fi putut îmbraca cu acest preţ. Dacă vine la vre-o nuntă, la vre-un botez, sau la vre-o altă petrecere, cel întâi lucru îi vine în minte: „Câţi oameni saraci s'ar putea hrăni c'o asemenea masă îmbelşugată?" şi aşteaptă ca lumea să plece spre a putea strânge resturile pentru calicii sei...

Ce vârstă are?, asta n'o ştie nimeni, şi nici el singur! E puţin cam surd. Când îi vorbiţi şi n'aude începe să strige de vă asurzeşte, aşa că trebuie să-i vorbiţi mai tare. Chiar şi vederea i-a cam slăbit în vremea din urmă. Când umblă, porneşte drept înainte şi cearcă cu bâtul. Dar nimereşte acolo unde vrea, iar dacă îi se dă ceva vede destul de bine, şi când nu îi se dă, se înfurie şi bate cu bâtul:

—„Ai mâncat şi ai băut de ai crăpat, slavă Domnului, şi acum îţi fumezi ţigara! D-tale îţi merge foarte bine, să nu fie de deochi! Dar ştii d-ta că saracii mei n'au mâncat de eri, *ladro vaşi coşchi ?!**)

Aceasta e înjurătura lui, cu care cinsteşte pe mare şi mic! Dacă îi răspundeţi e mai reu, căci începe să blesteme şi mai tare...

—„Vă place pacostea asta?!“ aşa se zice despre el în târg şi lumea se ascunde ca doară va scăpa de dânsul!

Copii n'are, căci i-a supravieţuit pe toţi, dar are numai nepoţi cari îi rabdă toate neajunsurile şi toate năcazurile şi asta îi dă putinţa ca să se poată ocupa în totul numai de calicii sei şi să umble zi şi noapte prin târg să ceară, să adune, să cerşască şi să necăjească pe toţi, şi să batjocoriască şi să înjure pe toţi în limba rusască...

Dar există o singură zi în an când îngrijitorul nostru lasă lumea în pace şi asta e în ziua ajunului de Iom-Kippur.

De ieri el a îngrijit pe toţi calicii, s'a sfădit cu toată lumea arătând că şi săracii trebue să păstreze sfintele tradiţii de sărbători, că şi săracii trebuie să aibă cu ce să suporte postul, căci vine o zi atât de sfântă, *ladro vaşi coşchi!*

Şi acum iată-l păşind în marş prin târg, cu picioarele sale de soldat bătrân, dar fără sac şi fără băţ, îmbrăcat în hainele sale sărbătoreşti, cu cele două medalii de-ale lui Nicolae pe piept, şi fiindcă

---

*) ladro vaşi coşchi: o injurătură rusască.

şi-a lăsat băţul acasă, el păşeşte drept pe lângă ziduri, din casă în casă, spre a împăca lumea şi a cere ertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v'am atins cu vre- vorbă rea, vă rog să mă iertaţi şi vă urez un an fericit!"

Şi li se răspunde: „Asemenea şi d-tale! D-zeu să te ietre!" şi e poftit în casă spre a fi cinstit cu turtă dulce.

6

Gheţel gubernatorul

Gheţel gubernatorul—acesta e ceauşul dela sinagoga cea veche.

Pretutindenea, în toate sinagogile din lumea întreagă, există poate ceauşi peste ceauşi. Gheţel ceauşul dela vechea noastră sinagogă e mai mult gospodar decât ceauş. Dar ce spun eu? E un gospodar peste toţi gospodarii!

Gheţel nu te lasă să te porţi cum vrei la sinagogă. El zice că sinagoga e o casă sfântă. Dacă aveţi de vorbit despre afaceri, să vă duceţi în piaţă. Vreţi să discutaţi politică, pentru asta există o bae! Cu nici un chip nu veţi reuşi ca să vă lase să vorbiţi de afaceri sau de politică, la sinagogă, nici Sâmbătă şi nici măcar în pauzele din timpul rugăciunilor. Gheţel e un evreu care nu ştie de frica nimănui, puteţi sta la sinagogă în locul cel mai de frunte, lângă altar, şi să purtaţi talăs-ul *) ţesut numai în fire de argint, că el nu se

*) Talăs, ebraic: stihar.

sinchiseşte... Puteţi fi cel mai mare bogătaş din târg,—cum aţi deschis gura, îndată auziţi o lovitură în masa din faţa altarului şi un strigăt: „Sssst!"—că vă ameţeşte.

Sau încercaţi de luaţi o Thoră din altarul sacru al sinagogei şi să n'o puneţi la loc la timp, că vă alegeţi cu o mare batjocură din partea lui Gheţel. Sau la liturghia de Sâmbătă să daţi o ofrandă pentru săraci şi să n'o achitaţi—îndată vă face falit sau unul care vrea s'o şteargă la America!... Sau ia să îndrăznească cineva ca să-l trimeată pe Gheţel să facă o treabă care nu se potriveşte cu un slujitor al sinagogei:

— „Dar d-ta n'ai picioare? Ia fii bun şi du-te singur!"

Aşa fel de om e Gheţel ceauşul.

Singurii cari îndrăznesc să-i răspundă obraznic, sunt tinerii. Flăcăii de şcoală, copiii, şolticii târgului—aceştia îi dau de hac! Ei îi fac ceea-ce nu se face nici unui evreu: îi răstoarnă pupitrele din sinagogă, când nu-l vede nimeni. Ei dau drumul apei din tinicheaua aşezată la intrarea în sinagogă pentru spălatul pe mâni, îi înnoadă ştergarul, îi picură ceară pe cărţile de rugăciune, îi rup foi din cărţile rugăciunilor de toate zilele, aşa că ori-ce carte ai lua din sinagogă lipsesc din ele anumite pasaji.

Şolticii aceştia îi fac zile 'amare. Şi el îi pândeşte mereu, că doară va prinde pe vre-unul, iar dacă-l prinde într'adevăr apoi acesta se întâlneşte cu toţi Dumnezeii şi scapă din mâinile sale c'o umflătură,

c'o vânătaie sub ochi, sau fără de o ureche,—adică numai că nu-i tăiată! Lui Gheţel nu-i plac procese lungi, cu martori şi cu cercetări. Fie băiat de bogătaş sau un simplu orfan sărac,—o bătae zdravănă şi s'a isprăvit!

Gheţel ştie să bată. Când îţi trânteşte o labă apoi îl poţi vedea pe bunicul de pe ceea lume. E un evreu voinic, din neam de voinici, cu toate că după aparenţă nu dai o para chioară pentru el. Slab, uscat, piele şi oase, numai doi perciuni groşi, negri şi el singur e negru ca un tătar, cu nişte ochi negri şi răi cari nu pot privi drept în faţă, ci numai în jos. Obrajii scofâlciţi, nasul turtit, mustăţile negre aplecate în jos şi toate acestea laolaltă îţi fac impresia că vrea să strănute şi nu poate, sau că are a vă spune ceva dar nu vrea, sau numai aşa că e un harţăgos.

— „Al dracului om, de rău ce e!" se zice despre el în târg. Ţi-i silă de dânsul, un om pidosnic, un ţicnit, n'are cine să-l astâmpere şi face ce vrea; dacă vrea să deschidă sinagoga o deschide, dacă vrea s'o închidă, o închide. Iarna trebue să te întinzi şi să-l rogi ca să încălzească sinagoga, şi câteodată, când îl apucă, ţi-o încălzeşte de par'că-i o bae.

Ia să încerce un biet nevoiaş şi să-l roage ca să-l lase să stee peste noapte în sinagogă.

— „O sinagogă nu-i un iad!" îi zice el şi-l alungă afară, fără pic de milă.

Când vin sărbătorile Gheţel se află în treabă. Dacă a prins pică împotriva cuiva,

oricine o fi el, apoi cu nici un chip nu veĭ obţine ca fiul sau ginerele d-tră să ocupe în sinagogă locul pe care-l vreţi d-tră şi fiţi siguri că va sta acolo unde vrea el, şi dacă-l reclamaţi la epitrop, vi se va răspunde :

— „Du-te la gubernatorul !“

Şi atuncea trebuie să ştiţi că e vorba de Gheţel ceauşul căruia când e de faţă ĭi se spune „tu“ iar în lipsă ĭi se zice „gubernator“.

Tot aşa e de sărbătorile Cuştilor cu rugăciunele pentru Esrog *). D-ta vrei ca să ţi-l aducă în cuşcă cât mai de vreme şi numai fiindcă vrei d-ta, nu vrea el, iar când faci gură, face el şi mai mare :

— „Puteţi aştepta. Eu v'am aşteptat mult mai mult !“.

Şi atunci vii la sinagogă şi te plângi epitropului, iar epitropul ĭi răspunde :

— „Ce poţi face cu un gubernator ?“

Şi aşa e la toate sărbătorile în ziua de Hoşana-Rabe **) cu ramura de salcie, şi aşa e de Hanuca, cu lumânărelele, de Haman cu morişca, de paşti cu pasca, de Rusalii cu verdeaţa—pretutindeni e Gheţel, totul e în mâna lui Gheţel. Gheţel, ceauşul poartă tot târgul, stăpâneşte tot târgul !

Şi târgul îndură toate neajunsurile din parte-i. Târgul rabdă, cu toate că nu vrea să rabde. Căci omul are şi fiere întrîn-

*) Esrog ; ebraic : un chitru, fruct de binecuvântare.

**) O serbătoare evreească, cu anumite tradiţii.

sul. Când vine Sâmbăta, sau vre-o altă serbătoare, lumea se adună la sinagogă şi mai vorbeşte de una, de alta, şi nu se teme de ceauş, că vorbesc în toată libertatea... Dar îndată se aduce vorba despre Gheţel şi unul pe altul se întreabă: „Ei şi? Până când o să mai răbdăm această pacoste?" şi atâta tot, că tot aşa rămâne înainte. Ce să-i faci? Dacă-i dat să fie un gubernator reu, ce să-i faci?!

Dar este o singură zi în an când Gheţel nu e reu, şi nu o zi, ci numai jumătate de zi, câteva ceasuri numai. Asta-i în ziua ajunului de Iom-Kippur, îndată după rugăciunea de dimineaţă, înainte ca lumea să vie la sinagogă pentru rugăciunea de vecernie. Atuncea Gheţel încetează de a mai fi ceauş, încetează de a fi gubernator. E îmbrăcat în haină de serbătoare şi aleargă din casă în casă, cu perciunii în vânt, ca să împace gospodarii şi să ceară iertare:

— „Cu bine serbătorile! Poate v'am atîns cu vre-o vorbă rea, vă rog să mă iertaţi şi vă urez un an fericit!"

Şi îi se respunde c'o jumătate de gură: „Asemenea d-tale, Dumnezcu să te ierte!" şi e poftit să şadă, ca să fie cinstit cu turtă dulce.

H.

Zisu decăzutul

Zisu e un holtei bătrân, palid la faţă, cu o bărbuţă sură. El stă la sinagogă cu toţi tinerii cari învaţă, el însă nu învaţă

nimic, ci stă numai aşa, aciuat în sinagogă, singur pe lume, un decăzut.

Nu el, ci tatăl seu a fost un prăpădit, un om decăzut, de neam bun,—numai bogătaşi, mari bogătaşi,

Zisu decăzutul are şi în ziua de astăzi rude bogate. Aproape cei mai bine văzuţi gospodari din târg sunt rubedenii de ale lui.

Ci-că şi bogătaşul Oişie-Herşel e o rudă a sa, văr de al treilea; numai să vrea Oişie-Herşel şi Zisu i-ar arăta cât de aproape sunt înrudiţi.

Mai întâi din partea tatii, bunelul lui Zisu, adică tatăl tatălui seu, Avram-Mordhe şi bunica lui Oişie-Herşel, adică mama mamei sale, Feiga-Etel, erau înrudiţi.

Dar ce să-i faci dacă nu e lăsat ca să vorbiască? Ii se dă de pomană şi-i se spune să se ducă, ducă-s'ar naibii toate rudele sale bogate! N'ar mai ajunge şi să-i loviască toate relele ca să decadă în halul lui, Doamne Dumnezeule!

Aşa îşi binecuvântează Zisu rudele sale bogate cari nu-l ajută cu nimica şi care nu vor să-l vadă în ochi de urât ce li este. Un om sarac e urât,—asta-i de când lumea!

De aceea s'a aciuat la sinagogă şi ia de pomană şi blestemă cu toate blestemele El se jură că s'ar duce să muncească, să tae lemne, să care apă,—dar unde?

Mai întâi de toate e un decăzut, un om de neam, toţi bogătaşi, şi chiar şi domnu Oişie-Herşel e înrudit cu dânsul, văr de al doilea...

Şi apoi e un olog, cu un picior rupt şi

când umblă aruncă piciorul de pare ca e înfuriat şi vrea să-şi tragă un picior drept în măsele...

Şi la drept vorbind Zisu e întotdeauna înfuriat, că obicelul seu e să fie furios, şi mânios pe toată lumea—şi poate că are şi dreptate. Să nu fie de deochi, atâtea rubedenii, toţi avuţi, toţi bogaţi, şi nu sunt în stare să ajute o biată rudă, un olog, să nu-l lese să umble din casă în casă, şi să nu-l lese să se chinuiască pe scânduri, la sinagogă, ca oameni streini să fie nevoiţi să-i strângă une-ori pentru o haină, alte ori pentru o pereche de papuci, dar'-ar holera şi într'înşii! Căci până se înduplecă ca să-i strângă de un alt caftan, rămâne cu'cel vechiu numai cârpe. Sau până îi se strânge materie pentru o cămaşă, căci de cusut şi-o coasă el singur—coasă-li-s'ar albituri mortuare *) tuturor evreilor din târg! Căci e un târg numai de răi, o adevărată Sodomă, ba şi mai reu.

Un alt târg ar şti că există un holtei bătrân, un decăzut—până când o să stee aşa? Dacă ar fi oameni cum se cade, cu ceva inimă întrânşii, i-ar purta de grijă şi l-ar însura pe Zisu...

Neamurile n'au decât să dee zestre, dare-ar Dumnezeu să li dee lingoare, căci mireasă s'ar găsi ea... Par'că nu sunt alţii mai prăpădiţi ca dânsul, şchiopi, muţi, orbi, şi cu toate acestea nu i-au însurat? S'ar găsi pentru dânsul, pentru Zisu,

*) La evrei mortul e învălit numai în vestminte nouă, albituri.

zeci de mirese, nu una , dar când asta? Dacă cineva i-ar purta de grijă şi s'ar ocupa de el !

Iată bună-oară că ceaușul Ghețel are o fată, îi zice Asne, care vine câteodată de mătură sinagoga, şi spală băncile, e o fată voinică, negricioasă, lua-o-ar dracu s'o i-a !

Şi Ghețel l'ar lua pe Zisu cu amândouă mâinele. Căci cinei-i Ghețel ceaușul şi cine-i Zisu decăzutul ? E o mare deosebire între ei, lua-l-ar dracu pe ceaușl..

Dar Zisu n'o să se ducă la ceauş ca să se se roage, asta n'o face el, asta n'o s'o mai ajungă târgul s-o vadă, arză-l'ar focul să-l ardă de tirg, Dumnezele Doamne, ca să-i văd morți pe toți, dela un capăt la altul !

Aşa îşi blestemă Zisu decăzutul toate neamurile şi târgul care-l întreține.

— „Asta-i năcazul târgului !" se spune despre el în târg şi nu-i lăsat să piară, e poftit în fiece Sâmbătă şi în zilele de sărbători la unul şi la altul din gospodari cari totuşi îl ajută, că de, e un decăzut, sărmamul, un prăpădit !

Şi dacă cumva Zisu e dat uitărei, atuncea se află în târg Răfuel îngrijitorul care'şi aduce aminte de el şi nu-l uită.

Iar decăzutul e furios. Îi se pare că nici rudele sale, nici tinerii din sinagogă, nici Răfuel îngrijitorul, nimeni, nimeni nu se poartă bine cu dânsul şi-i înjură şi blestemă pe toți cu toate blestemele !

Dar într'o singură zi pe an Zisu nu înjură şi asta-i în ziua ajunului de Iom-Kippur.

In ajun de Iom-Kippur Zisu îşi pune

cămaşa cea nouă pe care şi-a dat-o singur la cusut, şi caftanul cel nou pe care îl l'au făcut tinerii, şi nişte ghete bune, aproape noui pe cari le-a cerşit undeva Răfuel îngrijitorul anume pentru dânsul, şi el porneşte din casă în casă, la rude şi la streini, aruncându-şi piciorul bolnav ca să împace lumea. Toţi evreii umblă să se împace, de ce să fie el mai reu decât toţi?

Faţa îi este palidă ca întotdeanna, căutătura furioasă, ca întotdeauna şi rosteşte „cu bine serbătorile" într'un astfel de ton caşicum ar înjura de mamă.

— —„Cu bine serbătorile! Poate v'am atins cu vre-o vorbă rea, vă rog să mă iertaţi şi să ajungeţi cu bine la anul!"

Zisu tuşeşte şi se uită drept în palma flecăruia, că poate îi se dă ceva.

Şi îl se respunde cu tâlc: „Asemenea şi d-tale, D-zeu să te ierte!" îi se dă de pomană şi-i cinstit cu turtă dulce.

RIVIERA

— MONOLOG —

Scrisă în anul 1909

RIVIERA...

Ce lucru mare e „Riviera“ să nu mă întrebaţi. Aşa precum n'am ştiut niciodată nimic despre ea, aşa să nu ştiţi nici d-tră. Dar dacă vreţi să ştiţi ce-i aia „Riviera“ vă pot spune în trei cuvinte:

— «*Jid, davai hrosi!*» *)

Riviera, e un fel de localitate în Italia pe care au inventat-o doctorii ca să stoarcă lumea de bani. Cerul e acolo totdeauna senin. Acelaş cer caşi la noi. Soarele e acelaş, dar marea te sâcâie grozav! Se zbate, vueşte, te ameţeşte, iar d-ta plăteşti necontenit. Pentru ce plăteşti? Pentru nimic! Numai pentrucă eşti un dobitoc şi te-ai lăsat să ţi se bage în cap „Riviera“, plăteşte! Şi plăteşti! Fiindcă ia'n să te văd să nu plăteşti! Poate crezi că se ceartă cu d-ta? Te înjură? Te face de râs şi de batjocură? Da de unde!

*) Ruseşte: „*Jidane, adă parale!*“

Dimpotrivă—cu bunătate! Te pupă şi-ţi ia sufletul!

Un singur lucru bun are „Riviera“ asta, —ce-i drept e drept—că acolo-i cald. Şi dacă-i cald, zice-se, tuşeşti mai puţin. Şi cald e acolo într'una, tot anul, fie vară, fie iarnă. Şi care-i socoteala? Foarte simplă: soarele încălzeşte şi de aceea e cald. Adică ce? Dacă faci foc acasă, da ştii, un foc bun, nu-i cald? Dar atuncea ei îţi spun: „aerul!“

Ce-i drept, aerul acolo nu-i un aer rău, nu miroase rău, dar nu miroase aerul, ci portocalii miroasă. Căci acolo cresc portocali. Acum nu ştiu dacă trebue să mergi într'acolo din cauza asta. Aer, pare-mi-se, e pretutindeni, iar portocale se pot cumpăra şi la noi. Doctorii spun însă că aer cu aer nu se potriveşte. Aerul, spun ei, care miroasă a mirodenii, tămăduieşte! Aşa spun ei, adică doctorii! Dar ce are a face că aşa spun doctorii?! De ce spun că marea de la „Riviera“ scoate toate bolile?

Eu nu v'aşi putea spune, poate că într'adevăr îi scoate cuiva toate bolile. Mie ştiu că mi-a scos ultimul pitac marea asta! Şi nu atât marea, cât doctorii. Mie mi-a hărăzit D-zeu la „Riviera“ un doctor—ce să vă spun?—măi, măi! La drept vorbind adică, e un om foarte drăguţ, şi încă un evreu, şi încă ce fel de evreu! Vorbeşte evreeşte cum vorbesc eu cu d-tră, dulce, ademenitor, că ţi-i mai mare dragul. Dar bani ştie să stoarcă — halal să-i fie!

Acum vă închipuiţi dacă eu sunt omul care să mă las să fiu stors. A şi nimerit-o!

Ştiţi ce am făcut? Eu m'am lăsat să mă poarte de nas până'n clipa din urmă. Am văzut îndată cu cine am a face. Dar m'am făcut că nu pricep. Vrei să storci? Stoarce!

Dintru'ntâi mă ascultă, mă cercetează, mă examinează cu nişte ciocănaşe, şi lopăţele, cu nişte tuburi şi alte instrumente şi'mi spune ca să viu mâine. Şi-l întreb eu:

— «Să nu vă supăraţi, domnule doctor, căci nu cunosc obiceiurile de pe aicea, cât vi se cuvine pentru vizita de azi?»

Dar el se uită la mine, peste ochelari, stă cu mâinele în buzunar şi'mi spune:

— «Asta mai târziu!»

Şi'mi zic eu în gândul meu: «Admis! Vrei mai târziu, fie mai târziu!»... Viu a doua zi, acelaş lucru: mă ascultă, mă întreabă, mă pipăie, mă ciocăneşte — şi îmi spune să viu poimâne, ca să'mi facă injecţie. Şi-l întreb eu:

— «Nu vă supăraţi, domnule doctor, cât vi se cuvine?»

Zice el:

— «Mai târziu!»

Dacă-i mai târziu, fie mai târziu. Şi viu poimâne, el îmi face o injecţie şi-mi spune să viu mâne ca să-mi facă masaj. Viu a doua zi ca să-mi facă masaj, şi el îmi face masaj, adică îmi fricţionează injecţia de ieri, pe cât mă pricep eu, şi-mi spune să viu mâne ca să-mi facă iar injecţie. Dar eu-l întreb:

— «Cât vi se cuvine?»

Şi el răspunde:

— «Mai târziu!»

Dacă-i mai târziu, fie mai târziu! La fie-ce dată aceiaşi deşteptăciune, o zi peste alta: o zi injecţie, a doua zi fricţiunea pe locul injectat. Şi îndată nu mi-a plăcut această şmecherie. Căci una din două: dacă vrei să mă baţi cu două bice, bate-mă! Dar de ce mă mai storci şi de bani? Unde stă scris că pentru injecţie trebue o zi specială şi pentru masajul acestei injecţii o altă zi? Eu cred că mult mai nimerit ar fi ca să se facă amândouă deodată, căci socoteala e foarte simplă: iată ţi-am făcut injecţia, iată îţi fac şi masajul. Ce? E nevoe de paradă pentru asta?

De aceia trebue să înţelegem dela sine că el vrea să pompeze bani. Vrei să pompezi? Pompează! Dar dacă n'ai ce pompa, fiindcă nu-i de unde? Mă cunoşti? Mă ştii cine's? Ai umblat prin buzunarul meu? Mi-ai numărat banii?

Şi cum s'a întâmplat, după-ce a trecut o lună, el îmi trimite prin poştă un compt! Mi s'a făcut negru dinaintea ochilor! Pentru fie-ce injecţie îmi cere să-i plătesc zece franci—acolo se pompează banii în franci! — şi pentru fie-ce masaj, cinci franci. Frumoasă socoteală! Cu un asemenea tratament te poţi purta numai în aur!

Şi atunci m'am frământat: ce-i de făcut? Să mă pun la tocmeală cu dânsul? Asta voi avea timp s'o fac mai târziu. Căci de cerut nu cere, deşteptul, atuncea la ce să mă grăbesc? Şi am continuat a-l vizita o zi peste alta, aşa cum mi-a orânduit. Eu viu, el mă injectează, eu viu el mă injectează, şi aşa a trecut toată

iarna. Şi nici nu prinzi bine de veste, iată c'a şi sosit Purim-ul! Cred c'a sosit deci şi vremea să mă 'ntorc acasă. Mai cu seamă că şi în privinţa sănătăţii, mă simt, slavă Domnului, binişor, ba chiar destul de binişor, aşi putea zice—de ce să mint? —să nu fie mai rău de-acum înainte, căci în ce priveşte binele, el n'are margini.

Va să zică trebue să'mi iau rămas bun dela deşteptul de doctor şi să plec acasă. Şi mă duc deadreptul la doctor:

— Uite aşa şi aşa, domnule doctor, mă întorc acasă.

Zice el:

— Pleacă sănătos!

Zic eu:

— Ei? Şi socoteala? Că doară trebue să vă plătesc. Nu-i aşa?

Dar el se uită la mine pe deasupra ochelarilor, ţine mânele în buzunar şi'mi spune:

— Ei?

Caşicum ar spune: de cine depinde deci asta? Dar eu de colo:

— Nu vă supăraţi domnule doctor, înainte de a mă socoti cu d-tră aş vrea să vă povestesc o istorie, dacă aveţi timp...

Dar el îmi răspunde:

— Timp nu prea am, dar dacă nu-i lungă, povesteşte!

Mă aşez şi încep să-i istorisesc povestea:

— Aşa cum mă vedeţi, zic eu, sunt un evreu, slavă Domnului, cu socoteală. Copii, slavă Domnului, am, cinci, să-mi trăiască. Cinci băetani. Patru dintrînşii sunt

tare buni, numai unul nu-i de soi. N'a vrut să învețe nici în ruptul capului. Rău copil! Cât l'am bătut, cât l'am schingiuit ca să scot dintrânsul îndărătnicia, degeaba. Nici cu binele, nici cu răul. Afurisit copil!

Ce-i de făcut? Şi nevastă-mea îmi spune: „Fire-ar pe capul duşmanilor mei! Dacă ai să-l omori în bătăi are să fie mai bine?" Incolo, încoace—văd că are dreptate. Atunci mă apuc şi-l dau la o meserie, la cel mai bun croitor, şi mă tocmesc cu el pentru trei ani trei sutare:

— Iată, ţi-l dau pe berechetul meu şi fă-mi dintrînsul un meşter!

Şi am făcut înscris cu acest croitor şi am stabilit că după trei ani trebue să-l facă meşter croitor, şi eu trebue să-i plătesc pentru aceasta trei sutare.

A trecut anul întâi, croitorul meu a venit să-şi încaseze întâiul sutar, şi a iscălit de primire. Foarte frumos. A trecut al doilea an,—croitorul meu a venit să-şi ia al doilea sutar, ş'a iscălit de primire. Foarte bine. A trecut al treilea an croitorul meu nu-i! Ce s'a întâmplat? Aştept o săptămână, aştept două, nu-i! Ce s'a întâmplat oare? Acum mă duc eu la croitor:

— Domnu Haim, zic eu, de ce n'ai venit după al treilea sutar?

Şi el îmi răspunde:

— Fiindcă nu mi se cuvine!

— Care-i rezonul?

— Rezonul e un rezon foarte simplu. Croitoria noastră, zice el, constă în trei puncte. *Intâiul*, meseria, *al doilea* trebue să şti a îndosi o bucată de materie,

când rămâne de prisos. Dacă vrei să o numeşti tâlhărie, zice el, zi-i cum vrei.., Şi *al treilea*, zice el, un croitor trebue să ştie să bea, adică să-i tragă o duşcă de rachiu în ajun de sărbătoare. In ce priveşte două din aceste trei puncte fiul d-tale e un meşter complect, asta adică înseamnă, că se pricepe foarte bine la tâlhărie, şi în ce priveşte rachiul, zice el se poate pune la întrecere cu toţi beţivii. Dar meşter croitor, zice el, nu va fi toată viaţa lui. Atunci de ce mi se mai cuvine sutarul ?

Ascultând povestea doctorul îmi spune :

— Şi la ce mi-ai istorisit toate acestea ? mă întreabă el.

— Apropos de ceeace meseria d-tră se chiamă medicină şi care constă şi ea în trei puncte, ca orice meserie : Trebue să fii întâi un doctor bun. Al doilea trebue să fii un om de bun simţ. Şi al treilea, zic eu, un doctor trebue să ştie să facă bani. Care punct din cele două dela început cântăreşte mai greu la d-tră—asta nu ştiu. Dar ce fel de doctor sunteţi în ce priveşte a face socoteli—aşa să am eu un an bun ! Şi acum, zic eu, marfa d-tră, banii mei,—să ne tocmim !

Se înţelege de la sine şi atâtea bube să aibă duşmanii noştrii cât i-am rupt din socoteală mai mult decât două treimi. Dar crediţi-mă că nu face nici atâta, fiindcă de a-şi sta acasă şi n'aşi face nimic, şi dacă mi-o fi sortit, m'aşi însănătoşi şi aşa,— şi atunci ce-mi mai trebue „Riviera" ?

CETITORII

Acest dialog, în realitate un auto-interview, precedează volumul pe care celebrul satiric l-a consacrat literaţilor în idiş, volumul intitulat „Scriitori Evrei" în care autorul portretează pe scriitorii **Mendele, Levinschi, Varşavschi, I. L. Peret, Frişman, Bialic, ş. a.**

Scrisă în anul 1902

Cetitorii

— Buna vreme!
— Vreme bună!
— De unde vii?
— Din Varşovia.
— Care-i profesiunea d-tale?
— Sunt o gazetă evreiască.
— Şi cum te cheamă?
— «Gazeta Populară». Dar d ta? De unde eşti d-ta?
— Din Iehupeţ.
— Şi care-i meseria d-tale?
— Care să fie? Sunt un scriitor evreu.
— Şi cum te cheamă?
— Şalom Alechem.
— Şalom Alechem? Va să zică ţi se cuvine un şalom-alechem? 1)
— Alechem-şalom!
— Ce mai faci *pan* 2) Şalom Alechem?
— Ce să fac? Scriu!

---

1) *Şalom alechem,* ebraic: pace vouă.
2) *pan,* polonește: domnule.

— Ce scrii?

— Ce să scriu? Ceea-ce văd, asta scriu!

— Şi cu ce te alegi de pe urma scrisului?

— Cu ce să mă aleg? Cu necazuri, dureri, emoţii, enervări, silă, neplăceri...

— Atâta tot?

— Da ce, nu-i de ajuns?

— Credeam că...

— Cinste? Câtă vrei! Nici un scriitor de pe lume n'are atâta cinste câtă are un scriitor evreu! Ce, crezi că-i şagă să fii un scriitor evreu?

— O crezi serios?

— Da ce, în şagă? Ia te uită să vezi ce se petrece la jubileurile noastre: felicitări din toate părţile, dela habotnici şi dela simpli cititori devotaţi, din toate părţile lumii: din Casrilivca, din Tuneiadevca din Tetreveţ, din Galaganişoc şi din Strişt şi de unde vrei! D'apoi corespondenţele pe cari cel sărbătorit le întreţine prin ziare?

D'apoi mesele, banchetele şi toasturile cari nu se mai sfârşesc? D'apoi stipendiile şi donaţiunile ce se distribuie cu acest prilej în Palestina, în scopuri de bine facere? Iţi dai d-ta seama ce înseamnă a cinsti pe un scriitor evreu?

— Da nu cred asta, credeam că...

— Cât câştigă? Cât vrei! Numai să aibă timp ca pe lângă meseria de scriitor să mai poată fi belfer, precupeţ, misit, peţitor sau aşa, un simplu evreu, care poate umbla din casă în casă să facă o colectă pentru cartea sa.... Te joci cu un scriitor evreu? Un autor evreu e un om asigurat!...

— Ce înseamnă că-i un om asigurat?

— E asigurat în ambele lumi: pe lumea asta şi pe lumea cealaltă... E asigurat cu pâinea cea de toate zilele, cu sănătatea, cu prietenii, cu nevasta şi copii şi cu toate celea...

— Pare-mi-se, pan Şalom Alechem, că prea exagerezi şi că prea ai luat-o repede.. Nu-i bine aşa, nu-i frumos pentru un scriitor evreu care scrie pentru popor ca să-şi bată astfel joc de evrei... Un evreu trebue să rabde totul şi să spună de trei ori pe zi....

— Slavă Domnului!

— Se înţelege că „Slavă Domnului!" Căci ce ar fi dacă n'ai avea nici asta? Ce rost am mai avea faţă de celelalte popoare dacă ne-am lepăda şi de haina asta? Par'că avem o altă haină afară de literatura noastră cu care să apărem în lume?

— Se poate să ai dreptate!

— Cum? Adică, te mai îndoeşti de asta? Se înţelege că am... Dar ia să vorbim de ceva mai vesel!

— Vrei să ştii când am parastas?

— Nu asta! Am pentru d-ta o mică....

— O mică rugăminte? De sigur ca să-l dau pe cineva în tarbacă la gazetă?

— Ferit-a Dumnezeu! Am pentru d-ta o mică afacere.

— Poate vre-o partidă?

— Nu! Adică poate că da, o partidă...

— Cine-i mirele? De unde-i mireasa?

— Mirele-i din Iehupeţ, mireasa din Varşovia.

— Cam mare distanţă între amândoi

ca să se poată face partida. Şi cum îi cheamă ?

— Pe mireasă o cheamă „Gazeta Populară“ şi pe mire Şalom Alechem. Îţi place planul meu ?

— Imi place, numai să...

— Numai să ce ?

— Numai să... nimic !

— Mie nu-mi plac jumătăţi de cuvinte. Spune-mi verde, ce te supără ?

— Cine ţi-a spus că mă supără ceva? Nu mă supără nimic. In sfârşit, spune ce doreşti ?

— Eu fiind gazetă şi d-ta scriitor, d-ta să scrii şi eu te voi tipări.

— Ce să scriu ?

— Foiletoane ca... să râdă lumea.

— Să râdă—iar mie îmi vine a plânge!

— D-ta n'ai decât să plângi, numai publicul să râdă, m'ai înţeles ori ba ?

— Înţeleg, de ce să nu înţeleg ? D-ta vrei să mă prefac într'un măscărici, într'un comediant, într'o paiaţă, într'un caraghios, numai ca să înveselesc publicul...

— Ei, ce ţi-i şi cu scriitorii aceştia ! Cine ţi-a spus ca să te prefaci într'un măscărici, într'un comediant, într'o paiaţă, într'un caraghios ? Eu am vrut numai ca să scrii aşa ceva cu !skepsis şi cu haz, frumos şi înţepat, într'un cuvânt aşa ceva ca să-i placă publicuiui...

— Să-i placă aşa fel încât să spună: „Al dracului Şalom Alechem ăsta, bată-l mama focului ! Are o mână, numai să-i cadă şi o limbă, numai să şi-o muşte toată !“

— Deasemenea mai doresc ca să mai

stai puţintel de vorbă cu evreii noştri, şi în limba lor din ghetto să le spui că sunt aşa şi aşa şi că dimpotrivă ar trebui să fie aşa şi aşa... Cu alte cuvinte să-l batjocoreşti, dar ştii colea, în mod nobil şi fin. M'ai înţeles ori ba?

— Am înţeles, cum să nu înţeleg ? D-ta vrei ca să mă joc cu cetitorii jocul cela care se chiamă «de-a mâţa şi şoarecele». Mă rog, se poate, de ce nu ! Numai să....

— Numai să ce ?

— Nimica!

— Eu ţi-am mai spus că nu'mi plac jumătăţi de cuvinte. Spune-mi verde, ce te supără ?

— Cine ţi-a spus că mă supără ? Da nu mă supără deloc ! In sfârşit altceva ce mai doreşti ?

— Doresc ca să le dai ceva tablouri...

— Ca să caşte ?

— Să le spui poveşti...

— Ca să poată adormi mai repede ?

— Să scrii un roman lung, un roman despre un amor cu scene duioase ca abia să-ţi mai poţi ţine sufletul cetindu-l, într'un cuvânt să fie un roman...

— In şasă părţi, cu un prolog şi un epilog, a la Şumăr 1) ?! Cu scene teribile, grozave, fără pic de realitate, ca de pildă : Un învăţător din Nesviş să facă amor romantic cu o slujnică pe care s'o cheme Rebeca ; el să-i scrie scrisori înflăcărate şi ea să-i cânte cântece melodioase. In urmă el să plece la Paris şi după nouă luni să se întoarcă un baron mi-

1). *Şumăr* : un scriitor evreu, autor de romane senzaţionale.

lionar şi să-şi găsească iubita în bucătărie, la zaraful Efraim, un tâlhar, un bandit—şi acolo să aibă loc un duel între ei. Efraim, zaraful, vrea să-l tae în două, iar baronul aleargă repede la guvernator, îl trezeşte din somn şi-l aduce la faţa locului, urmat de trei jandarmi,.. Văzând pozna asta, zaraful ia un cuţit şi se înjunghie, iar Rebeca, servitoarea, cade leşinată şi începe a cânta un cântec trist, pe nemţeşte, încât şi pietrele încep să plângă...

— Gata? Ai terminat? Nu-l nevoe ca învăţătorii din Nesviş sa plece la Paris, guvernatorii să fie treziţi din somn, zarafii să se înjunghie şi slujnicele să cânte pe nemţeşte cântece triste prin bucătării... Eu cer dela d-ta să scrii un roman, dar un roman pur evreesc, cu o dragoste, dar o dragoste pur evreiască, mă înţelegi sau nu?

— Înţeleg, cum să nu înţeleg? D-ta vrei ca să-ţi scriu ceva din viaţă, despre adevărata viaţă evreiască; vrei ca să-ţi scriu ceva cu nerv, cu sânge, din adâncul inimii, ceva care costă sănătate, ceva care te îmbătrâneşte înainte de vreme, care te sbârceşte şi te înălbeşte.... Aşa ceva vrei d-ta? Mă rog, de ce nu! Numai să...

— Numai să ce?

— Nimic!

— Iar jumătăţi de cuvinte? Mai bine spune-mi ce te supără?

— Cine ţi-a spus că mă supără? Da nu mă supără de loc!.... În sfârşit ce mai vrei?

— Aş vrea ca măcar odată pe lună să

te osteneşti şi să ceteşti toate cărţile ce apar...

— Ca să stric hârtie degeaba ?

— Tipografii tipăresc...

— Dacă ungi roata merge, dacă plăteşti zeţarii tipăresc....

— Librarii cumpără.,..

— Şi comandă cărţi peste cărţi ;

— Şi publicul ceteşte !

— Par'că poate altfel? Dacă nu dai vitei tărâţe, mănâncă paie....

— Să te osteneşti şi să ceteşti toate cărţile acestea şi să le recenzezi pe toate ca cetitorii să priceapă care sunt bune şi care trebuesc date dracului....

— Păcat de atâta trudă!

— Intr'un cuvânt să scrii critice....

— Halal! Va să zică sunt şi eu o vită care pier în cireadă ? !

— Dar un lucru te rog, să fie totul în tăcere....

— Par'că-i nevoe să strig ?

— Şi fără foc !

— Chiar şi fără apă !

— Şi fără furie !

— Fără !

— Critica d-tale să fie vie şi folositoare, severă şi ironică,—mă înţelegi sau nu ?

— Înţeleg, de ce să nu înţeleg ? D-ta vrei ca din toate fleacurile ce apar în piaţa noastră literară să fac lucru mare. Să răscolesc o ladă cu gunoi, că doară voi găsi cândva vre-un mărgăritar.... Uşoară treabă, zău aşa, numai să-ţi dai sufletul! De ce nu, mă rog... Sunt gata la ori-ce numai să....

— Numai să ce?

— Nimic!

— Ei, pan Şalom Alechem! Ţi-am mai spus de atâtea ori că mie nu-mi plac jumătăţi de cuvinte. Cu mine să vorbeşti pe şleau...., Spune-mi verde, ce înseamnă acest „numai să" al d-tale? Bani?

— Cine-ţi vorbeşte de bani?

— Atuncea ce? Cinste?

— Cine vorbeşte de cinste?

— Dar ce? Sănătate?

— Cine-ţi vorbeşte de sănătate?

— Atunci ce tot spui la fiecare dată «numai să»....?

— *Numai să se citească!*

Profetul Elie

O istorioară fantastică şi o ghicitoare de paşti, scrisă anume pentru copii.

Scrisă în anul 1903.

Profetul Elie

A

Nu-i bine să fii un singur copil la părinţi, ca tata şi mama să aibă numai grija ta. Aici—nu sta. Intr'acolo—nu te du. Asta—nu mânca. Aia—nu bea. Inveleşte-ţi capul. Leagă-te la gât. Ascunde-ţi mâinele. Suflă-ţi nasul. Ah, nu-i bine să fii un unic copil la părinţi, zău nu-i bine. Şi mai cu samă copilul unui bogătaş. Căci tatăl meu e un bogătaş. E un zaraf. Umblă cu săculeţul prin prăvălii şi schimbă argint pe pitaci şi pitaci pe argint. De aceea degetele îi sunt totdeauna negre şi unghiile crăpate. De muncit munceşte foarte greu. Zilnic când vine acasă e rupt de oboseală.

— „Nu mai am picioare—se plânge el cătră mama—nu mai am urmă de picioare !"

Nu-s picioare—se prea poate. Dar în schimb «câştigă, slavă Domnului !». Aşa

spun toţi şi toţi ne invidiază că avem câştiguri bune. Mama e mulţumită. Eu deasemenea.

— «Avem anul acesta un paşti, aşa să fie la toţi copiii evreilor noştri, Dumnezeule!

Aşa spune mama şi mulţumeşte lui Dumnezeu că avem un astfel de paşti. Tot aşa şi eu. Dar de ar veni odată paştele!...

B

Abia am ajuns paştele, scumpul şi iubitul paşti. Am fost îmbrăcat ca un fiu de prinţ, aşa cum se cuvine unui copil de bogătaş. Dar ce folos? Dacă n'am voe să mă preumblu pe afară—ca să nu răcesc! Dacă n'am voe să alerg cu toţi copiii cei săraci—fiindcă-s copil de bogătaş! Aşa strae frumoase şi să nu te poţi făli! Un buzunar plin cu nuci — şi să n'ai voe de a te juca!

Nu-i bine să fii un singur copil la părinţi şi mai cu samă copilul unui bogătaş!

C

Tata şi-a pus caftanul cel mai bun şi s'a dus să se închine la sinagogă. Iar mama îmi spune:

— Ştii ce? Culcă-te puţin şi trage-i un somn bun, ca să poţi sta diseară la

cetirea Hagadei şi vei pune tatei cele patru întrebări!

— «Dar ce? Am înebunit să mă culc, înainte de serbarea Seider*)-ului?

— «Apoi ia sama, nu se cade să dorm de paşti în timpul Seider-ului. Căci dacă, ferească D-zeu, adormi la Seider, apoi vine Profetul Elie **) cu sacul în spinare... În noaptea de paşti, Profetul Elie umblă şi pândeşte pe cel care adoarme la Seider ca să-l ia în sac!»

— „Ha-ha! Eu să adorm la Seider? Eu? Şi chiar dacă s'ar sta o noapte întreagă? Şi chiar până în zori de zi? Dar anul trecut, mamă, cum a fost?"

— «Anul trecut ai adormit îndată, la începutul rugăciunei şi la primul toast!..»

— «Apoi de ce nu m'a luat atuncea în sac Profetul Elie?

— «Fiindcă atuncea erai prea mititel, dar astăzi te-ai făcut mare. Astăzi trebuie să pui tatei *) cele patru întrebări şi să spui cu tata toate rugăciunile. Şi apoi trebuie să mănânci cu noi peştele şi supa cu găluşte—sst, iată că vine şi tata dela sinagogă!»

— Cu bine sărbătorile!

— Cu bine sărbătorile!

---

*) *Seider*, ebraic: Ceremonia şi oficiarea lecturei „Hagada", istoricul paştelui evreesc.

**) Legenda spune că în primele două nopţi de paşti Profetul Elie umblă din casă în casă...

*) În primele două seri de paşti copilul întreabă pe părintele său ce însamnă paştele „punându-i" patru întrebări.

D

Slavă Domnului că tata a făcut ruga toastului sfânt. Şi eu deasemenea. Tata a băut primul pahar. Eu la fel. Şi încă un pahar plin până'n vârf.

— Ian te uită, că l'a deşertat până la fund ! zice mama către tata, şi apoi către mine : «Ai băut un pahar plin ? Ai să adormi !...»

— Haha ! Eu am să adorm ? Eu ? Chiar dacă s'ar sta o noapte întreagă ? Şi chiar până'n zori de zi ? Ia întrebaţi-l pe tata cum am pus cele patru întrebări ? Cum ceteşc Hagada ? Cum citesc cartea de paşti şi cum cânt rugăciunile de paşti ? Şi mama nu ridică ochii de pe mine, zimbeşte şi'mi spune : «Ai să adormi !» Ei, mamă ! Mi se pare că dacă aşi fi cu optsprezece capete, tot aşi adormi numai din cauza asta ! Ia să vi se aşeze unul lângă d-tră şi să vă cânte mereu la ureche : «Ai să adormi ! Ai să adormi !»

Se înţelege c'am adormit !

E

Adormind, visez că tata se apropie de pasajul care salută pe Profetul Elie. Mama s'a şi ridicat dela masă, se apropie să deschidă uşa ca să-l întimpine pe Profetul Elie. Frumos o să fie dacă Profetul Elie chiar o să vină într'adevăr cu sacul în spinare, cum zice mama, şi să-mi spună : «Vino, măi băete :» Şi care altul o să fie vinovatul, dacă nu mama cu al ei «Nu dormi ! Nu dormi !»?

Şi aşa cum mă gândesc astfel, aha!, aud un scârţâit de uşă şi tata se scoală şi exclamă: „Bine ai venit!“

Mă uit spre uşă, da, el e! Vine, se apropie încet, că abia 'l auzi. Frumos evreu e Profetul Elie! Un bătrân. Un unchiaş cu o barbă albă până 'n genunchi. Faţă bătrână, galbănă, zbârcită—dar frumos şi blând cum nu se mai poate. Şi ochii, ah nişte ochi! Buni, duioşi, prietenoşi, credincioşi. Incovoiat şi sprijinit de un toiag mare, mare de tot, cu un sac în spinare, liniştit şi tăcut,—ssst, deadreptul spre mine.

F

— «Ei, măi băiete, haide vârâ-te în sac la mine, şi vino!» aşa îmi spune unchiaşul, dar cu blândeţă, cu duioşie, cu dulceaţă.

Şi eu îl întreb: «Incotro?» şi el respunde: „Las'că-i vedea pe urmă!...“ Dar eu nu vreau, şi el îmi spune din nou. Şi atunci mă rog de el: «Cum pot să merg cu tine, când sunt băiat de bogătaş?» Şi el îmi spune: «Şi dacă ieşti băiat de bogătaş, ce-i cu asta?» Zic eu: «Sunt un unic copil la tata şi la mama!» Zice el: „La mine nu ieşti unic!“ Zic eu: «Sunt unul singur la părinţi. Când vor vedea, zic eu, că nu-s, nu vor putea răbda. Vor muri—mai cu samă mama...»

Dar moşneagul se uită la mine cu blândeţă şi 'mi spune duios şi dulce ca mai înainte: „Dacă nu mergi cu mine, atuncea

dormi sănătos, dar să adormi pe vecie, pentru totdeauna...»

Şi eu încep a plânge: «Va să zică să mor? Dar ei nu vor putea suporta asta, mai cu samă mama...»

— „Dacă nu vrei să mori, atuncea vino cu mine... Ia-ţi rămas bun dela tata şi de la mama şi vino..."

— „Dar nu pot să merg când sunt un unic fiu la părinţi?"

De astădată el îmi spune mai răstit:

— «Pentru ultima dată, băeţele, alege una din două: sau ia-ţi rămas bun dela tata şi mama pe vecie şi vil cu mine, sau rămâi aici ca să adormi pe vecie, pe vecie...»

6

Zicând aceste cuvinte el face un pas îndărăt şi vrea să se îndrepte spre uşă. Ce-i de făcut acum? Să merg cu unchiaşul, Dumnezeu ştie încotro, şi să mă pierd, tata şi mama or să moară... Un unic fiu la părinţi! Să remân aici şi să adorm pe veci, asta însamnă ca să mor eu... Şi împreunez mâinele ridicându-li cu implorare şi cu lacrimi în ochi:

— «Profetule Elie! Bunule, drăguţule şi inimosule Elie! Lasă-mă o clipă să mă gândesc!»

El întoarce spre mine faţa sa bătrână, galbănă şi sbârcită, cu barba sa albă până la genunchi, se uită la mine cu ochii sei frumoşi, buni, drăgostoşi şi credincioşi şi îmi spune într'un zâmbet:

— «Iţi las o clipă să te gândeşti, co-

pilul meu, dar nu mai mult decât o singură clipă».

Şi unchiaşul se sprijină de toiagul seu mare de tot şi aşteaptă. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Şi acum se pune întrebarea: La ce trebuie să mă gândesc în clipa asta ca să nu fiu nevoit nici să merg cu moşneagul, nici să adorm pe vecie?

Ia să văd, cine ghiceşte?

LA BĂI!

Tablouri, tipuri, scene, năcazuri și plăceri

Scrisă în Rusia

La Băi

A.

O femee cu „nervi". Dama din Bolberik. Facem dulceață!

«Decât să-ți iei o nevastă, e mai bine să-ți rupi un picior», așa a spus un filosof oare-care,—teamă mi-i dacă nu cumva Socrat. Iar eu spun: decît o nevastă cu „nervi" mai bine să nu te mai naști pe lume.

Acestea nu vi le spune un filosof și nici un scriitor care stă la masa de scris și iscodește povești din capul seu; acestea vi le spune un om simplu, un evreu gospodar pe care l-a miluit D-zeu de a câștigat o sumă frumușică cu care a isgonit calicia din casă și a plecat cu familia în viligiatură la Bolberik, făcând cunoștință cu doctori, cu rețete, cu farmacii, hidroterapie, masaj, cu tot soiul de năcazuri și greutăți—trai nu glumă!

Cea mai mare nenorocire dintre toate

nenorocirile din lume e doctorul, şi nu atît doctorul cât cabinetul doctorului unde trebue să stai şi să asuzi, răsfoind gazetele anume pregătite pe masă şi să priveşti fel de fel de chipuri necunoscute cum te fixează şi pe cari îi fixezi şi d-ta, şi neavând ce face începi a intra în vorbă: «De mult faceţi cura? Ce boală aveţi d-tră? Incotro vă gândiţi să plecaţi pentru cură?» şi aşa mai departe.

Nevastă-mea, Haia-Etel, să'mi fie sănătoasă, e un om cărula nu-i place să stee şi să tacă; ea a intrat în vorbă cu o doamnă lituancă, mi se pare din Boiberik, şi s'a lipit de ea. Ce a zărit ea la această doamnă din Boiberik nu ştiu, dar ştiu că s'au împrietenit îndată, la cataramă. Nevastă-mea mi-a spus că ele suferă amîndouă de aceiaşi boală. In ce constă boala lor? In nimic! Tot ce aud de la alţii li se pare şi lor că suferă şi ele la fel. Dacă-l înjunghie pe cineva într'o coastă, le înjunghie şi pe ele. Dacă e un dinte,—e dinte; o ureche,—e ureche; un picior—picior; mă rog dacă-i vorba de tot ce suferă altul! Şi doamna asta din Boiberik a fost prin toată lumea mare şi s'a doftorisit în toate felurile—şi tot degeaba!

— „Şi ce spune doctorul?" o întreabă nevastă-mea, Haia-Etel, pe doamna din Boiberik, şi îi se rupe inima.

— „Ce să spuie? Habar n'are! El zice că-s nervi şi-mi spune să plec în străinătate, la băi calde".

De atuncea nevastă-mea Haia-Etel, a căpătat „nervi" dar ce nervi? Dela nervi la nervi e o deosebire! Nopţile pe cari

le-am avut lângă ea, să mă ferească D-zeu! Ce să vă mai spun? Lucrurile au ajuns atât de departe că mi-era frică să fac un pas, să mă mişc, sau să tuşesc; cea mai mică prostie, un cuvânt dacă scoteam, îndată: „ce ai cu nervii mei?!“

In sfârşit a rămas că plecăm în străinătate pentru o cură. Incotro? Aceasta o să ne-o spună profesorul de la Viena sau din Berlin, iar eu m'am pus de mi-am făcut paşaportul, şi nevastă-mea, Haia-Etel, şi-a pregătit deocamdată ceva rochii şi pălării de drum, cumpărând geamandane, coşuri şi coşuleţe şi făcând dulceaţă. Iar în gândul meu mă gândeam ce se potriveşte cu mine, barbat, rochii, pălării, coşuri şi geamandane?

— „Ba da, se potriveşte, zice ea. Tu pleci la drum caşi mine, trebue să te osteneşti şi tu!“

Cuvintele „să te osteneşti şi tu“ au fost rostite c'o aşa fel de intonaţie că e greu s'o redăm pe hârtie—şi dacă aveţi o nevastă „cu nervi“ trebue să vă fie cunoscut şi gestul şi intonaţia.

Şi a început un tărăboi întreg cu rochii, magazii, prăvălii, croitorese, modiste, jurnale de modă, aşa că dacă am trăit aceste trei săptămâni pare-mi-se că voi trăi mult şi bine! Nevastă-mea s'a hotărât să răscolească Viena şi Berlinul ca să dee de ruşine Marienbad-ul, Franzenbad-ul, Badenbad-ul şi toate celelalte bad-uri *). Am stat şi am împachetat lăzi, am achitat compturile magazinelor şi mă socotiam cu

*) Bad, german: băi.

modistele: voalete, nasturi, periuţe, ciocanaşe, gaz, căptuşală, steclării, panglici, dantele, catifea, matasă, bolduri, manşete, —noroc că am telefon şi cineva m'a sunat, Dumnezeu să-i dee sănătate.

— „Cine sună?"

— „*Intendantscoie pravlenie*"

Aşa să trăeşti tu dacă-i „intendantscoie pravlenie" mă gândesc eu, dar nu plec delângă telefon; ţin receptorul cu o mână iar cu cealaltă achit modista şi-mi pare bine că am scăpat de ea şi de socotelile ei.

— „Ce fel de dulceaţă să fac pentru drum?" zice ea.

— „Ce fel doreşti?"

— „Cum ce fel doresc? Dar tu unde ieşti?

— „ Eu mă pot lipsi de dulceaţă!" respund eu.

— „Ei, cum vă place? Ci-că se poate lipsi de dulceaţă! Asta va să zică, că toate celea-s numai pentru mine! Că eu, adică, sunt cea mâncăcioasă, cea pofticioasă..."

— «Dar pentru D-zeu, taci odată, Haie-Etel! Fă dulceaţă de trandafiri şi lasă-mă!»

— „Ca să se zăhărisască şi s'o arunc apoi afară!".

— «Ei, atuncea fă de vişini!"

— „Iaca, nu mai am ce face, decât să mă apuc să scot sâmburi!"

— „Ştii una? Fă de mure!

— „Ca să se sfărâme, deşteptule!"

— „Fă de coarne!"

---

*) Intendantscoie pravlenie, ruseşte: Biroul Intendenţii.

— „Ca să m'apuce sudorile? Sau vrei pesemne ca să bolesc!"

— „Atuncea fă de persici! Fă de prune! De mere! De talpă! De surcele! De giumere! De cue! Fă ce poftești!"

Ceeace s'a petrecut pe urmă după scena cu dulceața, închipuiți-vă cum vă pricepeți, căci eu nu sunt obligat să vă povestesc toate.

B

Ce însamnă chinurile infernului

Filosofii noștri descriu tortura din infern în culorile cele mai negre, iar Infernul și mai grozav. Se vede că n'au avut neveste „cu nervi" și că n'au voiajat nici odate prin străinătate la băi, n'au purtat cu ei douăsprezece puduri b.gaj, afară de geamandane, coșuri, diferite boccele și n'au luat cu ei dulceață. Mie dacă mi-i dat să fiu chinuit în iad apoi am îndurat destul în gară la Boiberik, la plecare în străinătate și iadul mi s'a deschis stând cu nevasta mea în vagon.

D-tră vi-i ușor să stați și să priviți când se face larmă și vine expresul care nu stă decât cinci minute și trebue să scoți biletele la repezeală, să deschizi tot bagajul pentru revizie, să te săruți cu toți copiii, nu fie de deochi!, și să dai buzna în vagon cu toate pachetele, geamandanele și coșurile ca să ocupi loc, iar loc să nu fie.

Eu mă bucuram că am găsit un loc pentru nevastă-mea și când colo ea încă

nu-i mulţumită, fiindcă locul ei e drept în faţa unui popă gros la care dacă te uiţi te-apucă năduşelile şi-ţi vine să leşini; nu-i mulţumită din cauză că eu n'am unde să mă aşez şi trebue să stau cu pachetele în mână şi nu-i mulţumită fiindcă am uitat să spun copiilor şi servitorului o seamă de lucruri importante.

Mulţumesc preotului care s'a îndurat de mine şi s'a dat puţin în lături făcându-mi loc ca să mă pot aşeza măcar pe un colţ de bancă ca să privesc în jurul meu şi să văd unde mă aflu pe lume. De mult ce am muncit, de multă aşteptare şi zarvă, mi se învârte capul şi simt că am uitat parcă ceva, dar ce anume nu ştiu şi de aceea pesemne sunt aşa de îngândurat şi nu mai aud ce mi se spune.

— Ia vezi dacă ai ascuns bine recipisa!! îmi spune nevasta.

— Care recipisă?

— De la bagaj.

— Ei, bravo!

— Dar ce-i cu tine? Aşa eşti de distrat că nu mai ştii ce ţi se vorbeşte?

Abia acuma îmi aduc aminte că am uitat să iau recipisa bagajului de la artelşic *) şi fără a-mi da seama de ceeace fac, mă reped fără să ştiu unde. Nervii nevestei mele nu mai rabdă aceasta şi iat-o că pleacă capul într'o parte ca să leşine. In vagon se face tărăboi, pasagerii se strâng cerc în jurul nostru, află povestea cu recipisa şi mi se dau fel de fel de poveţe: ce să fac, cum şi unde să te-

*) Artelşic, ruseşte: funcţionarul dela bagaje.

legrafiez, cum să mă port la graniță și călătoria mi-i otrăvită cu otrava morții de cum am pornit, că-mi pare rău de tot proectul călătoriei, căci sănătatea ce o cheltuesc de sigur că n'o să mi se mai întoarcă în cele trei luni de cură, iar sângele ce perd n'o să-l mai câștig în cele trei luni de băi, și-mi blestem ciolanele și străinătatea, și băile termale și toți doctorii —de li s'ar realiza măcar pe jumătate.

Dar pentru care suferinți nu-i născut omul? Trenul n'o să se întoarcă înapoi de dragul bagajului meu și nimeni nu-i obligat să împartă cu mine toate amăciunele. Eram mulțumit că nevasta-mea și-a găsit cel puțin două doamne în vagon cu care s'a împrietenit deabinelea aflând că și ele pleacă în străinătate, la băi, și tustrele s'au bucurat atât cașicum ar fi câștigat lotul cel mare și stau gata să-l împartă între ele.

Cele două doamne erau: una din Uman, o doamnă c'o pălărie și cu multă pudră pe obraz și fiindcă merge a doua oară în străinătate vorbește mai tare, jumătate pe nemțește, și ea cunoaște—așa spune ea—toate locurile; și cealaltă, o femee tânără din Iehupăț, care pleacă pentru întâia oară în străinătate și de aceea se ține de doamna din Uman ca un copilaș abia născut și n'o lasă o clipă.

— Cine ești d-ta din Iehupăț și cine e soțul d-tale? întrebă ea pe doamna cea tinerică.

— Nu știu dacă-l vei cunoaște pe barbatul meu, zice ea, îl cheamă Brodschi.

Auzind numele Brodschi*) din lehupăţ, am sărit în sus caşicum aici, sub bancă, ar fi fost dinamită, iar tânăra femee a crescut în ochii mei cu nouăzeci şi nouă la sută mai mult.

— Cum să nu-l ştiu pe Brodschi?— zic eu. Cine nu-l ştie pe Brodschi? Dar care Brodschi anume ieşti d-ta? A lui Lazăr sau a lui Liov?

— Nici a lui Lazăr, nici a lui Liov, îmi răspunde ea, noi suntem nişte Brodschi, dar nu dintre aceştia; barbatu-meu e misit de case.

Femeiuşca mea a pierdut la mine, dintr'odată, cele nouă zeci şi nouă de procente şi n'am mai vrut să ascult ce spune.

Dar nu tot aşa a fost cu nevastă-mea: ea s'a bucurat grozav de mult cu toată compania; mai întâi a cercetat-o pe doamna din Unan cum e în străinătate, ceea ce era pentru noi amândoi bine-venit şi al doilea a aflat de nişte boli noui de cari până acum nici n'am auzit pomenindu-se.

Închipuiţi-vă că nevestuica pe care o chiamă Brodschi şi al cărui barbat'e un barişnic de case, a avut o boală ciudată: a visat că a înghiţit o ladă întreagă cu dinţi falşi şi de atunci simte că dinţii îi umblă în burtă şi nimeni n'o poate convinge că-i numai o închipuire, fiindcă ea simte foarte bine, mai bine decât toţi doctorii, că dinţii îi stau înlăuntru, în pântece. De aceea pleacă acum la Viena şi de-acolo unde îi va spune profesorul.

*) Brodschi, un mare fabricant din Rusia.

Se înţelege să nevastă-mea şi-a amintit şi ea îndată că într'un rând, noaptea, i-a căzut un dinte şi nu ştie unde s'a rătăcit, mai mult ca sigur că l'a înghiţit ; chiar şi simte, spune ea, deseori un fel de înţepături ciudate înlăuntru şi nu ştie de unde.

— Noroc că nu se află nimeni aicea care pleacă cu nasul muşcat, zic eu.

Dar de înţelepciunea asta a mea nimeni nu vrea să zâmbească măcar ; ba după cum văd cele trei femei sunt toate bosumflate împotriva mea ; ele au convenit tustrele cum să se poarte cu mine, ca să nu vorbiască cu mine şi nici măcar să'mi respundă, Dar m'am răsbunat şi eu repede împotriva lor. Doamna din Uman, cu pălăria, s'a ridicat deodată într'un suflet şi cu o aşa galăgie caşicum s'ar fi aprins hainele de pe ea. Tot vagonul cu pasageri s'a adunat strigând :

— Ce este ? Ce este ? Ce s'a întâmplat ?

Şi s'a întâmplat o nimica toată : un gavanos cu dulceaţă, pe care nevastă-mea l'a luat cu ea în străinătate, s'a stricat în coşul aşezat pe poliţa vagonului şi a început să curgă de sus, printre găurelele de pae, drept pe pălăria, pe bluza de matasă şi pe hainele doamnei din Uman, care s'au lipit pe bancă...

Despre ceeace am avut cu această pierdere, nici nu mai vorbesc ; vorbesc numai de ruşinea faţă de lumea străină din vagon, căci fiecare din ei făcea o altă glumă, una mai proastă decât alta. Unul, un tânăr cu ochelari albaştri, cu un cap

de viţel şi cu buzele groase, care făcea pe cuconaşul şi-şi învârtea mereu mustăţile uitându-se într'o oglingioară, a spus că d-na în chestiune trebue să fie acuma dulce ca o bucată de tort cu miere şi a râs singur de aceeastă glumă deşteaptă. Altul, un evreu batrâior, gras, cu un lanţ mare de aur pe burtă, cu o ţigară groasă şi aromată între dinţi, s'a pronunţat şi mai grosolan decât cel tânăr şi tot vagonul a isbucnit în râsete. Numai femeile n'au râs din cauză că prietenia lor s'a spart deodată, ca o suflare, şi s'a împrăştiat ca fumul, dispărând ca un vis.

Doamna din Uman, sărmana, care se aprinsese grozav de furioasă şi trebuia să se mai reţie de ruşine, n'a putut cu nici un chip să înţeleagă: cum se poate ca cineva să la cu dânsul dulceaţa în străinătate? La aceasta nevastă-mea, care era tot atât de înfuriată ca şi dânsa, i-a răspuns foarte bine, că fiecare îşi are gustul său: unul poartă cu dânsul dulceaţă, altul cridă...

Cred că doamna din Uman a înţeles aluzia nevestei-mele, căci la cea dintâi staţie şi ea şi nevestuica din lehupăţ şi-au strâns lucrurile şi fără a-şi lua „bun rămas" s'au schimbat într'un alt vagon eliberându-ne astfel două locuri.

— Şi cine-i vinovat, dacă nu tu?

Rămâne ca cetitorul să ghicească el singur cui aparţine această întrebare: mie sau nevestei mele?

C

Predoslovie. Ce e Marienbadul. O doamnă din Ecaterinoslav. Staţia Volotcisc. Un chilipir de care am scăpat.

Nevastă-mea e, slavă Domnului, o fiinţă căreia nu-i place să stee singură, cum zice şi ea „cu patru pereţi". Ei îi place s'asculte cum se vorbeşte şi mai ales îi place şi ei să vorbiască. Dacă e linişte în casă par'că-i sbârnie în urechi şi „nervii" ei nu pot suporta aceasta. Dacă se întâmplă că rămâne singură cu mine şi nu mai are ce vorbi—căci ce vorbă poate fi între soţie şi soţ?—atuncea mă întreabă de ce tac? de ce nu vorbesc?

— Ce să vorbesc cu tine? o întreb eu. Sunt douăzeci şi patru de ani de când vorbim amândoi... Nu mai am subiecte.,.

— Dar de ce găseşti subiecte cu una străină? Închipuiţi că şi eu sunt o străină!

Cată acum şi te scuză dacă poţi!

Aceasta e o predoslovie sau un fel de lămurire, ca să nu vă fie apoi cu mirare că de ce plecând cu nevastă-mea la băi, în străinătate, am fost mulţumit că D-zeu i-a dat cu cine să poată vorbi. Ba eu singur i-am căutat societate şi i-am găsit în al doulea vagon o doamnă corpolentă din Ecaterinoslav cu o fiică a ei, o mireasă, adică una care poate fi mireasă şi vrea să fie mireasă—şi tocmai din cauza asta chiar şi pleacă la Marienbad.

Auzind cuvântul „Marienbad" nevastămea nu mai putea de bucurie, fiindcă într'una o trăgea inima la Marienbad! De

ce tocmai la Marienbad? Filosofia asta n'o poate deslega nimeni, tocmai precum e greu să ştii de ce unuia îi place alb, iar altuia negru. Depinde de gust, căci e o chestie de gust: unuia îi place asta, altuia aceea. Dacă toţi oamenii ar pleca într'un singur loc, celelalte staţiuni ar rămânea toate pustii!...

— „Va să zică şi d-ta pleci la Marienbad?" a zis nevastă-mea cu bucurie, măsurând cu privirea pe doamna corpolentă din Ecaterinoslav şi mirându-se ce caută o atare persoană la Marienbad? Adică de ce boală suferă?

Doamna din Ecaterinoslav se pare c'a înţeles ce înseamnă această privire şi a răspuns:

— „In fie-ce vară plec la Marienbad, nu pentru cură, ferească D-zeu, căci slavă Domnului sunt sănătoasă şi voinică peste tot—(se şi vede!)—numai de n'ar fi mai rău! (amin!) Dar ce caut la Marienbad? Mă duc într'acolo ca să „slăbesc"; dacă stau şasă săptămâni în şir la Marienbad las acolo vre-o treizeci şi ceva de pfunzi (oho!). Pentru aceasta Marienbad-ul e cel mai bun leac. Singurul cusur e că dacă mă întorc la Ecaterinoslav mă îngraş iar cu două-zeci şi ceva de pfunzi—(să nu fie de deochi!) fiindcă pofta de mâncare pe care o capăt pe urmă mă omoară, nu alta!".

— „Atuncea ar fi mai bine să nu mai pleci la Marienbad!" zic eu.

— „Cum aşa? zice ea. Dar trebuie să plec ca să mai slăbesc cu treizeci de pfunzi!

— „Dar pe urmă, zic eu, te mai alegi din nou cu treizeci pfunzi şi cu cele douăzeci pfunzi, asta însamnă la fie ce doi ani câte un pud!“

— „Nici n'am ştiut că eşti aşa de meşter în socoteli!—îmi zice ea înţepător, iar nevastă-mea se uită la mine ca la un hoţ, că de ce mă amestec, aşa că îmi muşc limba. Stau şi mă uit la doamna din Ecaterinoslav şi mă gândesc ce se va alege dintrînsa dacă mai trăeşte cumva vre-o două-zeci de ani şi pleacă în fie-ce an la Marienbad lăsând acolo peste trei-zeci pfunzi pe cari îi primeşte înapoi cu dobândă; aceasta înseamnă de 20×20, aşa că avem în total 400 pfunzi şi 400 pfunzi fac, pare-mi-se, zece puduri...

— „Staţia Volotcisca!“ ne dă de veste conductorul şi ne ia biletele, iar toţi călătorii se reped la bagajele lor şi se aude o veselie generală:

— „Graniţa! Graniţa!“

Pentru cine o fi bucurie, pentru mine, nu, căci D-zeu ştie dacă mi se va restitui bagajul, fiindcă am uitat să scot recipisa dela *artelnic* şi a trebuit să bat din această cauză depeşă la Boiberik.

— „Ce-o să ne facem dacă cumva nu ni se eliberează bagajul? mă întreabă nevastă-mea.

— „Dar de ce să spui că nu? Poate că da?“

Şi ajungând în staţie a început alergătura dela unul la altul. Cel tânăr ne-a trimis la cel bătrân şi cel bătrân la unul şi mai bătrân; unul spune că nu-i nici o depeşă, altul că este depeşă; unul că este o de-

peşă ca să se elibereze, celălalt că este o depeşă ca să nu se elibereze; în sfârşit am fost nevoiţi să dăm de alcea o nouă depeşă, iar noi am rămas în aşteptare.

Dar nevastă-mea... cum? Chiar voiţi să ştiţi cu tot dinadinsul ce am îndurat din partea ei? Dacă vă va ajuta D-zeu ş'o să plecaţi la băi împreună cu nevasta, aşa caşi mine, şi veţi uita recipisa bagajului, caşi mine, veţi şti atuncea cu ce te poţi alege dela o nevastă... Noroc că d-na din Ecaterinoslav cu fiică-sa, mireasa, au rămas şi ele în aşteptare până la al douilea tren, dar din altă pricină: trebuia să-i sosiască o soră dela Odesa, care pleacă şi ea la Marienbad şi a scăpat trenul, aşa că trebue să vină cu al douilea tren.

— „Tot aşa de - - -?" vream eu să întreb şi mă opresc la mijloc.

— „ Ce aşa?"

— „Aşa de - - - vreau să spun, care pleacă să mai slăbiască?"

— „Ba dimpotrivă, zice ea, soră-mea e prea slabă şi ea pleacă să se mai îndrepte şi în fiece an se îngraşă cu vre-o cincisprezece pfunzi, dar când se întoarce acasă mai dă de pe ea cei cincisprezece pfunzi şi încă vre-o zece, căci nu mănâncă mai nimic şi-i tare slabă..."

— „Asta face, zic eu, că în zece ani pierde 150 pfunzi, ceeace însamnă vre-o trei puduri şi treizeci de pfunzi; atunci ce mai rămâne dintr'însa?"

— „Dar cine te pofteşte să faci socoteli?—intervine nevastă-mea—ian' te uită cum s'a pus pe socoteli, calculatorul

meu!... Mai bine socoteşte-te cât te costă bagajul din cauza zăpăcelii tale, şi vei potrivi-o mai bine... Du-te şi vezi dac' a venit vre-un respuns la depeşa noastră!"

Se înţelege că nu-i nici un respuns şi că nici nu poate fi aşa de repede, şi neavând ce face, ies puţintel în uliţă ca să mă mai preumblu.

Orăşelul Volotcisc, cu toate că-i situat la graniţă, e un orăşel ca toate orăşelele locuite de evrei: cu o piaţă, cu prăvălii, cu evrei cari se învârtesc cu bastoanele în mână şi n'au ce face, şi fiindcă nimeni nu mă cunoaşte, îmi cumpăr un pfund de agrişi într'un cornet de hârtie şi deodată zăresc dinaintea ochilor că răsare o fiară ciudată pe care n'am văzut-o niciodată în viaţa mea. Un soi de cal înalt, cu părul gălbiu, pealocurea pleşuv, cu o buză crăpată, cu două gheburi în spinare, aşi putea jura o vedenie! Iar un ţigan negru stă pe jos învălit într'un cojoc alb şi priveşte cu nişte ochi, caşicum l-ar fi leha-mite toată lumea.

Mă apropii apoi da el şi-l privesc mai întâi pe dânsul, apoi animalul cu buza crăpată şi cu cele două gheburi.

— „Dar ce-i asta? îl întreb eu.

— „O cămilă!" îmi respunde el fără a ridica ochii.

— „Cât costă?" îl mai întreb eu şi mă apropii şi mai mult.

Deodată ţiganul meu se ridică, se întinde cât e de lung, clipeşte din ochi drept în faţa mea şi întreabă:

— „*Pocupaieș**)? Cumperi?“

— „De ce nu?—îi respund eu—cât vrei?

— „O sută zece ruble,—îmi răspunde el,—cât dai?

— „O hârtie de douăzeci și cinci!“ îi zic eu în șagă.

— „*Davai dienghi***)“ îmi zice el și mă apucă de mână foarte voios, așa că mi-i frică s'o mai scot din mâinele sale. Privesc în jurul meu și mă gândesc: „Ce mă fac acum? Să cumpăr? Ce'mi trebuie o cămilă? Să nu cumpăr? Mi-i frică de bătae!“ și nu știu ce mi-a fost, că mi-am calcat pe suflet și am scos o hârtie de douăzeci și cinci și am cumparat cămila.

Ciudat! Așa cum la început n'a fost nimeni, așa a răsărit deodată lângă mine un cerc întreg și cu toții au început a mă fixa privind chilipirul ce am târguit.

— „Cât cei, domnule, pe mortăciunea asta?“

Nu voiam decât să mi se dee banii pe cari i-am dat, și voiam să pierd la început cinci, apoi zece ruble—dar nu era chip! Am vrut s'o dau pe degeaba, s'o dăruesc, dar mi s'a spus:

— „Ține-te sănătos cu ea!“

Ce-i de făcut? S'o las în mijlocul pieții și să mă duc? Imi era rușine, iar pe dealtă parte îmi era și frică poate se ține cineva după mine până în stație și află nevastă-mea...

---

*) Pocupaieș: Cumperi?

**) Davai dienghi, rusește: „adă banii!“

In sfârşit n'o să vă plictisesc mult—am mai plătit câteva ruble şi cu chiu cu vai am scăpat de belea!

Venind acasă am găsit-o pe nevastămea vărsând lacrimi. Ce era? Sosise de mult depeşa din Bolberik, încă înainte de a fi ajuns încoace, şi am depeşat degeaba, iar bagajul soseşte diseară.

— „Dar unde ai dispărut?—mă întreabe ea—cum se apucă un om şi dispare aşa, o zi întreagă şi se învârte nu ştiu unde şi nu ştiu de ce?"

— „Mulţumesc lui Dumneu, mă gândesc eu, că nu ştii nimic, şi nici că vei şti ceva vreodată!"

Până am trecut de la Volotcisc la Podvolotcisc, mi-a căzut o piatră de pe inimă. La fiece clipă m'am uitat dacă nu mi se aduce cumva înapoi chilipirul ce cumpărasem. Supărăciunele pe care le-am avut la vizarea paşapoartelor, năcazurile ce am îndurat cu dulceaţa nevestei şi pentru care am fost amendat, şi hârtiile ce mi s'au refuzat la schimbarea banilor când zarafii mi-au stors nouă ruble între un da şi nu,—toate acestea nu erau nimic pe lângă mârţoaga asta ce nu mi-a ieşit din minte tot drumul, până ce mi-a hărăzit Dumnezeu o nouă nenorocire aproape de Cracovia, şi pe care o descriu aicea, puţin mai la vale.

*

D.

O porţie dela nevastă. Evrei cu pălării şi femei cu peruci. Se vorbeşte de bijuterii şi nevastă-mea leşină.

Cum şi încotro au dispărut doamna corpolentă din Ecaterinoslav care se duce la Marienbad ca să slăbiască cu treizeci pfunzi, şi fiică-sa, mireasa şi soră-sa slăbănoaga pe care o aştepta să vie de la Odesa, nu ştiu,—par'c'au intrat în pământ. Se prea poate că s'au urcat într'un alt vagon şi voiam să mă duc să le caut, dar nevastă-mea mi-a tras o porţie şi se vede că avea şi dreptate.

— „Cum asta?, îmi zice ea. Abia am trecut graniţa şi vrei să mă laşi singură în ţară străină, ca să alergi să cauţi femei străine?"

— „Asta pentru binele teu" încerc eu s'o dreg, dar o stric şi mai reu: ea n'are nevoe de binele meu, zice ea, şi poate trăi şi fără de ele, şi al doilea dacă-i va fi urât de tot, va căuta să-şi găsească ea singură o tovarăşă...

Şi într'adevăr cum ne-am apropiat de Lemberg vagonul nostru a început să se umple de evrei şi de femei—dar ce evrei?! ce femei?! Ce mai de-a pălărioare, ce mai de-a caftane, ce mai de-a brâe şi ce mai de-a papuci şi ciorapi! Iar femeile, nişte sfinte! Toate îmbrobodite şi acoperite cu voalete pe cap—nişte rabinoaie! D'apoi limbajul lor! Modul lor de-a vorbi cu toţii laolaltă şi din adâncul gîtlejului, dând din mâni şi gesticulând!

— „Uite, ăştia sunt „nemţi“ ! îmi face nevasta semn cu ochiul.

— „Ce zici de asta ?“ îi respund eu la acest semnal.

— «Palestina !» — îmi respunde nevasta.

Niciodată nevastă-mea n'a vorbit atât de bine. Curat Palestina, precum sunt eu evreu !

Ne-am simţit atât de bine, ca acasă şi caşicum n'am fi venit în străinătate, ci la Berdicev sau la Iarmolineţ *) la iarmaroc. Deosebirea era numai că la noi în tren, când se adună o astfel de companie, te alegi cu tot soiul de batjocuri din partea celorlalţi pasageri, se face vorbă despre evrei: că-i găseşti pretutindeni, că au ocupat aproape toată ţara şi se aud următoarele cuvinte : «cahal» „jid“ „exploatatori“ şi alte asemenea dulci calificative cu care ne-am obicinuit la noi, slavă Domnului !

Se înţelege că ne-am împrietenit cu această companie şi am intrat în vorbă. Văzându-ne că suntem din Rusia, „nemţii“ aceştia s'au uitat la noi cu nişte ochi mari şi ne-au examinat cum examinezi nişte curioşi ! Se gândiau : omul nu-i decât om ! Ne-au cercetat în cele mai mici amănunţimi, vrând să afle ce se petrece la noi subt unghie şi întrebându-ne mereu : ce mâncăm ? la care rabin ne ducem ? dac'am fost la Petersburg şi dac'am văzut Moscova ?

Uitându-te la ei ai putea crede că „nemţii“ aceştia nu fac nimic şi se o-

*) Localităţi în Rusia.

cupă numai cu politica; dar când colo, ascultând mai deaproape discuţiile lor n'am mai auzit altceva decât „peşte prăjit", „gâscă umplută" „friptură de viţel" şi alte asemenea lucruri care vizează stomahul !...

Asta era de partea mea, între barbaţi— iar colo la nevastă-mea, între „nemţoaicele" cele evlavioase, converzaţia a decurs cu totul altfel: femeile din ambele tabere au discutat despre „modă", despre ce se poartă «la voi» şi s'a terminat că deşi ele erau «nemţoaice» iar noi «rusoaice» cu toate acestea moda de azi are mai multă căutare la noi decât la ele...

— «Ca dovadă,—le-a spus nevastă-mea —să luăm de pildă bijuteriile voastre şi bijuteriile noastre. La noi o «doamnă»— (nevastă-mea a şi început a vorbi în dialectul lor nemţesc)—la noi o „doamnă" dacă şi-ar atârna la urechi asemenea două boambe, s'ar ţinea lumea după ea, pe stradă...»

Aceste cuvinte au fost adresate unei femei din Lemberg cu perucă şi cu doi cercei de aur ce-i atârnau la urechi.

— „Dar ce fel de cercei se poartă la voi în Rusia ?" a întrebat o altă femee cu faţa roşie şi cu ochişorii umezi, care până acuma stătuse singurică într'un colţ şi tăcea.

— «La noi se poartă cercei, halal de ei !»—îi spune nevastă-mea şi nu-i lene, deschide „cufărul" cel mare şi scoate deacolo geamandanaşul cel mic cu giuvae-

rele pe care îi le-am cumparat în toţi anii, de câteori am avut bani.

Se vede că bijuteriile au plăcut foarte mult publicului, căci toate femeile şi chiar câţiva bărbaţi s'au uitat cu multă atenţie la cutiuţe privind frumoşii cercei ai nevestii mele, inelele cele veritabile, perlele şi celelalte giuvaericale de care ea n'a vrut să se despartă macar o zi.

— „La ce'ţi trebuesc bijuteriile la băi?" —i-am spus eu încă de acasă, înainte de plecare—ce te faci dacă cumva ţi le fură cineva?"

— „Dar eu unde sunt? Muşcă-ţi limba!,—îmi respunse ea—întotdeauna cobeşti a reu!"

— «Dă! Bijuteriile tale, vrerea ta!» mă gândiam eu.

Dar deocamdată m'am încurcat cu „nemţii" mei într'atâta în de-ale politicei şi'n alte chestiuni, încât drept să spun că am uitat în totul că mai exista undeva o Haiă-Etel pe lume... Şi când mi-am adus aminte de ea? Tocmai târziu de tot, când neamţul cel gros, conductorul cu şapca lui ciudată pe cap şi cu o cheie mare în mână a trecut pe lângă noi şi a strigat tare, în gura mare, într'o limbă cam greu de înţeles, croncănind:

— «Crra-ca-u! Crra-ca-u *)"!

Iar încolo atâta să ştiu de dânsul dacă ştiu ce a mai spus.

— „Aicea o să îmbucăm ceva!" îmi spune nevastă-mea.

Şi mă ia la braţ în stil aristocratic şi

*) Cracovia.

facem amândoi o promenadă dealungul staţiei, foarte dispuşi — ca nişte tineri abia însuraţi.

In viaţa nevestii-mele sunt rare asemenea clipe fericite, asemenea zile frumoase cu cer senin. Căci deobicei e întotdeauna înnourat, sau că plouă, sau că-s geruri mari, sau că dogoreşte soarele fără pic de milă şi te arde nu alta, orică deodată se rupe un nour, şi în urmă se iveşte o clipă şi soarele, zimbeşte puţin şi dispare din nou.

Dacă la d-tră se petrec lucrurile altmintrelea, apoi de sigur că sunteţi născuţi cum se zice în zodia porcului; la mine, cu nevastă-mea, vă spun drept, sunt foarte rare asemenea zile senine şi fericite. Care dintre noi doi e mai norocos în această privinţă—nu v'aşi putea spune. Eu de felul meu sunt de fapt un evreu cam pidosnic, iar nevastă-mea e o femee cu nervi. Indărătnicie şi nervi—e ca focul şi apa, sau soda cu piatra iadului, cari, când se întâlnesc, fierb amarnic!...

In schimb, însă, dacă se revarsă şi peste noi o zi frumoasă şi soarele străluceşte, ne folosim cât se poate mai bine de ea şi sorbim plăcerea cu gura plină.

— „Haia-Etel, draga mea! Ce zici de ţara asta, ce bine e şi câtă libertate e aici!"

— „Un paradis, sufleţelul meu. N'ai dori să ne stabilim definitiv aicea?"

— „Cu tine? Mă rog, de ce nu! Cu cei care ţi-i drag e bine ori unde!" zic eu, aşa cum scrie şi în romane.

La aceasta ea îmi respunde cu un zim-

bet dulce, unul dintr'acele surâsuri care înveseleşte cerul, pământul, toată lumea, iar toţi oamenii capătă par'că atuncea o altă faţă. Până şi conductorul care trece pe lângă noi, până şi jandarmul cu chivărul seu înalt, până şi neamţul calic care cu hainele rupte stă şi aşteaptă să i se dea de pomană—totul, totul, capătă un alt aspect şi o altă figură, totul surâde, totul cântă, totul joacă, totul ne întâmpină foarte voios.

— „Haia-Etel!"

— „Ce vrei, scumpul meu?"

— „Hai să ne dăm unul altuia cuvântul de cinste ca de astăzi înainte să nu ne mai certăm, să trăim în bună armonie, şi să nu ne mai sfădim niciodată!"

Deodată trage mâna ce i-o ţin, se retrage îndărăt şi strigă din răsputeri, par'că n'ar fi glasul ei:

— «Coşuleţul! Coşuleţul!»

— „Pentru D-zeu! Care coşuleţ?"

— „Coşuleţul cu giuvaericale!" strigă ea şi cade leşinată.

. . . . . .

Câţi oameni se aflau în staţie, s'au adunat cu toţii. Intr'o clipă a răsărit un doctor cu o farmacie şi nevastă-mea a fost salvată, iar după ce a fost salvată, abia atuncea s'a pus deabinelea pe plâns:

— „Vai de mine, vai de mine! Bijuteriile mele, bijuteriile mele!"

Zadarnice au fost vorbele dulci, mângâerile şi făgăduelile că-i voi cumpara alte bijuterii—nu vrea să audă în ruptul capului: îşi frânge mâinele, plânge, leşină, moare!...

— „Vai de mine, mi s'au dus bijuteriile! Am prăpădit bijuteriile!“

. . . . . .

Bijuteriile s'au pierdut, dar în schimb au fost găsite dama cea corpolentă cu fiică-sa, mireasa.

— „Vai de mine, ce vi s'a întâmplat?“ ne întreabă dama masivă şi când află despre paguba noastră îşi frânge mâinele şi întreabă cum am pus bijuteriile, aşa în bagaj. şi încă deasupra? Şi toţi cei cari află despre paguba ce am suferit îşi frîng mâinele şi se întreabă cum de am pus giuvaericale aşa, peste bagaj?

— „Numai el e de vină, el cu gura lui!“ zice nevastă-mea şi d-tră ştiţi pe cine îl crede!

E

Iarăşi nervi. Un tip din Odesa. Nevastă-mea îşi dă aere. Un leac pentru rană, Mătuşa din Uţeles

Până am ajuns la Viena, nevasta, de necaz pesemne, s'a îmbolnăvit deabinelea şi mi-a stricat tot cheful celei dintâi călătorii în străinătate. E greu de spus ce a avut; nervii i s'au aprins într'atâta încât se putea observa totul de pe mutra mea. Nu rideţi: unui om care are nevastă cu nervi, i se cunoaşte aceasta de pe faţă. Arătaţi-mi pe cine poftiţi, pentru întâia oară şi lasaţi-mă să schimb cu el două vorbe şi vă voi spune îndată dacă nevastă-sa are nervi sau nu. Pentru asta trebue să ai şi un ochiu bun...

Pentru nervi sunt multe leacuri, dar să

le dai dracului pe toate. Cel mai bun din toate leacurile, e să-l dai pace şi asta o şi fac. O ice mi-ar zice, nu-l răspund o vorbă. Din vorba ei şi tăcerea mea iesă câteodată foarte urât. Dar aicea, în vagon, nu mă tem de asta, fiindcă în faţa noastră au stat dama cea corpolentă care mânca întruna şi fiică-sa, mireasa, care se uita mereu în oglindă dacă are coşuri pe obraz şi soră-sa din Odesa, cea slabă care era galbănă şi verzie ca o trestie de toamnă.

Cu cât nevastă-mea fusese la început intimă cu ele, cu atâta s'a îndepărtat apoi şi mai că nu vorbea cu dânsele şi ţinea ca nici eu să nu le mai vorbesc ; dar lucru par'că făcut, cele trei femei mi se adresau la fiecare dată cu o altă întrebare. Să fiu bun şi să le scot geamandanul, să desfac pachetul, să închid fereastra, să mă reped în staţie ca să le cumpăr câte ceva şi alte asemenea comisioane, la cari eşti obligat când ţi-ai luat pe cap un bociuc femeesc... Mai mult de cât toate m'a necăjit „trestia cea verde" din Odesa. Pe cât era de slabă pe atâta se fandosia şi se credea o frumuseţă, aşa că-mi venea la fiecare clipă să i-o spun drept în faţă şi încă în versuri : „Madam, eşti uscată ca un salam şi ai un nas cât un contrabas !"

Nu vi s'a întâmplat nici odată ca să fiţi persecutaţi de o idee prostească şi să vă siliţi s'o daţi în vileag numai decât ?

Eu din această pricină am mâncat într'un rând palme şi încă destul de sdravene, pe cari nu vi le doresc d-tră... Ei,

dar am uitat că acuma vorbim de viligiatură şi băi, şi nu-i voe să vorbeşti de alte întâmplări.

In sfârşit femeile se lăsau servite de mine, iar nevastă-mea se bosumfla şi se înfuria grozav pe ele, pe mine şi pe toată lumea! Simţeam că bate un vânt rece şi iată-iată începe o furtună înspăimântătoare, iată-iată se sparge un nour peste mine şi se întâmplă, ferească Dumnezeu, o nenorocire... Dar Atotputernicul este acela care îşi reţine mânia, se îndură de oameni şi trimite leacul înainte de boală, şi El s'a îndurat de mine trimiţându-mi în ajutor o altă cucoană, care acasă la ea e o simplă femee, dar fiindcă pleacă la băi îi zic „cucoană". Trecând prin vagonul nostru şi zărind pe nevastă-mea, s'a repezit la ea şi a cuprins-o de gât şi au început a se săruta amândouă atât de mult că toată lumea se uita la ele şi zîmbia...

— A, Haia-Etel! Tu ieşti?

— Cum de ai ajuns tocmai pe aicea, mătuşică dragă?

— Incotro te duci, Haia-Etel, scumpa mea? Nu cumva la băi?

— Se'nţelege că la băi! Dar d-ta mătuşică, încotro te duci?

— Tot la băi! Dar ăsta nu-i cumva barbatul tău? A dracului poznă!

Şi aşa ne-am cunoscut, adică ne-am prezentat: fără nume şi fără vorbe; şi am aflat că e o mătuşă de-a nevestei mele, de undeva dinti'un mic orăşel cărela îi zicea cu ciudatul nume de Uţeles. Adică de scris se scrie Vuluţegolovo, dar evreiii cărora nu li plac denumirile lungi i-au pres-

curtat numele în Uţeles şi mătuşei mele îi se zice mătuşa Nehame din Uţeles.

— Şi încotro te duci, mătuşică, în ce loc anume? o întreabă nevastă-mea.

— Aşa să ştiu de răle cu tine împreună, dacă ştiu cum îi zice! Adică am ştiut eu cum îi zice, dar am uitat cum. Ştiu atâta că se sfârşeşte cu un „bad..."

— Poate Marienbad?

— Se poate că Marienbad!

— Sau poate că-i Karlsbad?

— Pentru mine poate fi şi aşa, fie Karlsbad!

— Ori poate Franzensbad? Sau Badenbad?

— Fie Franzensbad, bad încolo, bad încoace, băi calde, băi reci, numai bae să fie! Doctorul mi-a spus să plec la băi calde, şi iată că plec şi duc cu mine o scrisoare de-a lui către profesor şi desigur că aicea scrie la ce anume băi!

Mătuşica noastră Nehame merită cu toate acestea să v'o descriu cum trebue şi să vă şi fac pe scurt biografia ei: In primul rând e o mătuşă adevărată a nevestii mele, adică o soră dreaptă de-a soacrei mele, şi dacă-i mătuşa nevestii e şi mătuşa mea; şi al doilea e o fiinţă care, zeu, face să o cunoaşteţi mai de aproape.

Se vede că în tinereţe trebuia să fi fost frumoasă, căci şi acuma încă e vioae, veselă, şi-i place să trăiască! Barbatu-său dintâi a fost un om bătrân pe lângă care nu s'a chinuit mult; şi'a rămas apoi văduvă tânără, fără copii dar cu bani—două lucruri cari nu institulau nici un cusur ca

să se mărite a doua oară şi să ia un bărbat după placul ei şi să înceapă un alt trai... Ce fel de făptură a fost barbatul ei al doilea pe care l'a luat după placul ei, nu v'aşi putea spune; atâta ştiu că locueşte la Uţeles şi că a trimis-o la băi pe vre-o şase săptămâni „ca să-şi procure toate distracţiile" să nu facă economie de bani şi tot ce-i va dori inima, aceea să facă şi ce va vedea cu ochii aceea să-şi cumpere.

Aşa spune mătuşa Nehame din Uţeles şi văd că toate cucoanele distinse o invidiază că are atâta libertate şi duce la barbatul ei o viaţă atât de fericită!

Şi vai, trebue să mărturisesc că până şi nevastă-mea se uită şi ea la mătuşa şi apoi la mine, şi pricepeţi ce înseamnă privirea ei: „Iată ce înseamnă un bărbat bun!"

Iar mătuşa Nehame din Uţeles îl trage mereu; gura nu îi se închide nici o clipă. De felul ei e micuţă, rotunjoară, cu un gâtlej rotund şi alb, cu un năsuşor cât fasola, cu ochii căprii, şi are un glas răguşit, iar când vorbeşte par'că joacă şi se învârte în toate chipurile, uită la fie-ce minută unde ţine cu vorba, amestecă laolaltă vrute şi nevrute, se loveşte cu palmele pe frunte: «îmi vine să fac o poznă!» şi râde apoi aşa fel că toţi trebue să râdă cu ea.

— «Mătuşică, întreb eu, la ce profesor ţi-a spus doctorul ca să te duci?»

— „Habar n'am!, răspunde mătuşa din Uţeles. Mi-a scris numele său pe o bucată de hârtie, vestitul nostru doftor din Uţe-

les, dar nu ţin minte în care oraş anume: la Viena sau la Berlin? Îmi vine să-mi fac o poznă!..."

Şi mătuşa Nehame caută prin toate buzunările şi nu poate găsi hârtiuţa ce i-a dat-o doftorul cel vestit!

— „Dar cel puţin ştii ce boală ai?" o întreb eu într'adins.

— „Iată, nu mai am ce face ca să mă apuc să-ţi spun ce boală am!" îmi zice mătuşa Nehame şi începe a râde, iar toate femeile isbucnesc şi ele într'un râs caşicum aşi fi spus cine ştie ce prostie. Dar sunt mulţumit şi-s recunoscător mătuşei Nehame din Uţeles şi n'o să uit niciodată binele ce mi-a făcut că m'a scăpat din timp şi nu odată, de multe, multe necazuri, atât în timpul călătoriei cât şi în timpul cât am stat la băi. Aşi putea spune că ea a fost adevăratul leac pentru nervii nevestei mele. Nimeni n'a fost în stare s'o calmeze aşa de bine pe nevastă-mea ca mătuşa Nehame, şi s'o facă să vorbiască când tăcea, ori să râdă când era grozav de îngândurată.

Vă doresc, cetitori, dacă aveţi cumva vre-o nevastă cu nervi şi plecaţi cu ea la băi, ca D-zeu să vă trimită o mătuşă Nehame din Uţeles şi veţi fi feriţi şi scăpaţi, cu ajutorul lui D-zeu, de multe necazuri şi nenorociri pe care le poate avea un om însurat.

F

O întîmplare la Viena. Ghinion cu nemţasca. Lipsă de mâncare.

Până la Viena eram cu toţii uniţi şi ne-am înţeles cu toţii să tragem la acelaş hotel şi să mergem la acelaş profesor, într'un cuvânt laolaltă pretutindeni; dar din prima clipă, după ce am sosit la Viena, ne-a cuprins pe toţi o zăpăceală, o goană şi o ameţeală! Cea dintâi nenorocire ni s'a tras dela hamalii din gară cari sau repezit la noi ca nişte diavoli nimicitori şi ni-au vorbit într'o limbă ciudată, fără a ne privi în ochi, luând bagajul subsuoară şi spunând:

— *Gepäck! Gepäck!**)

Ce Gepäck, care Gepäck? Habar n'am! Nevastă-mea vrea să-i opriască şi se uită la mine caşicum ar spune: „Ce taci?“ Dar diavolii de hamali nu ne ascultă pe nici unul, ne-au luat toate pachetele şi marş! habar n'am unde—iar noi după ei.

— „Dar de ce îi laşi?“ strigă nevastă-mea şi aleargă împreună cu mine după aceşti indivizi. „De ce nu-i întrebi încaltea unde ni cară bagajele? Poţi vorbi cu ei nemţeşte!“

— „Pesemne că le duc în staţie, zic eu, de ce ţi-i frică?“

— „Aaa? Că de ce mi-i frică? Asta-i a doua chestie cu coşuleţul cu giuvaericale!“ şi nevastă-mea e gata să'mi cânte un „vivat!“ după merit, dar o zărim pe mătuşa Nehame din Uţeles stând întinsă

*) *Gepäck*, nemţeşte: bagaj.

pe jos şi acoperind cu mâinele toate pachetele ei, ca o mamă credincioasă care îşi ocroteşte copiii, sau ca un vultur cărula vor să îi se răpiască vulturaşii. Unul dintre diavolii de treigheri stă lângă ea şi vrea să-i care lucrurile, dar ea nu-l lasă şi strigă în gura mare:

— Să nu pui mâna, că fac o poznă!

Scena aceasta a fost aşa de veselă şi de comică, că nu ne-am putut stăpâni amândoi şi ne-am tăvălit de râs.

— „Mătuşică, Dumnezeu cu d-ta!" îi zice nevastă-mea. „Ce ţi-i frică? Iată că ni se cară şi lucrurile noastre şi n'avem nici o frică!"

Şi în învălmăşala aceasta am pierdut-o pe doamna din Ecaterinoslav, cu fiică-sa şi cu soră-sa şi slavă Domnului că tot am rămas în trei ţinându-ne de mătuşa Nehame care se ţinea şi ea de rochia nevestei, fără a o lăsa un singur pas, iar nenastă-mea se ţinea de mine, aşa că am rămas tustrei nedespărţiţi.

Salvând cu chiu cu vai bagajul, unul dintre diavolii de hamali, un neamţ roş cu un fel de chelie albă, îmi povesteşte o poveste în limba lor chinuită, că nu pricep o vorbă, căci nu vorbeşte cu gura, ci din gât şi aşa fel că abia se aude ce spune. Am prins numai câteva cuvinte: „hotel" „cai", „vagon"...

— „Ce tot bate capul? Îmi vine să-mi fac o poznă!" zice mătuşa Nehame către nevastă-mea.

— „Întreabă-l ce vrea — îmi spune nevastă mea. Întreabă-l pe nemţeşte: ce spune?"

— „Întreabă, spun eu, cum mergem în oraș: cu trăsura sau cu tramvaiul?“

— « Pe sus !» îi spune mătușa Nehame, iar pe mine și pe nevastă-mea ne apucă râsul.

— „Ia nu mai râde atâta !,—îmi spune nevasta. Spune-i pe nemțește că avem nevoe de un *izvoșcic* ! *)

— «O birjă !» îi spun eu și fluer cașicum i-aș da a înțelege că s'ar bîciui caii și închipuiți-vă că m'a și înțeles îndată.

— „*Iawohl* !“ îmi răspunde el, și peste două minute sărim tustrei într'o cupea minunată, cu niște cai cari nici nu se văd pe la noi. Iar bagajul ni l'a urcat deasupra neamțul cel gălbăn cu spinarea sa voinică ; eu îi bag în mână o monedă frumoasă, și el scoate repede șapca și ne amețește de cap cu mulțumirile. Birjarul cu caii, un nemțoi întreg, cu o lulea, scoate încet pătura de pe cai—căci aicea toți caii sunt înveliți ca nu cumva să răcească !—se așază pe capră, întoarce capul spre noi și scoate din gâtlej, nu din gură, căci așa vorbesc aicea cu toții, niște vorbe foarte grele la înțeles.

— „Ce vrea ?“ zice mătușa Nehame către nevastă-mea.

— „Întreabă-l ce vrea !“ îmi ordonă nevasta.

— „Ce vrei, neamțule ? Ce vrei ?“ i spun eu dând din mâni, iar mătușa Nehame mă ajută :

---

*) *Izvoșcic*, rușește : Birjar.

*) Jawohl : nemțește : „Da, bine.

— „Intrebi la care hotel?“

— „Lasă l mătușică!“ îi zice nevastămea. Barbatu-meu o să-i spună pe nemțește.

Cuvintele nevestii mele îmi dau atâta curaj, că încep a vorbi în două limbi deodată, nemțește și franțuzește.

—„Grand-Hotel, prima calitate!“ și ca să mă priceapă mai bine pocnesc și cu limba; neamțul mă înțelege, căci îmi respunde îndată:

— „*Ia, Iawohl!*“

Și nu trece mult, că ne conduce spre o casă minunată cu ferestre ca oglinda și ni sar întru întimpinare alții în fracuri negre și ne iau de subsuoară și ne urcă sus, și ne întimpină unul cu niște barbete, aș putea jura, un conte, un magnat; când colo e un hotelier. El își scoate pălăria și ne salută, foarte frumos.

— „*Viele Zimmer wünschen Sie**)?“ întreabă el femeile.

— „Ce vrea? întreabă mătușa Nehame și rădem amândoi.

— „Intreabă câte camere!“ zic eu.

— «Spune-i pe nemțește două», îmi zice nevasta și pe nemțește îl arăt două degete și-i mai adaog și pe franțuzește:

— „*Fronte, moi, bonjour!*“

— „*Iawohl! Am ersten Stock**)“ îmi

---

*) Viele Zimmer wünschen Sie, nemțește: Doriți multe camere?

*) *Iawohl! Am ersten Stock!* nemțește: „Da, da, la etajul întâi.

respunde el şi ne introduce în nişte camere admirabile.

— „*Wie teier iz bei euch**) până mâne?“ întreabă mătuşa Nehame...

Şi neamţul stă şi se uită la ea ca un păcătos, habar n'are ce i se spune şi mi se adresează cu un zîmbet dulce ca zaharul:

—„*Vielleicht wollen wir lieber Deutsch sprechen?*“ **)

— «Spune-i pe nemţeşte!» îmi zice nevasta, iar eu îi fac cu mâna caşicum i-aş zice: „Cât costă?“

Dar el nu mă pricepe şi clipeşte din ochi. O nenorocire cu nemţasca asta! Se vorbeşte şi la noi nemţeşte, dar nu-i nemţasca asta ca la ei! De multe ori mă întâlnesc la noi la Ihupăţ cu nemţi şi fac afaceri cu ei. Vorbesc cu ei jumătate evreeşte, jumătate nemţeşte şi ne înţelegem de minune unul pe altul. Dar aicea, feriască D-zeu!...îţi strici toţi dinţii cu nemţasca lor!

Dar asta e numai la început, căci cu cât trece mai mult cu atâta ne obicinuim cu limba lor şi începem a ne înţelege unul pe altul din privire.

A doua zi nevastă-mea s'a dus singură cu mătuşa Nehame pe la prăvălii, a târguit diferite mărfuri şi au fost înşelate ca nişte proaste veritabile.

— «Cum îţi place Viena, Haie-Etel?» îi zic eu nevestei şi după ce ne-am spa-

---

*) *Wie teier iz bei euch?* nemţeşte jargonizat: „Cât de scump e la voi?“

**) Nemţeşte: „Poate că am vorbi mai degrabă nemţeşte?“

Iat şi ne-am schimbat după voiaju! făcut, am luat ceaiul şi am vizitat Viena.

— «Arză-l'ar focul să-l ardă! Un oraş aşa de mare şi să n'ai unde mânca!» zice nevastă-mea.

De ce asta? Am umblat să căutăm un restaurant evreesc şi ne-am învârtit prin tot oraşul vre-o şase ceasuri şi n'am putut găsi; pe toţi cari i-am întrebat sau nu ne-a înţeles ori nu i-am înţeles noi. Unul ne spunea bună oară: «*Rechts, Links! Vorwaerts!*»*) şi când colo n'am găsit nimic. Aşa că în prima zi am rabdat de foame, am luat o cafea şi nişte ouă moi cu nişte chifle vieneze care ţi se topesc în gură, ca zapada la soare.

Abia a doua zi am dat de un restaurant „cuşăr", dar ce fel de cuşăr?! Căci dela cuşăr la cuşăr e o deosebire! Restauratorul, cu toate că „vorbeşte nemţeşte, poartă totuşi un iarmuc pe cap, se spală când se aşază la masă"**), clienţii trec unul după altul şi-i dau «buna ziua!» şi el îi întreabă: „de unde?, încotro? cum? şi ce?, dacă-i venit pentru o afacere sau pentru doctor? şi la care doctor?" într'un cuvânt totul eminamente evreeşte, întocmai ca la Varşovia.....

*

*) Nemţeşte: La dreapta! La stânga! Înainte!

**) Evreii bigoţi se spală pe mâni înainte de a se aşeza la masă.

6

Printre evrei nu te pierzi. Povaţa unui birtaş. Un comisionar de sticle de lampă vizitează pe nevastă-mea.

«Printre evrei, zice lumea, nu te prăpădeşti».

Să ştiţi că e adevărat; căci ce ne-am fi făcut, de pildă, dacă nu ne-am fi dus la un restaurant evreesc unde birtaşul e atât de amabil şi ne dă sfaturi la care doctor să ne ducem? Căci dacă ne-am fi lasat în nădejdea neamţului cu limba lui greoae, ne-am fi învârtit hăt şi bine, căci ce-i pasă bună-oară neamţului de hotelier că ne învârtim prin Viena? După dânsul am putea rămânea până după anul nou, numai să stăm în hotelul seu elegant, să bem ceaiul seu din cazan şi să-i plătim fiece înghiţitură de apă, şi pentru maşina cu care ne urcă şi ne coboară de douăzeci de ori pe zi şi de care nevastă-mea nu-i de loc mulţumită, căci spune că i se învârte capul de-i vine să leşine, iar mătuşa Nehame din Uţeles a început să ţipe atât de tare, la întâia urcare, că am fost mai tare ca fierul că n'am plesnit de râs.

Dar nu tot astfel e printre evrei; stăpânul restaurantului evreesc ne-a luat îndată la descusut: Cine sântem? De unde? Incotro ne ducem? Ce boală avem? Şi de care profesor avem nevoe?

Auzind că plecăm la băi şi mirosindu-i a bani, el ne-a povăţuit că mai întâi trebue să ne ducem la profesor, căci ne-am putea nenoroci dacă ne vom duce la băi calde fără profesor! Dar mai e o chestie:

care profesor? Asta ne-o poate spune numai cumnatul seu; căci cumnatul seu e cunoscut cu toți doctorii și dacă voim, să-l așteptăm pe cumnatu-seu.

Istoria aceasta nu mi-a prea plăcut.

— «Poate c'ar fi mai bine să ne ducem deadreptul la profesor? întreb eu. Că doară nu suntem cine știe ce grav bolnavi; suntem, slavă Domnului, oameni sănătoși și am dori numai să știm la ce băi anume să plecăm?"

— „Pesemne crezi că iești în Rusia?, îmi spune birtașul. Vrei să te duci deadreptul la profesor? Du-te sănătos, dar vezi să nu vă pară reu!"

— „Vrei să faci vre-un bucluc?" îmi zice nevasta încet, și mătușa Nehame îi ține isonul,

— „Ce'ți strică dacă o să fim mai întâi la doctor?"

In sfârșit a rămas să mergem mai întâi la doctor, adică să ne ducem acasă și să așteptăm până va veni la noi cumnatul birtașului; apoi cumnatul ne va aduce doctorul și doctorul ne va conduce la profesor.

— «Vă place câte protecții trebuie să ai la Viena ca să poți ajunge la un profesor?»

Și am stat o zi întreagă la hotel așteptând pe cumnatul birtașului. Soarele trebuia să apună iar noi stăteam tustrei la fereastră privind în orașul sgomotos cu nemțoii cei proști cari se învârtesc de colo-colo, cu jobenurile lor... Deodată auzim că cineva bate în ușă: una, două trei—și intră un neamț într'o redingotă, cu cilindru, cu baston, cu mănuși și cu

toate c'a înserat deabinelea, el salută prelung :

— *Guten Taaaag* *)

— «Fie pe capul duşmanilor toate visurile rele, îmi vine să'mi fac o poznă !» exclamă mătuşa Nehame, şi neputându-ne reţine isbucnim într'un râs nebun.

Se vede că treaba asta n'a fost pe placul neamţului, fiindcă s'a înfuriat reu pe noi că râdem, a bătut cu bastonul în masă şi striga într'una :

— *Unverschämt ! Russische Schweine !***)

Se vede că asta însamnă porci !.. Până în cele din urmă m'am ridicat, m'am aproplat de el şi l'am făcut să priceapă că nu rădem de dânsul, ci de mătuşa Nehame.

— „*Sie ist verückt ?*)“ mă întreabă el şi-mi dă a înţelege pe evreeşte că asta însamnă „nebună“ dela cuvântul „nebunie“ şi de alci pricepem că el e cumnatul birtaşului şi că ştie să vorbească în limba noastră şi ne bucurăm cu toţii ; repede se aduce ceai—se'nţelege că tot din acelaş cazan !—şi trecem deadreptul la chestiunea noastră.

— „Aşa dară care-i boala d-tră ?“ ne întreabă el pe toţi.

Ce-i putem răspunde când noi singuri nu ştim ce-i cu noi ? Incerc şi găsesc un pretext că nu-i putem destăinui lui totul, şi că asta trebuie să i-o spunem numai profesorului ; dar el nu se lasă să-l amă-

---

*) *Guten Tag*, nemţeşte : Buna ziua !

**) *Unverschämt ! Russische Schweine :* nemţeşte : Nerusinaţi ! Ruşi porci !“

*) Sie ist verückt ? nemţeşte : E nebună ?

geşti cu vorba şi spune că la urmă sunt atâţia profesori câte stele sunt pe cer— (nu fie de deochi!) şi că pentru fiecare boală există un profesor anume.

— „Ce-i de făcut?, mă gândesc eu în mine. Ce boală să-i inventez?“

Şi mă apuc şi întorc lucrurile aşa fel că-i spun adevărul curat şi adevărat că eu sunt sănătos tun şi că bolnave sunt numai ele—şi o arăt şi pe nevastă-mea Haia-Etel şi pe mătuşa Nehame şi o închei pe nemţeşte:

— „*Hoben Sie Verstand?*“ *)

— „Foarte frumos!“, îmi spune el cu o privire încruntată şi se adresează către cele două doamne: „Vă rog fiţi atât de bune şi spuneţi-mi de ce boală suferiţi?“

— „Vai, spune-i să iasă afară, că'mi vine să-mi fac o poznă!“ zice mătuşa Nehame către nevastă-mea şi mă poftesc să ies în coridor pentru câteva minute, iar când mă întorc aflu că pe profesor îl chema Roitnaghel*) iar pe doctor îl cheamă Silberştein.

— „Dar d-ta ce ieşti?“ îl întreb eu pe dânsul.

— „Un comis-voiajor de sticlă de lampă şi de abajururi“ îmi respunde el foarte calm.

— «Tot ce am visat alaltă-noapte şi noaptea asta şi în toate nopţile anului să fie pe capul duşmanilor! Îmi vine să

*) Nemţeşte jargonizat: „Ai înţeles?“ dar aşa cum e pronunţat mai sus însamnă: „Ai minte?“

*) E vorba de celebrul profesor vienez Nothnaghel.

fac o poznă!» zice mătuşa Nehame şi bate din palme, iar nevastă-mea se face roşie ca focul şi pe mine mă păleşte un alt hohot de râs, iar ca domnul comis-voiajor de sticle de lampă şi de abajururi să nu se simtă ofensat iscodesc un alt pretext: că mi-am adus aminte de o istorie ce s'apetrecut la noi la Iehupăţ anul trecut şi o închei iar pe nemţeşte:

— *„Hoben Sie Verstand ?"*

— „Dacă am «Verstand» sau nu asta-i fără discuţie, dar dacă d-ta ai „Verstand", aceasta e o întrebare!" îmi răspunde şi el tot pe nemţeşte şi pleacă foarte supărat, iar între noi simt că se naşte o mare duşmănie.

H

Profesorul Roithnaghel vrea să ne dispartă. Cearta noastră cu Viena. Mătuşa Nehame îşi dă arama pe faţă.

Mult mai lesne e la noi în Rusia să înscrii un băiat la gimnaziu, sau să-l scapi dela recrutare, decât să poţi da ochii la Viena cu profesorul Roithnaghel.

Mai întâi doctorul Silberştein ne-a făcut un bine şi ne-a dat sfaturi, ne-a prescris reţete şi toate acestea numai de hatârul comisionarului de sticle de lampă şi de abajururi pe care ni l'a recomandat birtaşul, şi abia a treia zi am putut ajunge la profesorul Roitnaghel, care a fost atât de amabil şi ne-a primit pe fiecare în parte şi ne-a prescris pentru fiecare o altă staţiune balneară: pe nevastă-mea a trimis-o la Franzensbad, pe mătuşa Nehame la Marienbad şi pe mine la Karlsbad.

Ieşind dela profesorul Rolthnaghel ne-am oprit tustrei şi ne-am privit unul pe altul fără a scoate o vorbă, caşicum am fi spus: „Ce ne facem acum?“ şi a rămas ca să ne consultăm cu doctorul Silberştein şi aşa cum doctorul Silberştein nu primeşte aşa repede, trebue să recurgem iar la comisionarul de sticle de lampă şi abajururi, şi fiindcă nu ştim unde stă, a rămas ca să ne ducem la birtaş.

— „Ei, ce se aude?“ ne întreabă el.

— „Ce să se audă?“ răspundem noi, cumnatul d-tale ne-a omorât, pur şi simplu ne-a omorât pe toţi trei!“

Şi i-am povestit că profesorul ne-a trimis pe fiecare în parte la altă bae.

— „Asta-i tot? Ei şi?“ zice birtaşul foarte calm.

— „Dar deştept mai ieşti d-ta!—îi zice nevastă-mea. De asta am venit eu cu bărbatu-meu încoace, ca să ne dispartă, şi eu să merg hăisa şi el ceala?!“

— „Liniştiţi-vă, doamnă,—îi răspunde el. Dela Franzensbad la Carlsbad nu-i cine ştie ce depărtare. Două-trei ore de drum, atâta tot! Dacă voiţi, plecaţi la soţul d-tră, sau de vrea el, vine soţul d-tră la d-tră!“

— „Foarte mulţumesc pentru povaţă—îi zice nevastă-mea, dar de astă-dată înfuriată. Să-ţi ajute D-zeu să ajungi a da veşti mai bune şi sfaturi mai inteligente!“

— „Colo, în bucătărie, unde se fac tocmagii!“ mai adaugă mătuşa Neharne iar birtaşul o onorează deabinelea şi-i spune că el nu discută „cu mahalagioaice“. Asta o supără pe nevastă-mea care

îi spune că „această mahalogioaică e chiar mătuşa ei şi e de familie mult mai bună ca a lui, cu tot birtul său şi chiar cu cumnatul său care umblă din casă în casă şi vinde sticle de lampă şi abajururi!

— „Haide! Mai bine să mâncăm ouă moi decât să ai a face cu asemenea grobiani care chipurile vorbesc nemţeşte şi ne iau rublele noastre ruseşti!“ îmi spune nevasta.

Tot timpul cât îl batjocuria nevastămea, el stătea nepăsător; însă ultimele cuvinte „rublele noastre ruseşti“ l'a înfuriat într'atâta încât s'a repezit spre noi ca un sălbatec că era mai-mai să ne străpungă. Ce să vă mai spun? Abia am putut scăpa cu viaţă şi am ieşit din restaurant cu scandal, căci am fost conduşi cu alai până în stradă şi ameninţaţi cu pumnul:

— „*Russische Schweine! Russische Schweine!*“

O porţie mai bună am avut pe urmă la Hotel din partea lui cumnatu-seu. Comisionarul de sticle de lampă şi de abajururi ne-a bătut în uşă, a intrat cu un alt neamţ cu un cilindru, dar fără redingotă şi ne-a întrebat:

— Cum v'aţi permis să mă insultaţi în lipsa mea?

Şi în acelaş timp lovia cu bastonul în masă şi era atât de roş că m'am speriat şi mi-a fost frică de batae..... Mai ştiu ce e în stare să facă un neamţ în Viena lui?

Dar nu tot astfel a înţeles lucrurile şi mătuşa Nehame din Uţeles. Pesemne că ea s'a speriat foarte puţin de acest neamţ

căci s'a repezit ca arsă din locul ei, i-a sărit drept în faţă, 'şi-a pus mânele în şolduri şi i-a tras o răfuială sadea pe evreeşte :

— Ian'ascultă, neamţule! Măi dobitocule, sticlă de lampă ce eşti! Imi vine să fac o poznă! Crezi că ne-am speriat de antereul tău şi de hogeagul ce-l porţi pe cap? Deocamdata ne-ai luat pe degeaba câţiva guldeni ca un adevărat şarlatan. Crezi că nu ştim cine eşti, măi calicule, măi coate goale?! Că acuş mă reped la tine şi-ţi rup bărbuţa, m'ai înţeles? Am mai pălmuit eu indivizi, mai dihai ca tine, auzi? Cum vă place nebunul ista de neamţ? Imi vine să fac o poznă! Haide, cară-te de aici!

Nu ştiu dacă el s'a speriat de mătuşa Nehame care părea în clipa ceea ca o găină ciufulită şi înfuriată gata să-ţi scoată ochii, sau dacă pur şi simplu n'a vrut să aibă de-aface la Viena cu o femee din Uţeles—căci neamţul meu cu redingotă şi-a luat jobenul şi nervii şi picioarele în spinare, şi a şters putina, trântind uşa cu putere, de partea cealaltă a pragului şi ne-a binecuvântat cu ştiuta poreclă „Russische Schweine" cu care ne-am deprins tot atât de bine ca şi cu'n „buna ziua!"

De atunci am început să-i port mare respect mătuşei Nehame din Uţeles, în ochii noştri ea a crescut cu nouăzeci şi nouă la sută şi a rămas ca în tot timpul călătoriei noastre că nu ne mai despărţim de ea...

DOCTORI...

— UN DIALOG —

Scrisă în anul 1912

Doctorl

— Un dialog —

— Nu ştii, domnule, unde stă pe aicea doctorul Feinfinchelcraut ?

— A ? Cum ai spus că-l zice ? Fainfinfain.,.?

— Fainfinchelcraut !

— Fainfinchelcraut ? Aşa spune, Fainfinchelcraut ! După nume îmi pare cunoscut. Ai absolută nevoe numai de el ? Sau poate să fie şi un alt doctor ?

La noi, nu fie de deochi, marfă de asta avem destulă ! Iată chiar aicea peste drum, stă un doctor, adică doi doctori : unul un doctor adevărat, şi celălalt un doctor de dinţi. Şi nu mai departe decât în casa treia, iată colea, locueşte încă un doctor, un doctor foarte cum se cade, cu toate că-i un doctor tânăr, abia ieşit din fabrică, dar n'are a face, are foarte multă practică, fiindcă lumea, mă'nţelegi, nu fie de deochi, boleşte mereu. Cum ai spus,

d-le, că-i zice doctorului d-tale? Fintain-fin...?

— Fainfinchelcraut. Am nevoe de el nu ca doctor pentru mine...

— Ci pentru nevasta d-tale? Atuncea du-te drept într'acolo—,vezi? Acolo stă un doctor de boli femeeşti. Adică un doctor mamoş. Se zice că-i un doctor special pentru astfel de boli! Dacă-i vorba că-i specialist, nu mai încape discuţiel Căci în ziua de azi aşa e moda: ca pentru fie-ce boală să fie un doctor special: doctor pentru stomah, doctor pentru ficat, doctor pentru ochi, doctor pentru nervi, doctor pentru copii... Ş'apoi tratamentul din ziua de azi, nu-i ca ce-l de altădată!

Altădată se ştia de leacuri, reţete, pilule, prafuri, ierburi amare; azi sînt la modă aparate, fricţiuni, masaj, băi, băi simple, —şi doctorii singuri s'au făcut în ziua de astăzi băieşi, şi astăzi ci-că asta e cea mai bună afacere... Ce fel de specialist e doctorul pe care-l cauţi? Ce-i el? Evreu?

— E evreu? dar ce vrei să fie, rus? Că doar auzi că-i zice Fainfinchelcraut?!

— Fainfinchelcraut ai spus? Ei da, se înţelege că-i evreu. Dacă-i Fainfinchelcraut, e evreu. La noi mai toţi doctorii sunt evrei, cu toate că evreului îl place mai mult un doctor creştin. Evreului îi place un avocat creştin, o prăvălie creştină, un profesor creştin... Evreul se dă în vânt după creştin. Va să vică cum ai spus că-l cheamă pe doctorul d-tale? Faifer?

— Nu Faifer, ci Fainfinchelcraut. Am nevoe de el pentru altceva.

— Aha! Desigur pentru o chestie de de recrutare. Să-ţi dee o povaţă? Am înţeles! Cum? Nu pentru asta? Sau poate-i vorba de vre-o partidă? Aşa-i c'am ghicit? Nu? Atuncea ce? Dacă nu-i vorba nici de boală, nici de femee, nici de recrutare, atuncea de sigur e vorba de o partidă. Dacă-i aşa, atuncea poţi să-l dai dracului pe... cum îi zice doctorului d-tale. Eu am să-ţi recomand un doctor mult mai bun. Depinde numai de celălalt: câtă zestre dă? Fiindcă deobicei cu cât mai multă practică cu atât mai multă zestre. Şi chiar dacă ar fi fără de practică, tot trebue să plăteşti. Pentru-că în ziua de de azi, un simplu studenţel, numai dacă e la Universitate, nu-l cumperi cu mai puţin de cinci-şasă mii de ruble. D'apoi când e vorba de un doctor complect, chiar dacă ar fi o petecă! Mie să'mi spui verde, cât crede acela?

— Da de unde, nu-i vorba de asta. Te înşeli!

— De ce să mă contrazici? D-ta să mă asculţi pe mine ce-ţi spun eu! Dacă acela poate plăti, atunci partida asta e foarte bună pentru dânsul. Căci e un doctor straşnic, un profesor! E bun la toate: la boli de stomach, la nervi, la dinţi, la copii, la operaţii, şi femeile ţin foarte mult la dânsul fiindcă, mă'nţelegi, e un tânăr dat dracului, nalt şi voinic! Şi pe lângă toate acestea e şi un sionist, şi are o gură de aur. Mă rog, un doctor extraordinar!

— Da nu-ţi spun că nu-i vorba de asta, am nevoe de el personal...

— A? Aşa va să zică? Atuncea de ce-mi spui poveşti? Vezi colo casa ceea albă?

— Da.., Şi acolo stă Fainfinchelcraut?

— Nu, acolo nu stă Fainfinchelcraut, acolo stă Maier Tolotşinow, un evreu bogătaş. Pe vremuri a fost un calic lipit pământului; acum, fără paguba sa, să avem noi amândoi averea lui. El are o fetişcană urâtă foc, dar dacă Domnul ajută şi ai cu ce unge faţa, cu vre-o zece-cinsprezece mii de ruble, îi se aduce mire pe un doctor tocmai din Kiew. Asta însamnă că studiile le-a făcut la Kiew, dar de felul seu e din Uman.

— Şi apropos de ce mi-o spui mie asta?

— Apropos de ceea că-l cauţi numai pe...

— Pe doctorul Fainfinchelcraut? Il caut nu fiindcă vreau să fac o partidă cu un doctor, ci fiindcă doctorul Fainfinchelcraut este...

— Apoi de ce nu mi-ai spus-o îndată? Şi eu am crezut că e vorba de o partidă! Dacă-i aşa, atunci ea apleacă urechea şi ascultă-mă.., Eu am un specialist, lucru mare! Şi-a deschis nu de mult cabinetul. A pus mâna pe o moştenire de cateva mii de ruble şi s'a apucat de a băgat toţi banii într'o maşină, a plecat singur în străinătate de a adus maşina... Deocamdată n'are practică de loc, dar atâta grijă să am eu pentre coşniţa ce-mi trebue de sfânta Sâmbătă, cum am grijă de practica lui. Nu te teme, ai să vezi că va avea cea mai bună practică, fiind-

că doctorii, în ce priveşte *boalele acestea*, au cea mai bună practică! Sunt specialişti adevăraţi! Dar de ce te grăbeşti aşa? Mai stai puţin, că n'am terminat. Mai am câţiva doctori...

— Dar pentru Dumnezeu! Lasă-mă în pace cu doctorii d-tale! Ce-mi tot baţi capul? N'am nevoe de doctor, n'am nevoe de recrutare, nu-mi trebue partidă, nu sunt decât un pricazcic. Am nevoe de doctorul Fainfinchelcraut pentru cu totul altceva: ne datoreşte pentru lemnele pe care le-a luat toată iarna.

— Pentru lemne? Da du-te dracului cu lemne cu tot. Măi, fire-ai al dracului! Vezi un om de care habar n'ai, nu-l cunoşti şi te apuci să-l ameţeşti de cap: Fainfinchelcraut! Poate n'am timp? Poate alerg să câştig o rublă, că doar e ajun de Sâmbătă?! Vezi d-ta, cum te-am zărit am înţeles îndată că trebue să fii un evreu de lemn. Aşa să'mi ajute Dumnezeu la bătrâneţe. Măi, ce ţi-i cu evreii aceştia de lemn!... Ptiu!

Nu trebuie să fii bun!

— „Nu trebue să fii bun!“ îmi spune un evreu cum se cade cu o bolfă pe nas şi'mi cere să-şi aprindă ţigara. Auziţi ce vă spun? Nu trebue să fii bun! Din cauza bunătăţii mele, din cauza caracterului meu blând, mi-am făcut eu singur o frumoasă ispravă: mi-am crescut în casă o nenorocire, ba două nenorociri. Puteţi asculta!

Dumnezeu a vrut ca să fac o pomană şi mi-a trimis o orfană şi un orfan. Cel de sus m'a pedepsit că nu mi-a dăruit copii, şi mi-am luat eu singur; am luat copii străini, li-am făcut bine, i-am crescut oameni şi acum îmi răsplătesc cu pietre.

Dintru'ntâi trebue să vă povestesc istoria cu orfana. De unde am luat eu orfana? Şi povestea e aşa. Nevastămea avea o soră mai tânără ca dânsa, îi zicea Perla. Şi Perla asta, ce să vă spun, era o frumuseţă de femee. Nevastămea e şi ea o femee frumoasă chiar şi în ziua

de astăzi; pentru frumuseţa lor ele s'au măritat repede, fără nici o zestre. Aşa va să zică!

Şi când s'a măritat cumnată-mea, se spunea că a dat peste o adevărată comoară, un noroc ce se întâmplă odată într'o sută de ani, un fiu de bogătaş care avea să moştenească pe un bunel bogat, pe un tată bogat şi pe un unchiu bogat—numai neamuri de oameni bogaţi! O adevărată fericire! Aşa va să zică!

Dar un singur cusur, că tânărul era dracu să-l ştie ce! Adică de altfel era un tânăr tare cum se cade, şi nu prost, nici mitocan şi un om bun, sociabil, vesel, dar ce? Un şarlatan! D-zeu să-l ierte, că-i pe ceea lume, dar ce fel de şarlatan? Îi plăceau cărţile, dar cum credeţi că-i plăceau? Îşi dădea sufletul, nu alta! De dragul cărţilor era în stare să meargă o sută de poşte pe jos. La început un „şaizeci şi şasă" apoi o „ocă" evreiască, o „stuchelchă" un «tertel-mertel» *) pe care le juca între ai sei, odată pe lună, în nopţile lungi de iarnă... Apoi a început tot mai des, tot mai vârtos, cu tineri daţi dracului, cu toţi derbedeii şi jucătorii de meserie şi trebue să ştiţi că acolo unde e patima cărţilor sunt şi toate patimile. Când eşti cartofor, ce să te mai gândeşti la rugăciuni? la obiceiuri religioase? la sfânta zi de Sâmbătă? sau la alte asemenea lucruri cari aparţin evreismului? Şi par'că lucru făcut!... Perla, cumnată-mea, era o femee evlavioasă, şi se înţelege că

*) Diferite jocuri de cărţi, obicinuite în Rusia.

nu putea să rabde apucăturile sale. Zi şi noapte stătea cu faţa în perne şi-şi plângea anii şi zilele, şi atât de mult până a început a boli, la început mai uşor, apoi din ce în ce mai tare, tot mai tare. Şi ce să vă mai spun, biata Perla a murit. Aşa va să zică!

Perla a murit şi a lăsat un copil, o fetiţă de vre-o şasă-şapte ani. Barbatul ei era pe undeva la mama dracului, la Odesa; atât de tare l'a cuprins patima cărţilor încât a pierdut tot ce a moştenit dela tat'seu şi dela bunicu-seu şi dela unchiu-seu, făcând totul praf! Se zice că în cele din urmă a stat şi la închisoare. Apoi a mai hoinărit pe unde a putut, s'a ales cu o boală ciudată şi a murit în străini fiind îngropat cu talgerul. Iată ce s'a ales dintrînsul! Şi aşa a rămas la mine fetiţa lor, o biată orfană, îi zice Reizel... Am luat-o la mine de mititicuţă, fiindcă copii, cum v'am spus, n'am, căci Domnul m'a pedepsit—hai să fie ea copilul meu! Şi ar fi fost tare bine, dar cusurul e că tot ceea-ce-i prea bine e rău! La un alt unchiu o asemenea orfană ar fi stat la bucătărie, ar fi ajutat în casă, să pună samovarul, să facă câte un drum şi altele la fel, dar la mine a fost socotită ca un copil al meu—aceiaşi rochie, aceiaşi pantofi, şi aceiaşi mâncare caşi nevastă-mea. Ce să vă mai spun? La aceiaşi masă împreună cu noi. Aşa va să zică!

Mai târziu când această Reizel a început să se ridice, am dat'o să înveţe la un scriitor. Şi ce-i adevărat e adevărat, era o copilă de ispravă, liniştită, cinstită,

bună, deşteaptă, şi frumoasă de n'avea pereche. Am îndrăgit'o deabinelea, ca pe copilul meu. Copii, cum ştiţi, cresc ca ciupercile, nici nu te-ai învârtit bine, a-ha, şi trebue s'o şi măriţi! Şi par'că lucru făcut anume, fetişcana mea a crescut ca pe drojdie, înaltă, voinică şi frumoasă, ca un trandafir.

Nevastă-mea a început să-i pregătească trusoul, stofe, cămăşi, feţe de perne şi de plapome şi eu din partea mea nici nu m'am gândit altfel decât să-i dau zestre câteva sute de ruble. Şi a început să i se propună partide. Ce fel de partide se propun unei asemenea orfane? Dacă părinţi n'are, şi tată-său, D-zeu să mă ierte, nu prea era om cum se cade şi nici eu nu-i pot da ca zestre mii de ruble!... Trebue dară să i se caute un om de sama ei, un tânăr care să-i poată da pâne. Dar unde-l găseşti, când n'ai cum face o partidă gospodăriască, şi pe un meseriaş nu vreau eu,—că doară e ca şi a mea, o copilă de a surorei nevestii mele?

Şi mi-a trimis Dumnezeu un tânăr de douăzeci şi câţiva ani, care câştigă foarte frumos o rublă, şi strânge o rublă şi are o rublă. In sfârşit am vorbit cu tânărul acesta—dă, se face treaba, aşa să fiu eu sănătos! Ea i-a plăcut. Am vorbit şi cu dînsa—care? ce? Par'că-i de fer! De ce? Nu-l vrea, nu-i trebue şi pace!

— „Dar cine vrei ca să te ia?—zic eu—nepotul Baronului Hirsch?"

Dar precum nu răspunde peretele, aşa nu răspunde ea. Priveşte în jos şi tace. Aşa va să zică!

Acum trebue să întrerup povestea la mijloc şi să vă istorisesc o nouă poveste care are legătură cu povestea începută, adică povestea asta şi povestea cealaltă fac laolaltă o singură poveste.

Am avut un frate mai tânăr, Moişe-Herşcu, şi s'a întâmplat cu dânsul o poveste—precum vedeţi la mine se întâmplă numai poveşti. Să ne feriască D-zeu pe noi şi pe toţi oamenii!... Intr'o Vineri el s'a dus la bae şi a vrut să-şi toarne o cofiţă cu apă rece; a luat o cofiţă cu apă clocotită şi şi-a turnat-o pe cap şi s'a opărit peste tot şi după opt zile de chinuri a murit şi a lăsat nevasta şi un copil, un băeţel de vre-o şasă ani, îi zice Peise. Şi n'a trecut o jumătate de an şi a început să i se propună partizi, şi asta n'a durat mult aşa că m'am dus la ea, adică la cumnată-mea şi-i spun:

— „Dacă vrei să te măriţi, atuncea dă-mi mie copilul!“

La început ea se codia, chipurile, că nu vroia nici să audă, nici să vadă. Dar încolo, încoace, în cele din urmă am obţinut dela dânsa şi ea mi-a adus copilul, iar pe urmă a plecat unde-va în Polonia, s'a măritat acolo, şi se zice că nu-i merge rău. Aşa va să zică!

Aşa dar, Domnul m'a bine-cuvântat şi cu un fiu!... Zic „cu un fiu“ fiindcă l'am şi înfiiat şi băietul e un băiet de soi, dar adevărat de soi. Că doară e băietul fratelui meu şi n'am nevoe să-l laud! Dar mă puteţi crede pe cinste că aşa un Peise nu veţi găsi nicăieri—n'o să vă spun în toată lumea, dar nici în târgul nostru

şi nici în alte târguri şi gubernii, cât aţi umbla să căutaţi nu găsiţi un al douilea. Ce vreţi de pildă să vă spun ? învăţătură, e învăţătură, scriere e scriere, socoteală e socoteală, sau poate voiţi franţuzeşte, vorbeşte franţuzeşte ! Poate doriţi vioară, vă cântă din vioară ! Şi apoi, să nu-i fie de deochi, e bine făcut, un cogemite om, cu o gură şi cu... cu... cu... dacă-i vorba că e de ispravă, nu mai am ce vorbi ! Şi pe lângă toate îi mai dau zestre câteva mii de ruble, că doară e copilul fratelui meu, înfiiat de mine, caşi copilul meu adevărat şi slavă Domnului cartofor nu-i! Prin urmare nu îi se cade o mireasă aleasă? Ce spuneţi d-tră ? Se înţelege că ii se propuneau cele mai mari şi mai frumoase partizi din lume şi se înţelege că stăteam la ales ! Da ce? Aşa de uşor dai din casă un asemenea băetan ? Aşa va să zică !

In sfârşit mi se propuneau partizi din toată lumea : din Camenitz, şi din Elisaveth, şi din Humel, şi din Lubin, şi din Moghilev, şi din Lituania, şi din Berdicev, şi din Caminca, şi din Brod. Mi se dădea aur, nu glumă : zece mii, şi douăspre-zece mii, şi cinci-spre-zece mii, şi opt-spre-zece mii—şi nu ştiam încotr'o să mă arunc. Şi atunci m'am gândit : la ce să mă târăi în străinătate, încotro şi cu cine? Mai bine, cum zice şi proverbul, un cismar apropiat decât un rabin îndepărtat ! Există la noi în târg un evreu bogat care are o singură fată cu o zestre de câteva miişoare de ruble şi fata singură e o fată tare cum se cade şi acela mă vrea—de ce

să nu fac partida asta? A? Mai cu seamă că avem la noi, slavă Domnului, doi peţitori cari aleargă încolo şi încoace, dela mine la dânsul şi dela dânsul la mine, şi-i dau zor, căci mă înţelegeţi, n'au timp, căci au şi ei fete de măritat şi încă destul de mari. Aşa va să zică!

In sfârşit a rămas să ne întâlnim şi să stabilim lucrurile „pe cuvânt". Dar vremurile de astăzi nu sunt cele de altădată. Altădată se făcea o partidă fără ca să ştie copila; veniai acasă spuneai *mazâl-tov* *) şi atâta tot. Azi însă s'a făcut o modă că trebue să te înţelegi mai întâi cu copiii, ca ei să se întâlnească mai întâi şi să spună dacă îşi plac reciproc sau nu. Şi nici nu trebue să li spui—căci se întâlnesc singuri... şi-i destul de bine!...

Şi-l iau eu pe băietanul meu deoparte şi-l întreb:

— «Îţi place, Peisişor dragă, una aşa şi aşa?...»

Dar el roşeşte ca focul şi nu-mi răspunde o vorbă.

— «A tăcea însamnă a vorbi!» mă gândesc eu. „A nu răspunde e şi acesta un răspuns!"

Dar de ce a roşit? Se vede că s'a ruşinat! Şi a rămas în cele din urmă, ca să ne întâlnim cu toţii seara, cum e obiceiul, mai întâi la mireasă, apoi la mine —ei, ce trebue mai mult? Şi începe a se face turtă dulce şi a se pregăti o masă de seară, cum e obiceiul. Aşa va să zică!

*) Mazâl-tov, ebraic: Cu noroc!

Şi într'o zi ca azi mă scol dimineaţa şi mi se aduce o scrisoare. De unde-i scrisoarea? A adus-o un harabagiu. Iau scrisoarea, deschid scrisoarea, încep a ceti scrisoarea—şi mi se face negru dinaintea ochilor! Ce fel de scrisoare era? Veţi vedea îndată! Imi scria Peise ca să nu mă supăr că a plecat cu Reizel—vă place? —să se însoare cu ea fără ştirea noastră, auziţi vorbe? Şi nici să încerc, ..zice el, ca să-i caut, fiindcă sunt departe, zice el, departe de tot,—auziţi vorbe? Şi după ce se vor căsători cu toată ceremonia religioasă, zice el, se vor întoarce... Ce ziceţi de o astfel de scrisorică? In ce priveşte pe nevastă-mea nici nu mai vorbesc: a leşinat de trei ori, căci din pricina ei e tot scandalul, fiindcă Reizel e doară nepoata ei, nu a mea.

— Iată îi zic eu, ai hrănit un şarpe în braţele tale!

Şi tot amarul de pe inimă l'am vărsat asupra ei, şi ca deobicei i-am tras o porţie ca după merit. Aşa va să zică!

Şi nu trebue să vă mai spun, căci pricepeţi singuri cât m'a mâhnit şi m'a durut treaba asta. Cum adică, iei un copil străin, o biată orfană săracă, o hrăneşti şi vrei s'o faci fericită—şi ea se apucă şi face o asemenea poznă şi-l încurcă pe băietul lui frate-meu!? Am strigat, am bătut din picioare, mi-am rupt părul din cap, îmi venea cât pe ce să 'nebunesc. Şi iarăşi m'am răsgândit apoi: ce o să-mi ajute mie toată furia asta? Ce să mai bat adică din picioare? Trebue făcut

ceva, poate mai apuc ceva, şi poate să-mi fie de folos!

Şi înainte de toate am alergat la „nacialstve“ am pus oleacă de unsoare şi am arătat că la mine se afla o fată care m'a furat şi mi-a ademenit băiatul—căci era socotit la mine ca fiul meu—şi a fugit cu dânsul nu ştiu unde. Pe urmă am început a da la bani, am bătut depeşi în toate părţile, în toate oraşele şi târguşoarele guberniei—şi Dumnezeu mi-a ajutat că au fost prinşi amândoi—unde i-a prins? Nu departe de noi, într'un târguşor. Mazâl-tow!...

Când am primit vestea că au fost prinşi, am plecat împreună cu nacialnicul drept în târguşorul cela. Ca să vă mai povestesc toate călătoria asta, nu face. Eram grozav de speriat. Imi era teamă ca nu cumva să facă acolo nunta şi atuncea totul e perdut... Ş'a dat Dumnezeu c'am ajuns—şi nu făcuseră încă nunta. Dar ce era? O altă nenorocire. Aşa precum am reclamat că am fost prădat, până unaalta au fost arestaţi amândoi. Mi-a venit rău, am făcut scandal că ea m'a furat, fata adică, şi că el, fiul meu adică, el s'a considerat fiul meu şi nu-i vinovat de fel. Şi când vine la adică spre a fi pus în libertate, Peisă adică, el zice: «Dacă-i vorba că s'a furat, atuncea zice el, am furat amândoi!» Auziţi vorbe? Asta i-a vârât-o ea în cap, blestemata, ca să spună aşa! Vă place treaba? Ei, vă mai întreb eu, să mai fii om bun? Să mai ai milă de o orfană săracă? Vă întreb eu, face? Ce să vă mai spun, m'au costat destule

amărăciuni şi sânge până i-am scos pe amândoi, fiindcă de dragul lui am trebuit s'o spăl şi pe ea—şi ne-am întors acasă. Aşa va să zică!

Se 'nţelege că nu i-am mai primit în casă la mine. Pe dânsa am dat-o în gazdă la o rudă de-a ei în sat, îi zice Moişe Meier, un evreu simplu, un ţărănoi, iar pe Peisă l'am luat acasă şi l'am muştruluit într'una:

— Cum asta, te iau la mine şi te înfiez ca pe un copil al meu, vreau să-ţi dau zestre câteva mii de ruble şi să te fac moştenitorul meu—şi tu te apuci să-mi faci un astfel de scandal?

Zice el;

— Ce fel de scandal? Ea ţi-i nepoată eu ţi-s nepot, suntem amândoi tot de un grad!

Zic eu:

— Ce te compari tu cu dânsa? Tatăltău a fost, zic eu, fratele meu adevărat, şi un om de treabă, iar tatăl ei a fost, Dumnezeu să ne erte, zic eu, un cartofor!

Când mă uit colo, deodată o văd pe nevastă-mea că leşină. Se face o zarvă, o gălăgie, ce este? Ea nu poate răbda că se vorbeşte rău de bărbatul surorei sale. Sunt amândoi, zice ea, pe ceea lume, şi trebue lasaţi în pace. Auziţi vorbe?

— „Dar Dumnezeu să mă ierte, zic eu, că totuşi a fost un cartofor, un ticălos!“

Ea leşină din nou—aşa o nenorocire, aşa o pacoste, să nu poţi scoate o vorbă la tine în casă! Aşa va să zică!

In sfârşit l'am luat pe Peise subt supravegherea mea directă şi am început

a-l pândi să nu-mi facă din nou acelaşi poznă. Şi Dumnezeu mi-a ajutat şi s'a lăsat să-l conving ca să se logodiască nu cu cine ştie ce lucru mare, dar totuşi cu o fată de gospodar cinstit, om cu renume, cu zestre frumoasă... cu... cu, aşa cum trebue să fie, de seama mea, şi eram în al şaptelea cer. Va să zică e bine, aşa-i? Dar staţi puţin şi veţi asculta o poveste!

Intr'un rând vin acasă dela prăvălie, la dejun, mă spăl, mă aşez la masă, fac rugăciunea de masă, şi când mă uit bine în jurul meu, Peise nu-i! Şi deodată îmi dă prin minte o idee: poate a făcut iar vre-o ispravă? Şi o întreb pe nevastă-mea: unde-i Peise? Dar ea nu ştie. După-ce am mâncat, am alergat prin târg din loc în loc, dar nimeni nu ştia. Atunci trimit un om în sat la ruda mea Moişe-Meir ca să afle ce mai face Reiza? Şi el îmi răspunde printr'o scrisoare că ea a plecat de acasă şi că i-a spus că pleacă în târg, ca să se ducă la cimitir, la mormintele părinţilor. Se înţelege că am fiert îndeajuns şi mi-am vărsat tot amarul pe nevastă-mea, ca deobicei, căci la urma urmei toate nenorocirile sunt ale ei, căci fata e a ei. Aşa va să zică!

Alerg la poliţie, bat depeşi în toate părţile, trimit oameni, arunc bani,—nu-i nicăieri, par'că s'au înecat. Muncesc, strig, alerg, îmi dau sufletul, degeaba! N'ajută la nimic! Ce să vă spun,—au trecut vre-o trei săptămâni, şi era cât pe ce să înebunesc! Deodată primesc o scrisoare şi o felicitare, cu un „Mozăl-Tov!" că slavă Domnului s'au căsătorit într'un ceas

bun şi că astăzi nu mai au nici o frică de mine,—vă place? Că ei s'au iubit de mititei şi slavă Domnului că şi-au realizat dorinţele pe cari le-au năzuit. Că de unde vor lua ca să aibă cu ce trăi? De asta să n'am grija lor: el învaţă şi se pregăteşte de examen ca să intre la Universitate să studieze medicina, şi ea învaţă ca să se facă moaşă,—vă place?

Iar deocamdată dau lecţii amândoi şi câştigă, slavă Domnului, ca la vre-o cincispreze ruble pe lună, din care plătesc şasă şi jumătate pentru chirie, opt pentru mâncare şi pentru rest e mare Dumnezeu,—vă place?

Ei, îmi zic eu în gândul meu, o să cam muriţi binişor de foame şi o să începeţi să vă rugaţi de mine şi am să vă arăt eu cine-i mai mare. Şi-i spun nevestii: «Acum vezi şi tu ce însamnă o soartă amară! Cum putea să iasă un copil de ispravă de la un tată şarlatan şi cartofor?" şi-i mai trag şi alte asemenea înţepături, dar ea nu'mi răspunde o vorbă! „Aveai obiceiul să leşini, îi zic eu, că-ţi batjocoriam cumnatul; de ce nu leşini şi acuma?» Dar cum nu răspunde păretele, aşa nu răspunde nici ea. «Crezi că nu ştiu, îi zic eu, că ţii cu ei, că eşti înţeleasă cu ei, zic eu, şi că totul a pornit dela tine?» Dar ea tace, nu'mi răspunde o vorbă, căci ce-mi poate răspunde când simte că am dreptate? Ea ştie că mi-i necaz. De ce mi se cuvine ca pentru bunătatea mea să mi se plătiască astfel? Aşa va să zică!

Dar poate credeţi că s'a terminat? Staţi, c'o să auziţi ceva şi mai frumos!

In sfârşit a trecut un an, ei îmi scriu scrisori, dar nu suflă o vorbă despre bani.

Deodată primesc un „Mazăl-Tow!“ că a născut un băeţel şi ne cheamă la botez. Atunci îi spun eu nevestei:

— „Să-ţi fie cu noroc noul tău născut, halal botezi O să-i dau numele după numele cumnatului tău cel cinstit!“

Dar ea nu'mi răspunde, ci se face galbănă ca peretele, se îmbracă şi pleacă deacasă. Iar eu mă gândesc: las'o că se întoarce îndată! Aştept o oră, aştept două, aştept trei, aştept patru, a şi înserat, e întunerec beznă, şi ea nu-i! Halal poveste! Ce să vă mai spun—a plecat şi ea la ei şi deatuncea, sunt aproape doi ani, nu s'a mai întors şi nici că se gândeşte ca să se mai întoarcă acasă. Aţi mai auzit aşa ceva? La început am aşteptat poate că-mi va scrie vre-o scrisorică. Şi când am văzut că nu scrie, i-am trimis eu un ravaş în care i-am scris: „Ascultă-mă! E mai mare ruşinea faţă de lume!“ Şi ea îmi răspunde că lumea ei e acolo, la copiii ei,—vă place? Şi că nepoţelul care s'a născut— îi zice Herşcuşor după fratele meu Herşcu—îi este mai scump decât toată lumea. E aşa un Herşcuşor, zice ea, care nu se mai găseşte nicăieri, dela un capăt la altul al lumii, şi 'mi urează că să îmbătrânesc în mare bogăţie şi în cinste, dar singur, fără ea,—vă place?

Şi-i scriu înc'odată şi înc'odată şi-i spun destul de răstit că nu voi trimite nici o para! Iar ea îmi răspunde că n'are nevoie de banii mei—vă place? Îi trimit o altă scrisoare şi-i fac cunoscut că-i voi desmoşteni pe toţi şi voi lăsa toată averea pentru săraci. Dar ea nu se sinchiseşte şi-mi răspunde că n'are nici o pretenţie

la mine—vă place? Că trăeşte acolo, la copii, în mare cinste—să nu fie mai rău în viitor!—fiindcă Peise a şi intrat la Universitate, iar Reiza devine mamoşă cât de curând, şi că amândoi câştigă la vre-o şapte-zeci de ruble pe lună—vă place? Şi în ce priveşte moştenirea, n'am decât să dăruiesc şi în ziua de azi toată averea cui poftesc, fie chiar pentru o mănăstire—vă place? Şi termină scrisoarea spunând că sunt un adevarat nebun. Şi că toată lumea, zice ea, o admiră pentru ceea-ce a făcut. „Care-i nenorocirea? zice ea... Că fiul fratelui tău a luat pe fiica surorei mele? Ce te fudulesti aşa, dobitocule?" îmi spune ea—vă place? „Dacă ai fi aicea, zice ea—şi ai vedea copilul, pe Herşcuşorul meu, cum arată cu degetul portretul bunicului şi spune „bulelul" ţi-ai trage singur—zicea ea,—trei palme!" vă place? Aşa îmi spune ea deacolo! Aşa va să zică!

Ei, nu trebuie să fii mai tare ca ferul? Vă puteţi închipui de pildă cât mă arde când viu acasă şi mă simt singur între patru pereţi! Incep să mă socotesc: Ce rost mai are viaţa mea pe lume, mă rog? De ce mi se cuvine un astfel de sfârşit? De ce să am o astfel de bătrâneţă? De ce şi pentru ce? Pentru bunătatea mea? Pentru caracterul meu moale şi blând? Vă rog să nu vă supăraţi: când încep să vorbesc despre asta mă doare şi mă podidesc lacrimile, şi nu pot, nu mai pot vorbi!..

Of, nu trebue să fii bun, mă auziţi? Nu trebuie să fii bun!

DON'T FIX

ŞALOM ALECHEM

POVESTIRI TRAGICOMICE

CUPRINSUL :

Un schimb de cuvinte. – Şah la Ţar ! De la o pălărie. – Trei călindare. – O istorie sugestivă. — Minunea din ziua aceea. — Ghitla Purişchevici. — Intre oameni sălbateci. — Cu clasa treia. Moşu Pini şi mătuşa Reiza. — Plăcerea Tatei. — In ziua iertării. — Riviera. Cetitorii. — Profetul Elie. — La Băi. — Doctori ! — Nu trebue să fii bun.

I A Ş I
TIPOGRAFIA „ALBINA" Str. SEULESCU No. 1
1928

68 lei